عُمْدَةُ الأَحْكَامِ

مِنْ كَلَامِ خَيْرِ الأَنَامِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމްގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

شيخ الإسلام عبد الغني بن عبد الواحد المقدسي رحمه الله

ތަރުޖަމާކުރީ:

أبو عبد الله عبد الرحيم بن محمد المدني

عُمْدَةُ الأَحْكَامِ

مِنْ كَلَامِ خَيْرِ الأَنَامِ

صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމްގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ

شيخ الإسلام عبد الغني بن عبد الواحد المقدسي رَحِمَهُ ٱللَّهُ

ތަރުޖަމާކުރީ:

أبو عبد الله عبد الرحيم بن محمد المدني

بسم الله الرحمن الرحيم

މުތަރްޖިމުގެ ބަސް

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و به نستعين. الصلاة و السلام على خير الأنام نبينا محمد و آله و صحبه أجمعين.

أما بعد.

ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމު މިފޮތަކީ ހާފިޒު އިމާމު އަބްދުލްޣަނީ އަލްމަޤްދިސީ رحمه الله "ދީނުގެ ޙުކުމްތަކާއި" ގުޅޭ ޙަދީޘްތަކެއް ޖަމާކުރައްވާފައިވާ ކުޑަ ޙަދީޘްފޮތެކެވެ. އަދި އިމާމު رحمه الله މިފޮތުގައި ޞަޙީޙް ބުޚާރީ އަދި ޞަޙީޙް މުސްލިމް މިދެފޮތުގައި ބާރުން އިއްތިފާޤުވެފައިވާ ޙަދީޘްތައް ނަގުއްވުމަށް ބަޔާންކުރެއްވި ކަމުގައިވިޔަސް މަދު މަދުން އެތަނުންމެތަނުން ބާނުންކުރެއްވި ޙަދީޘްތަކުންވެސް ނަގުއްވާފައިވެއެވެ. މިފޮތުގައިވާ ހުރިހާ ޙަދީޘްތަކަކީ ޞަޙީޙް ޙަދީޘްތަކެވެ. އަދި މިފޮތަކީ ކުޑަ ނަމަވެސް ވަރަށްވެސް މަޤްބޫލު މަޝްހޫރު ބޮޑު ފޮތެކެވެ. މިކަން އިސްކޮޅުން ދީނީ މިފޮތުގެ މައްޗަށް އިލްމުވެރިން ކުރައްވާފައިވާ ޚިދުމަތްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. މިފޮތުގެ އެތައް ޝަރަޙަތަކެއް އިލްމުވެރިންނާ ލިޔުއްވާ ޚިދުމަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

އެގޮތުން އަޅުގަނޑު މިފޮތް ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އަންނަނިވި ކަންތައްތަކަށް ބެލިފައިވާނެއެވެ.

1. މިޙަދީޘް ފޮތް ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އަސްލުކަމަށް ބެލިފައިވަނީ އައްޝައިޚް ސަޢީދު ބިން ޢަލީ ބިން ވަހްފު އަލްޤަޙްޠާނީ رحمه الله ނެރުއްވާފައިވާ ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމް ޙަދީޘް ފޮތެވެ.

2. އަދި ތަރުޖަމާކުރުމުގެ މައިގަނޑު މަސްދަރަކަށް ތައިސީރުލް ޢައްލާމް އަދި އެހެނިހެން ޝަރަޙަތަކުގެ އެހީލިބިފައިވާނެއެވެ.

3. އިމާމު އަބްދުލްޣަނީގެ ސިޔާޤުން ކުޑަމިނުވަރުގެ އަދި އެކަކާބަކާތުގެ މުރާދުއިރާދަކުރެވިފައިވާ ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

4. އަދިވެސް އުނިއިތުރު ތަރުތީބުން ތަރުޖަމާކުރެއްވުމުގައި މިޙަދީޘްފޮތުގެ މަތްނުތަކާއި ޝަރަޙަތަކުގެ އެހީލިބިފައިވާނެއެވެ.

٦. ޙަދީޘް ތަރުޖަމާކުރިއިރު އެބަސްފުޅެއްގެ މުރާދު ޝަރަޙަކުގައި ބަޔާންވެފައިވާ އެއްމުރާދަކަށް ދިނަ މުރާދުވާނަމަ ބުނެފުޅުގައި ގެނެސްދެވިފައި ހުންނާނެއެވެ.

٧. އަދި ތަރުޖަމާ ކުރާ ޙަދީޘްތަކުގެ އިތުރު ތަފްސީލު ބުނެފުޅުގައި ބައެއްފަހަރު ގެނެސްދެވިފައިވާނެއެވެ.

ދުޢާކުރަނީ سبحانه وتعالى މި މަސައްކަތް ޤަބޫލުކުރައްވައި މިކަން ނިންމުމަށް އެހީވި ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށް ހެޔޮޖަޒާ ދެއްވުމެވެ. އަދި މި މަސައްކަތުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ދިވެހިންނަށް ފައިދާކުރާ އަދި ޝަރުޢީ ލިބިނިވި މަސްއޫލުކަމާ ހަރުދަނާކޮށް މިކަންކޮށްދެއްވުމެވެ. އަދި މިފޮތް ކިޔައި ފައިދާހާސިލު ކުރާ މީހުންގެ ހެޔޮ ދުޢާގައި ހަނދާންކޮށްދެއްވުމެވެ.

ولاحول ولا قوة إلا بالله.

وصلى الله وسلم على محمد وآله وصحبه أجمعين. والحمد لله رب العالمين.

المدينة النبوية

މުއައްލިފުގެ ޚުލާޞާ ތަޢާރުފެއް

ނަސްލު:

އަލްއިމާމު އަލްޙާފިޡު އަބޫ މުޙައްމަދު ޢަބްދުލްޣަނިއްޔު ބިން ޢަބްދުލްވާޙިދު ބިން ޢަލީ ބިން ސުރޫރު ބިން ރާފިޢު ބިން ޙަސަން ބިން ޖަޢުފަރު އަލްމަޤްދިސީ އަލްޖަމާޢީލީ (ފަލަސްތީނު ރަށަކަށް ނިސްބަތްވެވަޑައިގެންފައި، އަސްލަކީ އެރަށް)، ދިމިޝްޤީ (ދިރިއުޅުއްވި ރަށުގެ ނިސްބަތް) އަދި މިޞްރީ (އަވަހާރަވި ރަށުގެ ނިސްބަތް)އެވެ.

އުފަންވެ ވަޑައިގަތީ:

ފަލަސްތީނުގެ ޖަމާޢީލު (މިހާރު ކިޔަނީ: ޖަމާއީން) އާ ކައިރި ރަށަކުން ހިޖުރީ ސަނަތުން 541 ވަނަ އަހަރު ރަބީޢުލްއައްވަލު މަހުއެވެ.

ޢިލްމީ ދަތުރުފުޅު އަދި ޝައިޚުން:

އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް ކުޑައިރު ޢިލްމުހޯއްދަވަން ދަތުރުކުރައްވަން ފެށުއްވިއެވެ. އެގޮތުން ދިމިޝްޤު، ބަޣުދާދު، މިޞްރު، އަޞްބަހާނުއަށް (މިހާރު އީރާނުގެ ރަށެއް) ދަތުރުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ޝައިޚުންގެ ތެރޭގައި ޢަބްދުލްޤާދިރު ޖީލާނީ އަދި ނަޞްރު ބިން ފިތްޔާން އަދި އިބްނު ނަޖާ ފަދަ ބޭކަލުން ހިމެނިވަޑައިގަންނައެވެ.

އަދި މަޝްހޫރު އިމާމު އިބްނު ޤުދާމާ އަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ބޭބޭފުޅެކެވެ. ނަމަވެސް ބިރާދަރާ ވައްނިޔާގައި ބަރާބަރު ފަރާތުން އުމުރުގެ ތަފާތަކީ އިމާމު އިބްނުޤުދާމާ އަހަރާއި 4 މަސް އިމާމު ޢަބްދުލްޣަނިއްޔަށް ވުރެ ބޮޑެވެ. ހަމަ އެއްއަހަރު އުފަންވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދިމިޝްޤުގެ އިމާމުކަމަށް ވަޑައިގަތުން ވަރަށް ދުރުކަމުން، މިކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތީ ބަޣުދާދުގެ އިމާމުކަމަށެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް އަޙުލުވެރިން ފުރިހަމަ ބަޣުދާދުގެ ތަޤުވާ ދީނުން ކަމަށް ޖިހާދުކުރެއްވި ބަޣުދާދުގައި ދީނުން ތަރައްޤީ ކުރެއްވުމަށް މަސައްކަތްކުރެއްވިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނަށް އުދަގޫތަކާއި އެކަލޭގެފާނާއި ދެކޮޅަށް ބަޣުދާދުގެ އަދި މިޞްރުގެ ދައްކާވަޒް އުނދަގޫ އެތައް ކުރުކުރިއިރު އިސްކަންދަރިއްޔާ ކިބައިން ދެއްކަވައިގަންނަވާ މިސްރަށް ދަތުރު ކުރެއްވިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނަކީ ވަރަށް ގިނައިން އަޅުކަންކުރައްވާ އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކުގައި ޒުވާބުނުކުރައްވާ ނުބައިކަންތަކުން މަޑުކުރައްވާފައިވާ ވަރަށް ކިޔަވައިދެއްވި ހަނދުމަފުޅު ބޭކަލެކެވެ. މަތިވެރިކަމާ މީހުންގެ މަތިވެރިކަމަށް ނަޒަރުކުރައްވައެވެ. މިކަލޭގެ ސަނަދުތަކުން އެތައް ދީނީ ފޮތްތަކެއް ޝަރަޙަކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑުބޮޑު ފިޤުހުވެރިންނާއި ފިޤުހުވެރިން އަސްލަކުން މިޒާ އިލްމުވެރިންގެ ތަރިކަވެރިކަމާއި ކުރިމަތިލެއްވުން ޝަރަޙަކުރެއްވިއެވެ.

ލިޔުއްވި ފޮތްތައް:

١. ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމް (ކުބްރާ- ބޮޑު)

٢. ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމް (ސުޣްރާ-ކުޑަ) (މިފޮތް)

٣. އަލްކަމާލު ފީ އަސްމާއިލް ރިޖާލި (ކުތުބު ސިއްތާގެ ރިޖާލުންނާއި ބެހޭފޮތެއް)، އިމާމު މިއްޒީ رحمه الله ފޮތް ތަހުޛީބުކުރައްވާފައި "ތަހުޛީބުލް ކަމާލު" ލިޔުއްވި މިފޮތް އަސްލަކަށް ބަލައިގެންނެވެ.) އަދި އިމާމު އިބްނު ހަޖަރު އަދިވެސް މިފޮތް ތަހުޛީބުކުރައްވައި ތަހުޛީބުއްތަހުޛީބު އަދި ތަޤްރީބުއްތަހުޛީބު ލިޔުއްވިއެވެ.

އަދިވެސް އެތައްފޮތްތަކެއް ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނުލިޔުއްވި ފޮތްތައް ސާބިތުކޮށްދީ ގިނަކަމުން އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

ވަފާތުވެވަޑައިގަތުން:

ވަފާތުވީ ހިޖުރީ ސަނަތުން 600 ވަނަ އަހަރު ރަބީޢުލް އައްވަލް މަހުގެ 23 ވަނަ ދުވަހުއެވެ.

الله ﷻ އިމާމު ޢަބްދުލްޣަނީ އަލްމަޤްދިސީއަށް ރަޙްމަތްލައްވައި ސުވަރުގޭގެ މަތިވެރިވެގެންވާ ނިޢުމަތުން މިންވަރުކުރައްވާށިއެވެ. އާމީން.

ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމްގެ

ދިވެހި ތަރުޖަމާ

ޙާފިޒު ޢަބްދުލްޣަނިއްޔު رحمه الله ގެ މުޤައްދިމާ

بسم الله الرحمن الرحيم

وبه نستعين.

قال الإمام العالم الحافظ تقي الدين أبو محمد عبد الغني بن عبد الواحد بن على بن سرور المقدسي رحمه الله تعالى:

الحمد لله الملك الجبار ، الواحد القهار. وأشهد أن لاإله إلاالله وحده لاشريك له ، رب السموات والأرض ومابينهما العزيز الغفار ، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله المصطفى المختار. صلى الله عليه وعلى آله وصحبه الأخيار. أما بعد:

ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރަން، ޙުކުމްތަކާބެހޭ ޙަދީޘްތަކުގެ ޚުލާޞާއެއް ބަޔާންކޮށްދެމެ، އިމާމުންކަމަށްވާ މުޙައްމަދު ބިން އިސްމާޢީލް ބިން އަލްބުޚާރީ އަދި މުސްލިމް ބިން ޙައްޖާޖު އަލްޤުޝައިރީ އައްނައިސާބޫރީ އިއްތިފާޤުވެވަޑައިގެންވާ ޙަދީޘްތަކެއް ޖަމާކޮށްދެއްކެވުމަށް ޚުލާޞާކޮށް ޖާގަކަމުދާވަރަކަށް ކުރުކޮށް، ކުޑަކޮށްގެ އިޖާބަ ދިނުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންކުރީމެވެ. (މިބަޔާންކުރި ޖަމާޢަތަކާ ބެހޭގޮތުން.) އެއީ މިފޮތުން މަންފާލިބެންވާނެހެން އެދިލެވުނީއެވެ.

އަދި މިފޮތުން ފައިދާލިބޭނެ އަދި މިކަން ލިޔުނު އަޅުގަނޑަށް (ފާރަށް) ނުވަތަ ބަލައި ނުވަތަ ހިފުޒުކުރާ މީހުންނަށް الله މަންފާކުރައްވާށިއެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ޙަޟްރަތުގައި ކުރާ ޢަމަލެއް ކަމުގައި ލައްވާށިއެވެ. އަދި (ސިއްރުގައި ފާޅުގައި ބޭނުންވާނޭގޮތަށް) މިކަންތައްތައް ހަމަޖެހޭ ކަމުގައި ލެއްވުމަށް (اللهއަށް) ދަންނަވަމެވެ.

فإنه حسبنا و نعم الوكيل.

كتابُ الطَّهَارَةِ

ޠަހާރާގެ ފޮތް.

كتابُ الطَّهارَةِ

ޠަހާރާތުގެ ފޮތް

1. عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ – رضي الله عنه – قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ : (إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ -(وَفِي رِوَايَةٍ : بِالنِّيَّاتِ)- وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ).

މާނައީ: ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ވިދާޅުވަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެއްސެވީމެވެ. "ހަމަކަ ޢަމަލުތަކަކީ (ޤަބޫލުވާނީ) ނިޔަތްތަކާ ގުޅިގެން ދެނެވި ނިޔަތެވެ. ("އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި: ނިޔަތްތަކާއި" މިލަފުޒުންނެވެ.) އަދި ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އެމީހަކު ނިޔަތްކޮށްފައިވާ ކަމެއް ދެނެވި ނިޔަތެވެ. ފަހެ الله އާއި ރަސޫލާއަށްޓަކައި ހިޖުރަކުރިމީހާ އޭނާގެ ހިޖުރަކުރުން اللهއާއި ރަސޫލާއަށްޓަކައެވެ. ފަހެ ދުނިޔާގެ ކަމެއް ހޯދުމަށްޓަކައި ނުވަތަ އަންހެނަކާ ކައިވެނިކުރުމަށް ހިޖުރަކުރި މީހާ އޭނާގެ ހިޖުރަކުރުން އޭނާ ހިޖުރަކުރި ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ."

ޝަރަޙަ: މިޙަދީޘްގެ ނިޔަތުގެ މާނައަކީ ބައްޓަނުކުރެއްވުމަށްފަހު ނިޔަތް اللهއަށްޓަކައި ޚާލިޞުގެ މިސާލެއް އަދި ދުނިޔެއަށްޓަކައި ނިޔަތްވާން ޖެހޭގޮ މިސާލެއް ޙަދީޘްގައި ބައްޓަންވެފައިވެއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 1، 54، 2529، 3898، 5070 އަދި 6953 އަދި مسلم: 1907)

2. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ – رضي الله عنه – قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : (لا يَقْبَلُ اللهُ صَلاةَ أَحَدِكُمْ إِذَا أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ)

މާނައީ: އަބޫހުރައިރާ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ވިދާޅުވެއްޖެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ވުޟޫ ގެއްލިއްޖެނަމަ، ވުޟޫކުރުމަށްދާނދެން (ވުޟޫކޮށްގެން ނޫނީ) ، ނަމާދު ޤަބޫލުކުރައްވާނެކަށްނުވެއެވެ، الله އޭނާގެ ނަމާދު ޤަބޫލުނުކުރައްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 6954 އަދި مسلم: 225)

3. عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ وَأَبِي هُرَيْرَةَ وَعَائِشَةَ رضي الله عنهم قَالُوا : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: (وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ) .

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޒަޔްދު ބިން ޢާޞިމް އަދި އަބޫ ހުރައިރާ އަދި ޢާއިޝާ ﵃ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ފެންނަގާބަލަކަން (އެބަހީ ވުޟޫކުރާއިރު ތަށިގަނޑުން ފެންނެގުމަށް ބޭނުންކުރާ) ނަގައިގެން އަޅުގަނޑު ހުއްޓުވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 60 އަދި مسلم: 241)

4. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ – رضي الله عنه – : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قال : (إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْعَلْ فِي أَنْفِهِ مَاءً ، ثُمَّ لِيَنْتَثِرْ ، وَمَنْ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ ، وَإِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلْيَغْسِلْ يَدَيْهِ قَبْلَ أَنْ يُدْخِلَهُمَا فِي الإِنَاءِ ثَلاثاً ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ).

وَفِي لَفْظٍ لِمُسْلِمٍ : (فَلْيَسْتَنْشِقْ بِمِنْخَرَيْهِ مِنَ الْمَاءِ)

وَفِي لَفْظٍ : (مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْشِقْ) .

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ވުޟޫކުރާނަމަ ނޭފަތަށް ފެންއަޅައިލާށެވެ. އޭރަށްފަހު ނޭފަތުން ފެންނަގާށެވެ. އަދި އިސްތިންޖާ ކުރާމީހާނަމަ އޮނަރަކަށް (3 ކަން ފިލުވިގެން ވަރުގެ އޮނަރަކަށް ހަރުގަނޑުން) ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދިން ހޭލައިފިނަމަ ތަށިގަނޑަކަށް އަތްދެކުގެ ކައިރިން ތިން ފަހަރު އަތްދޮވުމަށްފަހު ލާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހާ އަތް ހުރީ ކޮންތާކުކަމެއް ނޭނގޭނެއެވެ." (ޝަރަހަ: އެ ކަމަކީ ނަޖިހެއް ވާނޭ ކަމަށް)

"އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގެ ލަފުޒެއްގައި: ނޭފަތުގެ ދެހިސްދުރޮއް ފެންނަގާށެވެ."

" އަދި މި ލަފުޒުން: ވުޟޫކުރާމީހާ (ނޭފަތުން) ފެންނަގާށެވެ."

މަސްދަރު: (البخاري: 162 އަދި مسلم: 237)

5. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ –رضي الله عنه– : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : (لا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لا يَجْرِي، ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ) وَلِمُسْلِمٍ : (لا يَغْتَسِلُ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ وَهُوَ جُنُبٌ) .

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސްމީހަކު ނުދުވާ (ހުއްޓިފައި ހުންނަ، ފެންކަރު، ނުވަތަ ކޯއި ފެންގަނޑު ފަދަ ތަންތަނުން) ފެންކަޅަންކަން ފަހަރުވާނުވާ (ކުޑަކަމުން ނޫނީ) ހިނަކާށެވެ. އަދި އެއިން (އާރާސްތު) ފެންނުވަރާހިނަކާށެވެ."

އަދި މުސްލިމުގައިވާ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސްމީހަކު ޖުނުބުވެރިވެގެންނަމަ ހާލު ހުއްޓިފައިވާ ފެނެއްގައި (އެރިގެން) ފެންނުވަރާނުކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 239 އަދި مسلم: 282)

6. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ – رضي الله عنه – ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : (إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعاً).

وَلِمُسْلِمٍ: (أُولاهُنَّ بِالتُّرَابِ).

މާނައީ: އަބޫހުރައިރާ ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިކަމުގައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންވާރަކުން ކުއްތާއެއް ބޯފެނުގަތައިފިނަމަ، ދެން ތިޔަބައިމީހުން އެކަންވާރެއް ހަތްފަހަރު ދޮންނަ ހުށިކަމެވެ."

މުސްލިމުގައިވެއެވެ. "އޭގެ ފުރަތަމަ ފަހަރު ވެލިންނެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري:172 އަދި مسلم: 282)

7. وَلَهُ فِي حَدِيثِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ : ((إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي الإِنَاءِ فَاغْسِلُوهُ سَبْعاً وَعَفِّرُوهُ الثَّامِنَةَ بِالتُّرَابِ))

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގައި އަބްދުﷲ ބިން މުޣައްފަލު (ؓ ގެ) ކިބައިން، ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ: "ކުއްތާއެއް ކަންވާރެއްގައި ދޫލައިފިނަމަ، ދެން އެކަންވާރު ތިޔަބައިމީހުން ހަތްފަހަރު ދޮންނާށެވެ. އަދި އަށްވަނަ ފަހަރު ވެލިން (ވެލިލައިގެން) އުނގުޅާށެވެ."

(މަސްދަރު: (البخاري: 172 އަދި مسلم: 279)

8. عَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ رضي اللهُ عنه : (أَنَّهُ رَأَى عُثْمَانَ دَعَا بِوَضُوءٍ ، فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ مِنْ إنَائِهِ ، فَغَسَلَهُمَا ثَلاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَمِينَهُ فِي الْوَضُوءِ ، ثُمَّ تَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلاثاً ، وَيَدَيْهِ إلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلاثًا ، ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ، ثُمَّ غَسَلَ كِلْتَا رِجْلَيْهِ ثَلاثًا ، ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَوَضَّأُ نَحْوَ وُضُوئِي هَذَا ، وَقَالَ : ((مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَذَا ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، لا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)

މާނައީ: ޢުޘްމާނު ﵁ މިނިވަންކުރެއްވި އަޅެއްކަމަށްވާ ޙުމްރާނު ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢުޘްމާނު (﵁) ވުޟޫކުރާ ފެންގެނައުމަށް އެންގެވުމުން ގެނެވުނެވެ. އެއަށްފަހު އެއިން ތަށިއަކަށް ފެންއޮއްސަވައި ދެއަތްޕުޅު ތިންފަހަރު ދޮވުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަށޭގޮތުގެ ކަނާތްޕުޅު ފެންތަށިއަށް ވައްދަވައި، އަނގަޔަށް ފެންލައްވައި އަދި ނޭފަތަށް ފެންލައްވައި ފެންނެރުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ތިންފަހަރު މޫނު ދޮވުއްވިއެވެ. އަދި ދެއަތްޕުޅު އުނގަނޑުބޮޅާއި ހިމެނޭގޮތަށް ދެފަހަރު ދޮވުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޯގައި ފެންފުއްސެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަށޭގޮތުގެ ފައިޕުޅު ހިމެނޭގޮތަށް ތިންފަހަރު ދޮވުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ މިގޮތަށް ވުޟޫކުރައްވާތީ މިމަންކަލޭގެފާނު ދުށިވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "މިމަންކަލޭގެފާނު މިވުޟޫކުރެއްވި ގޮތަށް ވުޟޫކޮށް ދެރަކުޢަތްނަމާދުކޮށް (ދުނިޔަވީ އެއްވެސް އެއްޗެއް-ނަފްސުގެ ވަސްވާހެއް) ހިތަށް ނުގެނެސް، ކޮށްފިކަމުގައިވާނަމަ އޭނާގެ އިސްވެދިޔަ ހުރިހާ ފާފަތައް الله ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 164 އަދި مسلم: 226)

9. عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : ((شَهِدْتُ عَمْرَو بْنَ أَبِي حَسَنٍ سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ زَيْدٍ عَنْ وُضُوءِ النَّبِيِّ ﷺ ، فَدَعَا بِتَوْرٍ مِنْ مَاءٍ ، فَتَوَضَّأَ لَهُمْ وُضُوءَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَكْفَأَ عَلَى يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرِ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ ثَلاثاً ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي التَّوْرِ ، فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَ ثَلاثاً بِثَلاثِ غَرْفَاتٍ ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلاثاً ، ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي التَّوْرِ ، فَغَسَلَهُمَا مَرَّتَيْنِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي التَّوْرِ ، فَمَسَحَ رَأْسَهُ ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ مَرَّةً وَاحِدَةً ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ)) .

މާނައީ: ޢަމްރު ބިން މާޒިނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ވުޟޫއާއި ބެހޭގޮތުން ޢަމްރު ބިން އަބީ ޙަސަން، ޢަބްދުالله ބިން ޒައިދުގެ ސުވާލުކުރަނިކޮށް މިމަންޒަރު ދުށީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކުޅޭ ކަންފޮޅެއްގައި ފެންގެނައުމަށް އެދުނެވެ. އަދި ރަސޫލުالله ﷺ ގެ ވުޟޫކުރެއްވުން ދެއްކިއެވެ. އެކަންފޮޅު އަތާއި ދިމާއަށް އަރިކޮށްލައްވައިގެން، ދެއަތްޕުޅުގެމައްޗަށް ފެންއޮއްސަވައި ތިންފަހަރު ދޮވުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަންފޮޅަށް އަތްޕުޅު ވައްދަވައި ތިންއަތްގަނޑުން އަނގަޔަށް ފެންލައްވައި ކުރުކުރުއްވައި، އަދި ނޭފަތަށް ފެންލައްވައި (ތަރާހައި) ފެންނަގައި ނެރުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު (އުލާޔަ) ކަންފޮޅަށް އަތްޕުޅުވައްދަވައިގެން ތިންފަހަރު މޫނު އުނގަނޑުބޮޅާއި ހިމެނޭގޮތަށް ދެފަހަރު ދޮވުއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު (އަތްޕުޅު) ބޯގައި ފެންފުއްސެވިއެވެ. (ފެންފުއްސެވި)

މަތިން (ނިތްކަނޑައި ދިމާލުން) ފެށިގެން މައްޗަށް އެއްފަހަރު، (އެހެންފަހަރު ގޮތުކަނޑުގެ ގޮސްކިޔޭ) އަދި ތިރިން (ފުރަގަސްދޮށުގައި ދިމާލުން) މައްޗަށް (ނިތްކަނޑައި ހިސާބަށް) އެއްފަހަރު ގެނެސްދެއްވިއެވެ. އެހެންފަހުން އުކާލާގޮތުގެ ތެރެއިން ދޫނުކުރައްވައެވެ."

وَفِي رِوَايَةٍ : ((بَدَأَ بِمُقَدَّمِ رَأْسِهِ ، حَتَّى ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ ، ثُمَّ رَدَّهُمَا حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمُكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ)) .

އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ބޮލުގެ ނިތްކަނޑައިން (ފެށިގެން) ފުރަގަހަށްވެއެވެ. އަދި ބޮލުގެ ފުރަގަސްދޮށާ (ފަހަތުން ކަރުދަށުމެދާއި ހިސާބު އަޅުގަނޑާ) ހިސާބަށެވެ. އެހެންފަހުން އަލުން ފެށި ހިސާބަށް ފެނުވުމެއްސެވިއެވެ."

وَفِي رِوَايَةٍ ((أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً فِي تَوْرٍ مِنْ صُفْرٍ))متفق عليه . التَّوْرُ : شِبْهُ الطَّسْتِ . أهـ

އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި އުކާލާގޮތުގެ އަރިހަށް ރީނދޫކަލަތިގެ (ރަތްލޯގެ ވައްތަރެއް) ތަޓެއްގައި (ކުޑަ ކަންވާރެއް) ގައި ފެން ގެނައީމެވެ." (މުއްތަފަގުން ޢަލައިހި) ތައުރަކީ: ތަޝްތާ ވައްތަރު (ލޮޔަ) ކަންވާރުކަލެވެ. أهـ

(މަޞްދަރު: البخاري: 185 އަދި مسلم: 235)

10. عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ : (كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُعْجِبُهُ التَّيَمُّنُ فِي تَنَعُّلِهِ ، وَتَرَجُّلِهِ ، وَطُهُورِهِ ، وَفِي شَأْنِهِ كُلِّهِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ފައިވާން ޖެހެވުމުގައި ސާފުކުރައްވާއިރުގައްޔާ، ބޮލުގައި ފުނާއަޅުއްވާއިރާއި އަދި ޠަހާރާތް (ތާހިރުވުމަށް ކުރާ އެހެނިހެން ކަންތައް) ފެށުމުގައިވެސް ކަނާއްފަރާތުން ކަމެއް ކުރުއްވުމާއި އެއްގޮތަށް ހުރިހާ ކަމެއް ކަނާތުން ކުރުން ލޯބިކުރައްވައެވެ."

(އިމާމް ނަވަވީ رحمه الله ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ: (އެބަހީ) ކަމަކީ ރީތިކަމާއި އަދި ޝަރަފުވެރިކަން ލިބޭނޭ ހުރިހާކަމެއްގައި، ކަނާއްފަރާތުން ފެށުމެވެ. (ފެނުވެ.) ، އަދި އެނޫން އެހެން ކަންތައް ކަނާއްފަރާތުން ފެށުމެވެ. މިއީ ދެމިގެންވާ ސުންނަތެވެ. ދުޢާކުރާ ގޮތެވެ.)

(މަޞްދަރު: البخاري: 168 އަދި مسلم: 268)

11. عَنْ نُعَيْمٍ الْمُجْمِرِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ – رضي الله عنه – عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ : (إنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرّاً مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ). فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ .

މާނައީ: ނުޢައިމު އަލްމުޖްމިރު އަބޫ ހުރައިރާގެ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ވުޟޫގެ އަޘަރުތަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތުގެ މީހުން ޤިޔާމަތްދުވަހުން ދުވަހުގައި ނޫރަކައިގެންނާ ބާޅު އަދި (މޫނާއި ތުރައްމިލާއި އަދި ފައިތިލަތައް) ވިދާ ބަބަކާ ގޮތު (އަތްތަކުގެ. ނުވަތަ އަތްތަކައިރު) އެއިރުންނަކަށް ގޮވާލެއްވޭނެ. (ނުވަތަ އުފުރައިން ފުޅާމަތުކުރެވޭ ހުރުތުވެ)" (އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނޫރު ދިގުކޮށްލަން އެދޭމީހާ (ވުޟޫކުރުމުގައި ބައިންވެގެންވާ މިންވަރަށްވުރެ އިތުރަށް ފުނަށްއިގެން) އެކަން ކުރާހުށިކަމެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 136 އަދި مسلم: 246 އަދި 250)

وَفِي لَفْظٍ لِمُسْلِمٍ : (رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ حَتَّى كَادَ يَبْلُغُ الْمَنْكِبَيْنِ ، ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ حَتَّى رَفَعَ إلَى السَّاقَيْنِ ، ثُمَّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: إنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرّاً مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ)) فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ وَتَحْجِيلَهُ فَلْيَفْعَلْ .

މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު އަބޫހުރައިރާ ވުޟޫކުރައްވަނިކޮށް ދުށިވަޑައިގަތީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު މޫނާއި އަދި ދެއަތް، ކޮނޑާއި ހިސާބަށް ދޮންދޮން ގެންނަވައެވެ. އޭރުން ފައި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަކުލުގެއްޔާ ހަމައަށް ދޮންނަވައެވެ. އޭރުން ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރައްވާ އަޑުއިވުނީމެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ވުޟޫގެ އަޘަރުތަކުގެ ސަބަބުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުންމަތުގެ މީހުން ޤިޔާމަތްދުވަހުން ދުވަހުގައި ނޫރަކައިގެންނާ ބާޅު އަދި (މޫނާއި ތުރައްމިލާއި އަދި ފައިތިލަތައް) ވިދާ ބަބަކާ ގޮތު (އަތްތަކުގެ. ނުވަތަ އަތްތަކައިރު) އެއިރުންނަކަށް ގޮވާލެއްވޭނެ. (ނުވަތަ އުފުރައިން ފުޅާމަތުކުރެވޭ ހުރުތުވެ)" (އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނޫރު ދިގުކޮށްލަން އެދޭމީހާ (ވުޟޫކުރުމުގައި ބައިންވެގެންވާ މިންވަރަށްވުރެ އިތުރަށް ފުނަށްއިގެން) އެކަން ކުރާހުށިކަމެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم:246)

12. وَفِي لَفْظٍ لِمُسْلِمٍ: سَمِعْتُ خَلِيلِي ﷺ يَقُولُ: (تَبْلُغُ الْحِلْيَةُ مِنَ الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَبْلُغُ الْوُضُوءُ) .

އަދި މުސްލިމުގެ ލަފްޒެއްގައިވެއެވެ : ތިމަންކަލޯގެ އެކުވެރިޔާ (ނަބިއްޔާ) ﷺ ވިދާޅުވިތަން އަޑުއެހީމެވެ. "މުއުމިނުންގެ ޒީނަތްތެރިކަން (ނޫރުން) ފޯރާނީ ވުޟޫއިން ފެންފޯރާ ހިސާބަށްކަމުގައެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم:250)

باب دخول الخلاء و الإستطابة.

ފާޚާނާ ޙާޖަތްކުރާތަނަށް ވަނުމާއި އަދި އިސްތިންޖާކުރުމުގެ ބާބު.

13. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْخَلاءَ قَالَ : (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ) .

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ފާޚާނާ ތަނަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވާނަމަ ވިދާޅުވެއެވެ. (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ)

(މާނައީ: އޭ اللهއެވެ. ފިރިހެން ޝައިޠާނުންނާއި އަދި އަންހެން ޝައިޠާނުންގެ ކިބައިން (ރައްކާތެރިކަން ދެއްވުން އެދި)، ކަލޭގެފާނުގެ ޙަޟްރަތުން ރައްކާތެރިކަމަށް އެދެމެވެ.)"

(މަސްދަރު: البخاري :142 އަދި مسلم: 375)

14. عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: (إِذَا أَتَيْتُمْ الْغَائِطَ ، فَلا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ وَلا بَوْلٍ ، وَلا تَسْتَدْبِرُوهَا ، وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا).

قَالَ أَبُو أَيُّوبَ : " فَقَدِمْنَا الشَّامَ ، فَوَجَدْنَا مَرَاحِيضَ قَدْ بُنِيَتْ نَحْوَ الْكَعْبَةِ ، فَنَنْحَرِفُ عَنْهَا ، وَنَسْتَغْفِرُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ ".

މާނައީ: އަބޫ އައްޔޫބުލް އަންޞާރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން ބޯލު ކުރުމަށް ހިނގައްޖެނަމަ، ތިޔަބައިމީހުން ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލައިގެން ނުތިބޭށެވެ. އަދި ބޯލު ކުރުމަށްވިޔަސް އަދި ބޮޑުކަމަށްވިޔަސް މެއެވެ. އަދި ފުރަގަސްވެސް (ޤިބްލައަށް) ނުދޭށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން އިރުމަތީގެ ފަރާތަށް ނުވަތަ ހުޅަނގު ފަރާތަށް އެނބުރޭށެވެ."

އަބޫ އައްޔޫބު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ޝާމަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ފާޚާނާތައް ކަޢުބާއާ ދިމާއަށްވާގޮތަށް ބިނާކުރެވިފައިވާތީ ތިމަންބޭކަލުންނަށް ފެނުނެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުން ބައެއްފަހަރު އޮޅިގެން (ބިނާކުރުނު ގޮތުން) އެގޮތަށް ތިބެގެން ޤަޟާޙާޖަތްކުރެވިއްޖެވެ. އަދި ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ ކިބައިން ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވަމުވެ."

ނޯޓް: މިތަނގައި މިވަނީ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނާއި ޝާމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ވާހަކައެވެ. އެއީ ގިބުލަ ހުޅަނގާއި އަދި އިރުމައްޗަށްވެސް ވާގޮތަށް ނޫން ތަންތަނުވެ. މިސާލަކަށް ރާއްޖެފަދަ ގާތްގަނޑަކަށް ހުޅަނގާއި ދިމާއަށް ގިބުލަހުންނަ ގައުމުތަކުގައި ގިބުލައަށް (ގާތްގަނޑަކަށް ހުޅަނގު)، ފާޚާނާކުރާއިރު ކުރިމަތިލައިގެންވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ފުރަގަސްދީގެންވެސް ނުވާނެއެވެ. މުރާދަކީ އެއީއެވެ. ޙަދީޘްގައި ހުޅަނގަށާއި އިރުމައްޗަށް ކުރިމަތިލާގެންވެސް އެއީ ދިމާލުގައި ނިސްބަތުންކަމަށްވާ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނާ މުޚާތަބުކުރައްވާފައެވެ.)

(މަސްދަރު: البخاري: 394 އަދި مسلم: 264)

15. عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنهما قَالَ : (رَقِيتُ يَوْماً عَلَى بَيْتِ حَفْصَةَ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ مُسْتَقْبِلَ الشَّامَ ، مُسْتَدْبِرَ الْكَعْبَةَ) .

وَفِي رِوَايَةٍ : (مُسْتَقْبِلاً بَيْتَ الْمَقْدِسِ) .

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބު رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އަހުރެންދުވަހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނު، (އުޚްތުގެ ދުއްތިރިން) ޙަފްޞާ (رضي الله عنها)ގެ ގެކޮޅުގެ މައްޗަށް އަރާވެއިގަތީމެވެ. އެހިނދު ނަބިއްޔާ ﷺ ޝާމާ ދިމާއަށް، ކަޢުބާއަށް ފުރަގަސްދީގެންވަޑައިގެން، ޤަޟާ ޙާޖަތްކުރައްވަން އިންނަވަނިކޮށް ދުށްވެއިގަތީމެވެ."

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ބައިތުލް މަޤްދިސާ ދިމާއަށް ކުރިމަތިލައްވައިގެންނެވެ."

(މުހިއްމު ނޯޓް: ފާޚާނާކުރާއިރު ކުރިމަތިލުމާއި ފުރަގަސްދިނުމުގެ މައްސަލަ އިޚްތިލާފުވެފައިވެއެވެ. އެއީ ފާޚާނާކުރާއިރު ކުރިމަތިލާގެން ފުރަގަސްދިނުން (1) އެއްކޮށް ހަރާމްވުމާއި އަދި (2) އެއްކޮށް ހުއްދަވުމާއި އަދި ތަފާތުކުރުމާއި (3) ތަފްޞީލު: ހުސްތަނެއްގައި ނަމަ ހަރާމްވުމާއި އަދި ބިނާގެތެރޭގައި ހުއްދަވުމުގެ މައްސަލައެވެ. ފުރަތަމަ ބަސް ވިދާޅުވެފައިވަނީ

މިޙަދީޘްރިވާކުރެއްވި އަބޫ އަބްދުއްރަޙްމާން އަންސާރީއާއި، މުޙައްމަދު، އަލް ސަރާއި، އަދި އައްޝައިޚައިން. އަދި އިބްނު ޙަޖަރު މިފަދަ ހަދީޘް ބަޔާންކުރައްވާ ރިވާޔަތުގައި "މުޙައްމަދުގެ" ވިދާޅުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ޝާމްބިމުގެ އިސްތިޤްބާލް އިބުނު ޢަބްދުލްބައްރާ އަދި އިބުނު އަލްމުންޛިރު ހަމަކުރައްވާފައިވާ ޤައުލު މިއެވެ. އަދި ޙަނަފީމަޛްހަބު އަދި ޢަހުދުލްބައްރު ޝަރުޢީގައި އަޅުން ބައްޔާޒާތުގެ ހަދީޘްތަކުން ވެއްޖެއެވެ. ދެވަނަ ބައްސް ހަމަވަކިކޮށްގަނެވޭ ބުރަކާ ބިން ޖުބައިރު، ޙަމާދާ އަދި ދާއޫދު އަލްބައިހަޤީއެވެ. އެއީ މިޙަދީޘްން ބުއްދިގެ ސަބަބުން ގަނެވެއެވެ. އަދި ހިނގުމަށް ބައްސް ހަމަކަށަވަރުގައިވާ ޖުމްލަ އިޝާރާތްކުރެވެނީއެވެ. އިމާމު ކަމިލު، އިމާމު ޝާފިޢީ، އިމާމު އަޙްމަދު، އަދި އިސްޙާޤްއެވެ. އަދި މިއީ އަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު އަދި ޝައިޚައިގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ ޙަދީޘްއެވެ.)

(މަސްދަރު: البخاري: 148 އަދި مسلم: 62 266)

16. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: (كَانَ رَسُولُ الله ﷺ يَدْخُلُ الْخَلاءَ ، فَأَحْمِلُ أَنَا وَغُلامٌ نَحْوِي إِدَاوَةً مِنْ مَاءٍ وَعَنَزَةً ، فَيَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ) .

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ޤަޟާޙާޖަތްކުރައްވާތަނަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ފަދަ އުމުރުން ކުޑަކުއްޖަކާއި ފެނުގެ ލޮށްޓާއި އަދި ޢަނަޒާއެއް (ކޮޅުގައި ދަގަނޑު ޖަހާފައިވާ ކުރު ދަނޑިފަދަ ލަކުޑި ބުރިއެއް ނުވަތަ ކުރު ވަޅިއެއް) އުފުލައިގެންދަމެވެ . ދެން އެކަލޭގެފާނު ފެނުން އިސްތިންޖާ ކުރައްވައެވެ. (ތަރުޙީބުވެއެވެ.)"

(މަސްދަރު: البخاري: 152 އަދި مسلم: 271)

17. عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْحَارِثِ بْنِ رِبْعِيٍّ الأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : (لا يُمْسِكَنَّ أَحَدُكُمْ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ وَهُوَ يَبُولُ وَلا يَتَمَسَّحْ مِنَ الْخَلاءِ بِيَمِينِهِ وَلا يَتَنَفَّسْ فِي الإِنَاءِ) .

މާނައީ: އަބޫ ޤަތާދާ އަލްޙާރިޘް ބިން ރިބްޢީ އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ކުޑަކަމުދާއިރު ވާތްއަތުން އޭނާގެ ފުރުޖައިން ހިފަނާތިއެވެ. އަދި ނަޖިސްތަކުން ވާތްއަތުން ސާފުނުކުރާތިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން (ބޯތަކެތި ބޯއިރު ފެން ލޮށްޓެއްގެ) ތެރޭގައި ނޭވާ ނުލާތިއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 154 އަދި مسلم: 267)

18. عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ : مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِقَبْرَيْنِ ، فَقَالَ : (إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا : فَكَانَ لا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ ، وَأَمَّا الآخَرُ : فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ فَأَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً ، فَشَقَّهَا نِصْفَيْنِ ، فَغَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً ، فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ، لِمَ فَعَلْتَ هَذَا ؟ قَالَ : لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ﵄ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ދެ ޤަބުރު ކައިރިން ވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އެ (ޤަބުރުގައިވާ) ދެމީހުންނަށް ޢަޛާބު އަޛާބުދެވެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް އެޢަޛާބު ދެވެނީ ބޮޑެތި ކަމަކާއި ހެދިއެއްނޫނެވެ. އެމީހުން އެކަކު ކުޑަކަމުދާއިރު، ކުޑަކަމުދާއެއްގޮޅިން ނިވާނުވެއެވެ. (އެބައި ގަވާނީ ކުޑަކަމުދާ އެއްޗެހި ބޭރުވެއެވެ.) އަދި އަނެއްމީހާ ދޮގުބައްސުވަރުން ހިނގައެވެ. އެއަށްފަހު ތިމާ (ކަދުރުގަހުގެ) ފަސްތޮށިކޮޅެއް ނަގަވައިފައި އެތަކެތި ދެބުރަށް ފަޅުއްވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ކޮންމެ ޤަބުރެއްގައި ފަސްތޮށިކޮޅެއް ޖެއްސެވިއެވެ. ދެން ޞަޙާބީން ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިކަމަކީ ކީއްކުރައްވާ ކަމެއްތޯއެވެ؟. ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެދެމީހުންނަށް އެފަސްޓޮށި ހިކެންދެން، ޢަޛާބު ލުއިކުރެވިދާނެކަމަށް އުއްމީދުކުރައްވަމެވެ."

ނޯޓް: ކަމުދާ ކުރުގެ ފަސްޓޮށި، ފަސްނުވާ ހިސާބުން ބައެއް: ފަސްޓޮޅި. ބައެއް: އާއްޓެރި ފަސްޓޮށި ހިސާބެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 216 އަދި مسلم: 292)

بابُ السواكِ

ސިވާކުގެ ބާބު.

19. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : (لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلاةٍ) .

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ރިވާކުރައްވައެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނަށް މަޝައްޤަތެއް ދިމާވާނެނަމަ، ކޮންމެ ނަމާދަކާއި އެކު (ނަމާދުގެކުރިން)، ސިވާކު ކުރުމަށް (ދަތް އުނގުޅުމަށް) އަމުރުކުރެއްވީމުހެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 887 އަދި 7240 އަދި مسلم: 252)

20. عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي الله عنهما قَالَ: (كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا قَامَ مِنْ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ بِالسِّوَاكِ).

(قال المؤلف: معناه يغسل و يدلك. يقال شاصه يشوصه، وماصه يموصه، إذا غسله)

މާނައީ: ޙުޛައިފާ ބިން އަލްޔަމާނާން ؓ ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ރޭގަނޑު (އަވަގާރަތުގެން ތަހުނަމާދަށް) ތެދުވެ ވަޑައިގަންނަވަނަމަ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަނގަމަތި (ދަތްމަތިވެސް) ސިވާކުން އުނގުޅައި ދޮންކުރައްވައެވެ."

(މުޞައްނިފުގެ ؒ ވިދާޅުވިއެވެ. މި ހަދީޘްގެ މުރާދަކީ ދޮންކުރުމާއި (ސިވާކުން) އުނގުޅުމެވެ. شَاصَهُ يَشُوْصُه، مَاصَهُ يَمُوْصُه މިފަދައިން (އަރަބިން) ކިޔަނީ ދޮވުމަށެވެ.)

(މަޞްދަރު: البخاري: 245 އަދި مسلم: 889)

21. عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ : (دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي الله عنهما، عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَا مُسْنِدَتُهُ إِلَى صَدْرِي، وَمَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ سِوَاكٌ رَطْبٌ يَسْتَنُّ بِهِ فَأَبَدَّهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَصَرَهُ. فَأَخَذْتُ السِّوَاكَ فَقَضَمْتُهُ ، فَطَيَّبْتُهُ، ثُمَّ دَفَعْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ، فَاسْتَنَّ بِهِ فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَنَّ اسْتِنَانًا أَحْسَنَ مِنْهُ، فَمَا عَدَا أَنْ فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : رَفَعَ يَدَهُ - أَوْ إِصْبَعَهُ - ثُمَّ قَالَ: (فِي الرَّفِيقِ الأَعْلَى) ثَلاثاً، ثُمَّ قَضَى . وَكَانَتْ تَقُولُ : مَاتَ بَيْنَ حَاقِنَتِي وَذَاقِنَتِي)) .

وَفِي لَفْظٍ ((فَرَأَيْتُهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ ، وَعَرَفْتُ : أَنَّهُ يُحِبُّ السِّوَاكَ فَقُلْتُ : آخُذُهُ لَكَ؟ فَأَشَارَ بِرَأْسِهِ : أَنْ نَعَمْ)). هَذَا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ وَلِمُسْلِمٍ نَحْوُهُ .

މާނައީ: ޢާއިޝާ ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން އަބޫބަކުރު އައްޞިއްދީޤު ؓ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އޭރު ތިމަންކަމަނާ އިންނެވީ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންކަމަނާގެ މޭގައި ޖެއްސެވުމަށް ލައިގެންނެވެ. އޭރު ޢަބްދުއްރަޙްމާނު އަތްގައި، ޢަބްދުއްރަޙްމާނު ސިވާކުކުރައްވާން ގެންގުޅޭ ތުއް ސިވާކެއް އޮތެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެއަށް ބައްލަވާން ފެށްޓެވިއެވެ. ދެން އެ ސިވާކު ތިމަންކަމަނާ ނަންގަވައިލީމެވެ، ސިވާކުގެ ކޮޅު (ދަތުން) ހަފުލައި، ސިވާކު ރީތިކޮށްލައިދިނީމެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅަށް ދިނުމުން ސިވާކުން ދަތްޕުޅު އުނގުޅުން ފެށްޓެވިއެވެ. އެއަށްފަހުގެ ރީތިކޮށް ފުރިހަމަކޮށް އެކަލޭގެފާނު ދަތްޕުޅު އުނގުޅުއްވައިވީކަން، ތިމަންކަމަނާ ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަމެވެ. އެކަމުން ނިމިވަޑައިގަތުމަށްފަހު، ރަސޫލުﷲ ﷺ އަތްޕުޅު (ނުވަތަ އިނގިލިފުޅު) ހިއްލަވައި އެއަށްފަހު ތިންފަހަރުވަންދެން ވިދާޅުވިއެވެ. "އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ

އުނގުޅިރިންނާއި އުނގަޅުވެ." އަހަރެން އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ." އަދި އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ ތިމަންކަމަނާގެ ދުވަހުގެ ކައިރިގަނޑު ގޮއްދަނޑިސާބައި އަދި ތަރާސްދުވަހުގައި ދުވަސްދުވަހުގައި (އެކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަ) ވަނީއެވެ. (އެބަހީ އެކަމަނާގެ ދޮރުމަތީގައި (އެކަމަނާގެ ދަތްދުލިން ތެމިގައި) އެކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަ (ނަންގަވައި ޖައްސަވާފައި) ވަނީއެވެ."

وَفِي لَفْظٍ ((فَرَأَيْتُهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَعَرَفْتُ : أَنَّهُ يُحِبُّ السِّوَاكَ فَقُلْتُ : آخُذُهُ لَكَ؟ فَأَشَارَ بِرَأْسِهِ : أَنْ نَعَمْ)). هَذَا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ وَلِمُسْلِمٍ نَحْوُهُ .

އަދި އަނެއްރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "ތިމަންކަމަނާއަށް އެކަލޭގެފާނު ބައްލަވަމުން ހުރިތަން ފެނިގެންދިޔައިރުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސިވާކު ކަހައްލަން ލޯބިކުރައްވާކަން (ބޮޑުކަމާއި ކަން)، ތިމަންކަމަނާއަށް އެނގިއްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންކަމަނާ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެ ސިވާކު ނަގައިދެންތޯއެވެ؟ ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުން އާނއެކޭ ވިދާޅުވުމަށް އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ." މިއީ ބުޚާރީގެ ލަފުޒެވެ. އަދި މުސްލިމުގެ ލަފުޒުވެސް މިލަފުޒާ ކައިރިކަމާ ލަފުޒަކުންނެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 890 އަދި 4438)

22. عَنْ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : (أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَسْتَاكُ بِسِوَاكٍ رَطْبٍ، قَالَ : وَطَرَفُ السِّوَاكِ عَلَى لِسَانِهِ ، وَهُوَ يَقُولُ : أُعْ ، أُعْ ، وَالسِّوَاكُ فِي فِيهِ ، كَأَنَّهُ يَتَهَوَّعُ).

މާނައަށް: އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ رضي عنه ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖައީމެވެ. އޭރު އެކަލޭގެފާނު ތެތް ސިވާކު ދަނޑިފަތިކޮޅަކުން ސިވާކުކުރައްވަނީއެވެ. "ދެން އަބޫ މޫސާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ސިވާކުގެ ކޮޅު ދޫމަތީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދުލުގެ މަތީގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވެއެވެ : "އުއް، އުއް" އޭރު ސިވާކުއޮތީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަނގައިގެ ތެރޭގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހޮޅުލުއްވަމުން އުދުއްދަނީފަދައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 244 އަދި مسلم: 254)

بابُ المسحِ على الخفينِ.

ޚުއްފަގައި ފެންފުހުމުގެ ބާބު.

23. عن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه قال: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَأَهْوَيْتُ لأَنْزِعَ خُفَّيْهِ، فَقَالَ: (دَعْهُمَا، فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ، فَمَسَحَ عَلَيْهِمَا)

މާނައީ: މުޣީރާ ބިން ޝުޢުބާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކު ދަތުރެއްގައި ވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެޚުއްފު ބާލުމަށް އަތްދިއްކޮށްލީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެދެޚުއްފު (ނުބާލާ) ދޫކޮށްލާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދެޚުއްފު ތާހިރުކޮށް ފައިތަކުގައި ލެއްވީމެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެދެޚުއްފުގައި މަސްޙުކުރެއްވިއެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 206 އަދި مسلم: 274/79)

24. عن حذيفة بن اليمان ب قال: «كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَبَالَ، وَتَوَضَّأَ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ» (مختصراً)

މާނައީ: ޙުޛައިފާ ބިން ޔަމާން رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކުގައި ވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކުޑަކުއްޔަކުރެއްވުމަށްފަހު އަދި ވުޟޫކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޚުއްފުގައި މަސްޙުކުރެއްވިއެވެ." (ކުރުކޮށް)

(މަޞްދަރު: البخاري: 203 އަދި مسلم: 273)

بابٌ في المذيِ وغيرِه

މަޛްޔާއި އަދިވެސް އެނޫން އެފަދަ ކަންތަކުގެ ބާބު.

25. عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه قال: كُنْتُ رَجُلاً مَذَّاءً، فَاسْتَحْيَيْتُ أَنْ أَسْأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ لِمَكَانِ ابْنَتِهِ مِنِّي، فَأَمَرْتُ الْمِقْدَادَ بْنَ الأَسْوَدِ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: (يَغْسِلُ ذَكَرَهُ، وَيَتَوَضَّأُ).

وللبخارِي: (تَوَضَّأْ، وَاغْسِلْ ذَكَرَكَ). ولمسلمٍ: (تَوَضَّأْ وَانْضَحْ فَرْجَكَ)

މާނައީ: ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ.: "ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ގިނަގިނައިން މަޛްޔު (މަޛްޔު) އަންނަ ބޭކަލެކެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ދަރިކަނބަލުންނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނު އޮތް މަޤާމުގެ ސަބަބުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރަން ލަދުވެތިވެ ވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން މިޤްދާދު ބިން އަސްވަދަށް އެކަމާއި ބެހޭ ގޮތުން ސުވާލުކުރައްވަން އަމުރުކުރެއްވީމެވެ. ނަބިއްޔާއާއި ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ކަރުމަތި ފަރުޖު ދޮންނާށެވެ. އެއަށްފަހު ވުޟޫކުރައްވާށެވެ."

ބުޚާރީގައިވާ ތަރުޖަމާގައިވެސް މިފަދައިންނެވެ: ޙިލާފު ހުރިމަތި ފަހުން ދޫކުރާށެވެ. އެހެންނަމަ ވުޟޫކުރައްވާށެވެ. އަދި މުސްލިމުގައިވާ ތަރުޖަމާގައިވެސް މިފަދައިންނެވެ. "ވުޟޫކުރައްވާށެވެ. އަދި ހުރިމަތި ފަހުން ދޫކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 269 އަދި مسلم: 303)

26. عن عبَّاد بن تميم عن عبد اللهَّ بن زيد بن عاصم المازني رضي الله عنه قال: (شُكِيَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ الرَّجُلُ الّذي يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلاةِ فَقَالَ: لا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتاً أَوْ يَجِدَ رِيحاً)

މާނައީ: ޢައްބާދު ބިން ތަމީމް، ޢަބްދުالله ބިން ޒައިދު ބިން ޢާޞިމް އަލްމާޒިނީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޝަކުވާ ދަންނަވައިފިއެވެ. މީހަކަށް އޭނާގެ ނަމާދުގައި (ފުރަގަހުން ވައި ބޭރުވިކަމަށް) ހީކުރެވޭތީއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "(ވައިގެ) އަޑު އިވިއްޖައުމަކުން ނުވަތަ ވަސްދުވަސްޖެއުމަކުން ނޫންނަމަ (ނަމާދު ޗަކާލައިގެ) ދޫކޮށް ނުދާށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 137 އަދި 2056 އަދި مسلم: 361)

27. وعن أمِّ قيسِ بِنت مِحْصَنٍ الأسَدية «أَنَّهَا أَتَتْ بِابْنٍ لَهَا صَغِيرٍ، لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَجْلَسَهُ فِي حِجْرِهِ، فَبَالَ عَلَى ثَوْبِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ عَلَى ثَوْبِهِ، وَلَمْ يَغْسِلْهُ).

މާނައީ: އުއްމު ޤައިސް ބިންތި މިޙްސަން އަލްއަސަދިއްޔާގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ކެއުމުގެ ސަރަޙައްދު) ކާއެއްޗަކަށް ނުކާ އެކަމަނާގެ ކުޑަ ފިރިހެން ދަރިފުޅަކު ގޮވައިގެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ އުނގުފުށުގައި އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާ ދަރިފުޅު ބައިންދަވައިފިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ ދަރިފުޅު އެކަލޭގެފާނުގެ އުނަގަނޑު ކެކަލުގޭޝްފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ފެން ގެންނަވަން އަމުރުކުރައްވައި އެކަލޭގެފާނުގެ ހެދުންކޮޅަށް ފެން ބުރުއްސަވާލެއްވިއެވެ. ހެދުންކޮޅު ނުދޮންނަވައެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 223 އަދި مسلم: 287)

28. عن عائشة أم المؤمنين رضي الله عنها: (أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ بِصَبِيٍّ، فَبَالَ عَلَى ثَوْبِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ، فَأَتْبَعَهُ إِيَّاهُ). وَلِمُسْلِمٍ: (فَأَتْبَعَهُ بَوْلَهُ، وَلَمْ يَغْسِلْهُ)

މާނައީ: އަދި އުއްމުލް މުއުމިނީން ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. "ކުޑަކަހަލަ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ކުޑަކުއްޖެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ ކުޑަ އެކަލޭގެފާނުގެ

ގުދުރުކޮޅަން ކުޑަކަމުދަތުރުފުޅުއެވެ. ދެން ފެން ގެންނަން ހަމަހުރިކުއްޖަކު އެހެންމީހަކު އެތަނަށް ފެންބުރުއްސަވާލެއްވިއެވެ. "ފެނުމަތިމަތިން ޠާހިރުވެލެއްވިއެވެ." އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވަނީ (އަނަސްގެފާނު ކުޑަކުއްޖާ ކުޑަކުދިކުއްޖަކަށްވުރެ (ގުދުރުކަން) ފެންބުރުއްސަވާލެއްވިއެވެ. އަދި ނުދޮންނަވައެވެ.)

(މަސްދަރު: البخاري: 222، 5468 ، 6002 އަދި مسلم: 286)

29. عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قال: (جَاءَ أَعْرَابِيٌّ، فَبَالَ فِي طَائِفَةِ الْمَسْجِدِ، فَزَجَرَهُ النَّاسُ، فَنهَاهُمُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَلَمَّا قَضَى بَوْلَهُ أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِذَنُوبٍ مِنَ مَاءٍ، فَأُهْرِيقَ عَلَيْهِ)

މާނައި: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަޢުރާބީއަކު (ބައްޑުގެ ސަހަރާތެރޭގައި އުޅޭ ބަދަވީއެއް) މިސްކިތުގެ ތެރެއަށް ކުޑަކަމުދަތުރު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން މީސްތަކުން އޭނާއާ ދިމާއަށް ހަޅޭއްލަވައިފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަން އެބައިމީހުންނަށް މަނާކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަރާބީ އޭނާ ކުޑަކަމުދަތުރު ނިމުމުން ފެން ބާލިދިއްޔެއް ގެނެސް އޭގެ މައްޗަށް ޖެހޭސާލައްވަން އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 221 އަދި مسلم: 285)

30. عن أَبِي هريرة رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: (الْفِطْرَةُ خَمْسٌ: الْخِتَانُ، وَالاسْتِحْدَادُ، وَقَصُّ الشَّارِبِ، وَتَقْلِيمُ الأَظْفَارِ، وَنَتْفُ الإِبِطِ)

މާނައި: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވަމުންދަނިކޮށް އަޑު އެހިއްސެވީމެވެ. "ފިޠްރަތުގެ ކަންތައްތަކަކީ ފަހެއް ކަމެވެ. (އެއީ) ޚިތާނުކުރުމާއި، ފުރަގަސްމަތީގެ ފަޔަށް ކުރުމާއި އިސްތިޙްދާދު ކޮށުމާއި އަދި މަތީތުނބުޅި ކުޑަކުރުމާއި އަދި ނިޔަފަތި ކަނޑާލުމާއި އަދި ކިހިލިފަތުގައިހުރި އިސްތިޙްދާދު ނެގުމެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 5889 އަދި مسلم: 257)

باب الغسل من الجنابة

ޖަނާބަތުން ހިނައިގަތުމުގެ ބާބު.

31. عن أبي هريرة رضي الله عنه: (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم لَقِيَهُ فِي بعْضِ طُرُقِ المدينَةِ وهو جُنُبٌ، قالَ: فَانْخَنَسْتُ مِنْهُ، فَذَهَبْتُ فَاغْتَسَلْتُ ثُمَّ جِئْتُ، فقَالَ: (أَيْنَ كُنْتَ يا أَبا هُرَيْرَةَ؟) قَالَ: كُنْتُ جُنُباً. فَكَرِهْتُ أَنْ أُجالِسَكَ وأنا على غَيْرِ طَهارَةٍ، فَقَالَ: (سُبْحانَ اللهَّ! إِنَّ المُؤْمِنَ لا يَنْجُسُ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި މިމަންޏާކަލޭގެފާނު ޖުނުބުވެރިކަމުގެ ހާލުގައި ވަނިކޮށް މަދީނާގެ މަގުތަކުގެ ތެރެއިން މަގަކުން ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންފިއެވެ". ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. "ދެން މިމަންޏާކަލޭގެފާނު ފަހަތަށް ޖެހިވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ފޮރުވިގެންފީމެވެ. ދެން ގޮސް ހިނައިގަން އެއަށްފަހު އަތުވެއްޖީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރައްވައިރީއެވެ. "އަބޫ ހުރައިރާ ތިޔައީ ކޮންތަނަކަށް ހެއްޔެވެ؟" ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންޏާކަލޭގެފާނު ޖުނުބުވެރިވެފައި ހުރުމުން ތަހާރަތުގައި ހުރެގެން ދުރުވީ ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައި އިށީނުން ވަޑައިގަތުމަށް ހިތްނުހުރީއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ. "ސުބްޙާނަﷲއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އެއްވެސް ހާލެއްގައި) މުއުމިނަކު ނަޖި ހެއްނުވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 283 އަދި مسلم: 371)

32. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ، غَسَلَ يَدَيْهِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلاةِ، ثُمَّ يغْتَسِلُ، ثُمَّ يُخَلِّلُ بِيَدَيْهِ شَعْرَهُ، حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنَّهُ قَدْ أَرْوَى بَشَرَتَهُ، أَفَاضَ الْمَاءَ عَلَيْهِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ؓ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ޖުނުބުން ހިނައިގަންނަވަނަމަ ދެއަތްތިލަ ދޮންނަވައެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދަށް ވުޟޫކުރައްވާ ގޮތަށް ވުޟޫކުރައްވައެވެ. އެއަށްފަހު ހިނައިގަންނަވައެވެ(ފެއްޓަވައެވެ). އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްޕުޅުން އިސްތަށިގަނޑުގެ ތެރޭގައި އަތްބުރު ހިންގަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުގެ ހަންގަނޑުގައި ފެންޖެހިއްޖެކަން އެނގިއްޖުމުން ގާނދުނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލަށް ތިންފަހަރު ފެންއޮއްސަވައެވެ. އެއަށްފަހު މުޅި ހަށިގަނޑު ދޮންނަވައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 272 އަދި مسلم: 316)

33. وَكَانَتْ تَقُولُ: (كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّـهِ صلى الله عليه وسلم مِنِ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، نَغْتَرِفُ مِنْهُ جَمِيعاً)

މާނައީ: އަދިވެސް އެކަމަނާ ވިދާޅުވެއެވެ: "ތިމަންކަމަނާ ރަސޫލުﷲ ﷺ އާ (އެއްކަންވާރުގަނޑުން (ފެން ނަންގަވައިގެން)) ހިނައިގަންނަވަމެވެ. ތިމަންކަމަނާގެ ކަނބަލުން އެކަށްވާރުން އަތްޖެހުން އެއްކަލަ ފެންނަންގަވަމެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 273 އަދި مسلم: 316)

34. عن ميمونة بنت الحارث زوج النبي صلى الله عليه وسلم أنها قالت: (وَضَعَتُ لِرَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم وَضُوءَ الجَنَابَةِ، فَأَكْفَأَ بِيَمِينِهِ عَلَى يَسَارِهِ مَرَّتَيْنِ، أَوْ ثَلاثاً، ثُمَّ غَسَلَ فَرْجَهُ، ثُمَّ ضَرَبَ يَدَهُ بِالأَرْضِ، أَوِ الحَائِطِ، ـ مَرَّتَيْنِ، أَوْ ثَلاثاً ـ ثُمَّ تَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ المَاءَ، ثُمَّ غَسَلَ سائر جَسَدَهُ، ثُمَّ تَنَحَّى، فَغَسَلَ رِجْلَيْهِ، قالت: فَأَتَيْتُهُ بِخِرْقَةٍ فَلَمْ يُرِدْهَا، فَجَعَلَ يَنْفُضُ المَاءَ بِيَدِيهِ)

މާނައީ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުން މައިމޫނާ ބިންތި ޙާރިޘުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަމަނާ ނަބިއްޔާ ﷺ ޖުނުބުގެ ހިނައިގަތުމަށް ފެންބަހައްޓައިދީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްއަތުން ވާތަތަށް ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިންފަހަރު ފެން އޮއްސަވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ފަރުޖުމި ގުނަވަން ދޮންނަވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްތިލަ ދޭއް ނުވަތަ ތިން ފަހަރު ބިންމަތީގައި ނުވަތަ ފާރުގައި ޖެއްސެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އަނގައަށް ފެންއަޅުއްވަވައި ދޮންނަވައި ބޭރަށް ހެއްދެވިއެވެ. އަދި ނޭފަތަށް ފެންއެރުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނާއި ދެއަތްދޮށި ދޮންނަވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލަށް ފެންއޮއްސެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑު ދޮންނަވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ހުރިތަނުން ދުރަށް ޖެހިލައި ފައިތިލަ ދޮންނަވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަމަނާ ފޮތިކޮޅެއް އެކަލޭގެފާނަށް ގެންނެވުމުން އެބޭނުންވެ ވަޑައިނުގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައިވާ ފެން ފުރުއްސަވަމުން ދިޔައެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 274 އަދި مسلم: 317)

35. عن عبد الله بن عمر أن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: (يَا رَسُولَ الله ، أَيَرْقُدُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ؟) قَالَ: (نَعَمْ، إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرْقُدْ وهو جنب)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރުމެންނަށް ޖުނުބުވެރިވެގެން ހުރެ (ހިނައިނުގަނެ) ނިދިދާނެ ހެއްޔެވެ؟" ޢަރުޟުކުރެއްވިއެވެ. "އާނއެކެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޖުނުބުވެރިވެއްޖެނަމަ ވުޟޫކޮށްގެން ހުރެ ނިދާށެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 287 އަދި مسلم: 306)

36. عن أم سلمة ــ زوج النبي صلى الله عليه وسلم ــ قالت: جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ ــ امْرَأَةُ أَبِي طَلْحَةَ ــ إِلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ الله ، إِنَّ الله لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، فَهَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنِ غُسْلٍ إِذَا هِيَ احْتَلَمَتْ؟ فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (نَعَمْ، إِذَا هي رَأَتِ الْمَاءَ)

މާނައީ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުން އުއްމު ސަލަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އުއްމު ސުލައިމް - އަބޫ ޠަލްޙާގެ އަނބިކަނބަލުން (އަނަސް ؓ ގެ މަންމަފުޅު) ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ. "ޔާ ރަސޫލުﷲއެވެ. ޙައްޤުގެ ކިބައިން ﷲ ލަދުފުޅެއް ނުގަންނަވައެވެ. އަންހެނާ އިޙްތިލާމް ވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް ހިނައިގަތުން ވާޖިބުވޭތޯ؟" ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އާނއެކެވެ. އެކަމަނާއަށް ފެން ފެނިއްޖެނަމައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 130، 282 އަދި مسلم: 313)

37. عن عائشة قالت: (كُنْت أَغْسِلُ الْجَنَابَةَ مِنِ ثَوْبِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، فَيَخْرُجُ إِلَى الصَّلاةِ، وَإِنَّ بُقَعَ الْمَاءِ فِي ثَوْبِهِ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަމަނާ މަނި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހެދުންފުޅުން ދޮންނަވަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފެން ޖެހުނު ތަން (ނުހިކި) ހުއްޓާ އެހެދުންފުޅުގައި ނަމާދަށް ނުކުމެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 229)

وفِي لفظ لمسلم : (لَقَدْ كُنْتُ أَفْرُكُهُ مِنِ ثَوْبِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم فَرْكاً فَيُصَلِّي فِيهِ)

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަމަނާ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހެދުންފުޅުން (ހިކިފައިހުންނަ މަނި) ނިޔަފަތިން ނައްޓަވަމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު އެހެދުންފުޅުގައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم: 288)

38. عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الأَرْبَعِ، ثُمَّ جَهَدَهَا، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އަންހެނާގެ ހަތަރެސްފައިގެ ދެމެދުގައި އިށީނދެ (ޖިމާޢު) އަދި އުޅުއްވައި ތަކުލީފުވެގެންނަމަ އަންހެނާގެ ތަނުގެ ގޮތަށް ވަނުއްވައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ހިނައިގަތުން ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ."

وفي لفظ لمسلم: (وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ)

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަދި މަނި ބޭރުނުވިކަމުގައިވިޔަސް ވެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 291 އަދި مسلم 348)

39. عن أبي جعفر محمد بن علي بن الحسين بن علي بن أبي طالب رضي الله عنه (أَنَّهُ كَانَ ــ هُوَ وَأَبُوهُ ــ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، وَعِنْدَهُ قَوْمٌ. فَسَأَلُوهُ عَنْ الْغُسْلِ؟ فَقَالَ: يَكْفِيكَ صَاعٌ. فَقَالَ رَجُلٌ: مَا يَكْفِينِي. فَقَالَ جَابِرٌ: كَانَ يَكْفِي مَنْ هُوَ أَوْفَى مِنْك شَعَرَاً، وَخَيْراً مِنْكَ ــ يُرِيدُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم ــ ثُمَّ أَمَّنَا فِي ثَوْبٍ).

وفي لفظ (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُفْرِغُ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلاثاً).

قال المصنف : الرَّجُلُ الَّذي قال (مَا يَكْفِينِي) هو الحسن بن محمد بن علي بن أبي طالب رضي الله عنه، وأبوه محمد ابن الحنفية)

މާނައީ: އަބޫ ޖަޢުފަރު މުޙައްމަދު ބިން ޢަލީ ބިން އަލްޙުސައިން ބިން ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު، ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله ގާއި އެކަކުގައިވިއެވެ. އަދި ޖާބިރުގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބައެއް ވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނާއި ހިނައިގަތުމާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޖާބިރު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. "ޞާޢެއް ފުދޭނެއެވެ". ދެން މީހަކު ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނައަކަށް ނުފުދޭނެއެވެ. ދެން ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިބާއަށްވުރެ އިސްތަށި ގިނަ އަދި ތިބާއަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވާ މީހަކަށް (އެބައި ނަބިއްޔާ ﷺ)އަށް ފުދިގެންވެއެވެ. އޭރުންވެސް ފުދުމުގައި (ހުދުނަމާދުކުރައްވައި) އިސްވެ ޖާބިރުގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ރަސޫލުالله ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލަށް ތިންފަހަރު ފެން އޮއްސަވައެވެ."

އަދި މުސައްނިފު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ތިމަންނައަކަށް ނުފުދޭނެ ބުނި މީހާއަކީ އަލްޙަސަން ބިން މުޙައްމަދު ބިން ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު رضي الله عنه އެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅަކީ މުޙައްމަދު ބިން އަލްޙަނަފިއްޔާއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 252)

باب التَّيَمُّمِ

ތަޔައްމުމުގެ ބާބު.

40. عن عمران بن حصين رضي الله عنه قال: (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم رَأَى رَجُلاً مُعْتَزِلاً لَمْ يُصَلِّ فِي الْقَوْمِ؟ فَقَالَ: (يَا فُلانُ، مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الْقَوْمِ؟) فَقَالَ: يَا رَسُولَ، الله أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ، وَلا مَاءَ، فَقَالَ: (عَلَيْك بِالصَّعِيدِ، فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ)

މާނައީ: ޢިމްރާން ބިން ޙުޞައިން ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުނުކޮށް ވަކިން ހުރި މީހަކު ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ޢަރުޟުކުރެއްވިއެވެ. "އޭ ފުލާނާއެވެ. މީސްތަކުންނާއި އެކު ނަމާދުކުރުން ތިބާއަށް މަނާކުރީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟" ދެން އެބޭކަލެއް ދެންނެވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. މިހެންނާ ޖުނުބުވެރިވެ ފެން ނެތީއެވެ. ދެން ޢަރުޟުކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާއަށް ވެލި ބޭނުންކުރާށެވެ. (ތަޔައްމުމު ކުރާށެވެ.). އެއިން ފުދޭނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 348)

41. عن عمار بن ياسر رضي الله عنه قال: (بَعَثَنِي النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي حَاجَةٍ. فَأَجْنَبْتُ. فَلَمْ أَجِدِ الْمَاءَ، فَتَمَرَّغْتُ فِي الصَّعِيدِ، كَمَا تَمَرَّغُ الدَّابَّةُ، ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ: (إِنَّمَا كان يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ بِيَدَيْكَ هَكَذَا) ـ ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدَيْهِ الأَرْضَ ضَرْبَةً وَاحِدَةً، ثُمَّ مَسَحَ الشِّمَالَ عَلَى الْيَمِينِ، وَظَاهِرَ كَفَّيْهِ وَوَجْهَهُ)

މާނައީ: ޢައްމާރު ބިން ޔާސިރު ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަމަކާއިގެން ނަބިއްޔާ ﷺ ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ޖުނުބުވެރިވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ފެނެއް ނުފެނުނެވެ. ދެން ޖަނަވާރެއް ބިންމަތީގައި ފުރޮޅޭ ފަދައިން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިންމަތީގައި ފުރޮޅިގަތީމެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙަޟްރަތަށް އައިސް އެކަން އެކަލޭގެފާނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވައިފީމެވެ. ދެން ޢަރުޟުކުރެއްވިއެވެ: "މިފަދައިން ތިބާގެ ދެއަތުން ކަންތައްކުރުން ފުދޭނެއެވެ." އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ދެއަތްޕުޅު ބިންމަތީގައި އެއްފަހަރު ޖެއްސެވައި، އެއަށްފަހު ވާތުން ކަނާތްޕުޅަށް ފުހުއްވިއެވެ. އަދި ދެއަތްޕުޅުގެ ބޭރުފުށާއި އަދި މޫނުގައި ފުހުއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 347 އަދި مسلم: 368)

42. عن جابر بن عبد الله الأنصاري رضي الله عنه: أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (أُعْطِيتُ خَمْساً لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الأَنْبِيَاءِ قَبْلِي: نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ، وَجُعِلَتْ لِي الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا. فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلاةُ فَلْيُصَلِّ، وَأُحِلَّتْ لِي الْمَغَانِمُ، وَلَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ قَبْلِي، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً)

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އެއްވެސް ނަބީބޭކަލަކަށް ނުދެއްވާ ފަސްކަމެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނެވެ. (އެއީ) މަހެއްގެ ދަތުރުގެ ދުރުމިނުން ބިރުވެރިކަން (ރުޢުބުކަން) ވެރިކޮށްގެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަޞްރުދެއްވުނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ބިމަކީ ތާހިރު(ތަޔައްމުމު ކުރެވޭ) އަދި ނަމާދުކުރާ ތަނެއްކަމުގައި ލެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހަކު ނަމާދު ވަގުތު ޖެހުމުން (ކޮންމެ ތަނެއްގައި ވިޔަސް) ނަމާދުކުރާށެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޣަނީމާ ޙަލާލުކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އެއްވެސް ބޭކަލަކަށް ޙަލާލުނުކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވުމުގެ ދަރަޖަ ދެއްވުނެވެ. އަދި އެހެން ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވުނީ އެބޭކަލުންގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ގާތަށް ހާއްސަކޮށެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވުނީ ހުރިހާ މީސްތަކުންގެ ގާތަށް ޢާއްމުކޮށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 335 އަދި مسلم: 521)

باب الحَيض

ޙައިޟުގެ ބާބު.

43. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ: سَأَلَتِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَتْ: إِنِّي أُسْتَحَاضُ فَلا أَطْهُرُ، أَفَأَدَعُ الصَّلاةَ؟ قَالَ: (لا، إِنَّ ذَلِكِ عِرْقٌ، وَلَكِنْ دَعِي الصَّلاةَ قَدْرَ الأَيَّامِ الَّتِي كُنْتِ تَحِيضِينَ فِيهَا، ثُمَّ اغْتَسِلِي وَصَلِّي).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެވިގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ފާޠިމާ ބިންތު އަބީ ޙުބައިޝް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަމަނާ ޙައިޟުގެ ލޭ ވަރަށް ގިނައިން އަންނައެވެ. އަދި ޠާހިރެއްނުވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަމަނާއަށް ވީނީ ނަމާދުކުރުން ދޫކޮށްލުން ހެއްޔެވެ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ. އެއީ ނާރަކުން އަންނަ ލޭއެވެ. ނަމަވެސް ކަމަނާ ޙައިޟުވާ މުއްދަތުގެ މިންވަރަށް ނަމާދުކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ. އެއަށްފަހު ހިނައިގަން އަދި ނަމާދުކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 325 އަދި مسلم: 333)

وَفِي رِوَايَةٍ : (وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ، فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَاتْرُكِي الصَّلاةَ فِيهَا، فَإِذَا ذَهَبَ قَدْرُهَا فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ وَصَلِّي)

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެއީ ހައިޟެއް ނޫނެވެ. ކަމަކާ ހައިޟުވާން ފެށުމުން ނަމާދުކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ހައިޟުވާ އަންދާޒާ ކުރެވޭ މުއްދަތު ނިމުމުން ލޭތައް ހިނައިގަނެ އަދި ނަމާދުކުރައްވާށެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 306)

44. عن عائشة رضي الله عنها: أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ اُسْتُحِيضَتْ سَبْعَ سِنِينَ. فَسَأَلَتْ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ ذَلِكَ؟ فَأَمَرَهَا أَنْ تَغْتَسِلَ، فقَالَ: (هذا عِرقٌ). فكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلاةٍ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އުއްމު ޙަބީބާ ހަތްއަހަރު ވަންދެން އިސްތިޙާޟާ ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. (އެއީ ހައިޟާއި އެހެން ވަގުތު އަޅުން ލޭ އައުމެވެ.) ދެން ރަސޫލުالله ﷺ އާއި އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވުމުން (ހައިޟުގެ މުއްދަތުގެ ފަހުން ސީދާ) ހިނައިގަތުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "މިއީ ނާރެއްގެ ކަމެކެވެ". އަދި އެކަމަނާ ކޮންމެ ނަމާދަކަށް (އަލަށް ފެންވަރާ) ހިނައިގަންނަވައެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 299 އަދި مسلم: 321)

45. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم مِنِ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، كِلانا جُنُبٌ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "މިކަމަނާއާއި އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އެއްކޮށް އެއް ތަށިން ހިނައިގަންނަވަމެވެ. އަދި މިކަމަނާއާއި އެކަލޭގެފާނު ދެމީހުން ވެސް ޖުނުބުވެރިވެގެންނެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 299 އަދި مسلم: 321)

46. (وَكَانَ يَأْمُرُنِي فَأَتَّزِرُ، فَيُبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ).

މާނައީ: "އަދި އެކަލޭގެފާނު މިކަމަނާއަށް އިޒާރެއް އެޅުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި މިކަމަނާ ހައިޟުވެގެންވާއިރު އެކަލޭގެފާނު ބޮޑަށް ހަމަގަންނަވައެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 300 އަދި مسلم: 293)

47. (وَكَانَ يُخْرِجُ رَأْسَهُ إِلَيَّ، وَهُوَ مُعْتَكِفٌ، فَأَغْسِلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ)

މާނައީ: އަދި އުނަގަނޑުފުޅުން އިޢުތިކާފުވެ އިންނަވަމުން އުނަގަނޑުފުޅުގެ އިސްތިރިފުޅު ތިމަންނާގަނޑާއަށް (ކޮޓަރިޔާއަށް) ދިއްކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންނާގަނޑު ހައިޟުވެފައި ހުންނަވައިގެން އުނަގަނޑުފުޅުގެ އިސްތިރިފުޅު ދޮންނަވަމެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 301 އަދި مسلم: 297)

48. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَتَّكِئُ فِي حِجْرِي وَأَنَا حَائِضٌ، فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ)

މާނައީ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިމަންނާގަނޑާގެ އުނގުފުޅުގައި ބޯޖައްސަވައިގެން ޤުރުއާން ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނާގަނޑު ވަނީ ހައިޟުވެގެންނެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 297 އަދި مسلم: 301)

49. عَنْ مُعَاذَةَ بنت عبدالله قَالَتْ: (سَأَلْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها فَقَلتُ: مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ، وَلا تَقْضِي الصَّلاةَ؟ فَقَالَتْ: أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟ فَقُلْتُ: لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ، وَلَكِنِّي أَسْأَلُ. فَقَالَتْ: كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ، فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلاةِ)

މާނައީ: މުޢާޛާ ބިންތު ޢަބްދުﷲ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އުނަގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންނާގަނޑު ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ދެންނެވީމެވެ. "ހައިޟުވެރިޔާ ރޯދަ ޤަޟާކޮށްދޭއިރު އަދި ނަމާދު ޤަޟާނުކުރަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟" އުނަގަނޑު ދެންނެވިއެވެ. "ތިޔައީ ޙަރޫރިއްޔާ (ޚަވާރިޖެއް) އެއް ހެއްޔެވެ؟" ތިމަންނާގަނޑު ދެންނެވީމެވެ. "ޙަރޫރިއްޔާއެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެކަމާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރަނީއެވެ." ދެން ޢާއިޝާ ދެންނެވިއެވެ. "އަހަރެމެންނަށް އެކަން އެކަމެއް ދުވެރިކުރެއްވިފައިވަނީއެވެ. އަދި (ޝަރުޢީގޮތުން) ރޯދަ ޤަޟާކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި ނަމާދު ޤަޟާކުރުމަށް އަމުރުނުކުރެވިއްޖެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 321 އަދި مسلم: 335)

كتاب الصلاة

ނަމާދުގެ ފޮތް.

كتاب الصلاة

ނަމާދުގެ ފޮތް.

بابُ المواقيتِ

ނަމާދު ވަގުތުތަކުގެ ބާބު.

50. عن أبي عمرو الشيباني – واسمه سعد بن إياس – قال: حدثني صاحب هذه الدار ــ وأشار بيده إلي دار عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: (سَأَلْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم: أَيُّ الأعمالِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عز وجل؟ قَالَ: (الصَّلاةُ عَلَى وَقْتِهَا)، قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: (بِرُّ الْوَالِدَيْنِ)، قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: (الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ)، قَالَ: حَدَّثَنِي بِهِنَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، وَلَوْ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي)

މާނައީ: އަބޫ ޢަމްރު އައްޝައިބާނީ -އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅަކީ ސަޢުދު ބިން އިޔާސް- ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޭގެ ވެރިޔާ -އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައިން ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު ﵁ ގެ ގެކަމަށް އިޝާރާތްކުރައްވައިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ﷲ ﷻ އަށް އެންމެ ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކޮން ޢަމަލެއްތޯ ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ." ދެން ދެންނެވީމެވެ: ދެން އޭރުން ކޮބާ ކަމެއްތޯއެވެ؟ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމެވެ." އަދި ދެންނެވީމެވެ: ދެން ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ." ދެން އިބްނު މަސްޢޫދު ވިދާޅުވިއެވެ: އެފަދައިން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވީ ރަސޫލުﷲ ﷺ އެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އިތުރަށް އެހިނަމަ އިތުރުކުރައްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 527، 2782، 5970، 7534 އަދި مسلم: 85/39)

51. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي الْفَجْرَ، فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءٌ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ، ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ، مِنَ الْغَلَسِ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ފަތިސްނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ، މުއުމިނުންގެ އަންހެނުން ކަނބަލުން އެކަނބަލުންގެ ފޮތިގަނޑުތަކުގައި ގައިކޮޅުގައި އޮޅުވައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ (ފަތިސްނަމާދުގައި) ނަމާދުކުރައްވަން ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އޭރުން ކަނބަލުންގެ ގޭގޭތަކަށް އެކަނބަލުން ރުޅިއަވައެވެ. ފަތިހުގެ އަނދިރިކަމުގެ ސަބަބުން (މީހުން އަނދިރިކަން ނުފެނޭ ވަގުތުގެ ސަބަބުން) އެއްވެސް މީހަކު އެކަނބަލުން އެނގި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 578، 867 އަދި مسلم:645)

52. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي الظُّهْرَ: بِالْهَاجِرَةِ، وَالْعَصْرَ: وَالشَّمْسُ نَقِيَّةٌ، وَالْمَغْرِبَ: إِذَا وَجَبَتْ، وَالْعِشَاءَ: أَحْيَاناً وَأَحْيَاناً، إِذَا رَآهُمُ اجْتَمَعُوا: عَجَّلَ، وَإِذَا رَآهُمْ أَبْطَؤُوا: أَخَّرَ، وَالصُّبْحَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّيهَا بِغَلَسٍ).

الهاجرة: هي شدة الحَرِّ بعد الزوال.

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަބިއްޔާ ﷺ މެންދުރު ނަމާދުކުރައްވަނީ އިރުގޮޅުން ޖެހުމަށްފަހު އޭރުގެ ހޫނުގަދަވާ ވަގުތުގައެވެ. އަދި ޢަޞްރު އިރު ސާފުވާ ވަގުތު (އެއީ ހިރަނި އެއްވަރުވާ ވަގުތު) އަދި މަޣްރިބު އިރު އޮއްސުމުންނެވެ. އަދި ޢިޝާ މިސްކިތުން އެއްވެއްޖެނަމަ ބައެއް ފަހަރު އަވަސްކުރައްވައެވެ. އަދި މިސްކިތުން ލަސްވެއްޖެނަމަ ބައެއް ފަހަރު ލަސްކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ނަބިއްޔާ ﷺ ކުރައްވަނީ ފަތިހުގެ އަނދިރި ނުކެނޑެނީސް އަދި އެއްވާ (މޫނުއަނދިރިކަން ފެނުން ފަށާވަގުތު)ގައެވެ."

(މެންދުރު ވަގުތު ކަމަން ޒިކުރުވެގެން އައިސްފައިވާ ލަފްޒު ބަޔާންކޮށްދެއްވަމުން މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ)

الهاجرة: هي شدة الحَرِّ بعد الزوال.

އެއީ އިރުގޮޅުން ޖެހުމަށްފަހު އޭރުގެ ހޫނުގަދަވާ ވަގުތެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 560، 565 އަދި مسلم:646)

53. عن أبي المنهال سيار بن سلامة قال: (دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرْزَةَ الأَسْلَمِيّ، فَقَالَ لَهُ أَبِي: حدثنا كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ؟ فَقَالَ: كَانَ يُصَلِّي الْهَجِيرَ – وهي الَّتِي تَدْعُونَهَا الأُولَى – حِينَ تَدْحَضُ الشَّمْسُ، وَيُصَلِّي الْعَصْرَ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدُنَا إِلَى رَحْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ، وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ، وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ. وَكَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخِّرَ مِنَ الْعِشَاءِ، الَّتِي تَدْعُونَهَا الْعَتَمَةَ، وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا، وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا، وَكَانَ يَنْفَتِلُ مِنْ صَلاةِ الْغَدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ الرَّجُلُ جَلِيسَهُ، وَكَانَ يَقْرَأُ فيها بِالسِّتِّينَ إِلَى الْمِائَةِ).

މާނައީ: އަބޫ މިންހާލު ސައްޔާރު ބިން ސަލާމާގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަބޫ ބަރްޒާ އަލްއަސްލަމީގެ އަރިހަށް، ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ ވަދެވުނީމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕަ އޭނާ ގާތު ދަންނަވައިފިއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ ފަރުޟު ފަސް ނަމާދު ކުރައްވަނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އަބޫ ބަރްޒާ ދަންނަވައިފިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުން މެންދުރު ނަމާދު –

އެއީ ތިރީބައިމީހުން ފުރަތަމަ ނަމާދު ކަމަށް ބުނާ ނަމާދު - ކުރައްވަސް އިރު ދުދު ޖެހުމަށްފަހު އަޅުގަނޑުމެންނަށް. ދެން އަޞްރު ނަމާދު ކުރައްވަމުއެވެ. އެއަށްފަހު މިމަންޒިލްގެ ބޮޑުއިސް މީހާ، މަދީނާގެ އެންމެ ދުރު ހިސާބުގައިވާ އޭނާގެ ގެއަށް އަނބުރާ ދެވޮޑިގެން ވަޑައިގަތުމާ ވަންދެން އިރު (ސާފުކޮށް) ހުރެއެވެ. (އަބޫ މިންހާލު ވިދާޅުވިއެވެ:) އަދި މަޣްރިބު ނަމާދުގައި ދުރު އަބޫ ބަރްޒާ ވިދާޅުވި އެއްޗެއް ތިމަން ހަނދާން ނުކުރެއްޖެއެވެ. (ދެން އަބޫ ބަރްޒާ ވިދާޅުވިއެވެ:) އަދި ތިރީބައިމީހުން ޢަތަމާ އޭ ތި ކިޔާ ޢިޝާ ނަމާދު ލަސް ކުރެއްވުމަށް ނަބިއްޔާ (ﷺ) ލޯބިފުޅުގެ ކުރައްވަވައެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން އަވަހަށް ނިދުމާއި އޭގެ ފަހުން ވާހަކަދައްކާ ހުރުމަކީ ނަބިއްޔާ ނުރުހުއްސަވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދުން ނިންމަވާ އެކަކު ގާތުގައި އިށީނދެ ތިބޭ މީހާގެ މޫނު ދެނެގަނެވޭ ވަގުތުގައި ހުށައްޓެވެ. (އެބަހީ އަލިވުމުގައި ހުށައްޓެވެ.) އަދި (އެ ނަމާދުގައި) ފަސްދޮޅަސް ޢާޔަތާއި ސަތޭކަ ޢާޔަތާއި ދެމެދަށް (ޤުރްއާން) ކިޔަވައި ވިދާޅުވެއެވެ."

ޝަރަޙް: ޢިޝާ ނަމާދުކުރުން އެންމެ މޮޅު އިރުގެ ވަގުތަކީ ރޭގަނޑު 11 ޖަހާކަމުގާތުގަޑިއެވެ. އެއީ އެންމެ މޮޅު އިރުގެ ގަޑިއެވެ. ނަމަވެސް މަޝައްޤަތުގެ ސަބަބުން ނިދާލި ވަގުތު އަވަސްކުރައްވާފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ސަޙާބާކާ ހުރި ޖަމާޢަތް ކަނބަލުން އުނދަގޫ ނަމާދުކުރުމަށްވާ ނަމަ މޮޅު އިރުގެ އަވަސްކޮށްކުރުމެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ޖަމާޢަތް ނުވަތަ އެންމެ މޮޅު ގަޑިއަކީ މޫނު އަނދިރިކަން ފިލަން ފެށުމުގައެވެ. އެއީ މޫނު ވަކިކުރަން ނޭނގޭ ވަރަށް އަދިވެސް ފެށުމުގައެވެ. ގަޑިގަނޑެއްކަން ފެށިގެންދާން ވަގުތު ވަންނަނީ ތިއްބާ ސާފުކަން މިނިޓު ފުރުން މިވަގުތުވަންނަނީއެވެ.

والله أعلم.

(މަސްދަރު: البخاري:547، 599 އަދި مسلم:647)

54. عن علي رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال يوم الخندق: (مَلأَ اللهُ قُبُورَهُمْ وَبُيُوتَهُمْ نَارًا، كَمَا شَغَلُونَا عَنِ الصَّلاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ).

މާނައީ: ޢަލީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޚަންދަޤު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ބަޔާންކުރައްވައިވެއެވެ: "އެބައިމީހުންގެ ކަށްވަޅުތަކާއި އަދި ގެތައް އަލިފާނުން ފުރުއްވާށިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އިރުއޮއްސެންދެން ގަނޑުން އަޅުގަނޑުމެން މެދުނަމާދުން ކުރިއަށް މަޝްއޫލު ކުރުވިކަމަށްޓަކައެވެ."

وفي لفظ لمسلمٍ: "شَغَلُونَا عَنِ الصَّلاةِ الْوُسْطَى، صَلاةِ الْعَصْرِ»، ثُمَّ صَلاهَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އެބައިމީހުން އަހަރެމެން މެދުނަމާދު ކުރުމުގައިވާ ޢަޞްރު ނަމާދު ކުރިޔަށްދިޔ މަޝްއޫލުކުރުވައިފިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު މަޢްރިބު ނަމާދާއި އަދި ޢިޝާ ނަމާދާއި ދެމެދު (މަޢްރިބު ނަމާދުކުރެއްވުމުގެ ކުރިން) ނަމާދުކުރައްވަވިއިދިއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري:2931، 4111، 4533، 6396 އަދި مسلم:627)

55. وله عن عبد الله بن مسعود قال: (حَبَسَ الْمُشْرِكُونَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ صلاة الْعَصْرِ، حَتَّى احْمَرَّتِ الشَّمْسُ أَوِ اصْفَرَّتْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (شَغَلُونَا عَنِ الصَّلاةِ الْوُسْطَى، صَلاةِ الْعَصْر، مَلأَ اللَّـهُ أَجْوَافَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَاراً)، أَوْقال: (حَشَا الله أَجْوَافَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَاراً).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "މުޝްރިކުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އިރު ރަތްވެއްޖައުމަށް ދާންދެން ނުވަތަ ހުދުވެއްޖައުމަށް ދާންދެން (އެބަހީ ހުދުމަތިވެއްޖައުމަށް ދާންދެން) ޢަޞްރު ނަމާދުކުރެއްވުމަށް ނުދީ މަޝްއޫލުކުރުވައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: "އެބައިމީހުން މެދުނަމާދުކުރުމުގައިވާ ޢަޞްރު ނަމާދުގެ މައްޗަށް ތިމަންބޭކަލުން މަޝްއޫލުކުރުވައިފިއެވެ. އަދި ﷲ އެބައިމީހުންގެ ބަނޑުތަކާއި (ހިތްތަކާއި) އަދި ގަބުރުތަކާއި އަލިފާނުން ފުރުއްވާށިއެވެ." ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ މިފަދައިންނެވެ: "އެބައިމީހުންގެ ބަނޑުތަކާއި އަދި ގަބުރުތަކާއި އަލިފާނުން ފުރުއްވާށިއެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم: 627)

56. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (أَعْتَمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْعِشَاءِ، فَخَرَجَ عُمَرُ، فَقَالَ: الصَّلاةَ يَا رَسُولَ الله، رَقَدَ النِّسَاءُ وَالصِّبْيَانُ. فَخَرَجَ النبي صلى الله عليه وسلم ــ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ مَاءً ــ يَقُولُ: (لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي ــ أَوْ عَلَى النَّاسِ ــ لأَمَرْتُهُمْ بِالصَّلاةِ هَذِهِ السَّاعَةِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ޢިޝާ ނަމާދު ރޭގަނޑުގެ ފަހުކޮށް (ދެންނެވުމުގެ ކުރި ވަގުތެއްގައި ކުރެއްވުމަށް) އެކަލޭގެފާނު ލަސްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޢުމަރު رضي الله عنه ނުކުމެވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ: ރަސޫލުﷲއެވެ. ނަމާދެވެ. އަންހެން ކުދިންނާއި އަދި ކުޑަކުދިން ނިދައިފިއެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ ބޭރަށް ނުކުންނަވައިފިއެވެ -އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުން (އިސްތަށިގަނޑުން) ފެންތިކިޖަހަމުން- (ވިދާޅުވިއެވެ.):

"ތިމަންކަލޭގެފާނު އުއްމަތަށް -ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް - އުނދަގޫ ނުވާނަމަ، މިވަގުތުގައި (ޢިޝާ) ނަމާދުކުރެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވީމުހެވެ."

ނޯޓު: ޢިޝާ ނަމާދަން ބަޔަވާއި ކަޅުރި މިވަގުތަން ނިސްބަތްކޮށްލާފައެވެ. އެއީ ޢިޝާ ނަމާދުކުރުން އެންމެ ރަނގަޅު އިތުރުވެގެންވާ ވަގުތެވެ. އަދި ދެބައިކުޅަ ރޭގެ ކުރި ވަގުތެވެ. ޢިޝާ ނަމާދު ވަގުތު ނިމެނީ ގެންދަމުވުމުންނެވެ. އަދި ޚާއްޞަގައި ގަސްތުގައި ދިރަގެ ހަވީރު ގެންދަމުވުމާއި ހިސާބަށެވެ. ނަމަވެސް މިސްތަކުންނަށް ޚަސާރާއެއްނުދިނުމަށް މަސައްކަތްކުރައްވައިގެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޢިޝާ ނަމާދުގެ ޖަމާޢަތުގެ ވަގުތު އަވަސްކުރައްވާފައެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 7239 އަދި مسلم: 642)

57. عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلاةُ، وَحَضَرَ الْعَشَاءُ، فَابْدَءُوا بِالْعَشَاءِ).

وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ نَحْوُهُ.

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ނަމާދަށް ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ އަދި ރޭގަނޑުގެ ކާއުން ގެންނައިފިނަމަ، ރޭގަނޑުގެ ކާއުން ފަށާށެވެ."

(ދުބާރާ ވިދާޅުވިއެވެ) އަދި އިބްނު ޢުމަރުގެ ކިބައިންވެސް މިފަދައިން ރިވާވެފައިވެއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري:5465 އަދި مسلم: 557)

58. وَلِمُسْلِمٍ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: (لا صَلاةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ، وَلا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانِ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލަނގެ ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވިއްޖައީމެވެ: "ކާއުން ހާޒިރުވެފައިވާނިކޮށް (ނުކައި) ނަމާދުކުރުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ދޫކަމާ ބޮޑުކަމާ(ކުޑަކަމާ ދިޔައުމުގެ ބޭނުންތަކާއި) ދަތިވެގެންވާ ހުރެގެން އެކަން ހިފެހެއްޓިއިގެން ހުރެފައި ނަމާދުކުރުމެއް ނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم:560)

59. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ مَرْضِيُّونَ ــ وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي عُمَرُ ــ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الصَّلاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އެބޭކަލުންގެ ދީންވެރިކަމާއި ތެދުވެރިކަމުގައި ރުއްސެވިގެންވާ ބޭކަލުންތަކެއް -އޭގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެންމެ ރުހިގެންވާ ބޭކަލަކީ ޢުމަރު- ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަހީކުރެއްވީ ފަތިސް ނަމާދަށް ފަހު އިރުއަރައިފުމަށް ދާންދެން، އަދި ޢަޞްރު ނަމާދަށްފަހު އިރުއޮއްސިއްޖައުމަށް ދާންދެން ނަމާދުކުރުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 581 އަދި مسلم: 826)

60. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا صَلاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ، وَلا صَلاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދުރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ފަތިސް ނަމާދަށްފަހު އިރުއަރައިފުމަށް ދާންދެން ނަމާދުކުރުމެއްނުވެއެވެ. އަދި ޢަޞްރު ނަމާދަށްފަހު އިރުއޮއްސިއްޖައުމަށް ދާންދެން ނަމާދުކުރުމެއްނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 876 އަދި مسلم:827)

قال المصنف: وفي البابِ عنْ عليٍّ بنِ أَبي طالبٍ، وعبدِالله بنِ مسعودٍ، وعبدِ الله بنِ عمرَ، وعبدِ الله بنِ عمرِو بنِ العاصِ، وأَبي هريرةَ، وسَمُرَةَ بنِ جُندُبٍ، وسَلَمَةَ بنِ الأَكوَعِ، وزيدِ بنِ ثابتٍ، ومعاذِ بنِ عفراء، وكعبِ بنِ مُرَّةَ، وأَبي أُمامةَ الباهليِّ، وعمرِو بنِ عبسةَ السُّلَميِّ، وعائشةَ رضي الله عنهم، والصَّنابحيِّ، ولم يسمعْ منَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم.

މާނައީ: އަދި މުޞައްނިފު (رحمه الله) ވިދާޅުވިއެވެ: މިބާބުގައި (މިމައްސަލަގައި) ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު، އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު، އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު ބިނިލް ޢާޞް އަދި އަބޫ ހުރައިރާ އަދި ސަމުރާ ބިން ޖުންދުބު އަދި ސަލަމާ ބިން އަލްއަކްވަޢު އަދި ޒައިދު ބިން ޘާބިތު އަދި މުޢާޛު ބިން ޢަފްރާ އަދި ކަޢުބު ބިން މުއްރާ އަދި އަބޫ އުމާމާ އަލްބާހިލީ އަދި ޢަމްރު ބިން ޢަބަސާ އައްސުލަމީ އަދި ޢާއިޝާ رضي الله عنهم ހިމެނެއެވެ. (އެބަޔަ މިމައްސަލަގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވާފައިވާ ބޭކަލުންނެވެ). އަދި އައްޞުނާބިޙީ (ވެސް) ހިމެނެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ޙަދީޘް އަޑުނާއްސަވައެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަދީޘްތަކީ މުރުސަލު ޙަދީޘްތަކެވެ." (އެއީ ރިވާކުރެއްވި ބޭކަލަކު ވެއްޓިފައިވާ ސަނަދު ގުޅުންކެނޑިފައިވާ ޙަދީޘެވެ. އެކަމަކު ކޮންމެ މުރުސަލު ޙަދީޘެއް އޭގެ ޙުކުމުގައި ޟަޢީފު ޙަދީޘްއެއްނޫނެވެ.)

61. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه: (أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه جَاءَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ، بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ، وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا كِدْتُ أُصَلِّي الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (وَاللهِ مَا صَلَّيْتُهَا). قَالَ: فَقُمْنَا إِلَى بُطْحَانَ، فَتَوَضَّأَ لِلصَّلاةِ، وَتَوَضَّأْنَا لَهَا، فَصَلَّى الْعَصْرَ، بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ ؓ ގެ ރިވާޔަތެއް ދިމާވެގެންވެއެވެ: "ޚަންދަޤުގެ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އުމަރު ބިން ޚައްޠާބު ؓ އިރުއޮއްސުމަށްފަހު (ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޙަޟްރަތަށް) ވަޑައިގެން ޤުރައިޝުންގެ ކާފިރުންނަށް އައްސޭރި ކިޔުއްވަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އޭނާވިދާޅުވިއެވެ: އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އިރުއޮއްސެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަމާދުނުކުރެއްވުނުވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަލަފުކުރައްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ ގަސަމްކުރަމުން ބުނަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް (އަދި) ނަމާދުނުކުރައްވަމެވެ. (ދެން) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ދެން ތިމަންބޭކަލުން (މަދީނާގެ) ބުޠްޙާން ވާދީއަށް ގޮސް އެކަލޭގެފާނު ނަމާދަށް ވުޟޫކުރެއްވީއެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުންވެސް ނަމާދަށް ވުޟޫކުރީމެވެ. އަދި އިރު އޮއްސުމަށްފަހު ޢަޞްރު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެފަހުން މަޣްރިބު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ."

ނޯޓު: ޚަންދަޤު ހަނގުރާމަ (ވަޅުގަނޑުގެ ހަނގުރާމަ ނުވަތަ އަޙްޒާބުގެ) ހަނގުރާމަ ހިނގީ ހިޖުރަތުގެ ފަސްވަނަ އަހަރު ޝައްވާލު މަހު ހިނގާފައެވެ. އެއީ މަދީނާގެ މިހާރު ސަލްޢަ މަސާޖިދު ހުންނަ ހިސާބެވެ. މުސްލިމުންގެ ތަރުބިއްޔަތު މިވީ ތިމާގެ ތަޙައްމުލް ތައިގައެވެ. މިހާރުގެ ސަލްޢަ މަސާޖިދު ހިސާބު މިސްކިތްތައް އެތެރޭގައި ޚަންދަޤު ކަނޑާފައިވާ ތަންތަނުގެ ނިޝާނެވެ. މިހާރު އެއްޗެހި އެތަންތަން ބަދަލުވެއްޖެއެވެ. މަދީނާގައި އިންސާނުން ބޮޑުވި މީހާ ކަނޑައިގެންނެވެ.

أَلا لَيتَ أَيَّامَ مَضَينَ تَعودُ – فَإِن عُدنَ يَوماً إِنَّني لَسَعيدُ.

(މަސްދަރު: البخاري:596، 945، 4112 އަދި مسلم:631)

باب فضلِ صلاة الجماعة ووجوبها.

ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދުގެ މާތްކަމާއި އެކަމުގެ ވާޖިބުކަމާއި ބެހޭ ބާބު.

62. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (صَلاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنِ صَلاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަކަތަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އެކަނިހުރެ ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދު ހަތްވީސް ގުނަ މޮޅު އިތުރުވެގެންވެއެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري: 645 އަދި مسلم:650)

63. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (صَلاةُ الرَّجُلِ فِي الجَمَاعَةِ تُضَعَّفُ عَلَى صَلاتِهِ فِي بَيْتِهِ، وَفِي سُوقِهِ، خَمْساً وَعِشْرِينَ ضِعْفاً، وَذَلِكَ أَنَّهُ إذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ خَرَجَ إلَى الْمَسْجِدِ – لا يُخْرِجُهُ إلا الصَّلاةُ– لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إلا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ، وَحُطَّ عَنْهُ بها خَطِيئَةٌ، فَإِذَا صَلَّى لَمْ تَزَلِ الْمَلائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ، مَا دَامَ فِي مُصَلاهُ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ، وَلا يَزَالُ فِي صَلاةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلاةَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މީހަކު އޭނާގެ ގޭގައި (އެކަނި) ނުވަތަ ބާޒާރުގައި ކުރާނަމާދަށްވުރެ ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދު ފަންސަވީސް ގުނަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އެއީ އޭނާ ވުޟޫކޮށް އެކަން ފުރިހަމައަށް އަދާކޮށް، އަދި މިސްކިތަށް ދިޔުމަށް ނުކުމެނަމައެވެ - އެނބުރި ނުކުމުން އެއީ ނަމާދަށް ދުސްވި ވެގެންނުވާނަމައެވެ - އަދި އޭނާ އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް އުފުލެވޭ ހުށީއެވެ. އަދި ފާފައެއް ފުއްސަވާ ހުށީއެވެ. އަދި ނަމާދުކޮށްފިނަމަ މަލާއިކަތުން އޭނާގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތްކިޔުން ދުޢާކުރުން މަޑުނުވާނެއެވެ. އެއީ ނަމާދުކުރާ ތަނުގައި އޭނާ ހުރިހާ ހިނދަކުއެވެ. (މަލާއިކަތުން ދުޢާކުރައްވަނީ މިހެންނެވެ): ޔާ الله އެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް ޞަލަވާތްލައްވާށިއެވެ. ޔާالله އެވެ. އަދި އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ. ޔާ الله އެވެ. އަދި އޭނާއަށް ރަޙްމަތްލައްވާށިއެވެ. އޭނާ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރާ ހާ (ވުޟޫގެމަތީގައި މިސްކިތުގައި) އޮވެނީ ނަމާދުގެ މަތީގައެވެ."

(މަޞްދަރު: البخاري:647 އަދި مسلم:649)

64. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إنَّ أَثْقَلَ الصَّلاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ، صَلاةُ الْعِشَاءِ، وَصَلاةُ الْفَجْرِ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا، وَلَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِالصَّلاةِ، فَتُقَامَ، ثُمَّ آمُرَ رَجُلاً فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ، ثُمَّ أَنْطَلِقَ مَعِي بِرِجَالٍ مَعَهُمْ حِزَمٌ مِنِ حَطَبٍ، إلَى قَوْمٍ لا يَشْهَدُونَ الصَّلاةَ، فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ بِالنَّارِ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން މުނާފިޤުންގެ މައްޗަށް އެންމެ ބުރަވެގެންވާ ނަމާދަކީ ޢިޝާ ނަމާދާއި ފަޖްރު ނަމާދެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އެ ދެ ނަމާދުގައިވާ (މާތްކަން) އެނގޭ ނަމަ، ފުރޮޅިގައިވެސް އެދެ ނަމާދަށް އައީހެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިފަދައިން ކަންތައްކުރައްވަފާނަމޭ (ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތްޖެހުން) އަރައިފީމެވެ. އެއީ ނަމާދަށް އިޤާމަތްޖައްސަވައި، އަދި ބޭކަލަކަށް މީސްތަކުންނާއިގެން ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައި، އަދިފަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާ ދަރުމަކަމާ ހިފައިގެން ތިބި ފިރިހެންމީހުންނާއި، ގޮވައިގެން، ނަމާދަށް ނުކުމެ ތިބޭ މީހުންގެ ގެތަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުކުމެވަޑައިގެން، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުންގެ ގެތައް ރޯ ކުރައްވާފާނަމޭ (ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތްޖެހުން ކަންތައްކުރައްވާފައި ހިތްޖެހުންއަރާވަޑައިގެން)އެވެ."

ޝަރަޙަ: މިޙަދީޘްގައި ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދު ބަހައްޓާ ހާލަތެއްގައި ނަބިއްޔާ ﷺ އެހެން ބަރަކާތް އެދިވަޑައިގަތުމާ ދަތިވުން ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދު ފަރުޟުޢައިނެއް ކަމަށް ދަލީލެއް ކަމަށް ދެންނެވުމުގައި ފަރާތްތަކުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް މިޙަދީޘް އެބައިމީހުންގެ ނިފާޤު ފާޅުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ކަމަށްވާތީއެވެ. ސަބަބަކީ އެފަދަ އަޙްކާމް ކަނޑައެޅުއްވުމަށް ހިތްޖެހުން އަރާވަޑައިގަތުމާއި ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައި ފުރިހަމަކަން އަދި ވާޖިބުކަން ވުމުން ކަނޑައެޅި އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތެވެ. އެއީ އެފަދަ ކަމަކަށް މުސްލިމު ފިރިހެނުން ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދު ދޫކޮށްލުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ގޯސްކަމެކެވެ. ޝަރުޢީ އުޒުރެއް ނެތި ޖަމާޢަތުގެ ދޫކޮށްލުމަކީ އަދިވެސް ދެރަވެގެންވާ ކަމެއްކަމަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري:657 އަދި مسلم:252/651)

65. عن عبد الله بن عمر رضي الله، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكُمُ امْرَأَتُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَلا يَمْنَعُهَا)، قَالَ: فَقَالَ بِلالُ بْنُ عَبْدِ الله: وَاللهِ لَنَمْنَعُهُنَّ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ الله فَسَبَّهُ سَبّاً سَيِّئاً، مَا سَمِعْتُهُ سَبَّهُ مِثْلَهُ قَطُّ، وَقَالَ: أُخْبِرُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، وَتَقُولُ: وَاللهِ لَنَمْنَعُهُنَّ؟).

فِي لَفْظٍ لمسلم: (لا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللهِ مَسَاجِدَ اللهِ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަނބިމީހާ މިސްކިތަށް ދިއުމަށް އިޛުނައަށް އެދިއްޖެނަމަ، އެކަމަށްއެއް އެކަން މަނާނުކުރާށެވެ."

(ދެން މިޙަދީޘްގެ ރާވީ) ދެންނެވިއެވެ: ދެން ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله (ބިން ޢުމަރު) ދެންނެވިއެވެ: الله ގަސްދުކުރައްވާ ބަސްފުޅެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ފުޅާނަން މަޤާމުކުރަމުންނެވެ. (ދެން ރާވީ) ދެންނެވިއެވެ: ދެން ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު (އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުންނާ) ކުރިމަތިވެލައްވައި ވަރަށް ވަރުގަދައަށް އެއްޗެހިކިޔުއްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އޭނާ ވަރުގަދައަށް އެއްޗެހި ކިޔުއްވި ކަހަލަ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް އަޑު ނާހާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު (އިބްނު ޢުމަރު) ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުالله ﷺ ގެ އަރިހުން ހަދީޘްކުރައްވާތީ ބަސްފުޅު، ތިބާ الله ގަސްދުކުރައްވާ މަނާކުރަނީ ބަހެއްނުދޭ ކީއްވެތޯ؟"

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "اللهގެ އަޅުއަންހެނުންކަމަނާއަށް މިސްކިތްތަކަށް ދިއުމަށް اللهގެ މިސްކިތްތަކުން (ރޭގަނޑު) މަނާނުކުރާށެވެ."

ނޯޓް: އެންމެފަހު އަދާހަމަކުރެވުނު އިބްނު ޢުމަރު ﷺ ގެ މިޙަދީޘްގެ ރަށްކަވެސް ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. މިޒަރީޢާއިން ސަލާމަތްވުން ބޭނުންވާ ވަރަކަށް އަދި ރޭން ބައިވެރިވުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ޝަރީޢަތުގެ އެކިބައިގެ އަންހެނުންނަށެވެ. އަދި ސަލާމަތީ އެބާރުލުން ސަލާމަތް ދެއްވާ މިސްކިތަށް ސަލާމަތްކޮށް ދިއުމަށް އެކަށީގެންވެއެވެ. ސަލާމަތުގެ މަސައްކަތް މިއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 873، 5238 އަދި مسلم:442/34، 442/35)

66. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު ﷺ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުالله ﷺ އާއި އެކުގައި ދެރަކުޢަތު ކުރިން ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރީމެވެ އަދި ދެރަކުޢަތް ފަހުން ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރީމެވެ އަދި ޖުމުޢާ ނަމާދުގެ ފަހުން ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރީމެވެ އަދި މަޣްރިބުގެ ފަހުން ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރީމެވެ އަދި ޢިޝާ ނަމާދުގެ ފަހުން ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރެއްވީމެވެ"

(މަސްދަރު: البخاري: 937، 1165، އަދި مسلم: 729 އަދި 882)

وَفِي لَفْظٍ: (فَأَمَّا الْمَغْرِبُ وَالْعِشَاءُ وَالْجُمُعَةُ: فَفِي بَيْتِهِ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އަދި މަޣްރިބާ އަދި ޢިޝާއާ ޖުމުޢާ (ކުރެއްވީ) އެކަލޭގެފާނުގެ ގެކޮޅުގައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري:1172 އަދި مسلم:729)

وَفِي لَفْظٍ للبخاري: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَتْنِي حَفْصَةُ: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم: (كَانَ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَعْدَمَا يَطْلُعُ الْفَجْرُ. وَكَانَتْ سَاعَةً لا أَدْخُلُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِيهَا).

މާނައީ: އަދި ބުޚާރީގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: ޙަފްޞާކަލޭގެފާނު (އުއްމުލް މުއުމިނީން) ބައްޕާ ކިޔައިދެއްވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ފަތިސްވުމުން (ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރިން) ލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެވަގުތުގައި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު(އިބްނު ޢުމަރު) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިނުގަންނަވަމެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1173)

ޝަރަޙު: ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި އައިސްފައިވާ ގޮތުންނަމަ ކުރިން ހަމަތަކެއްކަމުގައެވެ. މި ރިވާޔަތްތަކުގައި އެވަނީ ސުންނަތްތަކަށް ގަދަވެގެންވާ ރަވާތިބު ނަމާދުތަކުގެ ވާހަކައެވެ.

67. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (لَمْ يَكُنْ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم على شيءٍ منَ النَّوافِلِ أَشَّدَّ تَعاهُداً مِنْهُ على ركْعَتَي الفَجْرِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކުޢަތަށް ސަމާލުކަން ދެއްވާ ވަރަށް އެހެން އެއްވެސް ސުންނަތް ނަމާދަކަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ފަރުވާތެރިވެ ނުދެއްވައެވެ." (އެބަހީ އެންމެ ބޮޑަށް ފަރުވާތެރިވެ ދެއްވީ ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކުޢަތަށެވެ.)

(މަސްދަރު: البخاري:1169 އަދި مسلم:724/94)

وفي لفْظٍ لِمُسْلِمٍ: (رَكْعَتا الفَجْرِ خيرٌ منَ الدُّنيا وما فيها).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ (ނަބިއްޔާ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ): "ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައި ވާހައި އެއްޗަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم: 725)

ޝަރަޙު: އެހެންކަމުން އަދި ފަތިސްނަމާދު ހެޔޮވެގެންވާން މިންވަރު ބޮޑަށް ވަރުގަދަކަން ހާމަވެއެވެ.

بابُ الأَذانِ

ބަންގީގެ (އަދި ޤަމަތުގެ) ބާބު.

68. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (أُمِرَ بِلالٌ أَنْ يَشْفَعَ الأَذَانَ، وَيُوتِرَ الإِقَامَةَ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔައިދެނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ބިލާލަށް ބަންގިގައި ދެފަހަރު ބަހާއަރު ކިޔުއްވުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޤާމަތުގައި (ޤަދްޤާމަތިއްޞަލާތު) އެއްފަހަރު ކިޔުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ"

ޝަރަޙަ: އަމުރުކުރެއްވީ ރަސޫލާ ނަބިއްޔާ ﷺ އެވެ. ދެފަހަރު ކިޔުއްވުމަށް އެންގެވީ ބަންގިބަހާއި الله أكبر الله أكبر، أشهد أن لاإله الا الله، أشهد أن محمدا رسول الله، حي على الصلاة، حي على الفلاح، ألله أكبر އަދި ފަތިސްނަމާދުގައި ނަމަ الصلاة خير من النوم)

(މަސްދަރު: البخاري:605 އަދި مسلم:378)

69. عن أبي جحيفة – وهب بن عبد الله السُّوَائِيِّ – قال: (أَتَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم – وَهُوَ فِي قُبَّةٍ لَهُ حَمْرَاءَ مِنِ أَدَمٍ – قَالَ: فَخَرَجَ بِلالٌ بِوَضُوءٍ، فَمِنْ نَاضِحٍ وَنَائِلٍ، قَالَ: فَخَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ، حتى كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِ سَاقَيْهِ، قَالَ: فَتَوَضَّأَ وَأَذَّنَ بِلالٌ. قَالَ: فَجَعَلْتُ أَتَتَبَّعُ فَاهُ هَهُنَا وَهَهُنَا، يَقُولُ – يَمِيناً وَشِمالاً –: حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ; حَيَّ عَلَى الْفَلاحِ، ثُمَّ رُكِزَتْ لَهُ عَنَزَةٌ، فَتَقَدَّمَ وَصَلَّى الظُّهْرَ والعصر رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ لم يَزَلْ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ).

މާނައީ: އަބޫ ޖުޙައިފާ - ވަހްބު ބިން ޢަބްދު الله އައްސުވާއީ-ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް -(މައްކާގައި) އެކަލޭގެފާނު އޮތުމު ހަންޏާއި ޖަނަވާރު ހަމުން ހެދިފައިވާ ރަތްކުލަ ޓެންޓެއްގައި- ވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަތުވެއްޖައީމެވެ. ދެން ފެން ކަންވާރެއް ހިއްޕަވައިގެން ބިލާލު ނިކުންނެވިއެވެ. ފަހެ (ނަބިއްޔާ ވުޟޫ ކުރެއްވުމުން އެ ފެނުން ބާކީވި ފެނުން ބަރަކާތް ހޯއްދަވާ ކުރުމަށް) ގަތިގައި ފެން ހާއްކަވެމުންދިޔަ ބޭކަލުންނާއި، އަނެއްކާ ހަމަ އެ ފިހުން އަތުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ފެން (ހާއްދަވައިގެން) ހާކުރުންދިޔަ ބޭކަލުންނެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ރަތް ފޮތިކޮޅެއް ފޭރާން ގައިގައި އަޅުއްވައިގެން ނުކުތުމެވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެ ކަކުލުގެ ފުށްކޮޅުގެ ބޮޑުކަން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް މިހާރުވެސް ފެނުނީ ފަދައެވެ. ދެން ވުޟޫކުރެއްވުމަށްފަހު ބިލާލު ބަންގި ދެއްވިއެވެ. އަދި ބިލާލު އެއިރުވެސް ކަނާތްފަރާއި ވާތްފަރާ. -ގެން- އެނބުރި ވަޢިޒުންނަށްވުން ކިޔުއްވުމުން ކިޔުއްވިއެވެ. حي على الصلاة. حي على الفلاح: (ނަމާދަށް އަވަހަށް އަންނާށެވެ. ކާމިޔާބަށް އަވަހަށް އަންނާށެވެ.) މިފަދައިން ބަންގިދެއްވުމުން ދިޔައިރު ތިމަންކަލޭގެފާނު

ބައްޓަވުން ގެންދިޔައީމެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ (ﷺ ނަމާދު ކުރައްވުމަށް ސުތުރާއެއްގެ ގޮތުގައި) ޖޯންސިލާގެއް ބިންމަތީ ހަރު ކުރެވުނެވެ. އަދި މެންދުރު ނަމާދު (ޤަޞްރުކޮށް) ދެ ރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު މަދީނާއަށް އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވަންދެން ކުރައްވަމުން ގެންދިޔަ ދެ ރަކުޢަތުންނެވެ." (ސަބަބަކީ އެޤާކުރުން ދަތުރުވެރިންނަށް ވާތީ ނަމާދުކުރައްވަމުން ގެންދިޔަ ޤަޞްރު ކޮށްކުރައްވަމުންނެވެ.)

(މަސްދަރު: البخاري:187 އަދި مسلم: 503)

70. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أَنَّهُ قال: (إنَّ بِلالاً يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّن ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ބިލާލު ރޭގަނޑު (ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން މިސްކިތުކަންނަން އިންޒާރުދެއްވުމުގެ ގޮތުން ހޭލުމަށް ގޮވާލުމަށްޓަކައި) ބަނގި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އިބްނު އުއްމު މަކްތޫމު ބަނގިދެއްވަންދެން ތިޔަބައިމީހުން ކައިބޮއި އުޅުއްވާށެވެ."

ޝަރަޙަ: މިޙަދީޘްގައިވާ ބަނގިއަކީ ފަތިސްވުމުގެ ގަޑިއެއްގެ ކުރިން މިސްކިތުކަންނަން ފަތިސްވާކަން ކައިރިވުމުގެ އިންޒާރުދެއްވުމަށް ހޭލުމަށް ގޮވާލާ ބަނގިއަކެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري:617 އަދި مسلم:1092)

71. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الـمُؤَذِّنُ).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަނގިދޭމީހާގެ އަޑުއިވިއްޖެނަމަ، ބަނގިދޭމީހާ ކިޔާފަދައިން (އަޑުދަށުން) ކިޔާށެވެ."

ޝަރަޙަ: އެއީ حي على الصلاة އަދި حي على الفلاح ފިޔަވައެވެ. އެދެ ޖުމްލާގެ ބަދަލުގައި ކިޔަނީ لا حول ولا قوة إلا بالله އެވެ. އެއީ އެކަން ބަދަލުގައި އެކުލަވައިން އިސްތިޢާނަ އަހުލުވެރިވުމުންނެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 611 އަދި مسلم:383)

باب استقبالِ القبلة

ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލުމުގެ ބާބު.

72. عن ابنِ عمر رضي الله عنه: (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُسَبِّحُ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِه، حَيْثُ كَانَ وَجْهُهُ، يُومِئُ بِرَأْسِهِ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُهُ).

وَفِي رِوَايَةٍ: (كَانَ يُوتِرُ عَلَى بَعِيرِهِ).

މާނައީ: އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އުޅާކަށްގެންދާ ސަވާރީތަކުގެ މަތީގައި ކޮންމެ ދިމާއަކަށް ރުޚުވީ ނަމަވެސް ތަސްބީޙު ކިޔުއްވައިއުޅުއްވިއެވެ، (ސަވާރުގެ އިންނަވައިގެން) ސުންނަތް ނަމާދު ކުރައްވައިވެއެވެ. އަދި ރުކޫޢާއި ސަޖިދަ ބޮލުން އިޝާރާތުން ކުރައްވައިގެން ކުރައްވައެވެ. އަދި އިބްނު ޢުމަރު އެފަދައިން ކަންތައް ކުރައްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އުޅާކަށްގެން އުޅާކަށްގެންގެ ޖަމަލުތަކުގެ މަތީގައި ވިތުރު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1105 އަދި مسلم:700/37)

وَلِمُسْلِمٍ: (غَيْرَ أَنَّهُ لا يُصَلِّي عَلَيْهَا الْمُكْتُوبَةَ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އެއީ ފަރުޟު ނަމާދު އުޅާކަށްގެން ސަވާރީގެ މަތީގައި ނުކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم:700/39)

وَلِلْبُخَارِيِّ: (إلاَّ الْفَرَائِضَ).

މާނައީ: އަދި ބުޚާރީގައި އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ފަރުޟު ނަމާދުތައް ފިޔަވައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1097)

73. عن ابنِ عُمَرَ رضي الله عنه قال: (بَيْنَمَا النَّاسُ بِقُبَاءَ فِي صَلاةِ الصُّبْحِ إذْ جَاءَهُمْ آتٍ، فَقَالَ: إنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ، وَقَدْ أُمِرَ: أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ، فَاسْتَقْبِلُوهَا، وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إلَى الشَّامِ، فَاسْتَدَارُوا إلَى الْكَعْبَةِ).

މާނައީ: އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އުޅާކަށްގެން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިސްކިތުން ފަތިސްނަމާދަށް ޤުބާ މިސްކިތުގައި މީސްތަކުން ތިއްބާ ބޭކަލަކު ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ

ގެ މައްޗަށް މިރޭ ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވި އަދި ޤިބްލަ (ކަޢްބާއަށް) ބަދަލުކުރުމަށް އަމުރުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންވެސް (ކަޢްބާއަށް) ކުރިމަތިލާހުރިކަމުދެވެ. އޭރު އެބައިމީހުން މޫނު ޝާމާއި (މަސްޖިދުލް އަޤްޞާއާ) ކުރިމަތިލައްވައިގެންނެވެ. ދެން އެބަކަލުން ކަޢްބާއާ ދިމާއަށް އެނބުރިލައިގަތެވެ."

ޝަރަޙް: މަދީނާގެ ދެކުނުން އިރުމަތީގައިވާ ކަޢްބާއެވެ. އަދި ހުޅަނގު އުތުރުގައިވާ ޝާމެވެ. އެހެންކަމުން މަސްޖިދުލް އަޤްޞާއާ ދިމާއަށް ހުރި ޤިބްލަ ހުރުމުގައި ސަޙާބާ އަށް ދެކުނަށް އެނބުރިލާ އެއެނބުރުމުގައި ކަޢްބާއާ ދިމާއަށެވެ. ފަރުޟުނަމާދު ނަމާދުކުރުމުން މިސްކިތްތަކުގެ ތެރޭގައި މަސްޖިދުއް ނަބަވީ، މަސްޖިދުލް ޙަރާމް އަދި ފަރުޟުނަމާދުގައި ނަމާދު މަސްޖިދުލް ޤިބްލަތައިނާއި މިސްކިތް ހިމެނެއެވެ. މިހިރާ މިސްކިތަކީ ދުވާލެއް މަދީނާގައި ފަރުޟު ނަމާދުކުރުމުގައި މިސްކިތްތަކެވެ.

(މަޞްދަރު: البخاري:4491 އަދި مسلم:526)

74. عن أنس بن سيرين قال: (اسْتَقْبَلْنَا أَنَساً حِينَ قَدِمَ مِنَ الشَّامِ، فَلَقِينَاهُ بِعَيْنِ التَّمْرِ، فَرَأَيْتُهُ يُصَلِّي عَلَى حِمَارٍ، وَوَجْهُهُ مِنِ ذَا الْجَانِبِ ــ يَعْنِي عَنْ يَسَارِ الْقِبْلَةِ ــ فَقُلْتُ: رَأَيْتُكَ تُصَلِّي لِغَيْرِ الْقِبْلَةِ؟ فَقَالَ: لَوْلا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَفْعَلُهُ مَا فَعَلْتُهُ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން ސީރީންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަނަސް (ބިން މާލިކް ؓ) ޝާމުން ވަޑައިގެންނެވި އިރު އެކަލޭގެފާނާއި ބައްދަލުކުރުމަށް މިއަހަރެމެން ނިކުތީމެވެ. ފަހެ މިއަހަރެމެން އެކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުކުރީ ޢައިނުއްތަމްރު (އެއީ ހުޅަނގު އިރާޤު ބަޞްރާއާ ގާތުގައި ހުރި ތަނެކެވެ) ގާ ރަށުން ކަނދުރައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު މަހިރާއަށް -އެބަހީ ޤިބްލައިގެ ވާތްފަރާތަށް- ކުރިމަތިލައްވައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ ޙިމާރުގެ މަތީގައި ނަމާދުކުރައްވަނިކޮށް މިއަހަރެމެން ދުށީމެވެ. ފަހެ މިއަހަރެމެން އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވަމީމެވެ: ކަލޭގެފާނު ޤިބްލައަށް ނޫން ދިމާއަކަށް ނަމާދުކުރައްވަނިކޮށް މިއަހަރެމެން ދުށީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "މިއަހަރެމެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރައްވާތަން ނުދުށިނަމަ، އަހަރެން އެގޮތަށް ކަންތައް ނުކުރަމެވެ"

ޝަރަޙް: މިރިވާޔަތުގެ ރާވީ އަނަސް ބިން ސީރީން އަކީ މަޝްހޫރު އިމާމު މުޙައްމަދު ބިން ސީރީންގެ ބޭބެއެވެ.

(މަޞްދަރު: البخاري:1100 އަދި مسلم:702)

باب الصُّفوفِ

ޞަފުތަކުގެ ބާބު.

75. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (سَوُّوا صُفُوفَكُمْ، فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلاةِ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް އެއްވަރުކުރާށެވެ. ފަހެ ސަފުތައް އެއްވަރުކުރުމަކީ ނަމާދު ފުރިހަމަވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 723 އަދި مسلم:433)

76. عن النعمان بن بشير رضي الله عنه، قال: سَمِعْتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: (لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ).

މާނައީ: އައްނުޢުމާން ބިން ބަޝީރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް އެއްވަރުކުރާށެވެ. އެހެންނޫންނަމަ ﷲގަންދެއްވައި ބުނަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި ﷲ ބައިބައިވުން ލައްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 717 އަދި مسلم:436)

وَلِمُسْلِمٍ: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُسَوِّي صُفُوفَنَا، حَتَّى كَأَنَّمَا يُسَوِّي بِهَا الْقِدَاحَ، حَتَّى رَأَى أَنْ قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ، ثُمَّ خَرَجَ يَوْمًا فَقَامَ حَتَّى كَادَ أَنْ يُكَبِّرَ، فَرَأَى رَجُلاً بَادِياً صَدْرُهُ، فَقَالَ: «عِبَادَ اللَّـهِ، لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّـهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިމަންބަޔަކުމެންގެ ސަފުތައް އެއްވަރުކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ތިމަންބަޔަކުމެން ދަނިދަނިކޮށް ތީރުގަހަކަށްވެސް އެއްވަރުކުރައްވާ ފަދައިން (އެހާވަރަށް ތެދުކޮށް) ސަފުތަކަށް ހަދައިދެއްވާ ބައްޕަތިކޮށްގެން ދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިމަންބަޔަކުމެންނަށް އެކަން (ސަފުތަކުގައި ތެދުތެދުންކަމާއި ހަމަހަމަކަމާއި) އެނގިއްޖައުމަށް ދެންނެވީއެވެ. އެއްދުވަހަކު އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރައްވަން ނުކުމެވަޑައިގެން ނަމާދަށް ތަކުބީރު ބުނަން ކައިރިވެވަޑައިގެން އިރުކޮޅަކު، ދޭ (ސަފުން) ބޭރަށް ނެރުނު މީހަކު ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު

ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އޭ اللهގެ އަޅުތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އެހެންނޫނީ ނަމަ الله ގަސްތުކުރައްވައި ބަދަލުކުރާނެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކުގައި الله ބައިބައިވުން ލައްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم:436/128)

77. عن أنس بن مالك رضي الله عنه: (أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم لِطَعَامٍ صَنَعَتْهُ له، فَأَكَلَ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَ: (قُومُوا فَلأُصَلِّيَ لَكُمْ)، قَالَ أَنَسٌ: فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدِ اسْوَدَّ مِن طُولِ مَا لُبِسَ، فَنَضَحْتُهُ بِمَاءٍ، فَقَامَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّـه صلى الله عليه وسلم، وَصَفَفْتُ أَنَا وَالْيَتِيمُ وَرَاءَهُ، وَالْعَجُوزُ مِن وَرَائِنَا، فَصَلَّى لَنَا رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ).

وَلِمُسْلِمٍ: (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم صَلَّى بِهِ وَبِأُمِّهِ أَو خَالَتِهِ، قَالَ: فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ، وَأَقَامَ الْمَرْأَةَ خَلْفَنَا).

اليتيمُ: هو ضُميرة جدُّ حسين بن عبدالله بن ضميرة.

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ މާމަފުޅު މުލައިކާ ރަސޫލާ ﷺ އަށް އެކަލޭގެފާނު ތައްޔާރުކުރި ކާތަކެއްޗަކަށް ދައުވަތުދެއްވިއެވެ. ދެން އޭގެން ރަސޫލާ (ﷺ) ތަނާވުލުކުރެއްވިއެވެ. އޭރުންފަހު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް ތެދުވާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި އަޅުގަނޑު ނަމާދުކުރައްވާނަމެވެ." ދެން އަނަސް رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ: އަޅުގަނޑުގެފާނު އަޅުގަނޑުގެ ގިނަދުވަސްވެގެންދިޔުމުން ކަޅުވެފައިވާ ސަޢަބަން ކޮޅުވެފައިވާ ކުނަލެއް ފެންބުރުވާލީމެވެ. (އަދި ސަފުކުރައްވާލީމެވެ) އަދި އޭގެ މަތީގައި ރަސޫލުالله ﷺ ހުންނެވިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުގެފާނާއި ތަބަރުކުރެއްވުމަށް ފަހަތުގައި އަދި (ޔަތީމް) ހަމަޖެހުނުއިރު ސަފުހެއްދެވީމެވެ. އަދި މުސްކުޅި ކަމަނާ(މާމަފުޅު) ހުންނެވީ އަހަރުމެންގެ ފަހަތުގައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެންނަށްޓަކައި ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރެއްވުމަށްފަހު (އަވަހާރަވުން) އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންފިއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 380 އަދި مسلم:658)

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ އަޅުގަނޑުގެފާނާއި މަންމަފުޅު ނުވަތަ މަންމަ ކުއްލާ ބޭބެ ދަރިކޮޅުގައި އަށް (އިމާމުވެ) ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. (އަނަސް) ވިދާޅުވިއެވެ:

ތިމަންކަލޭގެފާނު އުކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ބަހައްޓަވައިފިއެވެ. އަދި އަންހެން ބޭކަނބަލުން ތިއްބެވީ ތިމަންބޭކަލުންގެ ފަހަތުގައެވެ."

(މަސްދަރު: مسلم:660/269)

(މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައެވެ): "ޔަތީމުކުއްޖަކީ ޟުމައިރާއެވެ. އެއީ ޟުމައިރާ ބިން އަބްދުﷲ ބިން ޟުމައިރާއެވެ."

ނޯޓް: ޟުމައިރާ ބިން އަބްދުﷲ ބިން ޟުމައިރާއަކީ ޞަޙާބީއެއްގެ ނަމެވެ. ނަމަވެސް ޟުމައިރާ ޞަޙާބީއެކެވެ.
ދުޢާއިން ޞަޙާބީންނާއި ބަދަރު ޤައުމުގައި ޖިހާދުކުރެއްވި ފަރާތްތަކެކެވެ.
އަދި މިޙަދީޘުން ނަބިއްޔާ ﷺ ފަރުޟުނޫން ނަމާދުވެސް ޖަމާޢަތުގައި އުކަލޭގެފާނުގެ ވަގުތަކުވެސް ބާއްވަވާފައިވާކަން
ދިން އުޅުއްވި ޙަދީޘްތަކުން ނަމާދުވެސް ޖަމާޢަތުން ކުރެވޭނެކަން ދެނެގަނެވެއެވެ.

78. وعن ابن عباس رضي الله عنه قال: (بِتُّ عِنْدَ خَالَتِي مَيْمُونَةَ، فَقَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ، فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ، فَأَخَذَ بِرَأْسِي، فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ).

މާނައީ: އަދި އިބްނު ޢައްބާސް ﷵ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު މަންމާފުޅުގެ ދައްތަ މައިމޫނާ (ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުން)ގެ ގޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ރޭއަކު ނިދިވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރައްވަން ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ އުކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފަރާތުގައެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުގައި ހިފައްވާފައި އުކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ބަހައްޓަވައިފިއެވެ."

ނޯޓް: ދެމީހުން ނަމާދުކުރާނަމަ ސުންނަތް ގާތް ދެމީހުން އެއްވަރަށް ތިބުމެވެ. އަދި ތިންމީހުން ކުރާނަމަ އިމާމުގެ ފަހަތުގައި ދެމީހުން ސަފުހަދައިގެންނެވެ. އަދި ފިރިހެނުންގެ އިތުރުން އަންހެނުން ވާނަމަ ތިންވަނަ ސަފަކަށް އަންހެނުންގެ ސަފުހަދައިގެންނެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري:6316 އަދި مسلم:763)

باب الإمامة

ނަމާދުގެ އިމާމުވެރިކަމުގެ ބާބު.

79. عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (أَمَا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الإِمَامِ، أَنْ يُحَوِّلَ اللَّـهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ - أَوْ يَجْعَلَ الله صُورَتَهُ - صُورَةَ حِمَارٍ؟).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވައެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އިމާމުގެ ކުރިން ބޯ އުފުލާމީހާ ބިރެއް ނުގަނެ ބޯ ހިމާރެއްގެ ބޯކަމަށް - ނުވަތަ الله ތަޢާލާ ސޫރަ- ހިމާރެއްގެ ސޫރައަށް ބަދަލުކުރައްވާނެކަމަށް ބިރުވެތި ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟"

(މަސްދަރު: البخاري: 691 އަދި مسلم:427)

80. عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَلا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللَّـهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا: اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا، وَإِذَا صَلَّى جَالِساً فَصَلُّوا جُلُوساً أَجْمَعُونَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވައެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން އިމާމު އަޅުއްވާފައިވަނީ ތަބާވުމަށެވެ. އިމާމާ ޚިލާފުނުވާށެވެ. އިމާމު ތަކުބީރު ކިޔައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ތަކުބީރު ކިޔާށެވެ. އަދި އިމާމު ރުކޫޢަށް ދިޔައިމަ ތިޔަބައިމީހުން ރުކޫޢަށް ދާށެވެ. އަދި އިމާމު سمع الله لمن حمده (اللهއަށް ޙަމްދުކުރާމީހާގެ ޙަމްދު އެއިވުން އައްސަވާ ވާޅުގަންނަވައެވެ) ކިޔައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ: اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ (އޭ اللهއެވެ. އަހަރުމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ ތިބާ އިލާހަށް ޙަމްދުވެއެވެ). އަދި އިމާމު ސަޖިދަކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ސަޖިދަކުރާށެވެ. އަދި އިމާމު އިށީނދެ އިނދެ ނަމާދުކޮށްފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހުރިހާ އެންމެން އިށީނދެ ތިބެގެން ނަމާދުކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 722، 734 އަދި مسلم:414)

81. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (صَلَّى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي بَيْتِهِ وَهُوَ شَاكٍ، فَصَلَّى جَالِساً، وَصَلَّى وَرَاءَهُ قَوْمٌ قِيَاماً، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ: أَنِ اجْلِسُوا فلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: إِنَّمَا جُعِلَ الإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا، وَإِذَا قَالَ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، فَقُولُوا: رَبَّنَا ولَكَ الْحَمْدُ، وَإِذَا صَلَّى جَالِساً فَصَلُّوا جُلُوساً أَجْمَعُونَ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވައެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނު ނާހާސްކަންފުޅާ އުޅުއްވަމުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ގޭތެރޭގައި އިށީނދެ ވަޑައިގެން އިނދެ ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ.

އަދި ތަކުބީރުކިޔުއްވުމުގެ ފަހުން ބޮލުކޮޅު ކުރިއަށް ޖެހިގެން ނަމާދުކުރައްވައިއެވެ. އަދި ތަކުބީރުކިޔުއްވަމުން އިރިސުރި ޖެހިގެން ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ތަކުބީރުކިޔުއްވުމަށް ފަހު އިސްތަރުކާނުގެ ސަޖިދަ ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ތަކުބީރުކިޔުއްވަމުން ވަޑައިގެން ދިޔުމުން ތަކުބީރުކިޔުއްވައިފިއެވެ: "ހުރެ ކިޔަވާ ރުކޫޢު އިމާމު އަލްޙަމްދު ކިޔުއްވެވޭނޭ ތަކުބީރު ކިޔުއްވުމަށް ޖެހޭ ބޮލުކޮޅު ސަޖިދައާ ދިމާލަށް ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ފަހު އިމާމު ރުކޫޢުން ބޮލުއުފުއްލަވާ ނަމާދުކުރައްވާ ވަގުތު ރުކޫޢުން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އިމާމު سمع الله لمن حمده (ﷲއަށް ޙަމްދުކުރާމީހާގެ ޙަމްދު އައްސަވައިދެއްވައިފިއެވެ) ކިޔުއްވައި ތެދުވެވަޑައިގެން ކިޔުއްވެވެއެވެ: رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ (އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ތިބާއަށް ހުރިހާ ޙަމްދެއް ވެއެވެ). އަދި އިމާމު ހުރިހާ ނަމާދުތަކުގައި ތެދުވެވަޑައިގެން ހުރެ އެންމެން ހުރިހާ ރުކޫޢުތަކަށް ނަމާދުކުރެއްވީމެވެ"

(މަސްދަރު: البخاري:1113 އަދި مسلم:412)

ޝަރަޙަ: ރުކޫޢުން ތެދުވާ އިރު އަންނަނިވި ތަރުތީބުން ބުނުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.

ހ. اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. ށ. اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ ނ. رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ. ރ. رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ.

ކޮންމެ ގޮތަކުން ކިޔުން މަސްނޫނެވެ.

82. عن عبد الله بن يزيد الخطمي الأنصاري رضي الله عنه قال: حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ ــ وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ ــ قَالَ: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إذَا قَالَ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، لَمْ يَحْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَقَعَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم سَاجِدًا، ثُمَّ نَقَعُ سُجُودًا بَعْدَهُ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޔަޒީދު އަލްޚަޠްމީ އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ވާހަކައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބަރާއު ބިން ޢާޒިބް -އެކަލޭގެފާނަކީ ދޮގު ހައްދަވާ ބޭކަލެއް ނޫނެވެ- ކިޔައިދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ، (سمع الله لمن حمده) މިފަދައިން ވިދާޅުވެއްޖެނަމަ، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ބުރަކަށިގޮތް އެކަލޭގެފާނު ސަޖިދައަށް ވަޑައިގަންނަވަންދެން ގުދުވުމެއް ނުކުރައްވަމެވެ. އޭގެފަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުމެން ސަޖިދައަށް ވަޑައިގަންނަވަމެވެ."

ޝަރަޙަ: އެބަހީ އިމާމުގެ ކުރިން ކުރިއަރާ ގޮތަކަށް ރުކުނެއް ދިރުމުން ނަފްލުވެސް ޙަރާމްކަމުގެ ދަލީލެއް ހިމެނޭއިރު ވާޖިބެވެ. އަދި މިއިގައިވާ ޢަބްދުﷲ ބިން ޔަޒީދުއަކީ ޞަޙާބީއެއް ކަމުގައި ބުނެވިފައިވެއެވެ. އަދި ބަރާއު އަކީ އަންޞާރީ ޞަޙާބީއެއް ކަމާ ގުޅިގެން މިހާރު ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري:811 އަދި مسلم:474)

83. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا أَمَّنَ الإِمَامُ فَأَمِّنُوا، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلائِكَةِ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنِ ذَنْبِهِ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އިމާމު (ސޫރަތުލް ފާތިޙާ ކިޔެވުމަށްފަހު) އާމީން ކިޔައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންވެސް އާމީން ކިޔާށެވެ. ފަހެ އާމީން ކިޔާއިރު މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވާ އާމީނާ ދިމާވެއްޖެމީހާގެ އިސްވެ ދިޔަ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވާ ހުށްޓެވެ"

(މަސްދަރު: البخاري:780، 6402 އަދި مسلم:409، 410)

84. عن أبي هريرة رضي الله عنه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ، فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ، وَالسَّقِيمَ، وَذَا الْحَاجَةِ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މީސްތަކުންނާއިގެން ނަމާދުކުރާނަމަ ލުއި ކޮށް ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. އެއީ މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ބަލިކަށިމީހުންނާއި އަދި ބަލިމީހުންނާއި ކަންކަމުގައި ހާލުގައި ޖެހިފައިވާ ބައެއް މީހުން ތިބިދާނެތީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަނި ނަމާދުކުރާނަމަ އޭނާ ބޭނުންވާވަރަކަށް ދިގުކޮށް ނަމާދުކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري:703 އަދި مسلم:467)

85. عن أبي مسعود الأنصاري البدري رضي الله عنه قال: (جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: إِنِّي لأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلاةِ الصُّبْحِ مِنِ أَجْلِ فُلانٍ، مِمَّا يُطِيلُ بِنَا فيها، قَالَ: فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم غَضِبَ فِي مَوْعِظَةٍ قَطُّ أَشَدَّ مِمَّا غضب يَوْمَئِذٍ، فقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ: إِنَّ مِنْكُمْ مُنَفِّرِينَ، فَأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيُوجِزْ، فَإِنَّ مِنِ وَرَائِهِ الْكَبِيرَ وَالصَّغِيرَ وَذَا الْحَاجَةِ).

މާނައީ: އަބޫ މަސްޢޫދު އަލްއަންޞާރީ އަލްބަދްރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ފުލާނާ ނަމާދު ދިގުކުރާތީ ހެނދުނު ނަމާދަށް ދާކަށް ފަސްވަނީ ދިގުކޮށް (އިމާމް ނަމާދު) ކުރުމުގެ ސަބަބުން ކަމަށް ދެންނެވިއެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު) ދެންނެވިއެވެ: ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު ނަޞޭޙަތް ކުރެއްވުމުގައި ﷺ އެދުވަހު ކޯފާ އިސްކުރެއްވި ފަދައިން ހުރި ވަރަށް ކޯފާ އިސްކުރެއްވި ފަދަ ގޮތެއް ދުށިކަމެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން މީހުން ފިލުވާށެވެ.

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އިމާމުވެ ނަމާދުކުރައްވާނަމަ ކުރުކޮށް ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި މުސްކުޅިންނާއި އަދި ކުޑަކުދިންނާއި ކަންކުރުމުގައި ދަތިޖެހިފައިވާ މީހުންވެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري:7159 އަދި مسلم:466)

بابُ صفةِ صلاةِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم

ނަބިއްޔާ ﷺ ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތް ބަޔާންކުރާ ބާބު.

86. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إذَا كَبَّرَ فِي الصَّلَاةِ سَكَتَ هُنَيْهَةً قَبْلَ أَنْ يَقْرَأَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي، أَرَأَيْتَ سُكُوتَكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ، مَا تَقُولُ؟ قَالَ: أَقُولُ: (اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنِ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنِ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަމާދަށް ހުރެ ބޮޑުކަލިމަ ކިޔުއްވުމަށްފަހު ކިޔަވައި ދެއްވުމުގެ ކުރިން އިރުކޮޅަކު ހަމަހިމޭންވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިލީމެވެ: އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅާއި އަދި ބައްޕާފުޅު ކަލޭގެފާނަށް ފިދާވާށި. ތަކުބީރާއި އަދި ކިޔެވުމާއި ދެމެދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަނީ ކީކޭހެއްވެ؟ ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަނީ މިހެންނެވެ. اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنِ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنِ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ (މާނައީ: ޔާﷲއެވެ. މަޝްރިޤާއި މަޣްރިބާ ދެމެދު ދުރުކުރެއްވި ފަދައިން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުށްތަކާއި ދެމެދު ދުރުކުރައްވާނދޭވެ. ޔާ ﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުށްތަކުން ހުދު ފޭރާމެއް ހަމަ ކުނިން ސާފުކުރާ ފަދައިން ސާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުށްތަކުން ފެނާއި ސްނޯއިންނާއި އަދި ކަށިގަނޑުފެން (ވިލާގަނޑާއި ވާރޭ ކަށި ބޮޑިވެރި ނުވަތަ ބޯވަތަ ކަށިތަކުން) ދޮވެދެއްވާނދޭވެ)"

(މަސްދަރު: البخاري:744 އަދި مسلم:598)

ޝަރަޙް: ދުޢާއުލް އިސްތިފްތާޙަކީ ނަމާދުގެ ކިޔުން ފެށުމުގެ ސުންނަތް ދުޢާއެކެވެ. މި ދުޢާ ސުންނަތްކުރުން ސާބިތުވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ. އެންމެ ރަނގަޅު ދުޢާއީ މިއެވެ. އެހެން ދުޢާތަކުންވެސް އެކިފަހަރު

ކިޔުން ދުޢާ އިސްތިހު ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ތަފާތު ދުޢާތައް ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

87. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَسْتَفْتِحُ الصَّلاةَ بِالتَّكْبِيرِ، وَالْقِرَاءَةِ بـ ﴿الْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ وَكَانَ إذَا رَكَعَ، لَمْ يُشْخِصْ رَأْسَهُ، وَلَمْ يُصَوِّبْهُ، وَلَكِنْ بَيْنَ ذَلِكَ، وَكَانَ إذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَائِماً، وَكَانَ إذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ، لَمْ يَسْجُدْ، حَتَّى يَسْتَوِيَ قَاعِداً، وَكَانَ يَقُولُ فِي كُلِّ رَكْعَتَيْنِ التَّحِيَّةَ، وَكَانَ يَفْرِشُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَيَنْصِبُ رِجْلَهُ الْيُمْنَى، وَكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقْبَةِ الشَّيْطَانِ، وَيَنْهَى أَنْ يَفْتَرِشَ الرَّجُلُ ذِرَاعَيْهِ افْتِرَاشَ السَّبُعِ، وَكَانَ يَخْتِمُ الصَّلاةَ بِالتَّسْلِيمِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުالله ﷺ ނަމާދު ފެއްޓެވީ ތަކުބީރުންނެވެ. އަދި الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (ސޫރަތުލް ފާތިޙާ) ވިދާޅުވެގެންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢު ކުރައްވާނަމަ ބޯއުފުއްލަވައިގެން ނުހުންނަވައެވެ. އަދި މާބޮޑަށް ތިރިކޮށްގެންވެސް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ވަކި އުސްމިނުގެ މިންވަރަކަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުން ބޯލާ ވަޑައިގެންފިނަމަ، އެކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑު ރަނގަޅަށް ތެދުކޮށްފުޅުވުމަށް ދެން ސަޖިދައަށް ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި ސަޖިދައިން އެކަލޭގެފާނު ބޯއުފުއްލަވައިފިނަމަ، އިށީންދެ ވަޑައިގެންފުމަށް ތެދުވުން (ދުވަސް) ސަޖިދައަށް ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދެރަކުޢަތެއްގައި (ނިމޭތަނުގައި) އައްތަޙިއްޔާތު ވިދާޅުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވާތްފައި ކަނޑައާލާ ގޮތަށް (ފައިތިލަ އަރިމަތިން ބާއްވާފައި އިރިއްޔާ ފަތުގައި) ކަނޑުކޮއްޓައި އަދި ކަނާތްފައި އަރިމަތީގައި ތަންކޮޅެއް (ފައިތިލައާ އިނގިލިގައި ބިންމަތީގައި ޖަހާލާފައި) ނަގަހައްޓަވައެވެ. އަދި ޝައިޠާނާގެ އިށީން (އިޤްޢާ އިށީން: ފައިތިލަ ދެފައި ވިއްދައިގެން ދެކުނިމަތީ މައްޗަށް ނަގައިގެން) އިށީން ނަހީފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ސޫރާރު ހާމާ ޖަނަވާރުތަކާއި އަތްކަން ފަތުރައިން (ސަޖިދާގައި) ދުރައްޔާ ދަނބި ޖައްސަވައިގެން އަތުން ނަހީފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ނިންމަވަނީ ސަލާމްދެއްވުމުންނެވެ."

ޝަރަޙަ: އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުގައި ބޯއްޓަނާއިރު ބޯއުފުލައިގައި ހުންނަވަނީ ޖެހިއަށް ވާމެދަށް މާ މަތިވެސް ނުކޮށް އަދި ތިރިވެސް ނުކޮށް ހަށިގަނޑު ސީދާވާމެދަށެވެ.

(މަސްދަރު: مسلم:498 އަދި ބުޚާރީގައި މި ޙަދީޘް އައިސްފައިނުވެއެވެ.)

88. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه: (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَرْفَعُ بيَدَيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ، إِذَا افْتَتَحَ الصَّلاةَ، وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَهُمَا كَذَلِكَ، وَقَالَ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، وَكَانَ لا يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السُّجُودِ).

މާނައި: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަމާދު ފެއްޓެވައިރު އެކަށޭގޮތުގެ ދެއަތްޕުޅު އެކަށޭގޮތުގެ ކޮނޑާއި ހިސާބަށް ނަންގަވައެވެ. އަދި އެކަށޭގޮތު ރުކޫޢަށް ތަކުބީރު ވިދާޅުވެއްވުމުގައާއި އަދި ރުކޫޢުން ތެދުވެ ވަޑައިގަންނަވާއިރުވެސް އެކަށޭގޮތުގެ ދެއަތްޕުޅު ނަންގަވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވެއެވެ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ (މާނައި: ﷲއަށް ޙަމްދުކުރާ މީހާގެ ޙަމްދު އައްސަވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ ވެރިރައްބު ﷲއަށް ޙަމްދުވެއެވެ.) އަދި އެކަށޭގޮތު ސަޖިދަކުރައްވާއިރު (ދާއިރުވެސް އަދި ތެދުވެއްވާއިރުވެސް) އެފަދައިން ކަންތައް ނުކުރައްވައެވެ."

ނޯޓް: އަތްއުފުލާނީ ޤިބުލަތާ ދިމާއަށް އަތުގެ އިނގިލި ވާގޮތަށެވެ. ބައެއް މީހުން އަތުގެ އިނގިލި ފުން މޫނާއި ދިމާއަށް ވާގޮތަށް އުފުލާ އުފުލުމަކީ ސުންނަތާއި ޚިލާފު ގޮތެކެވެ.

(ބަލާނީ: البخاري:735، 738 އަދި مسلم:390)

89. عن ابن عباس رضي الله عنه قال: : قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم: (أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ، عَلَى الْجَبْهَةِ ــ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى أَنْفِهِ ــ وَالْيَدَيْنِ، وَالرُّكْبَتَيْنِ، وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ).

މާނައި: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަށޭގޮތު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ ހަތް ކަށިގަނޑެއްމަތީގައި ސަޖިދަކުރުމަށެވެ. އެއީ ނިތްކުރިއާ -އަދި އެކަށޭގޮތުގެ އަތްޕުޅުން ނޭފަތަށް އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ- އަދި ދެއަތާއި އަދި ދެކަކުލާއި އަދި ދެފައިތިލަގެ އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅެވެ."

ނޯޓް: ނިތްކުރި އެއީ ނޭފަތާއި އެކުގައެވެ. އަދި ފައިގެ އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅު ޤިބުލަތާ ދިމާއަށް ހުންނަންވާނެއެވެ.

(ބަލާނީ: البخاري:809، 812 އަދި مسلم:490/230)

90. عن أَبِي هريرة رضي الله عنه قال: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ، ثُمَّ يَقُولُ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، ثُمَّ يَقُولُ ــ وَهُوَ قَائِمٌ

ـــ: رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي ساجداً، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ، ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَع رَأْسَهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي صَلاتِهِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا. وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الثِّنْتَيْنِ بَعْدَ الْجُلُوسِ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަމާދަށް ތެދުވެ ވަޑައިގަތުމާއިރު ތަކުބީރުކިޔުއްވައްވައެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުއަށް ވަޑައިގަންނަވާއިރު ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ބުރަކަށިފުޅު އުފުއްލަވަމުން ވިދާޅުވެއެވެ: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ (ﷲއަށް ހަމްދުކުރާ މީހާގެ ހަމްދު ﷲ އައްސަވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ) އަދި އެއަށްފަހު-އެކަލޭގެފާނު ކޮޅަށް ހުންނަވައި - رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ (އޭ އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލޭ. ހަމްދު ވަނީ ތިބަ އިލާހަށެވެ) މިފަދައިން ވިދާޅުވެއެވެ. އެއަށްފަހު ސަޖިދައަށް ވަޑައިގަންނަވަމުން ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ ބޯ އުފުއްލަވަމުން ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އެއަށްފަހު ސަޖިދައަށް ވަޑައިގަންނަވަމުން ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު (ސަޖިދައިން) ތެދުވަމުން ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އެއަށްފަހު އެފަދައިން މުޅި ނަމާދުގައި ނަމާދު ނިމެންދެން ކުރައްވައެވެ. އަދި ދެރަކުޢަތު ނިމުމުންފަހު (އައްތަޙިއްޔާތުގައި) އިށީނުމުންފަހު ތެދުވަމުންވެސް ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ"

(މަސްދަރު: البخاري 789 އަދި مسلم:392/28)

91. عن مُطرِّف بن عبد الله قال: (صَلَّيْتُ أَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رضي الله عنه. فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ كَبَّرَ، وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلاةَ أَخَذَ بِيَدِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ، فَقَالَ: قَدْ ذَكَّرَنِي هَذَا صَلاةَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم، أَوْ قَالَ: صَلَّى بِنَا صَلاةَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم).

މާނައީ: މުޠައްރިފު ބިން ޢަބްދުﷲ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އިމްރާން ބިން ޙުޞައިން (﵁) އަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު ﵁ ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރެއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ސަޖިދަކުރައްވާނަމަ ތަކުބީރުކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޯ ސަޖިދައިން އުފުއްލަވާއިރު ތަކުބީރުކިޔުއްވައެވެ. އަދި ދެރަކުޢަތުން ތެދުވެ ވަޑައިގަންނަވާއިރު ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ނިންމަވުމުން އިމްރާން ބިން ޙުޞައިން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތްފުޅުގައި ހިފުއްވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: ހަމަ އެކަލޭގެފާނު މިނަމާދުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހަނދުމަކުރުވި ވަނީ މުޙައްމަދު ﷺ ނަމާދުކުރުއްވެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވީ އެކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުމެންނާއެކު އެކުރައްވީ މުޙައްމަދު ﷺ ގެ ނަމާދެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري 786 އަދި مسلم: 393)

92. عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: (رَمَقْتُ الصَّلاةَ مَعَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم، فَوَجَدْتُ قِيَامَهُ، فَرَكْعَتَهُ، فَاعْتِدَالَهُ بَعْدَ رُكُوعِهِ، فَسَجْدَتَهُ، فَجِلْسَتَهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ، فَسَجْدَتَهُ فَجِلْسَتَهُ مَا بَيْنَ التَّسْلِيمِ وَالانْصِرَافِ: قَرِيباً مِنَ السَّوَاءِ).

وفي رواية البخاري: (مَا خَلا الْقِيَامَ وَالْقُعُودَ: قَرِيباً مِنَ السَّوَاءِ).

މާނައީ: ބަރާއު ބިން ޢާޒިބު ﵁ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "މުޙައްމަދު ﷺ ގާއި އެކު ކުރެއްވި ނަމާދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ބެއްލެވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ޤިޔާމާ އަދި ރުކޫޢާ އަދި ރުކޫޢުން ފަހު ތެދުވާ އިޢުތިދާލާއި، އަދިއެކަލޭގެފާނު ސަޖިދަކުރެއްވުމާއި އަދި ދެސަޖިދަ ދެމެދުގައި އިށީނުމާ އިށީނުމާއި އަދި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސަޖިދަކުރެއްވުމާއި އަދި ދެސަލާމްދެއްވުމުގެ ކުރިން އިށީނުމާ (ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތުގެ) އިށީނުމާއި ނަމާދުން ވަކިވާ(ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގެ) އިށީނުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބެއްލެވީމުން ފެނިވަޑައިގަތީ ގާތްގަނޑަކަށް އެއްވަރުވެފައިވާ ގޮތަށްކަމެވެ."

(އެބަހީ: އާދަޔާ ޚިލާފަށް އެއްވަރަށް ބައެއް ދިގުކުރައްވައި ކުރުކުރައްވައި ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ހަމަ ކަމަށް އެއްވަރު ވަގުތަކަށް ހިފެހެއްޓެވިއެވެ.)

އަދި ބުޚާރީގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "އެއީ ޤިޔާމާއި އަދި (އައްތަޙިއްޔާތުގައި) އިށީނަ އިށީނުމާ ފިޔަވައެވެ: ގާތްގަނޑަކަށް އެއްވަރުވެފައި ގާތްކުރައްވައެވެ.)

(މަސްދަރު: البخاري 792، 801، 820، އަދި مسلم: 471)

93. عن ثابت البناني عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (إِنِّي لا آلُو أَنْ أُصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي بِنَا ــ قَالَ ثَابِتٌ: ــ فكَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئاً لا أَرَاكُمْ تَصْنَعُونَهُ، كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، انْتَصَبَ قَائِماً، حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: قَدْ نَسِيَ، وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ، مَكَثَ، حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ: قَدْ نَسِيَ).

މާނަ: ޘާބިތު އަލްބުނާނީ އަނަސްގެ ބަސްއިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންބޭކަލުންނަށްގެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަމާދުކުރައްވާ ގޮތް ތިމަންކަލޭގެފާނު (އެއްވެސް ވަރަކަށް) އުނިކުރައްވައި ތިމަންބޭކަލުންނަށްގެން ކުރައްވާނަމެވެ. -ދެން ޘާބިތު ވިދާޅުވިއެވެ - ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުރަނިކޮށް ނުފެންނަ ކަމެއް އަނަސް ﵁ (ނަމާދުކުރައްވަނިކޮށް އަނަގަދުން) ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުން ތެދުވެ ވަޑައިގެން ހިނގަ، ކޮއްޓަށް ތެދުވެ ވަޑައިގެން ހުންނަވައެވެ. އެއީ ބުނާ މީހާ (އެކަލޭގެފާނު ނަމާދަ އިޢުތިދާލުގެ ރުކުނަކުން) އެކަލޭގެފާނު ހަނދުމަ ނެތު ނެތްނިއްޖެ ބުނާހިނދަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސަޖިދައިން އެކަލޭގެފާނުގެ ބޯ އުފުއްލަވައިފިނަމަ

ގިނަފަދުތަކު (އިރުޝާދުފަދި) ގާތުކުރައްވައެވެ. އެއީ ބޭނާ ޖިހަތު އެކަލޭގެފާނު (އިރުޝާދާއެއް ދިނައިދެއްވުން) ހަނދުމަފުޅު ނަގުއިރާ ބޭނާ ވަރަށްވެ."

(މަސްދަރު: البخاري 800، 821، އަދި مسلم: 472)

94. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (مَا صَلَّيْتُ وَرَاءَ إِمَامٍ قَطُّ أَخَفَّ صَلاةً، وَلا أَتَمَّ صّلاةً مِنْ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ދުވަހަކުވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު، ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ވުރެ ލުއިކޮށް އަދި ފުރިހަމަކޮށް ނަމާދުކުރައްވާ އެހެން އިމާމެއްގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުނުކުރައްވަމެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري 708، އަދި مسلم: 469/190)

95. عن أبي قلابة – عبد الله بن زيد – الجرمي البصري قال: (جَاءَنَا مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ فِي مَسْجِدِنَا هَذَا، فَقَالَ: إِنِّي لأُصَلِّي بِكُمْ، وَمَا أُرِيدُ الصَّلاةَ، أُصَلِّي كَيْفَ رَأَيْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي، فَقُلْتُ لأَبِي قِلابَةَ: كَيْفَ كَانَ يُصَلِّي؟ قَالَ: مِثْلَ صَلاةِ شَيْخِنَا هَذَا، وَكَانَ يَجْلِسُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ قَبْلَ أَنْ يَنْهَضَ فِي الركعة الأولى)

أراد بشيخِهم: أَبا بُرَيد، عمرو بنَ سَلِمَة الجرمي ــ ويقال: أبو يزيد.

މާނައީ: އަބޫ ޤިލާބާ -ޢަބްދުﷲ ބިން ޒައިދު- އަލްޖަރްމީ އަލްބަޞްރީގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންމެންގެ އަރިހަށް ތިމަންމެންގެ މިސްކިތަށް މާލިކު ބިން އަލްޙުވައިރިޘު ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނާއިގެން ނަމާދުކުރައްވާނަމެވެ. ނަމަވެސް ބޭނުންވަނީ (ފަރުޟު) ނަމާދު ކުރައްވާކަން ނޫނެވެ. ނަމާދު މިކުރައްވަނީ (ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަމާދުކުރައްވާ ގޮތް) ނަބިއްޔާ ﷺ ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތަށެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު (އަބޫ ޤިލާބާގެ ދަރިވަރު) އަބޫ ޤިލާބާއަށް ދެންނެވީމެވެ: އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ (އަބޫ ޤިލާބާ) ދެންނެވިއެވެ: ތިމަންމެންގެ މި ޝައިޚު ނަމާދުކުރައްވާ ގޮތަށެވެ. އަދި ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި (ދެ)ވަނަ ސަޖިދަޔުން އެކަލޭގެފާނުގެ ބޯފުޅު އުފުއްލަވާފައި، (ދެވަނަ ރަކުޢަތަށް) ތެދުވުމުގެ ކުރީން އިށީންނަވައެވެ"

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ) އެކަލޭގެފާނު އެވިދާޅުވި އެބޭކަލުންގެ ޝައިޚު މީހަކީ އަބޫ ބުރައިދު ޢަމްރު ބިން ސަލިމާ އަލްޖަރްމީއެވެ. - އަދި އަބޫ ޔަޒީދުވެސް ކިޔައެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري 677، 802، 818، 824 އަދި مسلم: 391)

96. عن عبد الله بن مالك ــ ابن بُحينة ــ رضي الله عنه: (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَّجَ بَيْنَ يَدَيْهِ، حَتَّى يَبْدُوَ بَيَاضُ إِبْطَيْهِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން މާލިކު -އިބްނު ބުޙައިނާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ނަމާދުކުރައްވައިރު (ސަޖިދައިގައި ހުންނަވާއިރު) އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްޕުޅު ކިހިލިފަށުގަނޑުގެ ހުދުކަން ފެންނަ މިންވަރަށް ގާތުދުރުކުރައްވައެވެ."

ޝަރަޙަ: މިޙަދީޘުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފެނިގެންދަނީ ކަމުގައި އިތުރުގެ އަހުލުވެރިން ބާރުންކުރައްވައެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري 390 އަދި مسلم: 495)

97. عن أبي مسلمة – سعيد بن يزيد – قال: (سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، أَكَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ).

މާނައީ: އަބޫ މަސްލަމާ - ސަޢީދު ބިން ޔަޒީދު - ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަނަސް رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ފައިވާންކޮޅުގައި ނަމާދުކުރައްވާ ހުރެއްޖެތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "އާއެކެވެ."

ޝަރަޙަ: ފައިވާނުގައި ނަމާދުކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނަޖިސްއާއިން ސާފުވުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާނަމަ އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. އެގޮތުން އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ދަރިވަރު އަޠާ رحمه الله މިސާލަކަށް ފައިވާންކޮޅު ގެންގުޅުމާ ކަމަށް ރިވާވެފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޔަހޫދީންގެ ސުންނަތް ހުންނަ ކަހަލަ ފައިވާނެއް މިސާލަކަށް ބޫޓުފަދަ ގެންގުޅުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري: 386 އަދި مسلم: 555)

98. عن أبي قتادة الأنصاري رضي الله عنه: (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتَ زَيْنَبَ بِنْتِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم).

މާނައީ: އަބޫ ޤަތާދާ އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ، އުމާމާ ބިންތި ޒައިނަބު ބިންތި ރަސޫލުﷲ ﷺ އުރާއްވައިގެން ހުންނަވައި އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 516، 5996 އަދި مسلم: 543)

99. ولأبي العاص بن الربيع بن عبد شمس: (فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا، وَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا).

މާނައީ: އަދި އަބުލް ޢާޞް ބިން އައްރަބީޢު ބިން ޢަބްދު ޝަމްސްގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އަދި އެކަލޭގެފާނު(އުމާމާ އުފުއްލަވައިގެން ނަމާދުކުރެއްވި އިރު) ސަޖިދަކުރައްވާނަމަ އުތުއްމަތިރިކޮށްލަވުން ބާއްވަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވިއިރު އުފުއްލަވައެވެ"

(މަސްދަރު: البخاري: 516 އަދި مسلم: 543)

100. عن أنس بن مالك رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ، وَلا يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ސަޖިދަކުރައްވައި (ދެއަތްޕިލަ ބިއްސައި ދެއަތްތިރިއާ އުފުލައިގެން) ސީދާވާށެވެ. އަދި ކުއްތާއާ އެއް ދެއަތް ތަޅުބައިގެން އޮންނަ ގޮތް ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެއަތްޕިލަ (ބިންމަތީގައި) ފަޅުތަލައިގެން ނުބާއްވާށެވެ"

(މަސްދަރު: البخاري: 822 އަދި مسلم: 493)

باب وجوب الطمأنينة في الركوع والسجود

ރުކޫޢާއި އަދި ސަޖިދަކުރުމުގައި ހަމަޖެހިލަވައިގެން ހުރުން ވާޖިބުވާކަން ބަޔާންކުރާ ބާބު.

101. عن أبي هريرة رضي الله عنه: (أَنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فردَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم السَّلامَ فَقَالَ: (ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّك لَمْ تُصَلِّ). فَرَجَعَ الرجل فَصَلَّى كَمَا كان صَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: (وعليك السلامُ)، ثم قال: (ارْجِعْ فَصَلِّ. فَإِنَّك لَمْ تُصَلِّ) ـ ثَلاثاً ـ فَقَالَ الرجل: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ما أُحْسِنُ غَيْرَهُ، فَعَلِّمْنِي، فَقَالَ صلى الله عليه وسلم: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعاً، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِماً، ثُمَّ اُسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِداً ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِساً، ثمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلاتِكَ كُلِّهَا).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ މިސްކިތަށް ވަދުވެވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެ ނަމާދުކޮށްފިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްކޮށްފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދެއްވުމަށްފަހު އިރުޝާދުކުރެއްވިއެވެ: "އެނބުރި ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު އަދި

ނަމާދު ނުކުރައްވައެވެ" ދެން އަބޫބަކުރު އެނބުރި ވަޑައިގެން ކުރިން ކުރެއްވި ގޮތަށް ނަމާދުކުރައްވައި އެއަށްފަހު ވަޑައިގެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ވައްކަތަށް ސަލާމް ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ވަ ޢަލައިކަލް ސަލާމްއެވެ." އަދި އެއަށްފަހު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އެނބުރި ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. ފަހު ކަލޭގެފާނު ނަމާދަށް ނުކުރައްވައެވެ" – ހިނގާލަނު މިފަދައިން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ- ދެން އަބޫބަކުރު ދަންނަވައިފިއެވެ: ބައްޕައިގެން ކަލޭގެފާނު ޤުރުއާނި ފަހަތުގައި ގެންދެއްވާފައި ބަލަހައްޓަވާ. މިފަދަ ކަމެއް އެހެންވެސް ތަރަވަކަން ކުރާކަށް އަހަރެމެން ބޭނުން ނުވަމެވެ. މިފަދަ ކަލޭގެފާނަށް ދަސްކުރައްވާށެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މިފަ ނަމާދަށް ތަކުބީރުކިޔާ މީހާ އިމާމުވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިފަދަ ގޮތަކަށް މުސްލިމުން ފުރަތަމަ އިމާމުވެވެ. އެހެންކަމުން ތަކުބީރު ކިޔާއިރު ތަކުބީރު ކިޔާށެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ތަކުބީރު ކިޔުމުގައި ރުކޫޢުގައި ރުކޫޢު ކުރާށެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ސަޖިދަ ވަޑައިގެން ސަޖިދަ ކުރުމުގައި ސަޖިދަ ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ދެމެދުގައި ތަކުބީރު ކުރުމުގައި އިށީނދެ އިށީނދެގެން ކުރާށެވެ. އަދި މިފަދަ ގޮތް ނަމާދުގައި މިފަދައިން ކަންތައްތައް ކުރައްވާށެވެ."

ނޯޓު: ނަމާދުގައި ހަމަޖެހިގެން މަޢުމޫމުންގެ ހުރުން ބޭނުންވާ ކަމުގައި ދަލީލެއްގެ ގޮތުގައި ނަގައިދީ މިޙަދީޘް.

(މަސްދަރު: البخاري: 793 އަދި مسلم: 397)

باب القراءة في الصلاة

ނަމާދުގައި ކިޔެވުމުގެ ބާބު.

102. عن عبادة بن الصامت رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا صَلاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ).

މާނައި: ޢުބާދާ ބިން އައްޞާމިތު ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "(ނަމާދުގައި) ސޫރަތުލް ފާތިޙާ ނުކިޔާ މީހާއަށް ނަމާދެއް ނުވެއެވެ."

ޝަރަޙަ: ބާރަށް އަދި ސިއްރުން ކިޔާ ނަމާދުތަކުގައިވެސް މައުމޫމުންވެސް ސޫރަތުލް ފާތިޙާ ކިޔަވަން ޖެހެއެވެ. ބާރަށް ކިޔާ ނަމާދުތަކުގައި ކިޔަވާނީ އިމާމު ފާތިޙާ ކިޔަވާ އަޑުއަހަން ހުރުމުގައި ނިންމުމުންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 756 އަދި މުސްލިމް: 394)

103. عن أبي قتادة الأنصاري رضي الله عنه قال: (كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ مِنِ صَلاةِ الظُّهْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ، يُطَوِّلُ فِي الأُولَى، وَيُقَصِّرُ فِي الثَّانِيَةِ، وَفِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُخْرَيَيْنِ بِأُمِّ الْكِتَابِ، وَكَانَ يُطَوِّلُ فِي الرَّكْعَةِ الأُولَى فِي صَلاةِ الصُّبْحِ، وَيُقَصِّرُ فِي الثَّانِيَةِ)

މާނައީ: އަބޫ ޤަތާދާ އަލްއަންޞާރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "މެންދުރު ނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ދެރަކުޢަތުގައި ރަސޫލުﷲ ﷺ ކިޔަވާ ވިދާޅުވަނީ ސޫރަތުލް ފާތިޙާއާ އަދި ދެސޫރަތެކެވެ. އަދި ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި ދިގުކުރައްވައެވެ. އަދި ދެވަނަ ރަކުޢަތުގައި ކުރު (ކުރި ރަކުޢަތަށްވުރެ ކުރުކޮށް ކިޔަވައްވައިގެން) ކުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ފަހު ދެރަކުޢަތުގައި ސޫރަތުލް ފާތިޙާ އެކަންޏެވެ. އަދި ފަޖްރު ނަމާދުގައި ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި (ދިގުކޮށް ކިޔަވާވިދާޅުވެގެން) ދިގުކުރައްވައެވެ. އަދި ދެވަނަ ރަކުޢަތުގައި ކުރުކުރައްވައެވެ."

ނޯޓު: ފަހުރަކުޢަތްތަކުގައި ދިގު ނަމާދުތަކުގައި ރަކުޢަތާއި ހުރިހާ ރަކުޢަތުގައި ސޫރަތެއް ކިޔަވާ ކަމަކީ ކިޔަވަން ނުޖެހޭނެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 759، 762، 776، 778، 779 އަދި މުސްލިމް: 451)

104. عن جبير بن مطعم رضي الله عنه قال: (سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ).

މާނައީ: ޖުބައިރު ބިން މުޠްޢިމު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "މަޣްރިބް ނަމާދުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ސޫރަތުއް ޠޫރު ކިޔަވާ ވިދާޅުވަނިކޮށް އަޅުގަނޑު އައްސަވާފައިވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 765، 3050، 4023، 4854 އަދި މުސްލިމް: 463)

105. عن البراء بن عازب رضي الله عنه: (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ فِي سَفَرٍ، فَصَلَّى الْعِشَاءَ الآخِرَةَ، فَقَرَأَ فِي إِحْدَى الرَّكْعَتَيْنِ بِـ(التِّينِ وَالزَّيْتُونِ) فَمَا سَمِعْتُ أَحَداً أَحْسَنَ صَوْتاً – أَوْ قِرَاءَةً – مِنْهُ صلى الله عليه وسلم).

މާނައީ: އަލްބަރާ ބިން ޢާޒިބު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ދަތުރުކުރައްވަނިކޮށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ޢިޝާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ އެއް ރަކުޢަތުގައި (التِّينِ وَالزَّيْتُونِ)

މިސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ އަޑުގަނޑުވެސް އިވުނީ -ނުވަތަ ކިޔުއްވީމާ- އެހެންމީހުންގެ (ކިޔުއްވުމުގެ) އަޑެއް ނާއްސަވަވެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 769، 7546 އަދި މުސްލިމް: 464/177)

106. عن عائشة رضي الله عنها: (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم بَعَثَ رَجُلاً عَلَى سَرِيَّة. فَكَانَ يَقْرَأُ لأَصْحَابِهِ فِي صَلاتِهِمْ، فَيَخْتِمُ بـ (قُلْ هُوَ الله أَحَدٌ) فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم. فَقَالَ: (سَلُوهُ لأَيِّ شَيْءٍ يصْنَعُ ذَلِكَ؟) فَسَأَلُوهُ فَقَالَ: لأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمنِ عز وجل، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (أَخْبِرُوهُ: أَنَّ اللهَ تَعَالَى يُحِبُّهُ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ސަރިއްޔާއަކަށް ބޭ ތަށްޗާކަރުއްވާ މީހަކަށް ވެރިޔަކަށްވާގޮތަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ތަށްޗާކަރުގެ މީހުންނާއިގެން އެކުއިމާމުވުމުގެ ނަމާދުގައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވެ (ޚާތިމާކޮށް ފަހު އެހެން ސޫރަތެއް ކިޔަވާފައި ކިޔަވާނީ) ނިންމަވަނީ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ މިސޫރަތުންނެވެ. ދެން އެތަށްޗާކަރު (މަދީނާއަށް) ރުޖޫޢަވެވަޑައިގެން އެމީހުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ: "އެކަލޭގެފާނު އެހެރައިން ކަންތައްކުރައްވާތީ ކޮންކަމަކާހުރެތޯ ސުވާލުކުރައްވާށެވެ." ދެން އެހެރިމީހުން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ: އެއީ އައްރަޙްމާނު(ﷲގެ) ސިފަފުޅުތައް ހިމެނޭ ސޫރަތަކަށް ވުމުންނެވެ. ވީމާ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެސޫރަތް ކިޔަވުމަށް ލޯބިކުރައްވަމެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ (އެކަން އެނގިވަޑައިގެން) ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ: "އެކަލޭގެފާނަށް ދިޔަވަރަށް ހަބަރު ދޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى އެކަލޭގެފާނު ދެކެ ލޯބިވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 7375 އަދި މުސްލިމް: 813)

107. عن جابر رضي الله عنه: أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ لِمُعَاذٍ: (فَلَوْلا صَلَّيْت بـ(سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى)، (وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا)، (وَاللَّيْلِ إذَا يَغْشَى)؟ فَإِنَّهُ يُصَلِّي وَرَاءَكَ الْكَبِيرُ، وَالضَّعِيفُ، وَذُو الْحَاجَة).

މާނައީ: ޖާބިރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ މުޢާޛަށް ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ: ކަލޭގެފާނު (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى)، (وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا)، (وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى) މިސޫރަތްތައް (ކިޔަވާ ވިދާޅުވެގެން) ނަމާދުކުރައްވާނަމަ ރަނގަޅުވާނެއެވެ. ވީމާ ހަމަކަށަވަރުން

ކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި މުސްކުޅިންނާއި އަދި ބަލިކަށިމީހުންނާއި އަދި ކަންކަމަށް ދާންޖެހިފައި ތިބޭ މީހުން ނަމާދުކުރައްވަން ތިބޭނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 705)

باب ترك الجهر ببسم اللّهَ الرَّحمنِ الرَّحيمِ

بسمِ اللّهَ الرَّحمنِ الرَّحيمِ ބާރަށް ކިޔުން ދޫކުރުން ބާބު.

108. عن أنسِ بنِ مالك رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، وَأَبَا بَكْرٍ، وَعُمَرَ رضي الله عنهما: كَانُوا يَفْتَتِحُونَ الصَّلاةَ بِـ(الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަދި އަބޫ ބަކުރު އަދި ޢުމަރު رضي الله عنهما މިހިރާ ބޭކަލުން ނަމާދުގައި (ކިޔެވުން) ފައްޓަވަނީ (ބިސްމި ބާރަށް ކިޔުއްވުމެއްނުލައި) (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) އިންނެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 743 އަދި މުސްލިމް: 399)

وَفِي رِوَايَةٍ: (صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ، فَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْهُمْ يَقْرَأُ (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު އަބޫ ބަކުރާއި އަދި ޢުމަރާ އަދި ޢުޘްމާން މިބޭބޭކަލުންނާއި އެކު ނަމާދު ކުރެއްވީމެވެ. އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއް (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) ކިޔުއްވާ އަޑެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ނާއްސަވަމެވެ"

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 399)

109. ولمسلِمٍ: (صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ رضي الله عنهم، فَكَانُوا يَسْتَفْتِحُونَ الصلاة بِـ(الْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِينَ) لا يَذْكُرُونَ (بسم الله الرحمن الرحيم) فِي أَوَّلِ قِرَاءَةٍ، وَلا فِي آخِرِهَا).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އަނަސް رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ): "ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އަދި އަބޫބަކުރު އަދި ޢުމަރު އަދި ޢުޘްމާން رضي الله عنهم މިބޭބޭކަލުންގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރެއްވީމެވެ. އެބޭކަލުން ނަމާދުގައި ކިޔާ ވިދާޅުވާން ފައްޓަވަނީ (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) އިންނެވެ. އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލެއް (بسم الله الرحمن الرحيم) ކިޔުން ފެށޭ ތަނުގައިވެސް އަދި ނިމޭތަނުގައިވެސް ކިޔާ ވިދާޅުނުވެއެވެ"

ނޯޓް: އަޑުހަރުކޮށް ކިޔަވާ ނަމާދުތަކުގައި ބިސްމި މަޢުން ކިޔުމަކީ ސުންނަތެއްކަން ސާބިތުވާ ގޮތެވެ. ދަލީލަކީ ބުޚާރީ ޞަޙީޙާ މުސްލިމުގައި ބިސްމި ސިއްރުން ކިޔުއްވާ ކަމަށް ބަޔާންވެފައިވާ އިމާމު ޞަޙީޙު އަދި މުސްލިމުގެ ގެންނެވުމެވެ. އަދި ބިސްމި ބޭނުން ކިޔުއްވާ ބާރު އަޑުވެސް ބަޔާންވެގެން ނުހިފުމާއިމެދުން، އެޙަދީޘްތަކަށް އިމާމު ޞަޙީޙް އަދި މުސްލިމު މަޢުރޫފު ކުރައްވާފަކަން ސާބިތުކޮށް އެނގިގެން ދެއެވެ. މިއީ ޙަދީޘްގެ އުޞޫލުގައި މަޝްހޫރުވެގެންވާ ޤާޢިދާއެކެވެ. އެއީ މައުޟޫޢުގައި ވަކިބަޔާގެ ޙަދީޘް އެދެބަކުރުން ގެނައުމަންފަހު އޭގެ އިތުރުވާ ބަސް ނުގެނެސްނަމަވެސް އެބަޔާ އެމަރުދުދު(ނުގެނެސް ސަބަބަކުން ސަޙީޙު ސަޙީޙު) ކުރައްވާނެއެވެ. ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ رحمه الله ބިސްމި ބާރަށް ކިޔުއްވާ ބާރު ހުރިހާ ޙަދީޘް ސަޢީފު ކަމަށް ބަޔާން ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ބުޚާރީ ޞަޙީޙް އަދި މުސްލިމުގެ މަތިވަރު އެއްވެސް ޙަދީޘް އިސްނާދުކުރައްވާފައެވެ. މިއީ މުޅި އުއްމަތް އޭގެ އެންމެ ބޮޑު ކަމަށް އިއްތިފާޤުވެ އިޖްމާޢުވެފައިވާ ދައްކައެވެ.

(މަޖްމޫޢު: މުސްލިމު: 399/52)

بابُ سجودِ السَّهو.

ބާބު ސަހުވީސަޖިދަގެ ބާބު.

110. عن محمد بن سيرين عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (صَلَّى بِنَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إِحْدَى صَلاتَيِ الْعَشِيِّ ــ قَالَ ابْنُ سِيرِينَ: وَسَمَّاهَا أَبُو هُرَيْرَةَ، وَلَكِنْ نَسِيتُ أَنَا ــ قَالَ: فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ، فَقَامَ إِلَى خَشَبَةٍ مَعْرُوضَةٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَاتَّكَأَ عَلَيْهَا كَأَنَّهُ غَضْبَانُ، وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى، وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، ووضع خده الأيمن على ظهر كفه اليسرى، وَخَرَجَتِ السَّرَعَانُ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ، فَقَالُوا: قُصِرَتِ الصَّلاةُ؟ وَفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ ــ فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ ــ وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ فِي يَدَيْهِ طُولٌ، يُقَالُ لَهُ: ذُو الْيَدَيْنِ ــ قَالَ: يَا رَسُولَ الله، أَنَسِيتَ أَمْ قُصِرَتِ الصَّلاةُ؟ قَالَ: (لَمْ أَنْسَ وَلَمْ تُقْصَرْ). فَقَالَ: (أَكَمَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ؟) قَالُوا: نَعَمْ، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى مَا تَرَكَ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ، أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَكَبَّرَ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ، أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ، فَرُبَّمَا سَأَلُوهُ، ثُمَّ سَلَّمَ؟ قَالَ: فَنُبِّئْتُ: أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ قَالَ: ثُمَّ سَلَّمَ).

العشي: ما بين زوال الشمس إلى غروبها، قال الله تعالى: (وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ).

މާނައީ: އިބްނު ސީރީން އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ރަސޫލާ ދަންވަރުގެ ހެދުއިރުން ނަމާދުކުރެއް - އިބްނު ސީރީން ވިދާޅުވިއެވެ: އެއީ ކޮން ނަމާދެއްކަން އަބޫ

ހުރައިރާ رضي الله عنه ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އެކަލަނގު ބިމަންކަލޭގެފާނު ހަނދުމަނެތިއްޖެއެވެ. - ކުރައްވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ބިމަންބަކަލުންނައިގެން އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވީ ދެރަކުޢަތެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވިއެވެ. ދެން މިސްކިތުގައި ހުރި ލަކުޑިގަނޑެއް ކައިރީގައި އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެ ވަޑައިގެން ހުންނަވައި އޭގައި އެކަލޭގެފާނު ޖެހިލުންވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކޯފާ އިސްކުރައްވާފައިވާ ފަދައެވެ. އަދި ވާތް މަތީގައި ކަނާތް އެޅުއްވިއެވެ. އަދި އިނގިލިތައް (އެއްއަތުން އަނެއްއަތަށް) ވަށާލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތް ކޯތާޅު ވާތުގެ ބުރަކަށިގައި އަޅުއްވިއެވެ. ދެން އަވަހަށް ނުކުންނަ މީހުންތައް މިސްކިތުގެ ދޮރުތަކުން ނުކުންނަން ފެށައިފިއެވެ. އަދި އެބަކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ: ނަމާދު ކުރުކުރެވުނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އަބޫ ބަކުރު އަދި ޢުމަރުވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ހައިބަތުން ފަސްޖެހިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އެބޭކަލަކުގެ އަތްގައި ދިގުކަމެއްވާ ޛުލްޔަދައިނި އޭ ކިޔުނު ބޭކަލެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވިއެވެ: އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަފުޅު ނެތުނީތޯއެވެ؟ ނުވަތަ ނަމާދު ޤަސްރު(ކުރުކުރެއްވީ)ކުރެއްވީތޯއެވެ؟ ދެން ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ: "ބިމަންކަލޭގެފާނު (އަހުރެން) ހަނދާންވެސް ނުނެތުނެވެ. އަދި ޤަސްރުކުރެއްވިފައެއްވެސް ނުކުރެވެއެވެ" ދެން ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ: "އެކަން ވަނީ ޛުލްޔަދައިނި ބުނާ ފަދައިން ހެއްޔެވެ؟" ދެން އެބަކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ: "އާނއެކެވެ" ދެން ނަބިއްޔާ ކުރިއަރަން ވަޑައިގެން ނުކުރައްވާ ބައި(ދެރަކުޢަތް) އަދާކުރައްވާފައި ސަލާމްދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ތަކުބީރު ކިޔުއްވައި ސަޖިދަކުރާ ސަޖިދަފަދަ ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ދިގު ސަޖިދައެއް ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޮލުފުޅު އުފުއްލަވައި، އަނެއްކާވެސް ތަކުބީރު ކިޔުއްވައި ސަޖިދަކުރާ ސަޖިދަފަދަ ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ދިގު ސަޖިދައެއް ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޮލުފުޅު އުފުއްލަވައި ތަކުބީރު ކިޔުއްވިއެވެ." ދެން މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ: އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވީހެއްޔެވެ؟ ބިމަންބަކަލުން ބުނެދިނީ: "ހަމަކަމަކަށް ވެގެން އިމްރާން ބިން ޙުޞައިން (رضي الله عنه) ވިދާޅުވިއެވެ: އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވިއެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 482 އަދި މުސްލިމް: 573)

111. عن عبد الله بن بحينة ــ وكان من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم ــ (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى بِهِمُ الظُّهْرَ، فَقَامَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الأُولَيَيْنِ، وَلَمْ يَجْلِسْ، فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ، حَتَّى إِذَا قَضَى الصَّلاَةَ، وَانْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ، كَبَّرَ ــ وَهُوَ جَالِسٌ ــ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ سَلَّمَ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ބުޙައިނާ -އެކަލޭގެފާނު ވަނީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިންނެވެ. ރިވާކުރެއްވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އެބޭކަލުންނަށް ޒުހުރު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފުރަތަމަ ދެރަކުޢަތުގެ ނިމުމުން، އަށުތަޙިއްޔާތަށް އިށީނދެވަޑައިނުގެން އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި މަޢުމޫމުންވެސް އެކަލޭގެފާނާއެކު ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އެއީ ނަމާދު ނިމުމަށް ދާންދެންނެވެ. ދެން މަޢުމޫމުން އެކަލޭގެފާނު ސަލާމްދެއްވުމަށް މަޑުކުރައްވައިފައެވެ. (ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ) ތަކްބީރު ކިޔުއްވައި -އޭރު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ.- ދެން ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ސަލާމްދެއްވުމުގެ ކުރިންނެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވިއެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1224 އަދި މުސްލިމް: 570)

بابُ المرورِ بينَ يديِ المصلي

ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިންދިޔުމާ ބެހޭ ބާބު.

112. عن أبي جُهيم ــ عبد الله بن الحارث بن الصمة الأنصاري ــ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ ــ مِنَ الإِثْمِ ــ لَكَانَ، أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْه).

قَالَ أَبُو النَّضْرِ: لا أَدْرِي: قَالَ (أَرْبَعِينَ يَوْماً أَوْ شَهْراً أَوْ سَنَةً).

މާނައީ: އަބޫ ޖުހައިމް -ޢަބްދުﷲ ބިން އަލްޙާރިޘު ބިން އައްޞިއްމަތުލް އަންޞާރީ - رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ކުރިމަތީގެ ދާމީހާ -ފާފައިން ވާ މިންވަރު- އެނގޭނަމަ، ނަމާދަށް ހުރި މީހާގެ ކުރިމަތިން ސާޅީސްވަންދެން ހުރުން އޭނާއަށް ދިޔުމަށްވުރެ ރަނގަޅުވާނެއެވެ"

(މުބައްނިމް ވިދާޅުވިއެވެ) އަބޫ އައްނަޟްރު ވިދާޅުވިއެވެ: އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ "ސާޅީސް ދުވަސްކަމެއް، ސާޅީސް މަސްކަމެއް، ސާޅީސް އަހަރުކަމެއް" ހިމަނުކަލޭގެފާނަކަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 510 އަދި މުސްލިމް: 507)

113. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، قال: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: (إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ، فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْهُ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުالله ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެއްސެވީމެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެއްޗަކާ ނިވާވެގެން (ސުތުރާއަކަށް އެއްޗެއް ނަގައިގެން) ނަމާދުކުރަނިކޮށް، މީހަކު ތިމާގެ ކުރިމަތިން ކުރިޔަށްދާން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ދިފާޢުކޮށްލާށެވެ. އަދި ދެކޮޅު ހަދައިފިނަމަ އެމީހަކާ ހަނގުރާމަ ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ޝައިޠާނަކުގެ ގޮތުގައި ހުރީއެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 509، 3274 އަދި މުސްލިމް: 505)

114. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (أَقْبَلْتُ رَاكِباً عَلَى حِمَارٍ أَتَانٍ ــ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الاحْتِلامَ ــ وَرَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي بِالنَّاسِ بِمِنًى إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ، فَنَزَلْتُ فَأَرْسَلْتُ الأَتَانَ تَرْتَعُ، وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ، فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަންހެން ހިމާރެއްގެ މައްޗަށް ސަވާރުވެގެން - އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދުވަހު ބާލިޣުވާން ކައިރިވެފައެވެ- (މިނާއަށް) ވަޑައިގެންނެވީމެވެ. އަދި ފާރު ނޫން އެއްޗަކާއި ދިމާއަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ނަމާދުކުރައްވަން ހުންނެވިއެވެ. އަދި ޞަފުގެ ބައި ކުރިމަތިން ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވުމުން، ފައިބައިވަޑައިގެންނެވީމެވެ. އަދި (ހަރި)ކާން އެއަންހެން ހިމާރު ދޫކޮށްލައްވައިފީމެވެ. އަދި ޞައްފުގެ ތެރެއަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަދެވަޑައިގެންނެވީމެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިންކާރުނުކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 76، 493، 861 އަދި މުސްލިމް: 405)

115. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، وَرِجْلايَ فِي قِبْلَتِهِ، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَقَبَضْتُ رِجْلَيَّ، وَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهُمَا، قَالَت: وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحُ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަމަނާ ރަސޫލުالله ﷺ (ނަމާދަށް ހުންނަވައިރު) އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ނިދިކުރައްވަމެވެ. ތިމަންކަމަނާގެ ދެފައިވަނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ޤިބުލަފަރާތުގައި ހުރެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސަޖިދަކުރައްވާއިރު ތިމަންކަމަނާގެ (ފައި) ދަބަސްޖަހައްވައެވެ. ދެން ތިމަންކަމަނާ ފައި ހަކުރުވާލައްވަމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެ ވަޑައިގަތުމުން ފައި ދިގުކޮށްލައްވަމެވެ. (ދެންއެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ): ގެގެއަށް އެދުވަސް (ފާނޫސް) ބައްތިއެއް (އަލިކުރާ) ނުހުރެއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 382 އަދި މުސްލިމް: 512/272)

بابٌ جامعٌ
ޢަމަލުތަކުގެ ބާބު.

116. عن أبي قتادة ــ الحارث بن ربعي ــ الأنصاري رضي الله عنه قال: قال رسول صلى الله عليه وسلم:

(إذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلا يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ).

މާނައީ: އަބޫ ޤަތާދާ -އަލްޙާރިޘް ބިން ރިބްޢިއްޔު - އަލްއަންޞާރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަ، ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކޮށްދެމެން ދާންދެން މިސްކިތުގައި ނުއިށީންނަވާށެވެ"

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1163 އަދި މުސްލިމް: 69، 714/70)

117. عن زيد بن أرقم قال: (كُنَّا نَتكَلَّمُ فِي الصَّلاةِ، يُكَلِّمُ الرَّجُلُ منا صَاحِبَهُ، وَهُوَ إِلَى جَنْبِهِ فِي الصَّلاةِ، حَتَّى نَزَلَتْ ﴿حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا للهِ قَانِتِينَ﴾، فَأُمِرْنَا بِالسُّكُوتِ وَنُهِينَا عَنِ الْكَلامِ).

މާނައީ: ޒައިދު ބިން އަރްޤަމް (﵁)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންބައިމީހުން ނަމާދުގައި ވާހަކަ ދައްކާ އުޅުނީމެވެ. ތިމަންބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއާ ވާހަކަ ދައްކައެވެ. އެމީހަކު ވާނީ ނަމާދުގައި އޭނާގެ ކައިރީގައެވެ. އެއީ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމާއި ހިސާބަށެވެ. (حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّـهِ قَانِتِينَ) (މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުތަކަށާއި އަދި މެދުނަމާދަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ. އަދި ﷲއަށްޓަކައި ކިޔަމަންތެރިވާ ހާލު (މަޑުމައިތިރިކަމާއި، ހަށިހުރަސްނުކުރާހާލު) ތިއްބަވާށެވެ. ބަޤަރާ ސޫރަތު: 238) ދެން ތިމަންބައިމީހުންނަށް ހަނުހުރުމަށް ތިބުމަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި (ނަމާދުގައި) ވާހަކަދެއްކުން މަނާކުރެވިއްޖެއެވެ."

ނުކުތާ: ޙަދީޘްގެ އުޞޫލުގައި އެއްވެސް ޙަދީޘެއްގައި ނުސީދާކޮށް މަނާކުރެވިއްޖެކަމަށް ނުވާނަމަ އަމުރުކުރެވިއްޖެކަމަށް އައިސްފިނަމަ އެއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޤަރާރެއްނެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4534 އަދި މުސްލިމް: 539)

118. عن عبد الله بن عمر، وأبي هريرة رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: (إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلاةِ. فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު އަދި އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހޫނު ހޫނުކަން ގަދަވެއްޖެނަމަ ފިނިވުމަށްފަހުން ނަމާދުކުރުން ފަސްކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ގަދަ ހޫނަކީ ނަރަކައިން އަރައިގެން (ފޮނުވިގެން ނުވަތަ ނަރަކައިން ބޭރުވާ ހޫނުން) އެންނަ އެއްޗެކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 533، 534، 536 އަދި މުސްލިމް: 515)

119. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (مَنْ نَسِيَ صَلاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا، لا كَفَّارَةَ لَهَا إِلاَّ ذَلِكَ، وتَلاَ قوله تعالى: (أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މީހަކު ނަމާދެއް ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ ފަހެ ހަނދާންވުމުން ނަމާދުކުރާށެވެ. އެހެން ކައްފާރާއެއް އޭގައި ނުވެއެވެ." އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ﷲގެ ބަސްފުޅު ކިޔުއްވައި ވިދާޅުވިއެވެ: (أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى) (މާނައީ: "އަދި ތިމަންﷲގެ ޒިކުރަށްޓަކައި ނަމާދު ޤާއިމުކުރައްވާށެވެ." ސޫރަތު ޠާހާ: 14 ވަނަ އާޔަތް)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 597 އަދި މުސްލިމް: 684)

ولمسلمٍ: (مَنْ نَسِيَ صَلاةً، أَوْ نَامَ عَنْهَا، فَكَفَّارَتُهَا أَنْ يُصَلِّيَهَا إِذَا ذَكَرَهَا).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.): "މީހަކު ނަމާދެއްގެ ވަގުތު ހަނދާން ނެތިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ނިދިއްޖެނަމަ އެމީހެއްގެ ކައްފާރާއަކީ ހަނދާންވުމުން އެނަމާދު ކުރުމެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 684/315)

120. عن جابر بن عبد اللهَّ رضي الله عنه: (أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ رضي الله عنه كَانَ يُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم العِشَاءَ الآخِرَةِ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى قَوْمِهِ، فَيُصَلِّي بِهِمْ تِلْكَ الصَّلاةَ).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: މުޢާޛު ބިން ޖަބަލު رضي الله عنه ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު ފަހު ޢިޝާ (އެންމެ ފަހު ނަމާދު) ކުރައްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ (ޤައުމުގެ) މިސްކިތަށް ވަޑައިގެން އެނަމާދު އިމާމުވެ އެކަލޭގެފާނު ކުރައްވައެވެ."

ނޯޓު: ހޫނު ޝިއްދަތްވަން އޭރުގައި ޝިއްދަތްވާނީ ސަބަބަކީ ޖަހަންނަމުގެ ނޭވާއިން ދުނިޔެއަށް ފޮނުވާލާ ޝިއްދަތުގައި ހޫނުކަމެވެ. އަރަންކުރުން ވަރަން ގިނަ ބިރުވެރިގައި އެއިބާރާތުން އަހަރެމެންނަށް ފުނަހަރުއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 700 އަދި މުސްލިމް: 465/181)

121. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: (كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم فِي شِدَّةِ الْحَرِّ، فَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ جَبْهَتَهُ مِنَ الأَرْضِ، بَسَطَ ثَوْبَهُ، فَسَجَدَ عَلَيْهِ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުالله ﷺ އާއި އެކުގައި ގަދަހޫނުގައި ނަމާދުކުރައްވަމުއެވެ. ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކަށް ބިންގަނޑު ހޫނުކަމުގެ ސަބަބުން ނިތްކުރި ޖެއްސެވުމަށް ނުކުޅެދިވަޑައިގަތުމުން އެބޭކަލެއްގެ ހެދުން ބިންމަތީގައި ފަތުރުއްވަވާ އޭގެމަތީގައި ސަޖިދަކުރައްވައެވެ"

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1208 އަދި މުސްލިމް: 620)

122. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (لا يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ، لَيْسَ عَلَى عَاتِقِهِ مِنْهُ شَيْءٌ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު އެއްހެދުމުގައި އޭނާގެ ކޮނޑުން ކޮނޑުން އެއްވެސް މިންވަރެއް ފޮރުވިފައިނުވާ ނަމާދުނުކުރާހުށިކަމެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 359 އަދި މުސްލިމް: 516)

123. عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ الله رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: (مَنْ أَكَلَ ثُوماً أَوْ بَصَلاً، فَلْيَعْتَزِلْنَا ــ أَوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا ــ وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ)، وَأُتِيَ بِقِدْرٍ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِن بُقُولٍ، فَوَجَدَ لَهَا رِيحاً. فَسَأَلَ عنها؟ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ، فَقَالَ: (قَرِّبُوهَا) ــ إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كان معه ــ فَلَمَّا رَآهُ كَرِهَ أَكْلَهَا، قَالَ: (كُلْ، فَإِنِّي أُنَاجِي مَن لا تُنَاجِي).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ލޮނުމެދު ނުވަތަ ފިޔާ ކައިފިމީހާ ތިމަންބޭކަލުންނާއި އެކަހެރިވެލައްވާށެވެ - ނުވަތަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މިސްކިތުން ނާންނާށެވެ - ނޫނީ އޭނާގެ ގޭގައި (ވަސްފިލަންދެން) މަޑުކުރާށެވެ". އަދި އެކައްޗިއް ބަވަތްތަކެއްގެ (ގަސްގާގެހި) ތަރުކާރީގަދައް އަނގޮޅިވާ ކާނާވާތަކެއް ގެނެވުނެވެ. ދެން އޭގެން ވަސްދުވާތީ އެކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގައިވާ

ތަރުކާރީތަކުގެ(ގަސްގަހާގެހި) ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން ހިލަނީ އެއްޗެހި އެކަލޭގެފާނަށް ހަބަރު ދެއްވުމުން ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "އެކަލޭގެފާނާ ކައިރިކޮށްދޭށެވެ" -އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރީގައި ތިއްބެވި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް ސަޙާބީންނަށެވެ- ދެން އެކަލޭގެފާނު އެތަކެތި ކެއުމަށް ޤަބޫލުނުކުރުމުން ނުރުހުންތެރިކޮށް ވެގެންވިއެވެ. އަދި ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ކާށެވެ. މިކަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ވާހަކަ ނުދައްކަވާ ވާހަކަ ދައްކަވަނީ(ﷲ އާއި ސިއްރުން) ވާހަކަ(މުނާޖާ) ދައްކަވައެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 855 އަދި މުސްލިމް: 564/73)

124. عَنْ جَابِرٍ، عن النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: (مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ أو الثُّومَ أو الْكُرَّاثَ، فَلا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا، فَإِنَّ الْمَلائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ بنو آدمَ).

މާނައީ: ޖާބިރުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: "ފިޔާ ނުވަތަ ލޮނުމެދު ނުވަތަ ލީކްސް (ފިޔާގަނޑުގެ ބާވަތެއްގެ ދިގުކޮށް ހުންނަ ގަހެއް- އިނގިރޭސިބަހުން leek ކިޔުއްވާނެއި) ކައިފިމީހާ ފަހެ މިކަންކަލޭގެފާނުގެ މިސްކިތާއި ކައިރިނުވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނުންގެ ދަރިންނަށް އުނދަގޫ ދޭ އެއްޗަކުން މަލާއިކަތުންނަށްވެސް އުނދަގޫ ލިބޭކަމުގައިވެއެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި "އާދަމުގެ ދަރިން" މިފަދައިންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 854، 5452 އަދި މުސްލިމް: 564/74)

بابُ التَّشهدِ

އައްތަޝައްހުދުގެ ބާބު.

125. عَنْ عَبْدِ الله بنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: (عَلَّمَنِي رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم التَّشَهُّدَ ــ كَفِّي بَيْنَ كَفَّيْهِ ــ كَمَا يُعَلِّمُنِي السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ: التَّحِيَّاتُ لله، وَالصَّلَوَاتُ، وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ الله وبَرَكَاتُهُ، السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّـهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ މިކަންކަލޭގެފާނަށް ގުރުއާނުގެ ސޫރަތެއް -މިކަންކަލޭގެފާނުގެ އަތްތިލަފަތި އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްތިލައިގެ ދެމެދުގައި އަޅުއްވާފައެވެ- ދަސްކޮށްދެއްވާ ފަދައިން އައްތަޙިއްޔާތު ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ: التَّحِيَّاتُ لله، وَالصَّلَوَاتُ، وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ، السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّـهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

(މާނައީ: ހުރިހާ ތަޙިއްޔާތެއްވެސް ﷲއަށެވެ. އަދި އެންމެ ފުރިހަމަވެގެންވާ ޘަނާ(ދުޢާ) އަދި ހުރިހާ ރަނގަޅު ބަދަލު (ހިތްވަރު ރަނގަޅު އެއްޗެހި)ވެސް އެއިލާހަށެވެ. އޭ ނަބިއްޔާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލާމާއި ﷲގެ ރަޙުމަތާއި އެއިލާހުގެ ބަރަކާތް ވާށެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ މައްޗަށާއި ﷲ ގެ ޞާލިޙު އަޅުންގެ މައްޗަށް ސަލާމްވާށެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި އަޅުކަންވާ އެއްވެސް އިލާހެއް ﷲ މެނުވީ ނުވާކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ. އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ އެއިލާހުގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާކަމަށް އަޅު ހެކިވަމެވެ.)

ނޯޓު: އެންމެ ޞައްޙަވެގެންވާ އައްތަޙިއްޔާތަކީ މިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 831، 6265 އަދި މުސްލިމް: 402)

126. وَفِي لَفْظٍ: (إِذَا قَعَدَ أَحَدُكُمْ للصَّلاةِ، فَلْيَقُلِ: التَّحِيَّاتُ لله ــ وَذَكَرَهُ، وَفِيهِ : فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ، فَقَدْ سَلَّمْتُمْ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالأَرْضِ ــ وَفِيهِ ــ فَلْيَتَخَيَّرْ مِنَ الْمُسْأَلَةِ مَا شَاءَ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ): "ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުގައި (އައްތަޙިއްޔާތަށް) އިށީނދެއްޖެނަމަ ފަހެ މިފަދައިން ކިޔާށެވެ. التَّحِيَّاتُ لله - އަދި (މަތީގައިވާ ފަދައިން) ޒިކުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގައިވެއެވެ- "ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެފަދައިން ކަންތައް ކޮށްފިކަމުގައިވާނަމަ، އުޑާއި ބިމުގައިވާ ކޮންމެ ޞާލިޙު އަޅަކަށް ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމް ފޮނުއްވައިފިއެވެ" - އަދި އޭގައިވެއެވެ- ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން އެދޭ ކޮންމެ ކަމަކަށް ދަންނަވާށެވެ."

ނޯޓު: އައްތަޙިއްޔާތުގެ ފަހުން ކުރާ ދުޢާ އިޚްތިޔާރުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ސުންނަތުގައި ބާރުލައިދީފައިވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1202، 6230 އަދި މުސްލިމް: 402)

127. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: (لَقِيَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ، فَقَالَ: أَلا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً؟ إنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم خَرَجَ عَلَيْنَا، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ الله، قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّم عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَقَالَ: قُولُوا: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وعلى آل إبراهيم، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إبرَاهيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ).

މާނައީ: ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން އަބީ ލައިލާގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ކަޢުބު ބިން ޢުޖްރާ ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ: ކަލޭގެފާނަށް ހަދިޔާއެއް ދެއްވަން ހުށީތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ތިމަންބޭކަލުންގެ އަރިހަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަންބޭކަލުން ދަންނަވައިފީމެވެ: އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް

ސަލާމްކުރައްވާނެ ގޮތް ތިމަންބޭކަލުންނަށް ދަސްވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުން (މިފަދައިން) ކިޔާށެވެ:
(اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وعلى آل إبراهيم، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إبراهيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)
(މާނައީ: އޭ ﷲއެވެ. މުޙައްމަދުގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ލައްވާނދޭވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންގެ މައްޗަށްވެސް ދޭވެ. އެއީ އިބްރާހީމް عليه السلام އާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ލެއްވިފަދައިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލާﷲއީ އެންމެ ގިނައިން ޙަމްދު ލިބިވޮޑިގެންވާ އަދި އެންމެ މަތިވެރިކަން ލިބިވަޑައިގެންވާ އިލާހެވެ. އަދި މުޙައްމަދުގެފާނުގެ މައްޗަށް ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންގެ މައްޗަށްވެސް ދޭވެ. އެއީ އިބްރާހީމްގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުންގެ މައްޗަށް ބަރަކާތް ލެއްވިފަދައިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލާﷲއީ އެންމެ ގިނައިން ޙަމްދު ލިބިވޮޑިގެންވާ އަދި އެންމެ މަތިވެރިކަން ލިބިވަޑައިގެންވާ އިލާހެވެ.)

ޝަރްޙު: اللهم މިބަހުގެ ހަރުފީ މާނައަކީ އޭ ﷲއެވެ. ނަމަވެސް މާނައިގެ ގޮތުން އެބަސް އުފެދިގެންވަނީ ކަލާﷲ ގެ ނިދާގެ އިސްތިޢުމާލާއި ނިދާގެ ސިފަތުޢަރަކުން ދަންނަވާފައި އެފަދައިން ބުނާއެވެ. މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށްފަހު ސަލަވާތްތެރިއާއި ބިން ނަބިއްޔާ رفع الله درجته ބާރުގަދަކުރައްވާފައިވެއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6357 އަދި މުސްލިމް: 406)

128. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَدْعُو في صلاته: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنِ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ).
މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގައި (ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި) މިފަދައިން ދުޢާކުރައްވައެވެ: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنِ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ)
(މާނައީ: އޭﷲއެވެ. ކައްވަޅުގެ ޢަޛާބުންނާއި އަދި ނަރަކައިގެ ޢަޛާބުންނާއި އަދި ދިރިއުޅުމާއި (ދިރިއުޅުމުގެ) ފިތުނައިންނާއި އަދި މަރުވުމަށްފަހު ކައްވަޅުގެ ސުވާލުކުރެއްވުމުން ވާ ފިތުނައިންނާއި އަދި ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން ކަލާﷲގެ ރައްކާތެރިކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ)
(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1377 އަދި މުސްލިމް: 588/131)

وفي لفظ لمسلمٍ: (إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ مِنِ أَرْبَعٍ. يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنِ عَذَابِ جَهَنَّمَ ــ ثم ذَكَرَ نَحْوَهُ).

މާނައީ: "އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. (ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ): "ތިޔަބައިމީހުން (ޖަރު) އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔާއިރު ހަތަރުކަމަކުން اللهގެ ރައްކާތެރިކަމަށް އެދޭށެވެ. މިފަދައިން ކިޔާށެވެ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنِ عَذَابِ جَهَنَّمَ. - އަދި މިގޮތުގައި ހަދީޘްގައިވާ ފަދައިން ޗި ހަތަރު ކަމެއްވެއެވެ"

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 588/128)

ޝަރަހަ: މިހަދީޘާ ހަތަރުކަމަކުން ރައްކާތެރިވުމަށް އެދި ކިޔާ ދުޢާ އައްތަޙިއްޔާތުގައި ކިޔުމަކީ ވާޖިބުކަމަށް އިބުނު ޙަޒުމް رحمه الله ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ޠާވޫސް އިސްޙާޤު އިބުނު ޙަޒުމް رحمه الله ގެ ބަހަކީ މިއެވެ. ސަހަބަތަކު މިހަދީޘާ ޙަދީޘްގައި އަމުރުގެ ސީޣާއިން އެއަށް ރައްކާތެރިވުމަށް އެދުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަންގަވާފައިވާތީއެވެ. އަދި ދަލީލުގެ މަތިން ވާޖިބުގެ ބަހަކީ މިއެވެ. އަދި ޖުމްހޫރު އިލްމުވެރިންގެ ބަހަކީ ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތާއި ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް ސަލަވާތްކިޔުމުން ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ފުރަތަމަ(ވާޖިބު ނޫންކަމަށް) ސުންނަތް ބަހެވެ.

އައްތަޙިއްޔާތުގައި ކިޔަންޖެހޭގޮތް:

ހ. ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތުގައި: التَّحِيَّاتُ لله، وَالصَّلَوَاتُ، وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ، السَّلامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّـهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

ށ. ދެވަނަ ނުވަތަ ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތާއި އެކު ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށް ސަލަވާތާއި އަދި (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنِ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ) މިވާއެވެ. މިއީ ޝާފިޢީ އިމާމުގެ ބަހެވެ. މައްޗަށް އުސޫލު ވާޖިބުކަމަށް ބުނާ ބަހެވެ.

ނ. އަދި ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި (ދުޢާކުރުމަށްފަހު ދެން ނަބިއްޔާ ދުޢާކުރައްވައި) ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ނިމުމުން ވަގުތު ހުރެ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުން ވާޖިބުކަމަށް ފަހުގެ ދުޢާކޮށްފައިވެއެވެ.

ރ. އަދި ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި މިދުޢާތަކުގެ އިތުރުން ސުންނަތުން ސާބިތުވާ ދުޢާތަކާއި އަދި އެއްވެސް ދުޢާއެއް ވެސް ދުޢާކުރުން ހުއްދަ އިތުރުކުރެވިދާނެއެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ ކުރީގެ ދުޢާއާއި އިޙްސާނުގެ ދުޢާތަކުން ދުނިޔޭގެ އަދި އާޚިރަތުގެ ޚައިރު އެދުމެވެ. والله أعلم.

129 . عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي الله عنهم : أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (عَلِّمْنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلاتِي. قَالَ: قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كَثِيراً، وَلا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنِ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢަމްރު ބިން އަލްޢާޞް (رضي الله عنه) އަބޫ ބަކުރު ސިއްދީޤު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލުالله ﷺ ގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގައި (ނުވަތަ އައްޗިއްޔާތުގައި) ކިޔުމަށް ދުޢާއެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: ވިދާޅުވާށެވެ: (اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كَثِيراً، وَلا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) (މާނައީ: އޭ اللهއެވެ. ތިމަންގެ ނަފްސަށް ގައްޔަށް ނުހަނު ގިނައިން އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމުއެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި ފާފަ ފުއްސަވާނެ އެހެން ފަރާތެއްނުވެއެވެ. އަދި اللهގެ ޙަޟްރަތުން ފުއްސެވުމެއްގެ ފުއްސަވައިދެއްވުން ތިމަންގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންގެ މައްޗަށް ރަޙްމަތްލައްވާށެވެ. އަދި އެންމެ ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި އެންމެ ގިނައިން ރަޙްމަތްލައްވާ އިލާހަކީ ތިބާاللهކަން ކަށަވަރެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 834 އަދި މުސްލިމް: 2705)

130 . عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: (مَا صَلَّى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم صلاةً ــ بَعْدَ أَنْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ﴾ ــ إِلاَّ يَقُولُ فِيهَا: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ) މި ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހުގައި، ނަމާދުގައި سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي (މާނައީ: އޭ އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ اللهއެވެ. އިބަ الله ހުރިހާ އުނިކަމަކުން ހުސްޠާހިރުވަންތަ ވެގެންވެއެވެ އަދި ހުރިހާ ޙަމްދެއްވެސް އިބަاللهއަށެވެ. އޭاللهއެވެ. ތިމަންގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާށެވެ.) މިފަދައިން (ނުވަތަ ސަޖިދާގައި) ވިދާޅުވެވެން ގޮތަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ އެއްވެސް ނަމާދެއްނުކުރައްވައެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 794، 817، 4293، 4967، 4968 އަދި މުސްލިމް: 218، 484/219)

وَفِي لَفْظٍ: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي).

މާނައީ: އަދި އުޅުން ރިވާވަތްވެއްގައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގެ ރުކޫޢުގައާއި އަދި ސަޖިދާގައި މިފަދައިން ކިޔުއްވުން ގިނަކުރައްވައެވެ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي (މާނައީ: އޭ އަޅަމެންގެ ވެރިރައްބު اللهއެވެ. އިބަ الله ހުރިހާ އުނިކަމަކުން ހުސްތާހިރުވަންތަ ތޯޖެގެންވެއެވެ އަދި ހުރިހާ ޙަމްދުތަކެއްވެސް އިބަ اللهއަށެވެ. ޔާ اللهއެވެ. މިއަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާށިއެވެ.)

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 484/217)

باب الوتر

ވިތުރިގެ ބާބު.

131. عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: (سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ صلى الله عليه ــ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ــ مَا تَرَى فِي صَلاةِ اللَّيْلِ؟ قَالَ: مَثْنَى، مَثْنَى، فَإِذَا خَشِيَ أَحَدُكُمُ الصُّبْحَ: صَلَّى وَاحِدَةً، فَأَوْتَرَتْ لَهُ مَا صَلَّى، وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: اجْعَلُوا آخِرَ صَلاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْراً).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: މީހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ - އެކަލޭގެފާނުގެ މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވަނިކޮށް- ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ނަމާދުކުރުން ވަނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވިއެވެ: "ދެރަކުޢަތުންނެވެ. ދެރަކުޢަތުންނެވެ. ފަހެ ފަތިސްވެދާނެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ބިރުވެތިވެއްޖެނަމަ އެއްރަކުޢަތުން ވިތުރުކުރައްވައިގެން، އޭނާ ކުރެއްވި ނަމާދުގެ ޢަދަދު ވިތުރުކުރައްވާށެވެ." - އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވާ އުޅުއްވިއެވެ:- "ރޭގަނޑު ތިޔަބައިމީހުން އެންމެ ފަހުން ކުރާ ނަމާދުކަން ވިތުރަކަށްހަދާށެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 998 އަދި މުސްލިމް: 751)

132. عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: (مِنْ كُلِّ اللَّيْلِ قد أَوْتَرَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه، مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ، وَأَوْسَطِهِ، وَآخِرِهِ. فَانْتَهَى وِتْرُهُ إِلَى السَّحَرِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ކޮންމެ ރޭތަކެއް ރަސޫލުالله ﷺ ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައާއި އަދި ދެމެދުބައިގައާއި އަދި ފަހު ވަގުތުގައި ވިތުރި ނަމާދުކުރެއްވި އުޅުއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހުރިހާ ވަގުތަކު (ފަތިސްވުމުގެ ކުރިވަގުތުގައި) ވިތުރު ނަމާދުކުރެއްވުން ނިންމަވައެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 996 އަދި މުސްލިމް: 745)

133. عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: (كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً، يُوتِرُ مِنِ ذَلِكَ بِخَمْسٍ، لايَجْلِسُ فِي شَيْءٍ إلاَّ فِي آخِرِهَا).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ރޭގަނޑުގެ ދަމުނަމާދުގައި ތޭރަ ރަކުޢަތްކުރައްވައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ފަސްރަކުޢަތުން ވިތުރުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްވެސް ރަކުޢަތެއްގައި (ސަލާމްދިނުމުގެ ނިމި) ރަކުޢަތް ކުރައްވާއިރު އެންމެ ފަހުން ގޮނޑި (އައްތަޙިއްޔާތަށް) އިށީނދެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ."

(މަޞްދަރު: މުސްލިމް: 737)

باب الذكر عقب الصلاة
ނަމާދުގެ ފަހުން ކިޔާ ޛިކުރުތަކުގެ ބާބު.

134. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه، (أَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ ــ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ ــ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم)

قال ابن عباس: (كُنْتُ أَعْلَمُ إذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ، إذَا سَمِعْتُهُ صلى الله عليه وسلم).

وفي لفظٍ:، (مَا كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلاةِ رَسُولِ الله إلا بِالتَّكْبِير).

މާނައީ: އިބްނު ޢައްބާސް ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި - މީސްތަކުން ފަރުޟު ނަމާދުން އަވަދިވެގެން ނިކުމެގެންދާއިރު - (ނަމާދުގެ ފަހުގެ) ޛިކުރުގެ އަޑު އަރުވައިގެންދެއެވެ."

އަދި އިބްނު ޢައްބާސް ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ: "މީސްތަކުން (ނަމާދުން) އަވަދިވެގެން ނުކުންނަން ފެށުމުން އެއަޑުން (ނަމާދުނިމުނީކަން) ތިމަންކަލޯގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު ﷺ ގެ އަޑުއެހުމުން ތިމަންކަލޯގެފާނަށް އިވުމުންނެވެ." (ނޯޓް: ބަޔެއް ނުސްޚާތަކުގައި މިތަނުގައި އިވުން އަޑު ޖެހުނުގެ އަޑުކަމަށްވެސް ގެނެސްފައިވެއެވެ.)

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 841 އަދި މުސްލިމް: 583)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ނަމާދުނިމުނުކަން (ނަމާދުގެ ފަހުންކިޔާ ޛިކުރު ތަކުބީރުއާއި) ތަކުބީރުން މެނުވީ ތިމަންބޭކަލުންނަކަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ"

(މުސްލިމް: 583/121)

135. عن وَرَّادٍ مولى المغيرة بن شُعبة قال: أَمْلَى عَلَيَّ الْمُغِيرَةُ بنُ شُعْبَةَ في كِتَابٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ مَكْتُوبَةٍ: (لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ).

ثُمَّ وَفَدْتُ بعد ذلك على معاوية فسمعته يأمر الناس بِذلك.

މާނައީ: އަލްމުޣީރާ ބިން ޝުޢްބާ މިނިވަންކުރެއްވި އަޅު ވައްރާދުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހަރެންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މުޢާވިޔާއަށް ފޮނުއްވި ސިޓީއެއްގައި އަލްމުޣީރާ ތިމަންނަށް ކިޔައިދެއްވުމުން ލިޔުއްވަން އަދުކުރުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދުގެ ފަހުން މިފަދައިން ވިދާޅުވެއެވެ: (لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ) (މާނައީ: ހައްޤުގޮތުގައި އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު الله ފިޔަވައި ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އެއްވެސް ޝަރީކަކުނުވެއެވެ. އަދި ރަސްކަމާއި އަދި ހަމްދުވެސް އެއިލާހަށެވެ. އަދި އެއިލާހު ކޮންމެ ކަމަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ޔާﷲއެވެ. އިބާ ﷲދެއްވި އެއްޗެއް މަނާކުރެވޭނެ ފަރާތެއްނުވެއެވެ. އަދި އިބާ ﷲ މަނާކުރެއްވި އެއްޗެއް ދޭނެ ފަރާތެއްނުވެއެވެ. އަދި މުއްދާއި ނަސީބު ހުރި މީހަކަށް އިބާ ﷲގެ ފަރާތުން ދުނިޔެ އެކަމުގެ މަންފާއެއް ނުކުރާނެއެވެ."

އޭގެފަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މުޢާވިޔާގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް އެކަމަށް އަމުރުކުރައްވާ މިކަންކަމަށް އިއްވަވާތީ ތިމަން އައްސަވައިފީމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 844، 6330، 6615، 7292 އަދި މުސްލިމް: 593)

وفي لفظٍ: (كَانَ يَنْهَى عَنْ قِيلَ وَقَالَ، وَإِضَاعَةِ الْمَالِ، وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ، وَكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقُوقِ الأُمَّهَاتِ، وَوَأْدِ الْبَنَاتِ، وَمَنْعٍ وَهَاتِ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "(ނަބިއްޔާ ﷺ) ބުނި ބުންޏާއި އަދި މުދާ އިސްރާފުކުރުމާއި (ބޭކާރުގޮތުގައި ހޭދަކުރުމާއި) އަދި ގިނަގިނައިން ސުވާލުކުރުމާއި އަދި މައިންނަށް ނުބައިކޮށް ހިތުމާއި އަދި އަންހެން ދަރިން ދިރިހުއްޓައި ވަޅުލުމާއި އަދި ޝަރުޢީގޮތުގައި ހައްޤުވާގޮތުގައި މުދާ ހޭދަނުކުރުން ދަރަނިވާގޮތުގެ ގޮތްވެރިކަމުން އަދި ހައްޤުނޫން ގޮތުގައި މުދާހޯދުން އެކަށީގެން މަނާކުރައްވައެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6473، 7292 އަދި މުސްލިމް: 593)

136. عن سُمَيٍّ ــ مولى أبي بكر بن عبدالرحمن بن الحارث بن هشام ــ عن أبي صالح السَّمَّان، عن أبي هريرة رضي الله عنه، (أَنَّ فُقَرَاءَ الْمُهاجرينَ أَتَوْا رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ الله، ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجَاتِ الْعُلَا، وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ، فقَالَ: (وَمَا ذَاكَ) قَالُوا: يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَيَتَصَدَّقُونَ وَلا نَتَصَدَّقُ، وَيُعْتِقُونَ وَلا نُعْتِقُ، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (أَفَلا أُعَلِّمُكُمْ شَيْئًا تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَكُمْ، وَتَسْبِقُونَ مَنْ بَعْدَكُمْ، وَلا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ، إلاَّ مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ؟) قَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ الله، قَالَ: (تُسَبِّحُونَ وَتُكَبِّرُونَ وَتَحْمَدُونَ دُبُرَ كُلِّ صَلاةٍ ثَلاثاً وَثَلاثِينَ مَرَّةً).

قال أبو صالحٍ: فرجع فقراء المهاجِرين إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم. فقالوا: يا رسول الله، سَمِعَ إخْوَانُنَا أَهْلُ الأَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا، ففَعَلُوا مِثْلَهُ؟ فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (ذَلِكَ فَضْلُ الله يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ).

قال سُمَيٌّ: فحدثتُ بعض أهلي بهذا الحديث، فقال: وَهِمْتَ، إنما قال: «تُسبحُ الله ثلاثاً وثلاثين، وتحمدُ الله ثلاثاً وثلاثين، وتكبر الله ثلاثاً وثلاثين)

فرجعتُ إلى أبي صالح، فذكرتُ له ذلك فأخذَ بيدي، فقال: (قل: الله أكبر، وسبحان الله، والحمد لله، الله أكبر وسبحان الله والحمد لله حتى تبلغ من جميعهنَّ، ثلاثاً وثلاثين).

މާނައި: އަބޫ ބަކުރު ބިން ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން އަލްޙާރިޘު ބިން ހިޝާމް މިނިވަންކުރެއްވި އަޅު ސުމައްޔު، އަބީ ޞާލިޙު އައްސައްމާނުގެ ކިބައިން، އެކަލޭގެފާނު އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ: ހަމަކަށަވަރުން މުހާޖިރުންގެ ފަގީރު ބޭކަލުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ: ރަސޫލުﷲއެވެ. މުއްސިނުވެރިން ދަރަޖަތަކަށް އަދި ނިޢުމަތްތައް ދާއިމީ ނިޢުމަތްތަކާއި މުއްސަނދިކަމުގެ އަހުލުވެރިން ހިނގައްޖެއެވެ. ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އެއީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟" އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ: (މުއްސަނދި ބޭކަލުން) ތިމަންބޭކަލުން ނަމާދުކުރައްވާ ގޮތަށް ނަމާދުކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުން ރޯދަ ހިއްޕަވާ ގޮތަށް ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ. އެބޭކަލުން ޞަދަގާތްދެއްވައެވެ. ތިމަންބޭކަލުންނަކަށް ޞަދަގާތްދެވެންނުކުޅެދެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން އަޅުން މިނިވަން ކުރައްވައެވެ. ތިމަންބޭކަލުންނަކަށް އަޅުން މިނިވަންކުރެވެންނުކުޅެދެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ ކުރިއަށް ދިޔަމީހުންނާއި އެއްވަރުވެވޭނެ އަދި ފަހުން އަންނަ މީހުންނަށްވުރެ ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަރައިގަންނާނެ ކަމެއް ހަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު

ދުއްވަން ހުއްޓެވީ؟ އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކަންތައްކުރި ގޮތައިން ކަންތައް ކޮށްފިމީހަކު ފިޔަވައެވެ." ދެން އަބޫބަކުރުން ދަންނަވައިފިއެވެ: އާދޭހެވެ. ރަސޫލުﷲއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުން سبحان الله، الله أكبر، الحمد لله (ތަސްބީޙް، ތަކްބީރު، ތަޙްމީދު) ތިރީސް ތިންފަހަރު ކިޔުއްވާށެވެ" ދެން އަބޫ ޞާލިޙް ދަންނަވައިފިއެވެ: (އެއަށްފަހު) މުހާޖިރުންގެ ފަގީރު ބައެކުރުން (އަނބުރާ) ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންބޭކަލުން ކަންތައް ކުރެއްވި ގޮތައިން މުދަލުގެ އަހުލުވެރިންވެސް ކަންތައްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ: "އެއީ الله އެއިލާހު އިރާދަކުރައްވާ އަޔަކަށް ދެއްވާ ފަޟްލުވަންތަކަމެވެ."

ދެން ސުމައްޔު ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަހުލުވެރިންނަށް މިޙަދީޘް ކިޔައިދިނުމުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް (ޙަދީޘް) އޮޅިއްޖެއެވެ.) ނަމަވެސް ނަބިއްޔާ ޙަދީޘްކުރެއްވީ: ތިރީސް ތިންފަހަރު سبحان الله ކިޔައި، ތިރީސް ތިން ފަހަރު الله أكبر ކިޔައި އަދި ތިރީސް ތިންފަހަރު الحمد لله ކިޔުއްވާށެވެ. މިފަދައިންނެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަބޫ ޞާލިޙްގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެވާހަކަ ދަންނަވާލުމުން ވިދާޅުވިއެވެ: މިފަދައިން ކިޔުއްވާށެވެ: "الله أكبر، އަދި سبحان الله، އަދި الحمد لله އެއްކޮޅު ތިރީސްތިންފަހަރު ހަމަވާންދެން ކިޔުއްވާށެވެ."

ނޯޓް: ޙަދީޘް ތަސްބީޙަ އެއްކޮޅު ތިރީސް ތިންފަހަރު ހަމަވާންދެން ކިޔަސް، އަދި ވަކިވަކިން ތިރީސް ތިންފަހަރު ކިޔަސް މައްސަލައެއްނެތެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަކަމުގެ ބަދަލުގައި (އަލްޙަމްދުލިއްލާހި ކޮންމެ އިލާހަށްޓަކައި ވަނީ ޙަމްދުތަކެވެ) މެނުވީ ވަރުގައެއް ތަސްބީޙް ކިޔަސް އަދި އިލާހާ ބޭނުމައިގެން ވަރުގައެއް ކިޔަސް މައްސަލައެއްނެތެވެ. ސުންނަތުގައި ދެގޮތްވެސް ސާބިތުވެގެންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 843 އަދި މުސްލިމު: 595)

137. عن عائشة رضي الله عنها ، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى فِي خَمِيصَةٍ لَهَا أَعْلامٌ. فَنَظَرَ إِلَى أَعْلامِهَا نَظْرَةً. فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: (اذْهَبُوا بِخَمِيصَتِي هَذِهِ إِلَى أَبِي جَهْمٍ، وَائْتُونِي بِأَنْبِجَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ. فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي آنِفًا عَنْ صَلاتِي).

الخميصة: كساء مُرَبَّع له أعلام.

والأنبجانية: كساء غليظ.

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ، ޚަމީޞާއޭ ކިޔުން އަލާމާތްތަކެއް ހުންނަ ކޮޅެއްގައި ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އޭގައި އަލާމާތަށް ބައްލަވާލެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދު ނިންމެވުމަށްފަހު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "މިފޮތިކަށްޓާގެ ގެންގޮސް ދީބަލަ އަބޫ ޖަހުމު ކައިރިއަށް ގޮސް، އަބޫ ޖަހުމުގެ އަންބިޖާނިއްޔާ (އަލާމާތްތަކެއް ނުހުންނަ ފޮތިގަނޑެއް) އާ ކިޔުން ގެންނަވާ މިފޮތިކަށްޓާގެ ސަބަބުން ދެން ނަމާދުގައި ހަމަކަށަވަރުން މި މިފޮތިކަށްޓާގެ ނަމާދުގެ ޚުޝޫޢުގެ ގެއްލުވާލައިފިއެވެ."

(ޚަމީޞާއަކީ ފޮތިގަނޑެކެވެ.) الخميصة އަކީ ހަތަރެސްކަނަށް ހުންނަ ކުރެހުންތައް ހުންނަ ގޮތެކެވެ. އަދި الأنبجانية އަކީ ބޯ ގޮތެކެވެ. (ޝަރަޙް: މި ޝާމުގެ އަންބިޖާނު އާ ކިޔުން ތަނަކުން ނިސްބަތްވާ ގޮތެކެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 373، 752 އަދި މުސްލިމް: 556)

باب الجمع بين الصلاتين في السفر
ދަތުރުމަތީގައި ދެނަމާދު ޖަމުޢުކުރުމުގެ ބާބު.

138. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قَالَ: (كَانَ رَسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَجْمَعُ فِي السَّفَرِ بَيْنَ صَلاةِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، إذَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ سَيْرٍ، وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އުނަގެނޭގޮތް ވިދާޅުވިއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ދަތުރުމަތީގައި (ރަސްތާގައި) ގެންދަވާއިރު ޒުހުރު ނަމާދާއި އަދި ޢަޞްރު ނަމާދު ޖަމާކުރައްވައެވެ. އަދި އެއީ ދަތުރުކުރައްވާއިރުގެ މަތީގައި މަތީގައި ވާނަމައެވެ. އަދި މަޣްރިބާ އަދި ޢިޝާއާ ޖަމާ ކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1107 އަދި މުސްލިމް: 705)

باب قصر الصلاة في السفر
ދަތުރު މަތީގައި ޤަޞްރުކުރުމުގެ ބާބު.

139. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (صَحِبْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم، فَكَانَ لا يَزِيدُ فِي السَّفَرِ عَلَى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبَا بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ كَذَلِكَ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުالله ﷺ އާއި އެކު އެއްކޮޅު ދަތުރުކުރެއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދަތުރުމަތީގައި (ހަތަރުރަކުޢަތުގެ) އެއްވެސް ނަމާދެއް ދެރަކުޢަތަށްވުރެ އިތުރަށް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އަބޫ ބަކުރު އަދި ޢުމަރު އަދި ޢުޘްމާނުވެސް އެގޮތައިންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1102 އަދި މުސްލިމް: 694)

باب الجمعة

ޖުމުޢާ ނަމާދުގެ ބާބު.

140. عن عبدالله بن عمر رضي الله عنه: أنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (مَنْ جَاءَ مِنْكُمُ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ކޮން މީހަކުވިޔަސް ޖުމުޢައިން ޖުމުއަށް އަންނަ ވިޔާ (އެއުގެ ކުރިން) ހިނައިގަންނާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 894، 877، 919 އަދި މުސްލިމް: 844/2)

141. عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما قال: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ خُطْبَتَيْنِ، وَهُوَ قَائِمٌ، يَفْصِلُ بَيْنَهُمَا بِجُلُوسٍ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުالله ﷺ (ޖުމުޢާގައި) ދެޚުޠުބާ އެކަލޭގެފާނު ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ދެއްވަވައެވެ. އެދެޚުޠުބާގެ ދެމެދުގައި އިށީންނަވައިގެން (ދެޚުޠުބާ) ވަކިކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 920، 928 އަދި މުސްލިމް: 861)

142. عن جابر بن عبدالله رضي الله عنه قال: (جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ النَّاسَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: (صَلَّيْتَ يَا فُلانُ؟) قَالَ: لا، قَالَ: (قُمْ فَارْكَعْ رَكْعَتَيْنِ).

وفي رواية: (فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ޖުމުޢާ ދުވަހު ނަބިއްޔާ ﷺ ޚުޠުބާ ދެއްވަން ހުންނަވަނިކޮށް މީހަކު އަތުވެއްޖެއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

"މިވެނި މީހާއެވެ. މިތާ ނަމާދު (މިސްކިތުގެ ތަޙިއްޔާގެ ދެރަކުޢަތް) ކޮށްފިން ހެއްޔެވެ؟" ދެންނެވިއެވެ: ނޫނެކެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މިތާ ތެދުވެ ދެރަކުޢަތް ކުރާށެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "ފަހެ ދެރަކުޢަތް ކުރާށެވެ"

ޝަރަޙަ: އެބޭކަލެއް އައިސް ތަޙިއްޔާގެ ދެރަކުޢަތް ނުކޮށް އިށީންނެވީއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ އެފަދައިން ޙަދީޘްކުރެއްވީއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 930، 931 އަދި މުސްލިމް: 875، 875/55)

143. عن أبي هريرة رضي الله عنه: أن النَّبيَّ صلى الله عليه وسلم قال: (إذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ: أَنْصِتْ ــ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ ــ فَقَدْ لَغَوْتَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އިމާމު ޚުޠުބާ ދެއްވަމުންދާ ތިބާގެ އެކުވެރިޔާއަށް (ޖުމްޢާގައި މިހާރަށް) ހަމަހިމޭންވާށޭ ބުނެފިނަމަ، ފަހެ ތިބާ ބާޠިލު ވާހަކަ ދައްކައިފީއެވެ."

ޝަރަޙަ: ބާޠިލު ވާހަކަ ދައްކައިފީއެވެ. މާނައަކީ ލަޣުވެއްކޮށްފީއެވެ. މާނައަކީ ބާޠިލުތަކެއްބުނެފީއެވެ. މާނައަކީ ހުކުރުގެ ސަވާބު ގެއްލިފައެވެ. މިހިރާ މާނަތަކަކީކަން އެބަހުގެ ޝަރަހަކައި ގެނެސްދީފައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 934 އަދި މުސްލިމް: 851)

144. عن سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه، أنَّ رِجالاً تمَاروا في مِنْبَرِ رسول الله صلى الله عليه وسلم، مِنْ أَيِّ عُودٍ هُوَ؟ فقال سهل: مِنْ طَرْفَاءِ الْغَابَةِ، وَقَدْ رَأَيْتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قَامَ عَلَيْهِ، فَكَبَّرَ، وَكَبَّرَ النَّاسُ وَرَاءَهُ، وَهُوَ عَلَى الـمِنبَرِ، ثم رَكَعَ، فَنَزَلَ الْقَهْقَرَى، حَتَّى سَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ، ثمَّ عَادَ حَتَّى فَرَغَ مِنْ آخِرِ صَلاَتِهِ، ثمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فقال: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّمَا صَنَعْتُ هذَا لتَأْتَمُّوا بِي، وَلِتَعَلَّمُوا صلاتي).

وفي لفظٍ: (فصلى وهو عَلَيْهَا، ثم كبَّر عليها، ثم رَكَعَ وَهُوَ عَلَيْهَا، ثمَّ نَزَلَ الْقَهْقَرى).

މާނައީ: ސަހްލު ބިން ސަޢުދު އައްސާޢިދީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ރަސޫލުالله ﷺ ގެ މިންބަރު ހެދިފައިވަނީ ކޮންގަހަކުން ތޯއްޗެއްސާއި އެކުގައި ކަރުދާހު ވާހަކަދައްކަން ފަށައިފިއެވެ. ދެން ސަހްލު ދެންނެވިއެވެ. (މަދީނާގެ ޣާބާއިން ކައިރިން ހެދި ފަސްގަނޑުގައި) ވަޑިން ޖަހާފައޭ ކައިރިން ގެންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމިންބަރުމަތީގައި ކޮޅަށް ހުންނަވައި ތަކުބީރު ކިޔުއްވައިފިން ދިޔައީވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި މީސްތަކުންވެސް ތަކުބީރު ކިޔާފައިވެއެވެ. އޭރު

އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މިންބަރުމަތީގައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ތަކުބީރު ވިދާޅުވެ ރުކޫޢަށް ވަޑައިގެން ފަހަތަށް އަނބުރާވަޑައިގެން ފަހަތަށް ޖެހިވަޑައިގެން މިންބަރުން ފައިބައި މިންބަރުގެ ކައިރީގައި ސަޖިދަކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އަނބުރާވެސް މިންބަރަށް އަރުއްވައި އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ނިމެންދެން (އެފަދައިން) ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު މީސްތަކުންނާއި ކުރިމަތި ލައްވައި ޚިޠާބުކުރެއްވިއެވެ: "އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިފަދައިން މިކަންތައްކުރެއްވީ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބާވެ ނަމާދުކުރެއްވުމަށާއި އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދު ދަސްކޮށްދެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ." (އެމަތުނު ސަފުދުގައި އެކަންޖެވެ.)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އަދި އެކަލޭގެފާނު މިންބަރުގެ މަތީގައި ހުންނަވައި ނަމާދުކުރައްވައި، އަދި އެއަށްފަހު އޭގެ މަތީގައި ތަކުބީރުކިޔުއްވައި، އަދި އެއަށްފަހު އޭގެ މަތީގައި ރުކޫޢުވެ ވަޑައިގެން، އެއަށްފަހު ފަހަތަށް ނުބައްލަވައި ފަހަތަށް ޖެހިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (މިންބަރުން ނަމާދަށް ހުރެގެން ސަޖިދަކުރުމަށް ފޭބިގެންނެވީއެވެ.)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 377، 448، 917، 2094، 2569 އަދި މުސްލިމު: 544)

145. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ، ثُم رَاحَ في السَّاعَةِ الأُولى، فكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ دَجَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ، فكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَيْضَةً، فَإِذَا خَرَجَ الإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: ޖުނުބުގެ ހިނައިގަތުން ފަދައިން ހުކުރު ދުވަހު ހިނައިގަންނަ މީހާ، އެއަށްފަހު ފުރަތަމަ ސާޢަތުގައި ހުކުރަށް ގޮސްފިނަމަ އެމީހަކީ ޖަމަލެއް ޤުރުބާންކުރި ފަދައެވެ. އަދި ދެވަނަ ސާޢަތުގައި ގޮސްފިނަމަ އެމީހަކީ ގެރިއެއް ޤުރުބާންކުރިފަދައެވެ. އަދި ތިންވަނަ ސާޢަތުގައި ގޮސްފިނަމަ ދަޅުދަޅާއިވާ ކަނބުލޮއް ޤުރުބާންކުރިފަދައެވެ. އަދި ހަތަރުވަނަ ސާޢަތުގައި ގޮސްފިނަމަ ކުކުޅެއް ޤުރުބާންކުރިފަދައެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ސާޢަތުގައި ގޮސްފިނަމަ ބިހެއް ޤުރުބާން(ސަދަޤާތްކޮށް)ކުރިފަދައެވެ. އަދި އިމާމު (ޚުތުބާ ދެއްވުމަށް) ނުކުމެއްޖެނަމަ، މަލާއިކަތުން ޛިކުރު އަޑުއެހުމަށް ހާޟިރުވެވަޑައިގަންނައެވެ."

ނޯޓު: މަލާއިކަތުން ހުކުރަށް އަންނަ މީސްމީހުންގެ ނަން ނޯޓުކުރައްވަވައެވެ. އަދި އިމާމު ވަޢުޡަށް އެރުމުން ނަންނޯޓުކުރުން ހުއްޓަވައެވެ. އެފަރާތުން ޚުތުބާ އަޑުއައްސަވައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 881 އަދި މުސްލިމް: 850)

146. عن سَلَمة بن الأكْوَع رضي الله عنه ــ وكان من أصحاب الشجرة ــ قال: (كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم صَلاَةَالجُمُعَةِ، ثُمَّ نَنْصَرِفُ، وَلَيْسَ لِلْحِيطَانِ ظِلٌّ نَسْتَظِلُّ بِهِ).

وفي لفظٍ: (كُنَّا نُجَمِّعُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم إذَا زَالَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَتَتَبَّعُ الْفَيْءَ)

މާނައީ: ސަލަމާ ބިން އަލްއަކްވަޢު ﵁ - އެކަލޭގެފާނަކީ ގަސްދޮށުގައި ބައިޢަތުވި ރިޟްވާން ހިއްސާވި ބޭފުޅެކެވެ- އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "މިއަޅުގަނޑުމެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު ހުކުރު ނަމާދު ކުރަމުއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ނަމާދުން އަނބުރިގެން ހިނގައިގެން ދަމުއެވެ. އަދި (ފާރުތަކު) ފާރުތަކުން ހިޔާ ލިބޭވަރަށް ހިޔަނިއެއްނުވެއެވެ" އެބަހީ ފައިބާއިރު އިރުމަތިން ދިގުވި ހިޔަނި ދިގުވެގެން ދެއްކޭވަރު(ގެންނުދާވަރު) ހުންނަ ވަރަކަށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4168 އަދި މުސްލިމް: 860/32)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އަދި މިއަޅުގަނޑުމެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހުގައި ޖުމުޢާކުރަމުން (ހުކުރު ކުރަމުން) ޖަމާވަމެވެ. އަދި އެއަށްފަހު މިއަޅުގަނޑުމެން (ނަމާދުން ނިމިގެން) އެނބުރި ވެއިގަނޑުވަމުން (ފާރުތަކުގެ) ހުންނަ ހިޔާވިއްސޭ ބަލައިގަނެވެ"

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 860)

ނޯޓު: ހުކުރު ވަގުތާއި މެންދުރުގައި އިރުމެދުވުމުން ފެށޭހިނދުގެ މައްސަލަ ހިމެނިފައިވެއެވެ. ފުޤަހާއިން ބަޔަކު ވިދާޅުވެއްޖެވެ. މިއީ ޖުމްލަކޮށް އިރުމެދުވުމުގެ ކުރިއެވެ. ދެވަނަ ބަޔަކު އިރު ނުމާލުގެ ވަގުތު ވަންނަ ވިންވަގުތުންނެވެ. އެއީ އިރު ފަލަށް ލިބިފަހަރެއްކަމުގަ ދެއްކުމެވެ. މިއީ އިމާމު އަޙްމަދުގެ ބަސްފުޅެވެ. މިބަސްފުޅާ އެއްގޮތްވަނީ ހަދީޘާއި ބޭނުންކުރި ބަސްފުޅުތަކެވެ. އަދި އަނަސްގެ ހަދީޘް މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައި ޖާބިރުގެ ބަޔާނެވެ. ސަލަމާގެ ހަދީޘް އިންނަނީ ކަލޭގެ ސަލާމަތް ބަލައިގެން މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައި ދެކެމެވެ. މިއަޅުގަނޑުމެން ހުކުރުކުރަނީ ކަލޭގެފާނު ހަވާލާ އެއްބަސްވެގެން ފަދައިން ދިޔައެވެ. ތިން ދެއްކުމުން ޖެހިއެވެ. ސަލާމް މުސްލިމްގެ 858 ވަނަ ބަރިއްޔާ. އިމާމު ޝާފިޢީ މިބަރިއްޔާގެ މާނައަށް އެހެން ބަސްފުޅަކުން ގެންނަ ބާކީކުރުންނަށް ކަމުދަށުގެ ނަޤުލުކުރުމުން ސަހީހު އަދުލުގެ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ: "ޖެހުމުރުން ގެންނަވާފަ ވެއެ، ދުރުވާނެދާ ވެއެ ބަސްފުޅުބަސް ގެނައުމަށް އެއްވެސް މަގެއް އެބައިމީހުންގެ މަސައްކަތް ނެތެވެ. އަދި އެބައިމީހުން(އެބަސްފުޅުބަސް ގެނައުމަށް) ތަޖުރިބާ

ދަރިފުޅުތަކުން ދަރިފުޅު ގެންނަ ގެނައުމުގެ މައްސަލަތެވެ. ސަބަބަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެންދުރުވުމަށްފަހު ހުކުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން ކުރުން ހުއްޓުވުން ނަހީކުރައްވައެވެ." ޝަރީޢަތުގެ ދަރުސް ދަރިފުޅުގެ މައްސަލަ ވެރިގަދަފުޅުގެންނާ ބެހޭ މިއެވެ. އެހެންކަމުން ގެންދުރުވުމުގެ ކުރިން ހުކުރުކުރުމަކީ ހަރާމެވެ.

147. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي صَلاةِ الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ (الم تَنْزِيلُ) السَّجْدَةَ وَ(هَلْ أَتَى عَلَى الإِنْسَانِ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ހުކުރު ދުވަހުގެ ފަތިސްނަމާދުގައި (الم تَنْزِيل) ސަޖިދަ ސޫރަތް، އަދި ދެވަނަ ރަކުޢަތުގައި (هَلْ أَتَى عَلَى الإِنْسَانِ) (އަލްއިންސާން ސޫރަތް) ކިޔަވާ ވިދާޅުވެއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 891، 1068 އަދި މުސްލިމް: 880)

باب العيدين

ދެޢީދު(ނަމާދު)ގެ ބާބު.

148. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، وَأَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، يُصَلُّونَ الْعِيدَيْنِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަބިއްޔާ ﷺ އަދި އަބޫ ބަކުރު އަދި ޢުމަރު ދެޢީދު ނަމާދުކުރައްވަނީ ހުތުބާ (ދެއްވުމުގެ) ކުރިންނެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 963 އަދި މުސްލިމް: 888)

149. عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: (خَطَبَنَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَوْمَ الأَضْحَى بَعْدَ الصَّلاةِ، فَقَالَ: (مَنْ صَلَّى صَلاتَنَا وَنَسَكَ نُسُكَنَا فَقَدْ أَصَابَ النُّسُكَ، وَمَنْ نَسَكَ قَبْلَ الصَّلاةِ فَلا نُسُكَ لَهُ)، فَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ – خَالُ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ –: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي نَسَكْتُ شَاتِي قَبْلَ الصَّلاةِ، وَعَرَفْتُ أَنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ، وَأَحْبَبْتُ أَنْ تَكُونَ شَاتِي أَوَّلَ مَا يُذْبَحُ فِي بَيْتِي، فَذَبَحْتُ شَاتِي، وَتَغَدَّيْتُ قَبْلَ أَنْ آتِيَ الصَّلاةَ. فَقَالَ: (شَاتُكَ شَاةُ لَحْمٍ). قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ فَإِنَّ عِنْدَنَا عِنَاقاً لَنَا جَذَعَةً، هِيَ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْ شَاتَيْنِ، أَفَتَجْزِي عَنِّي؟ قَالَ: (نَعَمْ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ).

މާނައީ: އަލްބަރާއު ބިން ޢާޒިބު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އަޟްޙާ އީދު ދުވަހު ނަމާދަށްފަހު ނަބިއްޔާ ﷺ ތިމަންބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ޚުޠުބާދެއްވިއެވެ. އަދި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ފަހެ ތިމަންބޭކަލުންގެ ނަމާދުކޮށް، އަދި ތިމަންބޭކަލުން ފަދައިން ޤުރުބާންކޮށްފިނަމަ، ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ޤުރުބާންކުރުން ޝަރީޢަތާ ގުޅިއްޖެއެވެ. އަދި ނަމާދުގެ ކުރިން އުޟްޙިއްޔާ ކަތިލައިފިނަމަ އެމީހަކަށް އުޟްޙިއްޔާ ކަތިލުމުގެ ހެޔޮކަން ނުލިބޭނެއެވެ." ދެން އަބޫ ބުރްދާ ބިން ނިޔާރު -އަލްބަރާއު ބިން ޢާޒިބުގެ މަންމަ ފަރާތު ބޭބޭފުޅު - ވިދާޅުވިއެވެ: އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުޟްޙިއްޔާ ކަތިލައިފީމި ނަމާދުގެ ކުރިންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގަތީ މިއަދަކީ ކެއުމާއި ބުއިމުގެ ދުވަހެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އެންމެ ފުރަތަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގޭގައި ކަތިލެވޭ އެއްޗަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބަކަރިކަމުގައިވުމަށް ޚާއްޞަކުރީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބަކަރި ކަތިލައިފީމެވެ. އަދި (އީދު) ނަމާދަށް އައުމުގެ ކުރިން ތިމަންބޭކަލުން އެކައިފީމެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާގެ ބަކަރިއަކީ މަހުގެ ބަކަރިއެކެވެ. (އެބަހީ އުޟްޙިއްޔާއެއް ނޫނެވެ)" އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންނާގެ ގައިގަނޑުން (އަހަރުންނާ ކައިރިބާ) ބަކަރިއެއް ވެއެވެ. އަދި ދެބަކަރިއަށްވުރެ ތިމަންނަށް މިޔޮލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އެ (އުޟްޙިއްޔާއެއްގެ ގޮތުގައި ކަތިލުމަށް) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވެސް ކުރެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އާނއެކެވެ. ތިބާގެ ފަހުން އެހެން އެއްވެސް މީހަކަށް އެކަން ހައްދަވާގެންނުވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 955، 965، 983 އަދި މުސްލިމް: 1961)

150. عن جُنْدُبِ بنِ عبد الله البَجَلي رضي الله عنه قال: (صلّى رسولُ الله صلى الله عليه وسلم يَوْمَ النَّحْرِ، ثُمَّ خَطَبَ، ثُمَّ ذَبَحَ، وَقَالَ: (مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَلْيَذْبَحْ أُخْرَى مَكَانَهَا، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ الله).

މާނައީ: ޖުންދުބު ބިން ޢަބްދުﷲ އަލްބަޖަލީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ނަޙުރު އީދު ދުވަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ އީދު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭރަންފަހު ޚުޠުބާ ދެއްވިއެވެ. އަދި އޭރަންފަހު އުޟްޙިއްޔާކަތިލެއްވިއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އީދު ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޟްޙިއްޔާ ކަތިލައިފިނަމަ އޭގެ ބަދަލުގައި އެހެން އެއްޗެއް ކަތިލާށެވެ. އަދި ކަތިނުލާމީހާ ބިސްމިﷲ ކިޔަވައިގެން ފަހެ އުޟްޙިއްޔާ ކަތިލާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 985، 5562، 6674، 7400 އަދި މުސްލިމް: 1960/1،2)

151. عن جابرٍ رضي الله عنه قال: (شَهِدْتُ مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم الصَّلاَةَ يَوْمَ الْعِيدِ، فَبَدَأَ بِالصَّلاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ بِلا أَذَانٍ وَلا إِقَامَةٍ، ثُمَّ قَامَ مُتَوَكِّئًا عَلَى بِلالٍ، فَأَمَرَ بِتَقْوَى اللهِ تَعَالَى، وَحَثَّ عَلَى طَاعَتِهِ؛ وَوَعَظَ النَّاسَ وَذَكَّرَهُمْ، ثُمَّ مَضَى حَتَّى أَتَى النِّسَاءَ فَوَعَظَهُنَّ وَذَكَّرَهُنَّ، فَقَالَ: (يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ، تَصَدَّقْنَ، فَإِنَّكُنَّ أَكْثَرُ حَطَبِ جَهَنَّمَ» فَقَامَتِ امْرَأَةٌ مِنْ سِطَةِ النِّسَاءِ، سَفْعَاءُ الْخَدَّيْنِ، فَقَالَتْ: لِمَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: (لأَنَّكُنَّ تُكْثِرْنَ الشَّكَاةَ، وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ». قَالَ: فَجَعَلْنَ يَتَصَدَّقْنَ مِنْ حُلِيِّهِنَّ، يُلْقِينَ فِي ثَوْبِ بِلالٍ مِنْ أَقْرِطَتِهِنَّ وَخَوَاتِيمِهِنَّ).

މާނައީ: ޖާބިރު ؓ ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރައްވައިގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: އީދު ދުވަހެއްގައި ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު އީދު ނަމާދުކުރެއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޚުޠުބާގެ ކުރިން ނަމާދު ފެއްޓެވިއެވެ. އެއީ ބަންގެއް އަދި ޤަދަމަތް ދެއްވުމަކާ ނުލައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެ ވަޑައިގެން ބިލާލުގެފާނުގެ ގައިގައި ލެނބިލައްވައިގެން ހުންނެވިއެވެ. އަދި ﷲ تعالى އަށް ތަޤްވާވެރިވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ﷲ އަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރުމަށް ހިތްވަރުދެއްވުމަށް ބާރުއެޅުއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާއި ވަޢުޡުފުޅާއި ނަޞޭހަތްތެރިވެވަޑައި ހަނދާންކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ހިނގަވާފައި އަންހެން ބޭކަލުންނާ ހަމައަށް ވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނު އަންހެން ބޭކަލުންނަށް ނަޞޭހަތްތެރިވެ ހަނދާންކޮށްދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އޭ އަންހެނުނާ އަންހެން ކަނބަލުންނޭވެ. ތިޔަކަނބަލުން ޞަދަޤާތް ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ތިޔަކަނބަލުންނަކީ (އަންހެނުންނަކީ) ނަރަކައިގެ އެންމެ ގިނަވެސް ދަރުނޑުކަށެވެ. (ވިސްނާލާށެވެ!)" އަދި އަންހެނުންކަނބަލުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތުން ދެކޮނޑު ކަޅު އަންހެނެއް ކަނބަލެއް ތެދުވެ ވަޑައިގެން ދަންނަވައެވެ: އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. އެއީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަކަނބަލުން (ގިނިނަން) ޝަކުވާކުރުމާއި ފިރިކަލުންގެ ޙައްޤު ބޮޑުނުކުރާތީއެވެ. އަދި ގިނިނަން ކުރުކުރާތީއެވެ (އެބަހީ: ނިކަމެތިކަން ފާޅުކޮށް)ނުރުހޭކަމުގެ ޝަކުވާ ދައްކާ ހެޔޮކަންތައް ހަނދާން ނުކުރާތީއެވެ.)" ދެން ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ "ދެން އަންހެނުންގެ ގަހަނާތަކުން ޞަދަޤާތްދެއްވަން ފެއްޓެވިއެވެ. އެއީ ބިލާލުގެ އަތްފޮތިގައި ކަންފަތުގައި އަޅާ ފައްތަރާއި އަދި އިނގިލިއައް އަޅުވާ ތަކެތި ލައްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 978 އަދި މުސްލިމް: 885)

152. عن أم عطية – نُسَيْبَةَ الأنصارية – رضي الله عنها قَالت: (أَمَرَنَا – تَعني النبيَّ صلى الله عليه وسلم – أَنْ نُخْرِجَ فِي الْعِيدَيْنِ الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ، وَأَمَرَ الْحُيَّضَ أَنْ يَعْتَزِلْنَ مُصَلَّى الْمُسْلِمِينَ).

މާނައީ: އުއްމު ޢަޠިއްޔާ - ނުސައިބާ އަލްއަންޞާރިއްޔާ - ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ -އެބަހީ ނަބިއްޔާ ﷺ - ޢީދުވަރަށް އަރާ އަންހެނުންކުދިންނާއި އަދި ބިކުރުވެރި އަންހެންކުދިންނާއިގެން (ޢީދުނަމާދަށް) ނުކުތުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އަދި ޙައިޟުވެރިން ދިޔުމަކީ ނަމާދުކުރާ ތަނަށް ބައިސްވާ ވީހެން (އެތަނުގެ އެތެރެއަށް) ނުވަނުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 351، 971، 974، 981 އަދި މުސްލިމް: 890)

وفي لفظٍ: (كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ، حَتَّى نُخْرِجَ الْبِكْرَ مِنْ خِدْرِهَا، وحَتَّى نُخْرِجَ الْحُيَّضَ، فَيَكُنَّ خَلف النَّاس، فَيُكَبِّرْنَ بِتَكْبِيرِهِمْ وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ، يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطُهْرَتَهُ).

އަދި އެހެން ރިވާވަތެއްގައިވެއެވެ: "ތިމަންބޭކަލުންނަށް ޢީދު ދުވަހުގައި (ޢީދު ނަމާދަށް) ނުކުތުމަށް ވަޑައިގަތުމަން އަމުރުކުރައްވާގެންވެއެވެ. އެއީ ބިކުރުވެރި ކުދިން އެކުދިންގެ ގެއިން ނުކުތުމަށްވެސް ވެއެވެ. އަދި ޙައިޟުވެރިޔާ މީހުންނަށްވެސް ވެއެވެ. އެކަލޭބެފުޅުން ވަނީ މީސްތަކުންގެ ފަހަތުގައެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ ތަކުބީރުން ތަކުބީރު ކިޔައި އަދި އެބައިމީހުންގެ ދުޢާއިން ދުޢާކުރުމަށެވެ. އެއީ އެދުވަހުގެ ބަރަކާތައި އަދި އެދުވަހުގެ ޠާހިރުވުން ލިބިގަތުމުގެ އުއްމީދުގައެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 971)

باب صلاة الكسوف

ކުސޫފު ނަމާދުގެ ބާބު.

153. عن عائشة رضي الله عنها ، (أَنَّ الشَّمْسَ خَسَفَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَبَعَثَ مُنَادِياً يُنَادِي: الصَّلَاةَ جَامِعَةً، فَاجْتَمَعُوا، وَتَقَدَّمَ فكَبَّرَ، وَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ فِي رَكْعَتَيْنِ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި އިރުކޮޅަ ހިފިއެވެ. ދެން ގޮވާލާ މީހަކު ފޮނުއްވައިފިއެވެ. ނަމާދަށް ޖަމާވާށެވެ. އަދި މީސްތަކުން ޖަމާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ކުރިއަށް ޖެހިވަޑައިގެން ތަކުބީރު ކިޔުއްވައި ދެރަކުޢަތުގައި ހަތަރު ރުކޫޢާއި އަދި ހަތަރު ސަޖިދަކުރައްވައި ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1066 އަދި މުސްލިމް: 901)

154. عن أبي مسعود ــ عُقْبَةَ بن عمرو ــ الأنصاري البدري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ الله، يُخَوِّفُ الله بِهِمَا عِبَادَهُ، وَإِنَّهُمَا لا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهَا شَيْئًا فَصَلُّوا وَادْعُوا الله، حَتَّى يَنْكَشِفَ مَا بِكُمْ).

މާނައީ: އަބޫ މަސްޢޫދު -ޢުޤްބާ ބިން ޢަމްރު- އަލްއަންޞާރީ އަލްބަދްރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން އިރާއި ހަނދަކީ ﷲގެ އާޔަތްތަކުގެ ތެރެއިން ދެއާޔަތެވެ. އެތަކެތިން ﷲގެ އަޅުތަކުން ބިރުދައްކަވައެވެ. ދެން އެތަކެތީގައި ކާމިޔާ ޖެހުމަކީ މީހަކު މަރުވުމެއް ނުވަތަ މީހަކު ދިރިހުރުމަށް ޓަކައިގެންނެއް ނޫނެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން އެކަމުގެ ތެރެއިން ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ﷲއަށް ނަމާދުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިނގާއިރާ ކަންތައް ފިލައިދާންދެން ދުޢާކުރާށެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1041، 1057، 3204 އަދި މުސްލިމް: 911)

155. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (خَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، فَقَامَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم، فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ، فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ ــ وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الأَوَّلِ ــ ثُمَّ رَكَعَ، فَأَطَالَ الرُّكُوعَ ــ وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الأَوَّلِ، ثُمَّ سَجَدَ، فَأَطَالَ السُّجُودَ، ثُمَّ فَعَلَ فِي الرَّكْعَةِ الأُخْرَى مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الرَّكْعَةِ الأُولَى، ثُمَّ انْصَرَفَ، وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ، فَخَطَبَ النَّاسَ. فَحَمِدَ الله وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: (إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ الله، لا يَنخَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ فَادْعُوا الله، وَكَبِّرُوا، وَصَلُّوا، وَتَصَدَّقُوا) ثُمَّ قَالَ: (يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَالله مَا مِنْ أَحَدٍ أَغْيَرُ مِنَ الله، من أَنْ يَزْنِيَ عَبْدُهُ، أَوْ تَزْنِيَ أَمَتُهُ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَالله لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيراً).

وفي لفظٍ: (فَاسْتَكْمَلَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި އިރުކޮޅި ހިފިއެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ މީސްތަކުންނާއެކު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދިގުމުއްދަތަކަށް ގިނައިރުވަންދެން ހުންނެވިއެވެ. އަދި އޭރުންފަހު އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢު ކުރައްވައިގެން ރުކޫޢުގައި ގިނައިރު ހުންނެވިއެވެ. އަދި އޭރުންފަހު އެކަލޭގެފާނު ދިގުމުދަތަކަށް ތެދުވެ ވަޑައިގެން ދިގުމުދަތަކަށް ގިނައިރު ހުންނެވިއެވެ. އެއީ ފުރަތަމަ ގިޔާމަށްވުރެ ކުރުކޮށެވެ. އަދި އޭރުންފަހު އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުކުރައްވައި ރުކޫޢުގައި ގިނައިރު ހުންނެވިއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ރުކޫޢުވުމަށް ކުރެއެވެ. އަދި އޭރުންފަހު ސަޖިދަކުރައްވައި ގިނައިރު ހުންނެވިއެވެ. އަދި އެހެން ރަކުޢަތުގައި

ރަކުޢަތްތަކުގައި ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި ކުރެއްވި ފަދައިން އެކަލޭގެފާނު ކަންތައްކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ނިންމަވައިފިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އިރު (ކާޅަ ވިއްޔައި) އިރުގެ އަލިފާގުވެއްޖެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް ޚުތުބާ ދެއްވަން ފެއްޓެވިއެވެ. اللهއަށް ޙަމްދުކުރެއްވުމަށްފަހު އެއިލާހަށް ޘަނާ ދެންނެވުމަށްފަހު އެއަށްފަހު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން އިރާއި ހަނދަކީ اللهގެ އާޔަތްތަކުގެ (ހެކިތަކުގެ) ތެރެއިން ދެއާޔަތެވެ. އަދި އެދެއްޗަކީ މީހަކު މަރުވުމުން އަދި މީހަކު ދުނިޔެއަށް އައިސްގެން ކާޅަ ހިފާ ދެއްޗެއް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަހަލަ ހިތާމަން ފެނިއްޖެނަމަ اللهއަށް ދުޢާކުރާށެވެ. އަދި ތަކުބީރު ކިޔައި އަދި ނަމާދުކޮށް އަދި ޞަދަޤާތްކުރާށެވެ" އަދި އެއަށްފަހު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އޭ މުޙައްމަދުގެ އުއްމަތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهއަށްވުރެ ޣައިރަތްތެރި އެހެން މީހަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ އަޅު ޒިނޭކުރުމުން ނުވަތަ އަޅުއަންހެނުން ޒިނޭކުރުމުންނެވެ. އޭ މުޙައްމަދުގެ އުއްމަތެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެނގޭ ކަންތައްތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހިނިތުންވާނީ މަދުންނެވެ. އަދި ރޮއިން ގިނަކުރާނެވެ.)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "ދެން އެކަލޭގެފާނު (ދެރަކުޢަތުގައި) ހަމަދު ރުކޫޢު އަދި ހަމަދު ސަޖިދަ ފުރިހަމަ ކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1044، 1046، 1047، 1058، 3203، 5221 އަދި މުސްލިމް: 901، 901/3)

156. عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: (خَسَفَتِ الشَّمْسُ في زَمَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَامَ فَزِعاً، يَخْشَى أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ، حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ، فَقامَ يُصَلِّي بِأَطْوَلِ قِيَامٍ، وَرُكُوعٍ، وَسُجُودٍ، مَا رَأَيْتُهُ يَفْعَلُهُ فِي صَلاةٍ قَطُّ، ثُمَّ قَالَ: (إنَّ هَذِهِ الآيَاتِ الَّتِي يُرْسِلُهَا الله تَعالى لا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلا لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنَّ الله يُرْسِلُهَا يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهَا شَيْئاً فَافْزَعُوا إِلَى ذِكْرِ الله وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ).

މާނައީ: އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި އިރުކާޅަ ހިފިއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްޖެހިދާނެކަމަށް ބިރުގަނެގެން އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެ ވަޑައިގެން މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެންމެ ދިގުކޮށް ޤިޔާމާއި އަދި ރުކޫޢާ އަދި ސަޖިދަކުރެއްވުމާއި ނަމާދު ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދުވަހަކުވެސް އެކަލޭގެފާނު އެފަދައިން ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންނެއްނުވަމެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى ފޮނުއްވާ މިއާޔަތް(އާޔަތްތައް) ވަނީ މީހަކު މަރުވުމުން ނުވަތަ އުފަންވުމުންނެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެއިލާހު އެފޮނުއްވަނީ އެއިލާހުގެ އަޅުތަކުން

ބިރުވެރިކުރުއްވުމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ފެނިއްޖެނަމަ، اللهއަށް ޒިކުރުކުރުން ދުޢާކުރުން އިސްތިޣުފާރު(ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދަންނަވުން) މަތީގައި ޤާއިމުވާށެވެ. (ރައްކާތެރިކަމަށް އެދުރުހިކަމެވެ)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1059 އަދި މުސްލިމް: 912)

باب صلاة الاستسقاء

އިސްތިސްޤާ ނަމާދުގެ ބާބު.

157. عن عبد الله بن زيد بن عاصم المازني رضي الله عنه قال: (خَرَجَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَسْتَسْقِي، فَتوَجَّهَ إِلَى الْقِبْلَةِ يَدْعُو، وَحوَّلَ رِداءَهُ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، جهَرَ فِيهِمَا بِالْقِرَاءَةِ).

وفي لفظٍ: (أَتَى الْمُصَلَّى).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޒައިދު ބިން ޢާޞިމް އަލްމާޒިނީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ (ޞަޙަރާއަށް ވަޑައިގެންނެވީ) އިސްތިސްޤާ ނަމާދުކުރެއްވުމަށް ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ޤިބްލައަށް ދުޢާކުރަމުން ކުރިމަތިލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ (ގައިގައި އަޅުއްވާފައި އޮތް) ރިދާއުގެ ނުކުތުން ބަދަލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ދެރަކުޢަތް ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކިޔަވާފައިވަނީ ބާރަށެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1024 އަދި މުސްލިމް: 894/4)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރާތަނާ ދިމާއަށް ވަޑައިގަތެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1027 އަދި މުސްލިމް: 894/1،2،3)

158. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ رَجُلاً دَخَلَ الْمَسْجِدَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ بَابٍ كَانَ نَحْوَ دَارِ الْقَضَاءِ، وَرَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم قَائِمٌ يَخْطُبُ، فَاسْتَقْبَلَ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَائِمًا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ الله، هَلَكَتِ الأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ فَادْعُ الله يُغِيثُنَا، قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: (اللَّهُمَّ أَغِثْنَا، اللَّهُمَّ أَغِثْنَا، اللَّهُمَّ أَغِثْنَا)، قَالَ أَنَسٌ: فَلا وَاللهِ، مَا نَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ سَحَابٍ وَلا قَزَعَةٍ، وَمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ سَلْعٍ مِنْ بَيْتٍ وَلا دَارٍ، قَالَ: فَطَلَعَتْ مِنْ وَرَائِهِ سَحَابَةٌ مِثْلُ التُّرْسِ، فَلَمَّا تَوَسَّطَتِ السَّمَاءَ

انْتَشَرَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ، قَالَ: فَلا وَاللهِ مَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ سَبْتاً، قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذَلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ، وَرَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَائِمٌ يَخْطُبُ النَّاسَ، فَاسْتَقْبَلَهُ قَائِماً، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، هَلَكَتِ الأَمْوَالُ، وَانْقَطَعَتِ السُّبُلُ، فَادْعُ اللهَ أَنْ يُمْسِكَهَا عَنَّا، قَالَ: فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: (اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الآكَامِ، وَالظِّرَابِ، وَبُطُونِ الأَوْدِيَةِ، وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ)، قَالَ: فَأَقْلَعَتْ. وَخَرَجْنَا نَمْشِي فِي الشَّمْسِ)

قال شَرِيكٌ: (فسألت أنس بن مالك، أَهُوَ الرَّجُلُ الأَوَّلُ؟ قَالَ: لا أَدْرِي).

قال المصنف : (الظِّرَاب) الجبال الصغار.

و(الآكام) جمع أَكَمَة، وهي أعلى من الرابية، ودون الهضبة.

و(دار القضاء) دار عمر بن الخطاب رضي الله عنه، سُمّيت بذلك لأنها بيعت في قضاء دينه.

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކް ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ހުކުރު ދުވަހު ދާރުލް ޤަޟާއާ ދިމާލުގައިވާ ދޮރުން ހުރި ދޮރުކޮޅުން މަސްޖިދުއްނަބަވީއަށް ވަދެއްޖެއެވެ. އޭރު ރަސޫލުﷲ ﷺ އޮތީ ހުންނަވާ (މިންބަރުގައި) ކޮޅަށް ޚުތުބާ ދެއްވަމުންނެވެ. ދެން އޭނާ ކޮޅަށް ހުރެ ރަސޫލުﷲ ﷺ އާ ކުރިމަތިލާފައި އެއަރިހަށް ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲއެވެ. ޖަނަވާރުތައް މަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މަގުތައް ބަންދުވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ﷲއަށް ވާރޭ ހުއްޓުވައިދެއްވުމަށް ދުޢާކުރައްވާށެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްތިލަ އުފުއްލަވައިފައި ދުޢާކުރައްވައިފިއެވެ: (اللَّهُمَّ أَغِثْنَا، اللَّهُمَّ أَغِثْنَا، اللَّهُمَّ أَغِثْنَا) - "ޔާﷲއެވެ. އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވާރޭވެއްސަވާނދޭވެ. ޔާﷲއެވެ. އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވާރޭ ވެއްސަވާނދޭވެ. ޔާﷲއެވެ. އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވާރޭވެއްސަވާނދޭވެ" ދެން އަނަސް ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ: ﷲގަސަމުގައި ބުނަމެވެ. އޭރު އުޑުމަތީގައި އެއްވެސް ވިލާއެއް އަދި ވިލާކޮޅެއްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއި ސަލްޢު ފަރުބަދައާ ދެމެދު އެއްވެސް ގެއެއް އަދި ގެއްލެއް (އާބާދީ) ނުވެއެވެ. ދެން އެފަރުބަދަ ފަހަތުން ތަށިއެއް ފަދަ ވިލާގަނޑެއް އަރައިފިއެވެ. ދެން އުޑުމައްޗަށް އެވިލާގަނޑު ދެފުށަށް ފެތުރުނު ވިލާގަނޑު ފަތުރި އެއްސަރަޙައްދަށް ވާރޭވެހެން ފެށިއްޖެއެވެ. (ދެން އަނަސް) ވިދާޅުވިއެވެ: ﷲ ގަސަމުގައި ބުނަމެވެ. ހަފްތާއެއް ވަންދެން އިރުއަށްނުލާ ނުފެނެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަނެއް ހުކުރު ދުވަހު އެދޮރުން އަނެއްކާވެސް ރަސޫލުﷲ ﷺ ހުތުބާ ދެއްވަން ހުންނަވަނިކޮށް މީހަކު ވަދެއްޖެއެވެ. ދެން ކޮޅަށް ހުރެ އެކަލޭގެފާނާ

ކުރިމަތިލެއްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ބަލިމާ ޖަނަވާރުތައް މަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މަގު ބަންދުވެއްޖެއެވެ. އަދި ވާރޭވެހުމަށް ﷲއަށް ދުޢާކުރައްވާށެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތްޕުޅު އުފުއްލަވާ ދުޢާކުރެއްވިއެވެ: "ޔާﷲއެވެ. އަހަރުމެންގެ ވަށައިގެންނެވެ. މަތީގާ ވަށައިގެންނާ ތަންތަނަށެވެ. ޔާﷲއެވެ. އުސްތަންތަނާއި އަދި ކުދިކުދިފަރުބަދަތަކާއި އަދި ވާދީގެ އަޑިގެތަކާއި އަދި ގަސްގަހާ ހެދޭތަންތަނަށެވެ" (ވާރޭ) ހުއްޓުނީއެވެ" ދެން (އަނަސް) ވިދާޅުވިއެވެ: ދެން ވާރޭހުއްޓުނީއެވެ. (އަދި އަހުރެމެންނުކުތުން) ދެން ހިނގަންފެށީމު އިރުގެ އަލީގައި ހިނގަންފަށައިފީމެވެ."

ދެން ޝަރީކު އަނަސް ބިން މާލިކުގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ: "(ދެވަނައަށް އައިސީ) ފުރަތަމަ މީހާ ހެއްޔެވެ؟ ދެން އަނަސް ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

އަދި މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ. (الظراب) އަކީ ކުދިކުދި ފަރުބަދަތަކެވެ. އަދި (آكام) އަކީ (أكمة) ގެ ޖަމްޢެވެ. އެއީ ކުޑަފަރުބަދައަށްވުރެ އުސްތަންތަނެވެ. އަދި (الهضبة) ހިލި ތަންތަނެވެ. އަދި (دار القضاء) އަކީ ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ގެއެވެ. އެގެއަށް ކިޔުނީ އެގޭ ވިއްކާ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރަނި އަދާކުރެއްވުމަށް ކަމަށްވާތީއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1013 އަދި މުސްލިމް: 897)

باب صلاة الخوف

ޚައުފުގެ ނަމާދު.

ނޯޓް: މިއީ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުގައި ކުރާ ނަމާދެއް ކިޔަވާނެގޮތެވެ. ޚައުފުގެ މާނައަކީ ބިރެވެ. މިނަމާދު އެކި ގޮތްގޮތަށް ކުރުމަށް ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެފައިވެއެވެ.

159. عن عبد الله بن عُمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: (صَلَّى بِنَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم صَلاةَ الْخَوْفِ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ التي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ، فَقَامَتْ طَائِفَةٌ مَعَهُ، وَطَائِفَةٌ بِإِزَاءِ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى بِالَّذِينَ مَعَهُ رَكْعَةً، ثُمَّ ذَهَبُوا، وَجَاءَ الآخَرُونَ، فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، وَقَضَتِ الطَّائِفَتَانِ رَكْعَةً رَكْعَة).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ބިނުލް ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ދުޝްމަނުން ބައްދަލުވި ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން

ދުވަހުގައި ތިމަންބޭކަލުންނަށްވެސް ހަމަޖެހޭ ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ (ﷺ) އާއި އެކު އެއްބަޔަކު ތިބިއެވެ. އަނެއްބަޔަކު ޢަދުއްވުންނާއި ކުރިމަތިލައިގެން ތިއްބެވެ. ދެން ނަބިއްޔާއާ އެކު ތިއްބެވި ބައިވެރިން އެއްރަކުޢަތްތޮޅުގައި (ދުށްމަނުންނާއި ކުރިމަތިލައްވައިގެން ނަމާދުގައި ތިބެގެން) ހިނގައްޖެއެވެ. ދެން (ނަމާދަށް ނުއައިސް ތިއްބެވި) އަނެއް ޖަމާޢަތް އައިސްފައިވާ ބަޔަކާއި އެކުގައި ރަކުޢަތެއް ކުރައްވައިއެވެ. (ނަބިއްޔާ ދެން ސަލާމްދެއްވައިނުލައްވާ) ދެން ދެބައިމީހުންވެސް އަނެއްރަކުޢަތް ފުރިހަމަ (ވަކިވަކިން ދުރުގައި) ކުރައްވައިގެން (އޭރު ސަލާމްދެއްވައިއެވެ).

ނޯޓް: މިނަމާދުގައި އެއްބަޔަކު ތިއްބެވީ އަޅުގަނޑު ޖަމާޢަތުން ސަލާމްދެއްވިއެވެ. މިއީ ހަނގުރާމައިގެ ވަގުތުގައި ކުރައްވާ ޚައުފުގެ ނަމާދެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 942 އަދި މުސްލިމް: 839/306)

160. عن يزيد بن رُومان، عن صالح بن خَوَّات بن جُبير، عَمَّنْ صلّى مع رسول الله صلى الله عليه وسلم صلاة ذاتِ الرِّقَاع، صلاة الخوف، (أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ، وَطَائِفَةٌ وِجَاهَ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى بِالَّذِينَ مَعَهُ رَكْعَةً، ثُمَّ ثَبَتَ قَائِماً، فَأَتَمُّوا لأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ انْصَرَفُوا، فَصَفُّوا وِجَاهَ الْعَدُوِّ، وَجَاءَتِ الطَّائِفَةُ الأُخْرَى، فَصَلَّى بِهِمُ الرَّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ، ثُمَّ ثَبَتَ جَالِساً، وَأَتَمُّوا لأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ). الرَّجُلُ الذي صَلَّى مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم : هو سَهْل بن أبي حَثْمَة.

މާނައީ: ޔަޒީދު ބިން ރޫމާން، ޞާލިޙު ބިން ޚައްވާތު ބިން ޖުބައިރުގެ ކިބައިން، އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއިއެކު ޛާތުއްރިޤާޢު ހަނގުރާމައިގައި ޚައުފުގެ ނަމާދު ކުރެއްވި އެކަލޭގެފާނާއިއެކު ހަމަ ނަމާދުކުރެއްވި ބޭކަލަކު އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ނަބިއްޔާ (ﷺ) އާއިއެކު ސަފު ހެދިއެވެ. އަދި އަނެއްބައެއް ދުޝްމަނުންނާއި ކުރިމަތިލައިގެން ތިބިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ އެކަލޭގެފާނާއި އެކު ތިއްބެވި ބޭކަލުންނާއި އެކު ރަކުޢަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކޮޅަށް ހުންނެވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަމިއްލައަށް (އަނެއް ރަކުޢަތް) ކުރައްވާ ނިމުމަށްފަހު ފުރިހަމަކޮށްފިއެވެ. އޭގެ ފަހުން އެބޭކަލުން ފަޅައިގެން ދުޝްމަނުންނާއި ކުރިމަތިން ސަފުހެދިއެވެ. ދެން ކުރިން ނަމާދު ނުކުރާ ބޭކަލުން ފަޅައިގަނެގެން އެބޭކަލުންނަށްވެސް ނަބިއްޔާ (ﷺ) ބާކީ ރަކުޢަތް ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު (ސަލާމް ނުދެއްވާ) އިށީނދެވަޑައިގެން ހުންނެވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަމިއްލައަށް (އަނެއް ރަކުޢަތް) ކުރައްވާ ނިމުމުން ކުރައްވައިދިނެވެ. ދެން އެބޭކަލުންނާއިއެކު ނަބިއްޔާ ސަލާމްދެއްވިއެވެ."

(މިބައްސުގެ މުރާދަކީ) ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު ހަމަ ނަމާދުކުރެއްވި ބޭކަލަކީ ސަހްލު ބިން އަބޫ ޙަސްމާ ؓ އެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4129، 4131 އަދި މުސްލިމް: 842)

161. عن جابر بن عبدالله الأنصاري رضي الله عنه قال: (شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم صَلاةَ الْخَوْفِ فَصَفَفْنَا صَفَّيْنِ، صَفٌّ خَلْفَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم وَالْعَدُوُّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَكَبَّرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، وَكَبَّرْنَا جَمِيعاً، ثُمَّ رَكَعَ وَرَكَعْنَا جَمِيعاً، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، وَرَفَعْنَا جَمِيعاً. ثُمَّ انْحَدَرَ بِالسُّجُودِ وَالصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ. وَقَامَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ فِي نَحْرِ الْعَدُوِّ، فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم السُّجُودَ، وَقَامَ الصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ، انْحَدَرَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ بِالسُّجُودِ وَقَامُوا، ثُمَّ تَقَدَّمَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ وَتَأَخَّرَ الصَّفُّ الْمُقَدَّمُ، ثُمَّ رَكَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَرَكَعْنَا جَمِيعاً، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ، وَرَفَعْنَا جَمِيعاً، ثُمَّ انْحَدَرَ بِالسُّجُودِ، وَالصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ ــ الَّذِي كَانَ مُؤَخَّرًا فِي الرَّكْعَةِ الأُولَى ــ وَقَامَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ فِي نُحُورِ الْعَدُوِّ، فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم السُّجُودَ وَالصَّفُّ الَّذِي يَلِيهِ، انْحَدَرَ الصَّفُّ الْمُؤَخَّرُ بِالسُّجُودِ، فَسَجَدُوا، ثُمَّ سَلَّمَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم. وَسَلَّمْنَا جَمِيعاً).

قال جابر: (كَمَا يَصْنَعُ حَرَسُكُمْ هَؤُلاءِ بِأُمَرَائِهِمْ»، ذكره مسلم بتمامه).

وذكر البخاري طَرَفاً منه، (وَأَنَّهُ صَلَّى صَلاةَ الْخَوْفِ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي الْغَزْوَةِ السَّابِعَةِ، غَزْوَةِ ذَاتِ الرِّقَاعِ).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ އާއިއެކު ޚައުފުގެ ނަމާދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ކުރެއްވީމެވެ. (ނަމާދުކުރެއްވުމަށް) ތިމަންބޭކަލުން ދެ ސަފަކަށް ހުރީމެވެ. ސަފުހެދުނީ ރަސޫލުالله ﷺ ގެ ފަހަތުގައެވެ. އަދި ޢަދުއްވުން ތިބީ ތިމަންބޭކަލުންނާއި ޤިބްލައާއި ދެމެދުގައެވެ. (އެބަހީ މުސްލިމުންގެ ޙަރަސްކުރާތީގެ ކުރިމަތީގައެވެ.) ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ތަކްބީރު ކިޔުއްވުމުން ތިމަންބޭކަލުންވެސް ހުރިހާ ބޭކަލުން ތަކްބީރު ކިޔުއްވައިފީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢު ކުރެއްވުމުން ތިމަންމެން ހުރިހާ ބޭކަލުންވެސް ރުކޫޢު ކުރައްވައިފީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުން އެކަލޭގެފާނުގެ ރިސްކޮޅު އުފުއްލަވާލުމުން ތިމަންބޭކަލުންވެސް ތެދުވެއްޖައީމެވެ. އަދިއެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނާއި ޖެހިގެން އޮތް ސަފު ސަޖިދައަށް ގޮސްފިއެވެ. އަދި ޢަދުއްވުންނާއި ދިމާއަށް ފަހަތް ސަފުކޮޅަށް ތިއްބެވެ. އަދި ސަޖިދަކުރައްވައިން ނަބިއްޔާ ﷺ ތެދުވެ ވަޑައިގަތުމުން، އެކަލޭގެފާނާއި ޖެހިގެން

އޮތް ސަފުވެސް ސަޖިދަކުރުމުން ތެދުވެއްޖެއެވެ. (ދެން) ފަހަތު ސަފު ކުރިއަށް ގޮސްފިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ތެދުވެއްޖެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ފަހަތުގައި އޮތް ސަފު ކުރިއަށް ދިޔައިރު އަދި ކުރީގައި އޮތް ސަފު ފަހަތަށް ޖެހިއްޖެއެވެ. އެއަށްފަހު ނަބިއްޔާ ﷺ ރުކޫޢު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަމެން ހުރިހާ ބައެއްވެސް ރުކޫޢު ކުރީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރުކޫޢުން ތެދުވެ ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަމެން ހުރިހާ ބައެއްވެސް ރުކޫޢުން ތެދުވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސަޖިދައަށް ވަޑައިގަތުމުން، އެކަލޭގެފާނާއި ޖެހިގެން އޮތް ސަފު-ވީ ފުރަތަމަ ރަކްޢަތުގައި ފަހަތުގައި އޮތް ސަފު- ސަޖިދައަށް ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި ފަހަތު ސަފު ދުޝްމަނުންނާ ކުރިމަތިލައިގެން ތިއްބެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނާއި ޖެހިގެން އޮތް ސަފު ސަޖިދަ ނިންމުމުން، ފަހަތުގައި އޮތް ސަފު ސަޖިދައަށް ގޮސް އެބައިމީހުން ސަޖިދަކޮށްފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ސަލާމްދެއްވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންނަމެން ހުރިހާ ބައެއްވެސް ސަލާމްދީފީމެވެ." ދެން ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ: "އެއީ މިއަދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާރަވެރިން އެބައިމީހުންގެ އަމީރުންނަށް ކަންތައްކުރާފަދައިންނެވެ."

(އަދި މުސްލިމު ވިދާޅުވިއެވެ) މިޙަދީޘް އެއްކޮށް މުސްލިމު ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ބުޚާރީ ރިވާކުރައްވާފައިވަނީ މިޙަދީޘްގެ ބައެކެވެ. އަދި ޖާބިރު ﵁ ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކު ހަތްވަނަ ހަނގުރާމާގައި ޚައުފުގެ ނަމާދުކުރިކަމަށެވެ. އެއީ ޛާތުއްރިޤާޢު ހަނގުރާމަކަމަށެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4125 އަދި މުސްލިމު: 840)

باب الجنائز

ޖަނާޒާ(ކަންކަމާބެހޭ)ގެ ބާބު.

162. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (نَعَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، وخَرَجَ بِهِمْ إلَى الْمُصَلَّى فَصَفَّ بِهِمْ، وَكَبَّرَ أَرْبَعاً).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަޖާޝީ އަވަހާރަވި ދުވަހު ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވި ކަމުގެ ޚަބަރު ދެއްވިއެވެ. އަދި ޞަޙާބީ ބޭކަލުންނާއި އެކު (ޖަނާޒާ) ނަމާދުކުރައްވާ ތަނަށް ނުކުމެވަޑައިގެން އެބޭކަލުންނާއިއެކު ސަފުހައްދަވައި، ހަތަރު ތަކްބީރު ކިޔުއްވިއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ)"

ޝަރަޙު: ޖަނާޒާނަމާދުކުރުމާއި މައްޔިތާ ބެހޭ ބައިގައިވާ ޖަނާޒާނަމާދުކުރުން ފަރުޟު ކިފާޔަތެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1333 އަދި މުސްލިމް: 951)

163 .عن جابر رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى عَلَى النَّجَاشِيِّ، فَكُنْتُ فِي الصَّفِّ الثَّانِي، أَوِ الثَّالِثِ).

މާނައީ: ޖާބިރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ނަޖާޝީގެ މައްޗަށް (ކަނޑަ) ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުހުރީ ދެވަނަ ނުވަތަ ތިންވަނަ ސަފުގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3878)

164 . عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم صَلَّى عَلَى قَبْرٍ، بَعْدَ مَا دُفِنَ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعاً).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ މައްޔިތެއް ވަޅުލެވުމަށްފަހުގައި (އެމައްޔިތާގެ) މައްޗަށް ކަނޑަނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އެ(މައްޔިތާގެ)މައްޗަށް(ކަނޑަނަމާދުގައި) ހަތަރު ތަކުބީރު ކިޔުއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 954)

165. عن عائشة رضي الله عنها: (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ يَمَانِيَّةٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلا عِمَامَةٌ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ކަފުންކުރެއްވީ ސަޙޫލީ ޔަމަނުގެ ހުދު ތިން ފޮތިގަނޑުންނެވެ. އަދި އޭގައި ޤަމީޞެއް އަދި ފަގުޑިއެއްނުވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1264، 1271، 1272، 1273 އަދި މުސްލިމް: 45، 46، 941/47)

166 . عن أمِّ عطية الأنصارية قالت: (دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم، حِينَ تُوُفِّيَتْ بِنْتُهُ زَيْنَبُ. فَقَالَ: (اغْسِلْنَهَا ثَلاثاً، أَوْ خَمْساً، أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ ــ إِنْ رَأَيْتُنَّ ذَلِك ــ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَاجْعَلْنَ فِي الآخِرَةِ كَافُوراً ــ أَوْ شَيْئاً مِنْ كَافُورٍ ــ فَإِذَا فَرَغْتُنَّ فَآذِنَّنِي)، فَلَمَّا فَرَغْنَا آذَنَّاهُ، فَأَعْطَانَا حَقْوَهُ، فَقَالَ: (أَشْعِرْنَهَا إياه). يعني إِزَارَه.

މާނައީ: އުއްމު ޢަޠިއްޔާ އަލްއަންޞާރިއްޔާގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންބޭކަނބަލުންގެ އަރިހަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން ޒައިނަބު އަވަހާރަވުމުން ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ: "އެކަމަނާ ފެނާއި އަދި ކުންނާރުފަތުން ތިންފަހަރު ނުވަތަ ފަސްފަހަރު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނައިން -އެފަދައިން ތިޔަކަނބަލުންނަށް ފެންނަނަމަ- ފެންވަރުވާށެވެ. އަދި ފަހު ފަހަރު ކާފޫރު އަޅުއްވާށެވެ. -ނުވަތަ ކާފޫރުން މިންވަރެއް- ދެން ތިޔަކަނބަލުން ނިމިވަޑައިގަތުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަންގަވާށެވެ." ދެން ތިމަންބޭކަނބަލުން ނިމުމުން އެކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައިފީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ އިޒާރުފޮތް ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "އެކަމަނާގެ ގައިގާތުގައި (ފުރަތަމަ) އެއަޅުއްވާށެވެ" އެބަހީ އެކަލޭގެފާނުގެ އިޒާރުފޮތެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1257 އަދި މުސްލިމް: 939)

وفي رواية، أَوْ سَبْعاً.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އަދި ހަތްފަހަރުއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1259 އަދި މުސްލިމް: 939/39)

وقال: (ابْدَأْنَ بِمَيَامِنِهَا، وَمَوَاضِعِ الْوُضُوءِ مِنْهَا).

އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ: "ފެށުމަށްޓަކައި އެކަމަނާގެ ކަނާތްފަރާތުން އަދި ވުޟޫގެ ގުނަވަންތަކުން ފަށާށެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1256 އަދި މުސްލިމް: 939/42)

وأَنَّ أُمَّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: (وَجَعَلْنَا رَأْسَهَا ثَلاثَةَ قُرُونٍ).

އަދި ހަމައެފަދައިން އުއްމު ޢަޠިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އަދި ތިމަންބޭކަނބަލުން އެކަމަނާގެ ބޮލުގެ އިސްތަށި ތިން ގޮތަކަށް ބެހީމެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1259 އަދި މުސްލިމް: 939/39)

167. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (بَيْنَمَا رَجُلٌ وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ، إِذْ وَقَعَ عَنْ رَاحِلَتِهِ، فَوَقَصَتْهُ ــ أَوْ قَالَ: فَأَوْقَصَتْهُ ــ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْنِ، وَلا تُحَنِّطُوهُ، وَلا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّياً).

وفي رواية: (وَلا تُخَمِّرُوا وَجْهَهُ وَرَأْسَهُ).

قال المصنّف: الوَقْص: كسر العنق.

މާނައި: ބަރްދު ބިން އަބޫމޫސާ رضي الله عنه ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: މިހާރު ބަލިޖެހިގައި މަޖުބޫރުވެގެން ހުންނަވަނިކޮށް އާއިލާގެ ސާލިހީން ފެއްޖި އާއިލާގެ ކަނުބިނދިއްޖެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ފާނަށް އަދި ކަންނާރުފަތުން އުޅޭކަހެރެއް ހިނގާނެވެ. އަދި އުޅޭކަހެރެއްގެ ދިއިބުރާމުން ކަފުންކުރާށެވެ. އަދި އެއްވެސް ޒަރޫރެއް(މުރުވަސްދުވާއެއްތޮއް) ނާޅާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޭނުވާނުކުރާށެވެ. ފަހު އުޅޭކަހެރެއް ދެހާމަތްދުވަހު މަރުޝަރަނު ފާނުއްވަނީ ތަޅުބިޔާހިއްވާ ބާރުގައެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "އެކަލޭގެފާނުގެ މުސްލިމް އަދި ބޭލިސް ނިވާނުކުރާށެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1265، 1266، 1267، 1268، 1849، 1850، 1851 އަދި މުސްލިމް: 93، 94، 95/1206)

އަދި މުޙައްރިމު ވިދާޅުވިއެވެ (الوقص) ކަނދުރާ ބިންދައިގެން ދިއުމެވެ.

168. عن أم عطية الأنصارية قالت: (نُهِينَا عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا).

މާނައި: އުއްމު އަޠިއްޔާ އަލްއަންޞާރިއްޔާ رضي الله عنها ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަމަނާމެންގެ މައްޗަށް މައްޔިތާގެ ފަހަތުން(ވަޅުވަޅުލަންދާނަގޮސްދި) ދިއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމުގައި މާބޮޑަށް ތިމަންކަމަނާމެންގެ މައްޗަށް(ތިމަންކަމަނާއަށް އެހެން ފަހަރެއް ފަހަތުން) ބާރު ނާޅުއްވައެވެ."

ޝަރަޙް: މިޙަދީޘްގައި އެވަނީ އެކަމަނާއަށް ފަހަރެއް ވަޅުގަނޑަށްދިއުން އެނގި ހަދާލާ ދަރަޖައިން ނުދާކަމަށް ދާހާ ފަހަރެއް ވިދާޅުވެފައެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ޙަދީޘްތަކުގައި ޒިޔާރަތްކުރުން ހަދާލާ ދަރަޖައިން ނަހީކުރެއްވިފައިވާކަން އެނގިގެންދެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1278 އަދި މުސްލިމް: 938)

169. عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ، فَإِنَّهَا إِنْ تَكُ صَالِحَةً، فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا إِلَيْهِ، وَإِنْ تَكُ سِوَى ذَلِكَ فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ).

މާނައި: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ޖަނާޒާއިހިފުން މައްޔިތާ ވަގުތުން އަވަސްކުރަންވާނެއެވެ. ފަހު ހަމަކަށަވަރުން އެމައްޔިތާއަކީ ސާލިޙު މީހެއް ނަމަ، އެކަންކުރާ ހެޔޮކަން އެކަންވެސް ހެޔޮވެގެންނެވެ. އެހެންކަމުގައިވާނަމަ ޖިނާޒާއިހިފުންގެ ކަނދުރާމައްޗަށް ޖެހޭ ސަލާމަތްކުރެވޭ ނުބައިކަމުގެ ހަށިކަމެކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1315 އަދި މުސްލިމް: 1944)

170. عن سَمُرة بن جُنْدُب رضي الله عنها قال: (صَلَّيْت وَرَاءَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نِفَاسِهَا فَقَامَ وَسَطَهَا).

މާނައީ: ސަމުރާ ބިން ޖުންދުބު ﵄ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ނިފާސްކަމުގައި ނިޔާވެފައިވާ އަންހެނަކުގެ ޖަނާޒާ ކަށްނަމާދުކުރެއްވިއިރު އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަށްނަމާދުކުރެއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ މައްޔިތާގެ މެދާއި ދިމާއަށެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1331، 1332 އަދި މުސްލިމް: 964)

171. وعن أبي موسى ــ عبد الله بن قيس ــ الأشعري رضي الله عنه (أَنَّ رَسُولَ اللهِ بَرِئَ مِنَ الصَّالِقَةِ، وَالْحَالِقَةِ، وَالشَّاقَّةِ).

الصالقة: التي ترفع صوتها عند المصيبة.

މާނައީ: އަބޫ މޫސާ- ޢަބްދުﷲ ބިން ޤައިސް - އަލްއަޝްޢަރީ ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ (މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހިތާމަ ފާޅުކުރުމުގެ ގޮތުން) މުޞީބާތުގެ ވަގުތުގައި ހަޅޭއްލަވާ އަންހެނާއާ އަދި އިސްތަށި ބާލާ(ޙާލިޤާ) އަންހެނާއާ އަދި ހެދުން ފަޅާ(ޝާއްޤާ) ފަދަ އަންހެނުންގެ ރިވާޔަތް ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ."

ނޯޓު: މިކަންކަމަކީ ފިރިހެނުންނަށްވެސް ހަރާމްވެގެންވާ ކަންކަމެވެ.

މުޙައްޤިޤު ވިދާޅުވެއެވެ. (الصالقة) އަކީ މުޞީބާތުގެ ވަގުތުގައި ހަޅޭއްލަވާ އަންހެނާއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1296 އަދި މުސްލިމް: 104)

172. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم ذَكَرَتْ بَعْضُ نِسَائِهِ كَنِيسَةً رَأَتْهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ يُقَالُ لَهَا: مَارِيَةُ، وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ، وَأُمُّ حَبِيبَةَ رضي الله عنهما أَتَتَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ ــ فَذَكَرَتَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرَ فِيهَا، فَرَفَعَ رَأْسَهُ صلى الله عليه وسلم وَقَالَ: (أُولَئِكِ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِداً، ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ، أُولَئِكِ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللهِ).

މާނައީ: "ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ނަބިއްޔާ ﷺ ބަލިއަސްކަން ލިބިގެން އުޅުއްވަނިކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުން އެކަނބަލުންނަށް ޙަބަޝާއިން ފެނުނު މާރިޔާ ކިޔުނު ކަނީސާއެއްގެ ވާހަކަ އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދެއްވިއެވެ. އުއްމު ސަލަމާ އަދި އުއްމު ޙަބީބާ ﵄ ޙަބަޝާއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެދެކަނބަލުން އެތަނުގެ ރީތިކަމާއި އަދި އެތަނުގައިވާ

ކުރެހުންތަކުގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބޮލުފުޅު އުފުއްލަވައިގެން އަދި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ ޞާލިޙު މީހަކު މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ ކަށްވަޅުގެ މަތީގައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރެއެވެ. އަދި އެތަނުގައި އެމީހުންގެ ސޫރަކުރަހައެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ اللهގެ ހަޟްރަތުގައި އެންމެ ނުބައި ޚަލްޤުތަކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1341، 3873 އަދި މުސްލިމް: 528)

173. عن عائشة رضي الله عنها قالت قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم ــ فِي مَرَضِهِ الَّذِي لَمْ يَقُمْ مِنْهُ ــ : (لَعَنَ اللهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ).

قالت: (ولَوْلَا ذلِكَ لأُبْرِزَ قبرُه، غير أنه خُشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مسْجداً).

މާނައަކީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުالله ﷺ – އެކަލޭގެފާނު އެބަލިން ތެދުވެވަޑައިނުގަންނަވާ ވަރަށް- އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "الله ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނަށް ލަޢުނަތް ލައްވާފިއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނަބީބޭކަލުންގެ ޤަބުރުތައް މިސްކިތްތަކަކަށް އެބައިމީހުން ހެދިއެވެ."

އަދި ޢާއިޝާ ވިދާޅުވިއެވެ: "އެހެން ނޫންނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރުފުޅު ފާޅުވާގޮތަށް ހުރީހެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އެކަލޭގެފާނު މިސްކިތަކަށްހަދައިގަތުމަށް (އަޞްޙާބުކިރާމުންނަށް) ވީމާކަމުން ބިރުވެރިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1330، 1390، 4443، 4444 އަދި މުސްލިމް: 530/21)

174. عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنَه قَال: (لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، وَشَقَّ الْجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ).

މާނައަކީ: ޢަބްދުالله ބިން މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ކޯކޮޅުތަކުގައި ތަޅާ، އަދި ކުރުތާ ފަޅާ އަދި ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނުގައި ގޮވާފަދައިން ގޮވާ މީހާވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ތެރެއިންނެއް ނޫނެވެ."

ނޯޓް: މިއީ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހިތާމަ ފާޅުކުރާ އުސޫލު ނުވަތަ މުސީބާތުގައި ޖަޒަޢުވުން ހިތާމަ ފާޅުކުރާ ގޮތްތަކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1294، 1297، 1298، 3519 އަދި މުސްލިމް: 103)

175. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (مَنْ شَهِدَ الجْنَازَةَ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا، فَلَهُ قِيرَاطٌ، وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ، فَلَهُ قِيرَاطَانِ)، قِيلَ: وَمَا الْقِيرَاطَانِ؟ قَالَ: (مِثْلُ الجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ).

ولمسلم: (أَصْغَرُهُمَا: مِثْلُ جَبَلِ أُحُدٍ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ޖަނާޒާއެއްގައި ބައިވެރިވެ (ކަށް) ނަމާދު ނިމެންދެން ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ޤީރާޠެއްވެއެވެ. އަދި ވަޅުލަންދެން ބައިވެރިވާ މީހަކަށް ދެޤީރާޠުވެއެވެ." ދެން ސަޙާބީން ދެންނެވިއެވެ: ދެ ޤީރާޠުއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ބޮޑުވެގެންވާ ދެފަރުބަދަކައިގެ މިސާލެވެ."

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. (ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ): "އޭގެ އެންމެ ކުޑަމިނަކީ އުޙުދު ފަރުބަދަ ފަދައިގެ މިސާލެވެ"

ނޯޓު: އުހުދު ފަރުބަދައަކީ ގާތްގަނޑަކަށް އަށްކިލޯމީޓަރަށް ފުޅާދިގުވާ ކަނޑުން ފުރިގެން ކިލޯމީޓަރެއް ބިމުން މައްޗަށް ހުންނަވަރުގެ ފަރުބަދައެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1325 އަދި މުސްލިމް: 945، 945/53)

كتاب الزكاة

ޒަކާތުގެ ފޮތް

كتاب الزكاة

ޒަކާތުގެ ފޮތް.

176. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ: (إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْماً أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ: أَنَّ اللهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ: أَنَّ اللهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ، فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މުޢާޛު ބިން ޖަބަލު ޔަމަނަށް ފޮނުއްވި ހިނދު، ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނަށް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ދިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ އަހުލުކިތާބީންގެ ބައެއްގެ ގާތަށެވެ. އެބައިމީހުންގެ ކައިރިއަށް ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ﷲ ފިޔަވައި ޙައްޤުގޮތުގައި އަޅުކަންވާ އިލާހެއްނުވާ ކަމަށާއި އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ އެއިލާހުގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުމަށް ދަޢުވަތުދެއްވާށެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެބައިމީހުން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ހަބަރުދެއްވާށެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ފަސްނަމާދު ފަރުޟުކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނަށް އެކަމުގައި އެބައިމީހުން ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެނަމަ ހަބަރު ދެއްވާށެވެ: އެބައިމީހުންގެ މުއްސަނދިންގެ އަތުން ޒަކާތްނަގައި އެއި ފަޤީރުންނަށް ދިނުމަށް ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނަށް އެބައިމީހުން އެކަމުގައި ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ އަދާކޮށްފިނަމަ، ކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުގެ އެބައިމީހުންގެ މުދަލުގެ އަދި އެންމެ ރަގަޅު މުދަލުގެ މުދަލުން ނަގައިދިނުމާއިމެދު ވަޑައިގަތުން ހުއްޓާށެވެ. (އެހެނީ ޒަކާތުގެ ގޮތުގައި އެބައިމީހުންނަށް އަނިޔާވެރިނުވުމަށް އަދި އެންމެ ދެރަ މުދާ ނެގުމުގައި އަނިޔާވެރިނުވުމަށެވެ.)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4348، 1395، 1458، 1496 އަދި މުސްލިމް: 19)

177. عن أبي سعيد الْخُدْرِي رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ، وَلا فِيمَا دُونَ خَمْسِ ذَوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلا فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ހުދުރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ރިހިން ފަސް އޫޤިއްޔާ (ދުއިސައްތަ ރިހީގެ ދިރުހަމް) ހަމަނުވާނަމަ (ރިހިން) ޒަކާތެއްނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި ޖަމަލުން ފަސް ޖަމަލު ހަމަ ނުވާނަމަ

ޒަކާތްނެރުމެއްނުވެއެވެ. އަދި (ބާވާ އަދި ގެރިގަނޑު އަދާ ޒަކާތްނެރުން ދޭހާ އެއްޗެހިން) ފަސް ވަސްޤު (މިންސަތުގެ ސާޢު) ހަމަނުވާނަމަ ޒަކާތްނެރުމަކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ."

ޝަރަޙު: ޢުޝްރުއަދާކުރަ ދަރަނި ސާފުކުރެ ދަނޑުވަރުގެ އުދުވަސްވަރު މިންވަރާ މިންގަނޑެއްކަމެވެ. އަދި ވަސްޤުއަކީ ފަސްދޮޅަސް ސާޢުގެ މިންވަރު އެއް މިންވަރު ކަންވާރުކަމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1405، 1447، 1484 އަދި މުސްލިމް: 979)

178. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلا فَرَسِهِ صَدَقَةٌ).

وفي لفظٍ: (إلاَّ زَكَاةَ الْفِطْرِ فِي الرَّقِيقِ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މުސްލިމުކަލަކު އޭނާގެ އަޅުންނާއި އަދި އަސްކަލުން(ސަވާރީން) ޒަކާތް ނެރޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1424، 1463 އަދި މުސްލިމް: 1982)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އަޅުގެ މަތިން ފިޠުރު ޒަކާތް ޖެހެއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމްގެ މިއާއި މިފަދަ ލަފުޒަކުން: 982، ސުނަން އަބޫދާވޫދު: 1594)

179. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (الْعَجْمَاءُ جُبَارٌ، وَالْبِئْرُ جُبَارٌ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ).

الْجُبار: الهدر الذي لا شيء فيه.

والعجماء: الدابَّة.

މާނައީ: "އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ޖަނަވާރުއެއްގެ ދަތިން ނިޔާވި ގެއްލުމަކަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް ދޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ވަޅުކަން (ވެއްޓިގެން ނުވަތަ އެއްޗެއްވެސް ގޮތަކަން) ނިޔާވި ގެއްލުމަކަށް ބަދަލުދޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި މައްދަނުން ނިޔާވި ގެއްލުމަކަށް ބަދަލުދޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި (ކާފިރުންގެ ފުރާނަ ދިރިހުރި ޒަމާނު) ކަންޒުން ފަސްބައިކުޅަ އެއްބައި (ވަގުފު ބައިތުލްމާލަށް)ވެއެވެ."

(މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ.) (الجبار) އޭގެ މާނައަކީ އެއްވެސް ކަމެއްނުވާ ބަދަލުދޭން ނުޖެހޭ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި (العجماء) ބަހީމާ ޖަނަވާރުތަކެވެ.

ނޯޓް: އެއީ އިންސާނުންގެ ފުރާނައަށް ގެއްލުން ނުހިނގާ ކަންކަމުގައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1499، 2355 އަދި މުސްލިމް: 1710)

180. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (بَعَثَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عُمَرَ عَلَى الصَّدَقَةِ، فَقِيلَ: مَنَعَ ابْنُ جَمِيلٍ، وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، وَالْعَبَّاسُ عَمُّ النبيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (مَا يَنْقِمُ ابْنُ جَمِيلٍ إلاَّ أَنْ كَانَ فَقِيراً، فَأَغْنَاهُ الله تَعَالى، وَأَمَّا خَالِدٌ: فَإِنَّكُمْ تَظْلِمُونَ خَالِداً، فَقَدِ احْتَبَسَ أَدْرَاعَهُ وَأَعْتَادَهُ فِي سَبِيلِ الله، وَأَمَّا الْعَبَّاسُ: فَهِيَ عَلَيَّ وَمِثْلُهَا) ثُمَّ قَالَ: (يَا عُمَرُ، أَمَا شَعَرْتَ أَنَّ عَمَّ الرَّجُلِ صِنْوُ أَبِيهِ؟).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ؓ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުالله ﷺ އުމަރުގެފާނު ޒަކާތް ނެންގެވުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ބުނެވުނެވެ: އިބްނު ޖަމީލާއި އަދި ޚާލިދު ބިނު ވަލީދު އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު އަބްބާސް ޒަކާތް ދިނުމުން މަނާވެ ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އިބްނު ޖަމީލު ޒަކާތްދެއްކުމުން މަނާކުރީ ކޮންކަމެއް ގެއްލިގެ؟ އެކަލޭގެފާނު ފަޤީރު ހާލުގައި ވަނިކޮށް الله تعالى އެކަލޭގެފާނު މުއްސަނދިކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ޚާލިދު ދަންނަވަނީ. ތިޔަބޭފުޅުން އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް (ތިޔަބަސް ބޭނުންކުރައި) އަނިޔާވެރިވަނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި ދިރަޢު ދަރަނިގައި ހަތިޔާރުތަކާއި ހުރިހާ ތަކެތި ވަޤުފުކޮށްފައިވަނީއެވެ. (އެހެންކަމުން ޒަކާތްނެގުމަކަށް އެކަލޭގެފާނަކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.) އަދި އަބްބާސް ދަންނަވަނީ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަންތައްތަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި އެއާއެއްވަރަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުދައްކަވާނަމެވެ." (އަދި ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި އެކަލޭގެފާނު ދެއަހަރަށް ކުރިން ނުދައްކަވައިފަވާ ކަމަށް އައިސްފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމުގެ ޒިންމާ ނަބިއްޔާ ﷺ ނަންގަވައިފިއެވެ.) އަދި ޢުމަރަށް ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ: "އޭ ޢުމަރެވެ. މީހެއްގެ ބަފައިގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅަކީ ބައްޕައާ މިސްލުގައިވާ މީހެއްކަން ކަލޭގެފާނަށް އިނގިވަޑައިނުގަންނަވާތޯއެވެ؟"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1468 އަދި މުސްލިމް: 983)

181. عن عبد الله بن زيد بن عاصم المازني رضي الله عنه قال: (لَمَّا أَفَاءَ الله عَلَى نَبِيِّه صلى الله عليه وسلم يَوْمَ حُنَيْنٍ، قَسَمَ فِي النَّاسِ، وَفِي الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ، وَلَمْ يُعْطِ الأَنْصَارَ شَيْئاً، فَكَأَنَّهُمْ وَجَدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ، إِذْ لَمْ يُصِبْهُمْ

مَا أَصَابَ النَّاسَ، فَخَطَبَهُمْ، فَقَالَ: (يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ، أَلَمْ أَجِدْكُمْ ضُلاَّلاً فَهدَاكُمُ اللهُ بِي؟ وَكُنْتُمْ مُتَفَرِّقِينَ فَأَلَّفَكُمُ اللهُ بِي؟ وَعَالَةً فَأَغْنَاكُمُ اللهُ بِي؟) كُلَّمَا قَالَ شَيْئاً، قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَمَنُّ، قَالَ: (مَا يَمْنَعُكُمْ أَنْ تُجِيبُوا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم؟» قال: كلما قال شيئاً قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَمَنُّ، قَالَ: (لَوْ شِئْتُمْ لَقُلْتُمْ: جِئْتَنَا بكَذَا وَكَذَا، أَلا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالشَّاةِ وَالْبَعِيرِ وَتَذْهَبُونَ بِرَسُولِ اللهِ إِلَى رِحَالِكُمْ؟ لَوْلا الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأً مِنَ الأَنْصَارِ، وَلَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِياً وشِعْباً، لَسَلَكْتُ وَادِيَ الأَنْصَارِ وَشِعْبَهَا، الأَنْصَارُ شِعَارٌ، وَالنَّاسُ دِثَارٌ، إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً، فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޒައިދު ބިން ޢާޞިމު އަލްމާޒިނީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ޙުނައިނުގެ ދުވަހު ﷲ އެއިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް ފައިއުގެ ގޮތުގައި (އެބައިމީހުންގެ މުދާތައް) ދެއްވުމުން، ނަބިއްޔާ އެމުދާތައް މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ބައިކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ގުޅުވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އަންޞާރުންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް އެކަލޭގެފާނު ނުދެއްވައެވެ. ދެން މީސްތަކުންނަށް ލިބުނު އެއްޗެއް އެބައިމީހުންނަށް ނުލިބުމުން އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް (ހިތްބަރުކަމެއް) ވެރިވެއްޖެއެވެ. (އަދި އެވާހަކަ ދެއްކި ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޚަބަރު ލިބިއްޖެއެވެ.) ދެން އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނާއި މުޚާޠަބުކުރައްވައި ޚުޠުބާ ދެއްވަމުން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "އޭ އަންޞާރުންގެ ބަޔަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުފުރެދިފައިވާ ބައެއްކަމުގައި ނުވީ، ތިމަންކަލޭގެފާނު މެދުވެރިކޮށްގެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ﷲ ހިދާޔަތް ނުދެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބައިބައިވެފައިވީއިރު، ތިމަންކަލޭގެފާނު މެދުވެރިކޮށްގެން ﷲ ތިޔަބައިމީހުން އެކުވެރިކުރެއްވީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ފަގީރުކަމުގައިވީއިރު، ތިމަންކަލޭގެފާނު މެދުވެރިކޮށްގެން ﷲ ތިޔަބައިމީހުން މުއްސަނދި ނުކުރެއްވީ ހެއްޔެވެ؟" ރަސޫލުﷲ ﷺ ކޮންމެ ފަހަރަކު އެއްޗެއް ބަޔާންކުރެއްވިއިރަށް އެބައިމީހުން ވިދާޅުވަމުން ދިޔައެވެ: ﷲއާއި އެއިލާހުގެ ރަސޫލާގެ ނިޢުމަތް (މިންނަތް) ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް މާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ﷲގެ ރަސޫލާއަށް ޖަވާބު ދެއްވުމަށް މަނާކުރަނީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟" ދެން އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ: ﷲއާއި އެއިލާހުގެ ރަސޫލާގެ ނިޢުމަތް އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތީ މިގޮތަށިގެންނޭ އެގޮތަށިގެންނޭ ބުނެވިދާނެއެވެ. މީސްތަކުން ބަކަރިތަކާއި އަދި ޖަމަލުތަކާއިގެން އެނބުރިދާއިރު، ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކަށް ނަބިއްޔާ އާ އެކުގައި ދިއުމަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭނަން ހެއްޔެވެ؟ ހިޖުރަ ނުވާނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވާނީ އަންޞާރުންގެ ތެރެއިންވާ ބޭކަލަކަށްވާނެއެވެ. މީސްތަކުން ވާދިޔެއް ނުވަތަ

ދެފަރުބަދަ ދެމެދުގައިވާ ހުސްތަނަށް (ނާއިދުވުމަށް ރައްކާތެރި) ހިނގައްޖެނަމަ، ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިނގައްވާނީ އަންޞާރުންގެ ބޭކަލުންގެ ވާދީއާ އަދި އެބޭކަލުންގެ ދެފަރުބަދަ ދެމެދުގައިވާ ސަރަހައްދަށެވެ. އަންޞާރުންގެ ބޭކަލުންގެ މިސާލަކީ ދަށުންލާފައިވާ (ކައިރިގައިވާ) ފޭރާމެއްގެ މިސާލެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަކީ އޭގެ މަތިންލާފައިވާ ފޭރާމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެފަހުން ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބައެއްމީހުން އަދާކުރުމެއް (ފިރިކަންތަކެއް) ފެންނާނެއެވެ. އަދި ޙައުޟުގެ ކައިރިން ތިމަންކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުވާހާދުވަހަށްދާންދެން ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވާށެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4330 އަދި މުސްލިމް: 1061)

باب صدقة الفطر

ފިޠުރު ޒަކާތުގެ ބާބު.

182. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (فَرَضَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم صَدَقَةَ الْفِطْرِ ــ أَوْ قَالَ: رَمَضَانَ ــ عَلَى الذَّكَرِ وَالأُنْثَى، وَالْحُرِّ وَالْمَمْلُوكِ: صَاعاً مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ قَالَ: فَعَدَلَ النَّاسُ بِهِ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ بُرٍّ عَلَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ).

وفي لفظ: (أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلاَةِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ފިޠުރުޒަކާތް-ނުވަތަ ވިދާޅުވި: ރަމަޟާންމަހުގެ- ފިރިހެނުންނާއި އަދި އަންހެނުންނާއި އަދި މިނިވަންނުންނާއި އަދި އަޅުންގެ މައްޗަށް އަދާކުރުން ފަރުޟުކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ ހިކިކަދުރުން ސާޢެއްގެ މިންވަރު ނުވަތަ ހިމަގަދުރުން ސާޢެއްގެ މިންވަރެވެ. އަދި އެމިންވަރުން މީސްތަކުން އެއާ ގޮދަނޑުގެ ބައި ސާޢު އެއްވަރު ބަރާބަރުކަމަށް ކަނޑައެޅިއެވެ. އެއީ ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންގެ މައްޗަށެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1511 އަދި 984)

ނޯޓް: ސާޢަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ ދެއަތްތިލީގެ ހަތަރު އަތްތިލީގެ މިންވަރެވެ. އެހެންކަމުން އެކިއެއްޗެހިގައި ހިމެނޭނީ އެކި ބަރުދަނެވެ. އެހެންވީމާ އެޔާ ކަންތަކުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުން ފެށިގެން މިއަދާހަމައަށް މިންކުރަން ބޭނުންކުރެވިގެންދިޔައެވެ. އެއީ ގޮތެއްކަނޑައެޅިފަ ހަނދުމަން ތިންކިލޯގާ (މިއީ ސަޢޫދީގެ ފަތުވާ އިފްތާއިން ނެރުއްވާފައިވާ) މިންވަރެވެ. ބަދަލާއި ގުދުރު ކުދި ޒަކާތުމަށް ޖަހާތަވެފައިވާއެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އެއީ މީސްތަކުން (ޢީދު) ނަމާދަށް ދިޔުމުގެ ކުރިން އަދާކުރުމަށެވެ.(އެބަހީ ނުކުމުން ކުރުމުގެ ކުރީގައިވެއެވެ)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1503)

183. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: (كُنَّا نُعْطِيهَا فِي زَمَنِ الرسولِ صلى الله عليه وسلم صَاعاً مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعاً مِنْ تمرٍ، أَوْ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعاً مِنْ أَقِطٍ، أَوْ صَاعاً مِنْ زَبِيبٍ، فَلَمَّا جَاءَ مُعَاوِيَةُ، وَجَاءَتِ السَّمْرَاءُ. قَالَ: أَرَى مُدّاً مِنْ هَذِهِ يَعْدِلُ مُدَّيْنِ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَمَّا أَنَا فَلا أَزَالُ أُخْرِجُهُ كَمَا كُنْتُ أُخْرِجُهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم)

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި (ފިޠްރު ޒަކާތުގެ) ގޮތުގައި ނެރުނީ ގޮދަނުން ޞާޢެއް ނުވަތަ ހިކިކަދުރުން ޞާޢެއް ނުވަތަ ހިމަގޮދަނުން ޞާޢެއް ނުވަތަ ޗީޒުން ޞާޢެއް ނުވަތަ ހިކިމޭވާކަދުރުން ޞާޢެއް މިގޮތަށެވެ. ދެން މުޢާވިޔާ (ޚިލާފަތުގައި) ވަޑައިގަތުމުން، ސަމްރާ (ގޮދަންގެ ވައްތަރެއް) ގެންގުޅެން ފަށައިފިއެވެ. ދެން މުޢާވިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެނީ މުއްދެއް (ނަބަވީ ދިރަހަމްގެނި) ހަމަވާނީ މިގެ ދެމުއްދުންނާކަމަށެވެ." ދެން އަބޫ ސަޢީދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަކު އަބަދުވެސް ނެރުއްވާނީ ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި ނެރުއްވި މިންވަރުގެ މައްޗަށެވެ."

ޝަރަޙު: މުއްދަކީ ނަބަވީ ދަރަހަމްގޮނިގެން މިންވަރެވެ. ހަތަރު މުއްދަކީ އެއްޞާޢެވެ. ދަރަހަމް ޖެއްސާފައި އަތްލައިން ދަރަހަމް ޖަހާފައި ނުހުމިންވަރުވެ. އަދި ސަމްރާއަކީ ގޮދަންގެ ވައްތަރެކެވެ. މަޝްހޫރު ގޮދަންބާވަތުންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1508 އަދި މުސްލިމް: 985)

كِتَابُ الصِّيَامِ

ރޯދައިގެ ފޮތް:

كِتَابُ الصِّيَامِ

ރޯދައިގެ ފޮތް

184. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم، (لا تَقَدَّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ، ولا يَوْمَيْنِ إلاَّ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْماً فَلْيَصُمْهُ).

މާނައި: އަބޫހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ރަމަޟާނަށް އަރުމާގެ އެއްދުވަހަށް ނުވަތަ ދެދުވަހަށް ކުރިން ރޯދަހިފައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެއީ ހިފާނުން އަދި ރޯދައެއް ހިފާ މީހާ ފިޔަވައެވެ. ފަހެ އެމީހަކު އެރޯދަ ހިފާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1906 އަދި މުސްލިމް: 1080)

185. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقولُ: (إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ).

މާނައި: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާ އަޑު އަހައިފީމެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަނދު ފެނިއްޖެނަމަ ރޯދަ ހިފަން ފަށާށެވެ. އަދި ހަނދު ފެނިއްޖެނަމަ ރޯދަ ނިންމާށެވެ. އަދި ވިލާތަފުވެއްޖެނަމަ (ވިއްސާރަވެއްޖެނަމަ ޝަޢްބާން މަހުގެ ތިރީސް) ދުވަސް ފުރިހަމަކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1906 އަދި މުސްލިމް: 1080)

186. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (تَسَحَّرُوا، فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً).

މާނައި: އަނަސް رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަ ބައިމީހުން ހާރުކާށެވެ. ހާރުގައި ބަރަކާތްލިބޭނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1923 އަދި މުސްލިމް: 1095)

187. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، عن زيد بن ثابت رضي الله عنه قال: (تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلاةِ. قَالَ أَنَسٌ: قُلْت لِزَيْدٍ: كَمْ كَانَ بَيْنَ الأَذَانِ وَالسَّحُورِ؟ قَالَ: قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً).

މާނައީ: އަނަސް ﵁ އަދި ޒައިދު ބިން ޘާބިތު ﵁ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު ތިމަންބޭކަލުން ސުޙޫރުކާލީމުއެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖައީމުއެވެ." އެއަށްފަހު އަނަސް ވިދާޅުވިއެވެ. "ޒައިދަށް ދެންނެވީމެވެ. ބަންގިއާއި ސުޙޫރުކާއިރާއި ދެމެދުގައިވީ ކިހާ ވަގުތެއް ވީއެއްތޯ؟" ޒައިދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ފަންސާސް އާޔަތުގެ (ކިޔެވޭހާ) މިންވަރެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1921 އަދި މުސްލިމް: 1097)

188. عن عائشةَ، وَأُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنهما، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ އަދި އުއްމު ސަލަމާ ﵄ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެދެންނެވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަނބިކަނބަލުންގެ ރިޔާއިން ޖުނުބުވެވަޑައިގެން ހުރެއްވިއިރު ފަތިސްނަމާދުގެ ވަގުތު ވަދެއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އަރަވާގެން (ފަތިސް ވަގުތު ވަދެވަޑައިގެން) ހިނައިގަންނަވައި އަދި ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ."
(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1926 އަދި މުސްލިމް: 1109)

189. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: (مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ، فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللهُ وَسَقَاهُ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވެއްވިއެވެ: "ރޯދައަށް ހުންނަ މީހާ ހަނދާން ނެތިގެން ކައި ނުވަތަ ބޯއްޖެ ހަމައެކަނިވާނަމަ، ފަހެ (ހަނދާންވުމުން) އޭނާއަށް ރޯދަ ފުރިހަމަކުރާށެވެ. ފަހެ ކާންދެއްވައި އަދި ބޯންދެއްވާ ފަރާތަކީ ﷲ ކަމުގައި ވާތީއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1933، 6669 އަދި މުސްލިމް: 1155)

190. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، هَلَكْتُ، فقَالَ: (مَا لك؟) قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ، وَأَنَا صَائِمٌ ـ وَفِي رِوَايَةٍ: أَصَبْتُ أَهْلِي فِي رَمَضَانَ ـ فقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا؟) قَالَ: لا، قَالَ: (فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ؟) قَالَ: لا، قَالَ: (فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِيناً؟) قَالَ: لا، قَالَ: فسكت النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ إذ أُتِيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ ـ وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ ـ قَالَ: (أَيْنَ السَّائِلُ؟) قَالَ: أَنَا، قَالَ: (خُذْ هَذَا، فَتَصَدَّق بِهِ). فَقَالَ: عَلَى أَفْقَرَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللهِ؟

فَوَاللهِ مَا بَيْنَ لابَتَيْهَا ـ يُرِيدُ الحَرَّتَيْنِ ـ أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: (أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ).

الحَرَّة : الأرض تركبها حجارة سود.

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އިމަށްބޭކަލުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުގައި ތިއްބަވަނިކޮށް، ފިރިހެނަކު އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. "އިމަށްނާ ހަލާކުވެއްޖެއެވެ." އެހިނދު ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާއަށް ވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟" އެހިނދު އެ ފިރިހެނާ ދެންނެވިއެވެ. "ރަމަޟާން މަހު އަހަރެންގެ އަނބިމީހާއާ އެކު އެއްދާންކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އިމަށްނާ ހުރީ ރޯދައަށެވެ." (އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: އަހަރެންގެ އަނބިކަނބަލުންނާއި އެކު ރޯދަމަހު އެއްދާންކުރެވިއްޖެއެވެ.) ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މިނިވަންކުރުމަށް އަޅަކު ލިބޭތޯއެވެ؟" އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. "ނުލިބޭނެއެވެ." ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ދެމިގެން ދެމަސް ރޯދަހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެން ވޭތޯއެވެ؟" އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. "ނުކުޅެދޭނެއެވެ." ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ފަސްދޮޅަސް މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުން ހޯދޭތޯއެވެ؟" އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. "ނުހޯދޭނެއެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ހުންނެވިއެވެ. ދެން އެހެންވެސް އިމަށްބޭކަލުން އެގޮތުގައި ތިއްބަވަނިކޮށް ކަދުރު އަޅާފައި ހުރި ޢަރަޤެއް (ބޮޑުކުޑު ފަދަ މިނެއްގެ އޮތް ތަށިއެއް ކަމަށްވާ ޢަރަޤެއް) ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ގެނެވުނެވެ.. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ސުވާލުކުރި މީހާ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟" އޭބަޔަކު ދެންނެވިއެވެ. "އިމަށްނާއެވެ." ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މި ނަގައިގެންގޮސް ޞަދަޤާތް ކުރާށެވެ." އަދި އެ ސަޙާބީ ދެންނެވިއެވެ. "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އިމަށްނާއަށްވުރެ ފަޤީރު މީހަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ވަލްﷲ ޖަނަވިލުގައި ބުނެމެވެ. (މަދީނާގެ ހުޅަނގާއި އިރުމައްޗާގެ) ދެ ޙައްރާގެ (ކަޅު ހިލަ ހުންނަ ބިމުގެ ހުންނަ ބިންގަނޑު - ލާވާ ދަމާފައި ހުންނަ ބިންގަނޑު) ދެމެދުގައި އިމަށްނާގެ ގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށްވުރެ ފަޤީރު އެހެން ގެއެއްގެ އަހުލުވެރިންނެއް ނުވެއެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ދަތްކޮޅު ފެންނަ ވަރަށް ހިނިފުޅު ކުޅުއްވިއެވެ. އޭގެ ފަހު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މިކާނާ އަހުލުވެރިންނަށް ކާންދީށެވެ."

ޙައްރާ އަކީ: ކަޅު ހިލަ ހުންނަ ބިންގަނޑެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1936، 1937، 2600، 5368، 6087، 6709، 6710، 6711 އަދި މުސްލިމް: 1111)

باب الصوم في السفر وغيره

ދަތުރުމަތީގައި ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެނޫންކަންކަން ނަންގަތް ބާބު.

191. عن عائشة رضي الله عنها، (أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الأَسْلَمِيَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: أَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ ـ وَكَانَ كَثِيرَ الصِّيَامِ ـ قَالَ: (إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ).

މާނައީ: ޙަމްޒާ ބިން ޢަމްރު އަސްލަމީމީ، ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ދެންނެވިއެވެ. "ތިމަންކަލޯގެފާނު ދަތުރުމަތީގައި ރޯދަ ހިފާން ހުއްޓޭތޯ؟ (އެކަލޭގެފާނަކީ ގިނައިން ރޯދަހިފުއްވާ ބޭފުޅެކެވެ) ނަބިއްޔާ ﷺ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުނަމަ ރޯދަހިފުއްވާށެވެ. އަދި ބޭނުންފުޅުނަމަ ރޯދަ ދޫކުރައްވާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1943 އަދި މުސްލިމް: 1121)

192. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއަކަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކު ދަތުރުކުރައްވަމުއެވެ. އަދި ރޯދަހިފައިން ރޯދަ ދޫކުރައްވާ ފަރާތަކަށް ބަދު ބަސް ވިދާޅެއްނުވެއެވެ. އަދި ރޯދަދޫކުރައްވާ ފަރާތުން ރޯދަހިފާ ފަރާތަކަށް ބަދު ބަސް ވިދާޅެއްނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1947 އަދި މުސްލިމް: 1118)

193. عن أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه قال: (خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فِي حَرٍّ شَدِيدٍ، حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلاَّ رَسُولُ الله، وَعَبْدُ الله بْنُ رَوَاحَةَ).

މާނައީ: އަބޫ ދަރުދާ ﵁ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކުގައި ދަތުރެއްގައި ތިމަންބޭކަލުން ވަޑައިގެން ގަދަ ހޫނުގައި ނުކުމެވަޑައިގަތީމުއެވެ. އެއީ ހޫނުގެ ސަބަބުން ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ހޫނު ގަދަކަމުން އޭނާގެ ބޮލުގައި އަތް އަޅައިގެން ވާ ވަރަށް ވެއެވެ. ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ރަސޫލުﷲ ﷺ އާ އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ރަވާޙާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ބޭފުޅަކު ރޯދަހިފައިގެން ނުހުންނަވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1945 އަދި މުސްލިމް: 1122)

194. عن جابر رضي الله عنه قال: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي سَفَرٍ، فَرَأَى زِحَاماً وَرَجُلاً قَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: (مَا هَذَا؟) قَالُوا: صَائِمٌ، قَالَ: (لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّومُ فِي السَّفَرِ).

މާނައީ: ޖާބިރު ﵁ ވިދާޅުވިކަމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ދަތުރުފުޅެއްގެ ތެރޭގައިވަނިކޮށް މީސްތަކުން އެއްވެފައިވާތަން އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެމީހުން މީހަކަށް ހިޔާއެޅުވިފައިވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މިއީ ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟" ދެން މީސްތަކުން ދެންނެވިއެވެ. "ރޯދަވެރިއެކެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ދަތުރު މަތީގައި ރޯދަހިފުމަކީ ހެޔޮކަމެއްނޫނެވެ."

(ތަޚްރީޖު: 1946 އަދި މުސްލިމު: 1115)

وفي لفظٍ لمسلم: (عَلَيْكُمْ بِرُخْصَةِ اللهِ الَّتِي رَخَّصَ لَكُمْ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވާނީ ﷲ ތަޢާލާ ދޫކޮށްދެއްވި ފަސޭހަކަންތަކުން ނަގާށެވެ."

(ތަޚްރީޖު: މުސްލިމު: 1115)

195. عن أنس بن مالك صلى الله عليه وسلم قال: (كُنَّا مَعَ رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفَرٍ، فَمِنَّا الصَّائِمُ، وَمِنَّا الْمُفْطِرُ قَالَ: فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً فِي يَوْمٍ حَارٍّ، وَأَكْثَرُنَا ظِلاً صَاحِبُ الْكِسَاءِ، فَمِنَّا مَنْ يَتَّقِي الشَّمْسَ بِيَدِهِ، قَالَ: فَسَقَطَ الصُّوَّامُ، وَقَامَ الْمُفْطِرُونَ فَضَرَبُوا الأَبْنِيَةَ، وَسَقَوا الرِّكَابَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالأَجْرِ).

މާނައީ: އަނަސް ﵁ ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކުގައި ދަތުރެއްގެ މަތީގައިވީމެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި ރޯދަވެރިންނާއި އަދި ރޯދަދޫކުރައްވާފައިވާ ބޭފުޅުންވެއެވެ." އަނަސް ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި ހޫނު ދުވަހެއްގައި ތިމަންބޭކަލުން މަންޒިލުޖެހުމަށް ފައިބައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ހިޔާ ހިޔާ ނަންގެވީ ހެދުމުން (ނުވަތަ ޗޯލިގަނޑުގެ ކޮނުން ދަނޑިގަޅެއްގައި ނުވަތަ ގަހެއްގައި އަޅައިގެން) ހިޔާ ހަދައިގެންނެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި އަތުން ހިޔާ ހަދައިގަންނަ ބޭކަލުންވެސް ވިއެވެ. ދެން އަނަސް ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "ދެން ރޯދަވެރިން ވެއްޓިގެން (ވަރުބަލިވެގެން) އޮށޯވެލެއްވިއެވެ. އަދި ރޯދަދޫކުރެއްވި ބޭފުޅުން ތެދުވެލެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ޓެންޓު ޖަހާ އަދި ސަވާރީތަކަށް ފެންދެއްވައިފިއެވެ."

ދުވަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ރޯދަ ނުހިފާ މީހުން މިއަދު ސަވާބާއިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. (އެބަހީ އަޖުރު ހޯދުމުގައި ކުރި ހޯދައިފިއެވެ.)"

(މަސްދަރު: 2890 އަދި މުސްލިމް: 1119)

196. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ، فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَ إلاَّ فِي شَعْبَانَ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ރަމަޟާނުގެ ނުހިފާ ރޯދަތައް ޤަޟާކުރަންޖެހޭ ކަމަށްވާތީއެވެ. ޝަޢުބާން މަހު ނޫނީ އެރޯދަތައް ޤަޟާކުރަން ފުރުޞަތު ނުލިބުނީއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1950 އަދި މުސްލިމް: 1146)

197. عن عائشة رضي الله عنها ، أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ: (مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ).

وأخرجه أبو داود وقال: هذا في النَّذْرِ خاصةً، وهو قول أحمد بن حنبل.

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "މީހަކު އޭނާގެ މައްޗަށް ހިފަންޖެހޭ ރޯދަ ހުރެ (ނަޛްރު) މަރުވެއްޖެނަމަ، އޭނާގެ ވަލީ އޭނާގެ ބަދަލުގައި ހިފާނީއެވެ."

(އެބަހީ ނަޛްރުގައި ވާޖިބުވާ.) އަދި އަބޫ ދާވޫދު މި ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވާފައިވާއިރު ވިދާޅުވެއެވެ. މިއީ ނަޛްރުގައި ޚާއްޞަވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލްގެ ބަސްފުޅަކީވެސް އެއީއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1952 އަދި މުސްލިމް: 1147)

198. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (جَاءَ رَجُلٌ إلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، إنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ شَهْرٍ، أَفَأَقْضِيهِ عَنْهَا؟ قَالَ: (لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ، أَكُنْتَ قَاضِيَهُ عَنْهَا؟) قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: (فَدَيْنُ الله أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى).

وفي رواية، (جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِي صلى الله عليه وسلم فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ الله، إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ، وَعَلَيْهَا صَوْمُ نَذْرٍ، أَفَأَصُومُ عَنْهَا؟ قَالَ: (أَفَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكِ دَيْنٌ فَقَضَيْتِيهِ، أَكَانَ يُؤَدِّي ذَلِكِ عَنْهَا؟) قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: (فَصُومِي عَنْ أُمِّكِ)).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "މީހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ މަންމަ ނިޔާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ މައްޗަށް މަހެއްގެ ރޯދަހިފުންވެއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު އެކަމަނާގެ މަތިން ޤަޟާކޮށްދޭން ހުއްޓޭތޯ؟

ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިބާގެ މަންމަގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް ވާނަމަ، އެކަމަނާގެ މަތިން އެދަރަނި ޤަޟާކޮށްދޭނަން ހުއްޓޭތޯ؟" އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "އާނއެކޭއެވެ."

ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަދާކުރުން އެންމެ ބޮޑުކަމަށް ޙައްޤުވެގެންވަނީ ﷲގެ މައްޗަށް އަދާކުރަން ޖެހޭ ދަރަންޏެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1953 އަދި މުސްލިމް: 1148)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަންހެނަކު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަމަނާގެ މަންމަ ނިޔާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ނަދުރު ރޯދައެއް ވެއެވެ. އަޅުގަނޑު އެކަމަނާގެ މަތިން ރޯދަ ހިފުން ހުއްޓޭތޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް ވާނަމަ، ކަލޭ އަދާކުރިނަމަ ކަލޭ ފުއްދާލީހެއްޔެވެ؟" ދަންނަވައިފިއެވެ. "އާންހެއެވެ" ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "މަންމަގެ ބަދަލުގައި ކަލޭ ރޯދަހިފާށެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 1148)

199. عن سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ). (وأخروا السحور).

މާނައީ: ސަހްލު ބިން ސަޢުދު އައްސާޢިދީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: "ރޯދަވީއްލުން އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު މީސްތަކުންނަކީ ހެޔޮކަމުގެ މަތީގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1957 އަދި މުސްލިމް: 1098)

(އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރަށް ވެއެވެ.) "އަދި ހާލުގައެއް ކަސްލުކާއާ ހިނގަނުލައެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްނަދު އަޙްމަދު: 21312)

200. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَهُنَا وغربت الشمس فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ).

މާނައީ: އުމަރުގެ ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ: "ރޭގަނޑު މިފަރާތުން (އިރުމައްޗަށް) ކައިރިވެ، އަދި ދުވާލު މިފަރާތުން (ހުޅަނގަށް) އެއްސަނދަވެ، އަދި އިރުއޮއްސިއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން، ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަވީއްލާ ހުރިކަމެވެ. (އެބަހީ އިރުއޮއްސުމުން ރޯދަވީއްލާނީއެވެ.)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1954 އަދި މުސްލިމް: 1100)

201. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْوِصَالِ. قَالُوا: يا رسول الله. إِنَّكَ تُوَاصِلُ؟ قَالَ: (إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنِّي أُطْعَمُ وَأُسْقَى).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ (ރޯދަވީއްލުމެއްނެތި އަނެއްދުވަހުގެ ރޯދައާއި ގުޅުވައިލުމަށް) ވިޞާލުކުރުން (ގުޅުވުން) ނަހީކުރައްވައިފިއެވެ. ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިޞާލުކުރައްވަމުއް ނޫންތޯއެވެ؟ ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑަކީ ކަލޭމެންފަދަ މީހެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (މިއަޅުގަނޑަށް ވެރިރަސްކަލާނގެ ކިބައިން) ކާންދެއްވައި ބޯން ދެއްވައެވެ."

ورواه أبو هريرة، وعائشة، وأنس بن مالك رضي الله عنهم.

(މުތަރުޖިމު ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި އަބޫ ހުރައިރާ އަދި ޢާއިޝާ އަދި އަނަސް رضي الله عنهم ގެ ކިބައިންވެސް މިރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1962 އަދި މުސްލިމް: 1102)

202. ولمسلم: عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه: (فَأَيُّكُمْ أَرَادَ أَنْ يُوَاصِلَ، فَلْيُوَاصِلْ إِلَى السَّحَرِ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.): "ތިޔަ މިހާބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ވިޞާލުކުރާނަމަ ފަހެ ހާލުގައެއްޗާއި ހަމައަށް ވިޞާލުކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1963، 1967 އަދި މުސްލިމް މި ޙަދީޘް ނަޤުލުކޮށްފައެވެ.)

باب أفضل الصيام وغيره.

އެންމެ މާތް އިތުރުވެސްތަކާ ރޯދައާއި އެހެން ކަންކަން ނަންގަތުމ ބާބު.

203. عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال: (أُخْبِرَ النبي صلى الله عليه وسلم أَنِّي أَقُولُ: وَاَللهِ لأَصُومَنَّ النَّهَارَ وَلأَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عِشْتُ، فَقَالَ النبي صلى الله عليه وسلم: (أَنْتَ الَّذِي قُلْتَ ذَلِكَ؟) فَقُلْتُ لَهُ: قَدْ قُلْتُهُ، بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يا رسول الله، قَالَ: (فَإِنَّكَ لا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ) قُلْتُ: إِنِّي لأُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: (فَصُمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْمين) قُلْتُ: إِنِّي لأُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: (فَصُمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْماً، فَذَلِكَ صِيَامِ دَاوُد عليه السلام، وَهُوَ أَفْضَلُ الصِّيَامِ) قُلْتُ: إنِّي لأُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. فقَالَ: (لا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު ބިން ޢާޞް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޚަބަރު ދެވުނެވެ. "ﷲގަންދީފައިބުނަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދިރިހުރިހާ ހިނދަކު (ޢުމުރު ދުވަހަކު) ދުވާލު ރޯދަހިފައި އަދި ރޭގަނޑު ނަމާދަށް ކޮޅަށްހުންނާނަމެވެ." ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެގޮތަށް ވިދާޅުވީ ކަލޭގޮތަށްތޯއެވެ؟" ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަންމައާއި އަދި ބައްޕަ ކަލޭގެފާނަށް ފިދާވެއެވެ. ހަމަކަލޭގޮތަށް އެހެން ބުނީމެވެ."

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ފަހެ ކަލޭގެފާނަށް އެކަން ނުކުރެވޭނެއެވެ. ފަހެ ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ރޯދަ ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ނިދާށެވެ. އަދި ކޮޅަށް ހުންނާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކުން ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ޢަމަލެއްގެ ދިހަ ގުނަ ދެވިގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ މުޅި އަހަރު ރޯދަ ހިފުމެވެ."

ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. "ތިމަންނަށް މިއަށްވުރެ ގިނައިން ކުރެވޭނެކަމަށް ތިމަންނާއަށް ޔަޤީންކަމެވެ."

ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެއްދުވަހު ރޯދަހިފައި އަނެއް ދުވަހު ރޯދަދޫކޮށްލާށެވެ." ދެން ދެންނެވީމެވެ. "ތިމަންނަށް މިއަށްވުރެ ގިނައިން ކުރެވޭނެކަމަށް ތިމަންނާއަށް ޔަޤީންކަމެވެ." ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ދެން އެއްދުވަހު ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި އަނެއްދުވަހު ރޯދަދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ އެއީ ދާވޫދު عليه السلام ގެ ރޯދައެވެ. އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވާ (ސުންނަތް) ރޯދައަކީ އެއީއެވެ"

ދެން ތިމަންކަލޯގެފާނު ދެންނެވީމާ. "ތިއަށްވުރެ ގިނައިން ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ތިމަންކަލޯގެފާނަށް ލިބިގެންވެއެވެ."

ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ދެން އެއަށްވުރެ މާތް އިތުރު ދުވަހެއްނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1976 އަދި މުސްލިމް: 1159)

وفي رواية: قال: (لا صَوْمَ فَوْقَ صَوْمِ أَخِي دَاوُد عليه السلام ـ شَطْرَ الدَّهْرِ ـ صُمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْماً).

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ އަޚާ ދާވޫދު ﵇ ގެ ރޯދައިގެ މައްޗަކަށް (މާތްވެގެންވާ ސުންނަތް) އެހެން ރޯދައެއްނުވެއެވެ. -އެއީ ބައި އަހަރެވެ- އެއްދުވަހު ރޯދަހިއްޕަވާށެވެ. އަދި އަނެއްދުވަހު ރޯދަދޫކުރައްވާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1979، 6277)

204. عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إنَّ أَحَبَّ الصِّيَامِ إِلَى اللهِ، صِيَامُ دَاوُد عليه السلام، وَأَحَبَّ الصَّلاةِ إِلَى اللهِ صَلاةُ دَاوُد عليه السلام، كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ، وَيَقُومُ ثُلُثَهُ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَكَانَ يَصُومُ يَوْماً، وَيُفْطِرُ يَوْماً).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު ބިނުލް ޢާޞް ﵄ ވިދާޅުވިކަމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ހުރިހާރޯދަތަކުން ﷲއަށް އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ (ސުންނަތް) ރޯދައަކީ ދާވޫދު ﵇ ގެ ރޯދައެވެ. އަދި ﷲއަށް އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ (ސުންނަތް)ނަމާދަކީ ދާވޫދު ﵇ ގެ ނަމާދެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދިކުރައްވާފައި ތެދުވެ ވަޑައިގެން ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ޤިޔާމްކުރައްވައެވެ. އަދި ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި (އޭގެފަހުން) ނިދިކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއްދުވަހު ރޯދަހިއްޕަވައެވެ. އަދި އަނެއްދުވަހު ރޯދަދޫކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1131، 3420 އަދި މުސްލިމް: 1159)

205. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (أَوْصَانِي خَلِيلِي رسول الله صلى الله عليه وسلم بِثَلاثٍ: صِيَامِ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَرَكْعَتَيِ الضُّحَى، وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَنَامَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ ގާތް އެކުވެރިޔާ ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިމަންކަލޯގެފާނަށް ތިންކަމަކަށް

ވަޞިއްޔަތްކޮށްދެއްވިއެވެ. (އެއީ) ކޮންމެ މަހަކުން ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި، އަދި ޟުޙާނަމާދުގެ ދެރަކުޢަތާއި އަދި ނިދުމުގެ ކުރިން ވިތުރުކުރުމެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1981، 1178 އަދި މުސްލިމް: 721)

206. عن محمد بن عَبَّادِ بن جعفر قال: (سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ الله أَنَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ).

މާނައީ: މުޙައްމަދު ބިން ޢައްބާދު ބިން ޖަޢުފަރު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ހުކުރު ދުވަހު ރޯދަހިފުމުން ނަހީކުރެއްވި ހެއްޔެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އާނއެކެވެ."

وزاد مسلم: (وَرَبِّ الْكَعْبَةِ).

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައި (ޢަބްދުﷲ ބިން ޖާބިރު ވިދާޅުވިކަމަށް) އިތުރަށް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. "ކަޢުބާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއަށް ހުވާކުރައްވަމެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1984 އަދި މުސްލިމް: 1143)

207. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: (لا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إلاَّ أَنْ يَصُومَ يَوْماً قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވާތީ މިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއައްސަވައިފީމެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހުކުރު ދުވަހު (އެކަނި) ރޯދަ ނުހިފާހުށިކަމެވެ. އެއީ އޭގެ ކުރިން ދުވަހެއް ނުވަތަ ފަހުން ދުވަހެއް (އެދުވަހާއި) އެކުގައި ހިފާނަމަ މެނުވީއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1985 އަދި މުސްލިމް: 1144)

208. عن أبي عبيد مولى ابن أزهر ـ واسمه سعد بن عبيد ـ قال: (شَهِدْت الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه، فَقَالَ: هَذَانِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عَنْ صِيَامِهِمَا: يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَالْيَوْمُ الآخَرُ: تَأْكُلُونَ مِنْ نُسُكِكُمْ).

މާނައީ: އަބޫ ޢުބައިދު މައުލާ އިބްނު އަޒްހަރު - އޭނާގެ ނަމަކީ ސަޢުދު ބިން ޢުބައިދު-ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه އާއި އެކު މިމަންކަލޭގެފާނު

އިޢުތިކާފްވީމެވެ. ދެން އުމަރު ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "ފަހެ މިދުވަސް (އީދު) ދުވަހަކީ އެދުވަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ ރޯދަ ހިފުން މަނާކުރައްވާފައިވާ ދުވަހެވެ. (އެއީ) ޢީދުލްފިތުރުގެ ރޯދަ ނިންމާ ފިތުރުގެ ދުވަހާއި އަދި އަނެއްދުވަހަކީ ތިޔަބައިމީހުން ބަލިޖ ނިސްކާފައި ކައިބޯއި ޢީދު (އަޟްޙާ) އީދު ދުވަހެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1990. 5571 އަދި މުސްލިމް: 1137)

209. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: (نَهَى رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ: النَّحْرِ، وَالْفِطْرِ، وَعَنِ اشتمال الصَّمَّاءِ، وَأَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُـــلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، وَعَنِ الصَّلاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ ﵁ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ދުވަސްދެއްގައި ރޯދަހިފުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ބޮޑު އީދު ދުވަހާއި އަދި ކުޑަ އީދު ދުވަހެވެ. އަދި ދެއަތް ބަންދުވާ ގޮތަށް ފޮތިގަނޑެއް ހަށިގައި އޮޅުވާލުމާއި (ނުވަތަ އެއްކަށިޔަ ފުށަށް ގޮތަށް ފޮތިގަނޑެއް އޮޅުވާލުމާއި) އަދި އެއްފޮތިގަނޑު އުނަގަނޑުގައި އަޅުވާގެން (ބައްޓަ ހެދުވާގޮތަށް) އިށީނުން (ދުކާނު މަތި ކޮޅަށް ކަރުގައިގެން) އިނުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ފަހުންނާއި އަދި ޢަޞްރު ނަމާދު ފަހުން ނަމާދުކުރުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(أخرجه مسلم بتمامه، وأخرج البخاري الصوم فقط).

(މުސްލިމު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.) މިޙަދީޘް އެއްކޮށް މުސްލިމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ އަދި ބުޚާރީގައި އައިސްފައިވަނީ ރޯދައާއި ބެހޭބައި އެކަންޏެވެ. (ނަމަވެސް ރަނގަޅު ބަޔަކު ބުޚާރީ މިޙަދީޘް ފުރިހަމައަށް ރިވާކުރައްވާ އިރު، މުސްލިމުގައިވަނީ ރޯދައެކަނި ކަމަށެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1991، 1992 އަދި މުސްލިމް: 827)

210. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (مَنْ صَامَ يَوْماً فِي سَبِيلِ اللهِ بَعَّدَ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفاً).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ﷲގެ މަގުގައި (ޖިހާދުގެ މައިދާނުގައި) ރޯދަހިފައިފިމީހާގެ ކިބައިން އޭނާގެ މޫނު ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ދުރުމިނުގެ ރަސްތާއަކުން ނަރަކައާއި ﷲ ދުރުކުރައްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2840 އަދި މުސްލިމް: 1153)

باب ليلة القَدر

ލައިލަތުލް ޤަދްރި ވިއްޔާގެ ބާބު.

211. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما، (أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ، فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ، فَقَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: (أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُم مُتَحَرِّيهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهما ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔައިދެއްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުންގެ ތެރެއިން ބައެއްފިރިހެނުން ލައިލަތުލް ޤަދްރި ވިއްޔާ ފަހު ހަތްރޭގައި ވަނިކޮށް ހުވަފެނުން ދެއްކިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުވަފެންތަކަކީ ފަހު ހަތްރޭގައި (ލައިލަތުލް ޤަދްރިވާކަމަށް) އެއްގޮތްވެއްޖެކަމަށް އެބަ ފެނިއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ލައިލަތުލް ޤަދްރި ވިއްޔާ ހޯދާ މީހާ ފަހު ހަތްރޭގައި އެކަން ހޯދުމަށް (ގަދަކަމުގައި) މަސައްކަތްކުރާށެވެ"

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ 2015 އަދި މުސްލިމް: 1165)

212. عن عائشة رضي الله عنها: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوِتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔައިދެއްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ފަހު ދިހަރޭގެ އޮނަރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ލައިލަތުލް ޤަދްރި ވިއްޔާ ހޯދުމަށް (ގަދަކަމުގައި) މަސައްކަތްކުރާށެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ 2017 އަދި މުސްލިމް: 1169)

213. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، (أَنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم، كَانَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الأَوْسَطِ مِنْ رَمَضَانَ، فَاعْتَكَفَ عَاماً، حَتَّى إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ ـ وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي يَخْرُجُ مِنْ صَبِيحَتِهَا مِنِ اعْتِكَافِهِ ـ قَالَ: (مَنِ اعْتَكَفَ مَعِي فَلْيَعْتَكِفِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ، فَقَدْ أُرِيتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ، ثُمَّ أُنْسِيتُهَا، وَقَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ مِنْ صَبِيحَتِهَا، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ، وَالْتَمِسُوهَا فِي كُلِّ وِتْرٍ»، قال: فَمَطَرَتِ السَّمَاءُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ. وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَلَى عَرِيشٍ، فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ. فَأَبْصَرَتْ عَيْنَايَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى(جَبْهَتِهِ أَثَرُ الْمَاءِ وَالطِّينِ مِنْ صُبْحِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ ؓ ގެ ރިވާއަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ރަމަޟާނު މެދު ދިހަދުވަހުގައި އިޢުތިކާފު ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ދުވަސް އެއްއަހަރަކު އެކަލޭގެފާނު އެކާވީސް ވަނަ ރޭވެންދެން - އެރޭއަކީ އެރޭގެ ފަޖުރު އެކަލޭގެފާނު އިޢުތިކާފުން ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާ ރޭއެވެ- އިޢުތިކާފުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.: "ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެކުގައި (މެދުދިހަދުވަހުގައި) އިޢުތިކާފު ކުރި މީސްތަކުން ފަހު ދިހަދުވަހުގައި އިޢުތިކާފު ކުރާށެވެ. މިރޭ (ލައިލަތުލް ޤަދުރުވެރިރޭ) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެއްކެވުނު ހަނދުމަފުށުވެ ނެތިކޮށްލެވިއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތީ އެއީ ފެނާއި ހަޑި މަތީގައި އެރޭގެ ހެނދުނު ސަޖިދަކުރައްވަމުންނެވިކަމަށެވެ. ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން އެއީ ފަހު ދިހަދުވަހުގައި ހޯދާށެވެ. އަދި ވިތުރުރޭތަކުގައި ހޯދާށެވެ."

ދެން އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ ؓ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެރޭ އުޑުމަތިން ވާރޭ ވެހިއްޖެއެވެ. އަދި މިސްކިތް ވަނީ (ކަދުރުރުކުގެ) ފަންނެން ހިޔާކުރެވިފައެވެ. އަދި ފުރާޅުން މިސްކިތަށް ފެން ފޯވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެރޭގެ ހެނދުނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެކަލޭގެފާނުގެ ނިތްކުރިމަތީގައި ފެނާއި އަދި ހަޑީގެ އަސަރު (ސަޖިދުން އަވަދިވެވަޑައިގަތުމުން) ފެނިއްޖެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2027 އަދި މުސްލިމް: 1167)

باب الاعتكاف

އިޢުތިކާފުގެ ބާބު.

214. عن عائشة رضي الله عنها: (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، حَتَّى تَوَفَّاهُ الله تعالى، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْبَعْدِهِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ؓ ގެ ރިވާއަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ފަހު ދިހަދުވަހުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅު ހިއްޕެވުމާހަމައަށްވާންދެން އިޢުތިކާފުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެފަހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނުގެފަހުން އިޢުތިކާފު ކުރައްވައިފިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2026 އަދި މުސްލިމް: 1172)

وفي لفظٍ: (كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ، فَإِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ مَكَانَهُ الَّذِي اعْتَكَفَ فِيهِ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ.) "ކޮންމެ ރަމަޟާނެއްގައި ރަސޫލުﷲ ﷺ އިޢުތިކާފު ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފަތިސްނަމާދުން ނަމާދުކުރައްވައިގެން އަވަދިވެވަޑައިގެންނެވީމަ، އެކަލޭގެފާނު އިޢުތިކާފުގައި އިންނަވާ ތަނަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2041)

215. عن عائشة رضي الله عنها ، (أَنَّهَا كَانَتْ تُرَجِّلُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَهِيَ حَائِضٌ، وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فِي الْمَسْجِدِ، وَهِيَ فِي حُجْرَتِهَا، يُنَاوِلُهَا رَأْسَهُ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ޙައިޟުގެ ހާލުގައި ހުންނަވައި، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބޮލުގައި އެކަލޭގެފާނު މިސްކިތުގައި ހުންނަވަނިކޮށް ފުނާއަޅުއްވައިދެއްވައެވެ. އަދި އެކަމަނާ ކޮޓަރިކޮޅުގައި އިންނަވައިގެންނެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އިސްތަށިކޮޅު މިސްކިތުގައި ހުންނަވައި އެކަމަނާއަށް ޖެހޭވަރަށް ދިއްކޮށްލައްވައެވެ."

ޝަރަޙަ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކޮޓަރިކޮޅުވަނީ ނަބިއްޔާގެ މިސްކިތާއި ޖެހިގެންނެވެ. އަދި މިސްކިތުން ކޮޓަރިކޮޅަށް ނިކުމެވޭ ދޮރެއް ހުރިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 296، 2046 އަދި މުސްލިމް 297/9)

وفي رواية: (وَكَانَ لا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إلاَّ لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ).

މާނައީ: "އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އިންސާނާގެ ޙާޖަތް ފުއްދުމަށް ފިޔަވާ ގެތެރެއަށް ވަޑައިގެން ނުގަންނަވައެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 297)

وفي رواية: (أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: إنِّي كُنْتُ لأَدْخُلُ الْبَيْتَ لِلْحَاجَةِ ـ وَالْمَرِيضُ فِيهِ ـ فَمَا أَسْأَلُ عَنْهُ إلاَّ وَأَنَا مَارَّةٌ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ.: "ޙާޖަތަކަށްޓަކައި (އިޢުތިކާފުގައި ހުންނަވައިރު) ބޮޑުކަމަށް ވަދެން ގެއަށް ވަންނަމެވެ. އަދި ބަލިމީހެއްހުރިނަމަވެސް، އެހެންނަމަވެސް ހިނގާފައިދާއިރު މެނުވީ އެ ބަލިމީހާގެ ހާލު ނުބަލަމެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 297/7)

216. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: (قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله إنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ: أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً ـ وَفِي رِوَايَةٍ: يَوْماً ـ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ؟ قَالَ: (فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ).

މާނައީ: ޢުމަރު ބިނުލް ޚައްޠާބު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. "ދަންނަވީމެވެ. އޭ ރަސޫލުالله އެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނު ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޒަމާނުގައި މަސްޖިދުލް ޙަރާމްގައި އެއްރެއް -ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ދުވަހެއް - އިޢުތިކާފުގައި އިންނަން ނަދުރު ވީމެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.: "ތިބާގެ ނަދުރު ފުއްދާށެވެ."

وَلَمْ يَذْكُرْ بَعْضُ الرُّوَاةِ (يَوْماً) ولا (لَيْلَةً).

މާނައީ: (ދުވަހެއްގެ ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި ބައެއް ރާވީން ދުވަހެއް ނުވަތަ ރެއެއް މިލަފުޒުން ޒިކުރު ނުކުރައްވައެވެ.

(ބުޚާރީ: 2032، 2034 އަދި މުސްލިމް: 1656)

217. عن صفية بنت حيي رضي الله عنها قالت: (كَانَ رسول الله صلى الله عليه وسلم مُعْتَكِفًا في المسجد، فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلاً فَحَدَّثْتُهُ، ثُمَّ قُمْتُ لأَنْقَلِبَ، فَقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَنِي - وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ - فَمَرَّ رَجُلانِ مِنَ الأَنْصَارِ، فَلَمَّا رَأَيَا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَسْرَعَا في المشي، فَقَالَ: (عَلَى رِسْلِكُمَا، إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ، فَقَالا: سُبْحَانَ اللهِ! يَا رَسُولَ اللهِ، فَقَالَ: (إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنِ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ، وَإِنِّي خِفْتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرّاً) أَوْ قَالَ: (شَيْئاً).

މާނައީ: ޞަފިއްޔާ ބިންތު ޙުޔައްޔު رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުالله ﷺ މިސްކިތުގައި އިޢުތިކާފުގައި އިންނަވަނިކޮށް ތިމަންކަމަނާ އެކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް އައީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާ ގަޔާއި ރޭގަނޑުން ވާހަކަ ދެއްކީމެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ތިމަންކަމަނާ އެނބުރި ދިޔުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުވެސް ތިމަންކަމަނާ ގެއަށް ރައްދުކުރުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ގެ ހުރީ އުސާމާ ބިން ޒައިދުގެ ގެކޮޅުގައެވެ. ދެން އަންޞާރުންގެ ތެރެއިން ދެފިރިހެނުން އެތަނުން ހިނގައްޖެއެވެ. ދެން އެދެފިރިހެނުން ރަސޫލުالله ﷺ ފެނިވަޑައިގަތުމުން އެދެފިރިހެނުން ހިނގުން އަވަސްކޮށްލިއެވެ. ދެން ރަސޫލުالله ﷺ އެދެފިރިހެނުންނަށް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.: "ތިދެފިރިހެނުން މަޑުމަޑުން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެކަމަނާއީ ޞަފިއްޔާ ބިންތު ޙުޔައްޔުގެ ދަރިކަނބަލުން ނޫނެވެ."

ދެން އެދެފިރިހެނުން ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ޝައިޠާނާ އާދަމުގެ ދަރިންގެ ގައިގައި ލޭހިނގާ ފަދައިން ދުއްވައެވެ. އަދި ތިޔަ ދެފިރިހެނުންގެ ހިތްތެރޭގައި ނުބައި އެއްޗެއް އަޅައިލާނެކަމަށް ތިމަންކަލޯގެފާނު ބިރުގަތީމެވެ." (ނުވަތަ ޙަދީޘްކުރެއްވީ އެއްޗެއް ހިތަށް އަޅާލާނެކަމަށެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުހާރީ: 2035، 2038، 3101، 3281، 6219 އަދި މުސްލިމް: 2175)

وفي رواية؛ (أَنَّهَا جَاءَتْ تَزُورُهُ فِي اعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَامَتْ تَنْقَلِبُ، فَقَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَعَهَا يَقْلِبُهَا، حَتَّى إِذَا بَلَغَبَاب الْمَسْجِدِ عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ، ثُمَّ ذَكَرَهُ بِمَعْنَاهُ).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ރަމަޟާނު ފަހު ދިހައެއްގައި އެކަމަނާ ނަބިއްޔާ ﷺ އިޢުތިކާފުގައި އިންނަވަނިކޮށް ޒިޔާރަތްކުރަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ގަޑިއެއްހާއިރު އެކަމަނާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަން އިންނެވުމަށްފަހު ގެއަށް ދިޔުމަށް ތެދުވެ ވަޑައިގަތުމުން، އެކަމަނާ ގެއަށް ފޮނުއްވުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އުއްމު ސަލަމާ (رضي الله عنها) ގެކޮޅުގެ ދޮރާށި ހިސާބަށް އެކަމަނާއި ވަޑައިގަތުމާއި ހިސާބަށް...." އަދި ކުރީގެ ރިވާޔަތުގައިވާ ފަދައިން މާނައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 2175)

كتاب الحَجِّ

ޙައްޖުގެ ފޮތް.

كتاب الحَجِّ

ޙައްޖުގެ ފޮތް.

باب المواقيت

މީޤާތުތަކުގެ ބާބު.

218. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه: (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم وَقَّتَ لأَهْلِ الْمَدِينَةِ، ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلأَهْلِ الشَّامِ، الْجُحْفَةَ، وَلأَهْلِ نَجْدٍ، قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلأَهْلِ الْيَمَنِ، يَلَمْلَمَ، وقال: (هُنَّ لَهُنَّ، وَلِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ أَوِ الْعُمْرَةَ، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ: فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ދިވެވިގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންގެ މީޤާތަކީ ޛުލްޙުލައިފާ ކަމުގައާއި އަދި ޝާމުގެ އަހުލުވެރިންގެ މީޤާތަކީ ޖުޙްފާކަމުގައާއި އަދި ނަޖުދުގެ އަހުލުވެރިންގެ މީޤާތަކީ ޤަރުން މަނާޒިލު ކަމުގައާއި އަދި ޔަމަނުގެ އަހުލުވެރިންގެ މީޤާތަކީ ޔަލަމްލަމް ކަމުގައި ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެ މީޤާތުތަކަކީ ވެސް އެތަންތަނުގެ އަހުލުވެރިންނަށެވެ. އަދި އެތަނުން ޙާޖަވި އަންނަ އެތަންތަނުގެ އަހުލުވެރިން ނޫން މީހުންނަށެވެ. އެއީ ޙައްޖާއި އަދި ޢުމްރާއަށް އަންނަ މީސްތަކުންނަށެވެ. އަދި އެނޫން މީސްތަކުން (އެބަހީ މީޤާތުތަކުގެ އެތެރޭގެ މީސްތަކުން) އެމީހުން އުޅޭ ހިސާބުންނެވެ. އެއީ މައްކާގެ އަހުލުވެރިންނަށް (ވާ މީޤާތަކީ) މައްކާއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1524، 1526، 1529، 1530، 1845 އަދި مسلم: 1181)

219. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، أَنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (يُهِلُّ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَأَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ، وَأَهْلُ نَجْدٍ: مِنْ قَرْنٍ).

قال عبدالله: وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: (وَيُهِلُّ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمْلَمَ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ދިވެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މަދީނާގެ އަހުލުވެރިން އިޙްރާމް ބަންދާނީ ޛުލްޙުލައިފާއިންނެވެ. އަދި ޝާމުގެ އަހުލުވެރިން އިޙްރާމް ބަންދާނީ އަލްޖުޙްފާއިންނެވެ. އަދި ނަޖުދުގެ އަހުލުވެރިން އިޙްރާމް ބަންދާނީ ޤަރުން (މަނާޒިލު)ންނެވެ."

އަދި ޢަބްދުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވި ކަމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޚަބަރުލިބިއްޖެއެވެ. ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އަދި ޔަމަނުގެ އަހުލުވެރިން އިޙްރާމް ބަންދުކުރާނީ ޔަލަމްލަމް އިންނެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1525 އަދި مسلم: 1182)

باب ما يلبس الـمُحرِم من الثياب

ހެދުމުގެ ތެރެއިން އިޙްރާމް ބަންދަ މީހާ އަޅާ ހެދުން.

220. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما: (أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ قَالَ: (لا يَلْبَسُ الْقُمُصَ، وَلا الْعَمَائِمَ، وَلا السَّرَاوِيلاتِ، وَلا الْبَرَانِسَ، وَلا الْخِفَافَ، إلاَّ أَحَدٌ لا يَجِدُ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ، وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ، وَلا يَلْبَسْ مِنَ الثِّيَابِ شَيْئاً مَسَّهُ زَعْفَرَانٌ أَوْ وَرْسٌ).

وللبخاري : (وَلا تَنْتَقِبُ الْمُحرمة وَلا تَلْبَسُ الْقُفَّازَيْنِ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ނަބިއްޔާކުރިން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. " އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ހެދުމުގެ ތެރެއިން އިޙްރާމް ބަންދަ މީހާ އަޅާނީ ކޮން ހެދުމެއްތޯއެވެ؟" ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މިޔަބައިމީހުން ގަމީސް ނުލާނެއެވެ. އަދި ބޮޑުތޮޅާވެސް ނުލާނެއެވެ. އަދި ހަރުވާލުވެސް ނުލާނެއެވެ. އަދި ކޯޓިއަކުންވެސް ނުލާނެއެވެ. އަދި ފުއްޓަރުވެސް ނުލާނެއެވެ. އަދި ފައިވާނެއް ނެތް މީހާ ފުއްޓަރު އަޅާށެވެ. ނަމަވެސް ތުނބުޅިކަރިން މަތީބައި (ތަނބުޅިކަރި ފެންނާން ގޮތަށް) ބުރިކޮށްލާށެވެ. އަދި ޒަޢުފަރާން (ސަވޯރާން) އަދި ވަރުސް (މީރުވަސް ދުވާ ބާވަތެއް) ޖަހާފައިވާ ހެދުމެއްނުލާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 134 އަދި مسلم: 1177)

އަދި ބުޚާރީގައިވެއެވެ. "އިޙްރާމް ބަންދަ އަންހެނާ ނިޤާބު ނުލާނެއެވެ. އަދި އަތްއުރަ ނުލާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1838)

221. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قَالَ: «سَمِعْتُ النبي صلى الله عليه وسلم يَخْطُبُ بِعَرَفَاتٍ: (مَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَاراً فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلَ) يعني لِلْمُحْرِمِ.

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ ޢަރަފާތުގައި ޚުޠުބާ ދެއްވަނިކޮށް އަޑުއިވިފައިވެއެވެ.

"އަރަނާ ފައިވާނުއް ނެތް މީހާ ޚަފް ޚުއްފަސް އަޅާށެވެ. އަދި އަންނާނާ އިޒާރު ނުލިބޭ މީހާ ހަރުވާލު އަޅާށެވެ." އެބަހީ އިޙްރާމް ބަނދެ މީހާއެވެ.

(މަސްދަރު: البخاري 5808، 5835 އަދި مسلم 1178)

222. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه (أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ. إنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لا شَرِيكَ لَكَ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ތަލްބިޔާއަކީ "لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ. إنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لا شَرِيكَ لَكَ"އެވެ.

(މާނައަކީ: ޔާﷲ އަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވަމެވެ. ޔާ ﷲއެވެ. ޔާ ﷲއަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވަމެވެ. ޔާ ﷲއަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވަމެވެ. ޔާ ﷲއަށް އެއްވެސް ޝަރީކަކުނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާ ޙަމްދުތަކާއި އަދި ނިޢުމަތްތައް އަދި ވެރިކަމުވެސް ޔާ ﷲއަށެވެ. އަދި ޔާ އިލާހަށް އެއްވެސް ޝަރީކަކުނުވެއެވެ.)

ޝަރަޙް: ތަލްބިޔާގެ އާލި މާނައާއި ޢާދައިވެފައެވެ.

قال: وكان عبد الله بن عمر يزيد فيها: لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لبيك، وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ

މާނައީ: އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ތަލްބިޔާގައި މިފަދައިން އިތުރު ކުރައްވައެވެ. "لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لبيك، وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ" (މާނައީ: "ޔާﷲ އަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވަމެވެ. ޔާ ﷲއަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވަމެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިކަން އަލުން އަލުން ކުރުމުގައި އެހީތެރިކަމަށް އެދެމެވެ. އަދި ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއްވެސް ޔާ ﷲގެ ދަށުގައެވެ. ޔާ ﷲއަށް އިޖާބަދީ ކިޔަމަންތެރިވަމެވެ. އަދި ރަޣްބާއި އަދި ޢަމަލު ކަންކަމަކީ ދަންނަވާން ވާނީ ޔާ ﷲގެ ކިބައިންނެވެ."

(މަސްދަރު: البخاري: 1549، 5915 އަދި مسلم: 1184)

223. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ليس مَعَهَا حُرْمَةٌ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲއާއި އަދި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް އެއްދުވަހާއި ރޭގަނޑުގެ ދުރުމިނުގެ ރަސްތާގެ ދަތުރެއް މަޙްރަމެއްނުލާ ކުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1088 އަދި އަދި މުސްލިމް: 1339)

وفي لفظ للبخاري (لا تُسَافِرُ يوماً، ولا ليلة، إلاَّ مَعَ ذِي مَحْرَمٍ)

މާނައީ: އަދި ބުޚާރީގެ ލަފުޒެއްގައި އައިސްފައިވެއެވެ. "އަންހެނާ ދުވާލެއްވެސް އަދި ރޭގަނޑެއްވެސް މަޙްރަމެއް ނެތި ދަތުރު ނުކުރާހުށިކަމެވެ."

(މަސްދަރު: މިލަފްޒު ވަނީ މުސްލިމުގައި 1339 ގައެވެ.)

باب الفدية

ފިދްޔާގެ ބާބު.

224. عن عبد الله بن مَعْقل قال: (جَلَسْتُ إِلَى كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْفِدْيَةِ؟ فَقَالَ: نَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً، وَهِيَ لَكُمْ عَامَّةً! حُمِلْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَى وَجْهِي. فَقَالَ: (مَا كُنْتُ أُرَى الْوَجَعَ بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى ـ أَوْ مَا كُنْتُ أُرَى الْجَهْدَ بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى ـ أَتَجِدُ شَاةً؟ فَقُلْتُ: لا، قَالَ: (فصُمْ ثلاثة أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ)

وفي روايةٍ، (فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: أَنْ يُطْعِمَ فَرَقاً بَيْنَ سِتَّةِ مَسَاكِينَ، أَوْ يُهْدِيَ شَاةً، أَوْ يَصُومَ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން މަޢްޤިލުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަޢުބު ބިން ޢުޖްރާގެ އަރިހުގައި އިށީނީމެވެ. އަދި ފިދްޔާއާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިދްޔާ ބާވައްލެވުނީ ހާއްސަކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ގުޅިގެންނެވެ. އަދި އާންމުކޮށް ވަނީ ތިޔަބައިމީހުން (އާއްމު މުސްލިމުންގެ) މައްޗަށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހަށް އުފުލައިގެން ގެންދެވުނެވެ. އޭރު (ތިމަންގެ ބޮލުގެ ސައިތަށިގެ ނުވަތަ) އުކުނުތަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމައްޗަށްވެސް ފެތުރިގެންވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ކަލޭގެފާނަށް ޖެހިލުމާ ވަރަށް ބޮޑު ޖެހިލުމާވަރަކަށް ނުދެކެމެވެ. ނުވަތަ ކަލޭގެފާނަށް ޖެހިލުމާ ވަރަށް ވުރެ ބޮޑު އެކަން ބޮޑެތި ފުރާޅުމާވަރަކަށް ނުދެކެމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ބަކަރިއެއް ފިދްޔާއެއްގެ ގޮތުގައި ކަތިލުން ލިބޭން ހުރިތޯ؟"

ދެންނެވީމެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެހެންވީމާ ތިންދުވަހު ރޯދަހިއްޕަވާށެވެ. ނުވަތަ ހަ މިސްކީނަކަށް ކާންދޭށެވެ. ކޮންމެ މިސްކީނަކަށް ބައި ޞާޢުގެ މިންވަރެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4517 ، 4516 އަދި މުސްލިމް: 1201)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަމަޖެއްސެވީ ހަ މިސްކީނުންނަށް ކާންދެއްވުމަށް ނުވަތަ ހަދިޔާގެ ގޮތުގައި ބަކަރިއެއް ކަތިލުމަށް ނުވަތަ ތިންދުވަހު ރޯދަހިއްޕެވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ."
(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1817)

باب حُرمة مكة

މައްކާ ހުރުމަތްތެރިވެގެންވާކަމުގެ ބާބު.

225. عن أبي شُرَيح خويلد بن عمرو الخزاعي العدوي رضي الله عنه: أنه قال لعمرو بن سعيد بن العاص ــ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إلَى مَكَّةَ ــ: ائْذَنْ لِي، أَيُّهَا الأَمِيرُ، أَنْ أُحَدِّثَكَ قَوْلاً قَامَ بِهِ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم الْغَدَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ، فَسَمِعَتْهُ أُذُنَايَ، وَوَعَاهُ قَلْبِي، وَأَبْصَرَتْهُ عَيْنَايَ، حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ، (أَنَّهُ حَمِدَ الله، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: (إنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا الله تَعَالَى [يوم خلق السّموات والأرض] ، وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ، فَلا يَحِلُّ لامْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاَللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَماً، وَلا يَعْضِدَ بِهَا شَجَرَةً، فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ بِقِتَالِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم فيها فَقُولُوا: إنَّ الله أَذِنَ لِرَسُولِهِ، وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ. وَإِنَّمَا أَذِنَ لرسوله سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالأَمْسِ، فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ، فَقِيلَ لأَبِي شُرَيْحٍ: مَا قَالَ لَكَ عمرو؟ قَالَ: أَنَا أَعْلَمُ بِذَلِكَ مِنْكَ، يَا أَبَا شُرَيْحٍ، إنَّ الْحَرَمَ لا يُعِيذُ عَاصِياً، وَلا فَارّاً بِدَمٍ، وَلا فَارّاً بِخَرْبَةٍ).

މާނައީ: އަބޫ ޝުރައިޙު ޚުވައިލިދު ބިން ޢަމްރު އަލްޚުޒާޢީ އަލްޢަދަވީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޢަމްރު ބިން ސަޢީދު ބިން އަލްޢާޞްއަށް ދެންނެވިއެވެ. (އޭރު ޢަމްރު ބިން ސަޢީދު ބިން އަލްޢާޞް މައްކާއަށްފޮނުވުން ދިޔައީ މައްކާގައި ހުންނެވި ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރުގާ ހަނގުރާމަކުރެއްވުމަށް މައްކާއަށް ލަޝްކަރު ފޮނުވުމަށެވެ). އޭ އަމީރެވެ. މައްކާ ފަތަޙަކުރެއްވި ދުވަހު ހެނދުނު ނަބިއްޔާ ﷺ ތެދުވެ ބަޔާންކޮށްދެއްވި ބަސްތަކެއް ކަލޭގެފާނަށް ކިޔައިދިނުމަށް އަހުރެންނަށް ހުއްދަދެއްވާށެވެ. މިބަސްތައް ކަލޭގެފާނު ދެކަނުން އަޑުއަހައި ހިތުން ދެނެގަތީން (ދަރުސްކޮށް) އަދި ހިމަނުނާގެ ދެލޮލުން، އެބަސްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވި އިރު ދުށީމެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ﷲއަށް ހަމްދުކުރެއްވުމަށްފަހު އަދި ޘަނާކިޔުއްވުމަށްފަހު ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. "މައްކާވަނީ ﷲ ތަޢާލާ ބިން

އުފެއްދެވި ދުވަހު ޙަރަމެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އަދި އެއީ ޙަރަމެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅީ މީސްތަކުންނެއް ނޫނެވެ، އަދި ﷲއާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހަކަށް އެތަނުގައި މީހުންގެ ލޭއޮހޮރުވައި އަދި ގަސް ކަނޑުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހަނގުރާމަކުރުން ހުއްދަކުރުމަށް ﷲގެ ރަސޫލާފުޅު ކުރެއްވިޔާ ބުނު ހުއްދަކުރާ މީހަކު ބުނެފިނަމަ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ހުއްދަކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހުއްދަނުކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ދުވާލުން ސާޢަތެއް (ވަގުތުކޮޅެއްގައި) ދެންވި ހުއްދަކުރެއްވީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްކާގެ ޙުރުމަތްތެރިކަން މިއަދު އިއްޔެގެދުވަހުގެ ގޮތަށް ރުޖޫޢަވެއްޖެއެވެ. އަދި ޙާޟިރުވެތިބިމީހާ ހާޒިރުނުވާ މީހާއަށް ކިޔައިދޭށެވެ."

ދެން އަބޫ ޝުރައިޙަށް ދެންނެވުނެވެ. ދެން ޢަމްރު (ބިން ސަޢީދު ބިން އަލްޢާޞް) ބުނީ ކީކޭހެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. "ބުނީއެވެ. އަބޫ ޝުރައިޙްއެވެ. ތިބާއަށްވުރެ މިކަން އަހަރެން ދަންނަހުރީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޙަރަމް ފާފަވެރިޔާ ގެންނަ މީހަކަށް ނުވަތަ މީހަކު ލޭއޮހޮރުވައިގެން ފިލި މީހަކަށް ނުވަތަ އެކަށްކުރުމުގެ ޚިޔާނާތްތެރިވެ ފިލައިގަތް މީހުންނަށް ރައްކާތެރިކަން ނުދޭނެއެވެ."

ޝަރަޙު: އޭނާގެ ހަމަލާދެނީ ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރު ﵁ އެވެ. ސަބަބަކީ އުމަވީން ޔަޒީދު ޚިލާފަތު ބައިޢަތް ކާރިސްޖެހު އަރުވައިގަތް ފޯރުކޮށްލުން ސަބަބުންނެވެ. އޭރު ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރުގެ އަޚާއްކަމުގައިވާ ޢަމްރު ބިން ޒުބައިރެވެ. ޢަމްރު ބިން ޒުބައިރު އާ ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރު ﵁ ގެ ދެމެދުގައި ޢަދާވާތްތެރިކަމެއް ވިއެވެ. އަދި ޢަމްރު ބިން ޒުބައިރު މަރުވިއިރު ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރާ ހަނގުރާމަކުރަން ފޮނުވީ މިޢަމްރުއެވެ. މިޢަމްރު ޤައިދުކަމުގައި ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރާ ދެކޮޅަށް އެކަލޭގެ ހަޔާތުގައި ހަނގުރާމަކުރަމުންދިޔައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 104، 1832 ، 4295 އަދި މުސްލިމް 1354.)

الخَرْبة: بالخاء المعجمة والراء المهملة، قيل: الخيانة، وقيل البلية، وقيل: التهمة، وأصلها في سرقة الإبل، قال الشاعر: (والخارب اللص يحب الخاربا)

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.: ޚަރްބާ މިލަފުޒު ވަނީ ޚާގައި އަބަޒަރު ދިރި އަދި ރާގައި ސުކޫނުލެވިގެންނެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ޚިޔާނާތްތެރިކަމުގައި އަދި ބަލާވެރިކަމުގައި އަދި ތުހުމަތްކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. އަސްލަކީ ޖަމަލު ވަގަށް ނަގާކަމުގައި ބޭނުންކުރާ ލަފުޒެކެވެ. ޝާޢިރު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. (والخارب اللص يحب الخاربا).

226. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم - يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ – (لا هِجْرَةَ بَعْدَ الفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اُسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا)، وَقَالَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ: (إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ الله يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ والأَرْضَ، فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ الله إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ الْقِتَالُ فِيهِ لأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَمْ يَحِلَّ لِي إِلاَّ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ – وهي ساعتي هذه – فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ الله إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لا يُعْضَدُ شَوْكُهُ، وَلا يُنَفَّرُ صَيْدُهُ، وَلا يَلْتَقِطُ لُقْطَتَهُ إِلاَّ مَنْ عَرَّفَهَا، وَلا يُخْتَلَى خَلاهُ) فَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ الله إِلاَّ الإِذْخِرَ، فَإِنَّهُ لِقَيْنِهِمْ وَبُيُوتِهِمْ، فَقَالَ: (إِلاَّ الإِذْخِرَ).

القين: الحداد.

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މައްކާ ފަތަހަ ކުރެއްވި ދުވަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "(މައްކާ) ފަތަހަކުރުމަށްފަހު (މައްކާއިން) ހިޖުރަކުރުމެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ޖިހާދު އަދި ނިޔަތް ވެއެވެ. އަދި ޖިހާދަށްދިޔުމަށްނަން ޖިހާދަށް ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ ހަނދުމަފަރާތުން ނުކުންނާށެވެ."

އަދި މައްކާ ފަތަހަކުރެއްވި ދުވަހު އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން މިރަށް އުޑާއި ބިން އުފެއްދެވި ދުވަހު ﷲ ގެ ޙުރުމަތުގެ ސަބަބުން ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ކަނޑައެޅިގެންވާ ބިމެކެވެ. ﷲ ގެ ޙުރުމަތުގެ ސަބަބުން ޤިޔާމަތް ދުވަހާއި ހަމައަށް ހަރާމްވާނެއެވެ. އަދި މިރަށުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަކީ ކުރީން އެއްވެސް މީހަކަށް ޙަލާލްކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. މިރަށުގައި ހަނގުރާމަކުރުން ޙަލާލްވީ މިއަދުގެ ދުވާލުގެ ވަގުތުކޮޅަކަށެވެ. - އެއީ މިވަގުތުކޮޅެވެ. - އަދި އެކަމުވެސް ﷲ ގެ ޙުރުމަތުގެ ސަބަބުން ޤިޔާމަތާއި ހަމައަށް ޙަރާމްވެގެންވެއެވެ. އަދި އެތަނުގެ ކަށިގަސް ކަނޑައިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެތަނުގެ (ޝިކާރަކުރާތަން)ޖަނަވާރު (ބިރުގަންނަވައިގެން) ފިލުވައިގެން (އެބައި އެއްތަނުން އަނެއްތަނަކަށް ދުއްވައިގެން) ނުވާނެއެވެ. އަދި ވެއްޓިފައިވާ އެއްޗެއް އެއްސެއް ހޯދުމަށް (ވެރިފަރާތަށް ހުށަހަޅުމަށް) އިއުލާނު ކުރާ މީހަކު ނޫނީ ނަގައިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ގަސްގަހާ(ފިޔަވަޅު) ކަނޑައިގެން ނުވާނެއެވެ." ދެން ޢައްބާސް رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. އިޛްޚިރު (ދަގަނޑުގެމަސައްކަތްތެރިންނާއި ގެދޮރު ބިނާކުރާނަމަ) ފިޔަވައެވެ. އެއީ މައްކާގެ ދަނޑުވެރިންނާއި ގެރުހީ އެއްޗެކެވެ. އެހެންކަމުން އިޛްޚިރުގެ ބޭނުން ކުރެވެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އިޛްޚިރު ފިޔަވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1587، 1833، 1834، 2783، 2825، 3189، 4313 އަދި މުސްލިމް 1353.)

باب ما يجوز قتله

ޙަރަމުގައި ޤަތުލުކުރުން ހުއްދަވާކަމުގެ ބާބު.

227. عن عائشة رضي الله عنها : أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ كُلُّهُنَّ فَاسِقٌ، يُقْتَلْنَ فِي الْحَرَمِ: الْغُرَابُ، وَالْحِدَأَةُ، وَالْعَقْرَبُ، وَالْفَأْرَةُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ޖަނަވާރުތަކުގެ ތެރެއިން ފަހެއް ޖަނަވާރެއްވެސް ފާސިޤު (އެންމެ ނުބައި ހާނިތެރި) ޙަރަމް ތެރޭގައިއެވެ ޤަތުލުކުރެވޭނެއެވެ. ހުރިހާ ޖަނަވާރެއްވެސް ޙަރަމުގައި ޤަތުލުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. އެއީ ކާޅާއި އަދި ހިތަދާ (ބޮޑު ވަލްތަރުއް ޝިކާރަ ކުރާ ދޫނިއެއް) އަދި ނަރުގަނޑުދި އަދި މީދާ އަދި ވަލު ކުއްތާއެވެ. (މީހުންނަށް ގައްޓުންދޭ ކުއްތާއެވެ.)"

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1829، 3314 އަދި މުސްލިމް 1198)

ولمسلمٍ (يُقْتَلُ خَمْسٌ فَوَاسِقُ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ)

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. "ފަސް ފާސިޤުން (ދިރޭހާއެއްޗެއް) ޙަރަމުގައާއި އަދި އެނޫންތަނެއްގައިވެސް ޤަތުލުކުރާށް ހުއްދައެވެ."

(މަޞްދަރު: މުސްލިމް: 1198)

باب دخول مكة وغيره

މައްކާއަށް ވަންނާއި އަދިވެސް އެހެންހެންވެސް ކަންކަން ނަންގަމު ބާބު.

228. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: (اُقْتُلُوهُ).

މާނައީ: އަނަސްބިން މާލިކު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ފަތުޙުގެ އަހަރު މައްކާއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުގައި މިޣްފަރެއް (ތަރަސްދު ކާރެއް ނުވަތަ ހެލްމެޓެއް) އޮތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެބޮލުން ނެގުމުން މީހަކު އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. އިބްނު ޚަޠަލު ކަޢުބާގެ އުރަކޮޅުގައި އޮޅިގަނެގެން އެބައޮތެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާ ޤަތުލުކުރާށެވެ."

ޝަރަޙު: ދަންނާށެވެ. މި ޙަދީޘް ހަޖްޖަށް އިސްތިދުލާލް އުޞޫލުތަކުން މަތީގައި މުސްލިމުންގެ ދުނިޔަވީ އަދި މައްކާއަށް ވަދެވޭނެ ގޮތުގެ ޙުކުމް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ޖިހާދުގައި މަދަދުވެރި ކަމުގެ ތަފާސް ނަބިއްޔާ ﷺ

އަށް ނިސްބަތްކޮށް ކިޔައި އުޅެން މީހެކެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ ހިލާލު ކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. އޭނާ ގަތުލު ކުރެއްވީ އަލީ ބިން އަބީޠާލިބު ؓ އެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުހާރީ: 1836، 3044، 4286، 5808 އަދި މުސްލިމް 1357)

229. عن عبد الله بن عُمر رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم دَخَلَ مَكَّةَ مِنْ كَدَاء، مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ وَخَرَجَ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ މައްކާއަށް ވަޑައިގެންނެވީ ބަތްޙާ (މައްކާގެ ހިސާބެއް)ގައިވާ ކަދާއު ކިޔުން ގުރުބަދަ މަތީ އުސްމަގުކޮށްނެވެ. (މިތަންވަނީ މަޤުބަރާތަކުގެ ގާތުގައެވެ.) އަދި (މައްކާއިން) ނުކުމެވަޑައިގެންނެވީ ދޮގުރުބަދަ ދުމުގައިވާ ތިރިމަގުކޮށްނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުހާރީ: 1576 އަދި މުސްލިމް: 1257)

230. عن عبد اللهَّ بن عمر رضي الله عنه قال: (دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم الْبَيْتَ، وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَبِلالٌ، وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ، فَأَغْلَقُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ، فَلَمَّا فَتَحُوا: الباب كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ وَلَجَ، فَلَقِيتُ بِلالاً، فَسَأَلْتُهُ: هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم؟ قَالَ: نَعَمْ، بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمانِيَيْنِ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ؓ ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ކަޢުބާއަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އުސާމާ ބިން ޒައިދު އަދި ބިލާލު އަދި ޢުސްމާން ބިން ޠަލްޙާވެސް (އެކަލޭގެފާނާއި އެކު) ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާއި ދޮރު ޖަހައިފިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދޮރުހުޅުވުމުން އެންމެ ފުރަތަމަ އެރީ ތިރަޔާ ތިމަންކަލޭގެފާނެވެ. އަދި ބިލާލާ ބައްދަލުކޮށް ނަބިއްޔާ ﷺ ކަޢުބާގެ ތެރޭގައި ނަމާދުކުރެއްވިތޯ ސުވާލުކުރީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ. "ޔަމާނީ ދެ ތަނބުގެ ދެމެދުގައެވެ." (އެއީ ކަޢުބާގެ ތެރޭ ހުރި ތަނބުތަކުން ޔަމާނީ އަދި ހަޖަރުލް އަސްވަދު ހުރި ދިމާގައި ހުރި ދެތަނބުގެ ދެމެދުގައެވެ. ޔަމާނީ ކިޔުނީ ޔަމަނާއި ދިމާގައި ވާތީ އެކަމަށް ނިސްބަތްކޮށެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުހާރީ: 1598 އަދި މުސްލިމް 1329)

231. عن عمر رضي الله عنه، (أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ، وَقَالَ: إِنِّي لأَعْلَمُ أَنَّك حَجَرٌ، لا تَضُرُّ وَلا تَنْفَعُ، وَلَوْلا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ)

މާނައީ: ޢުމަރު ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނު ޙަޖަރުލް އަސްވަދުގެ އަރިހަށް އައިސް އޭގައި ބޮސްދެއްވާފައި އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެނގޭ ކަލެއަކީ ހިލައެއްކަން

އުނގެއްވެ. ތިޔަހެދުމުން ފައިދާއެއް އަދި ގެއްލުމެއްވެސް ނުކޮށްދޭނެކަމުގައެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ބޮސްދެއްވާތަން ނުފެނިއްޖެނަމަ ތިޔަހިލައިގައި ބޮސްނުދިނީމުހެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1597 އަދި މުސްލިމް: 1270)

232. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (قَدِمَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم وَأَصْحَابُهُ مَكَّةَ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: إِنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْكُمْ قَوْمٌ قد وَهَنَتْهُم حُمَّى يَثْرِبَ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَنْ يَرْمُلُوا الأَشْوَاطَ الثَّلاثَةَ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ، وَلَمْ يَمْنَعْهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الأَشْوَاطَ كُلَّهَا، إلاَّ الإِبْقَاءُ عَلَيْهِمْ)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުالله ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުން މައްކާއަށް ވަޑައިގަތުމުން މައްކާގެ މުޝްރިކުން (މުސްލިމުންނަށް މަލާމާތަށް) ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އަންނަނީ ޔަޘްރިބު (މަދީނާގެ) ހުމުގެ ސަބަބުން ނިކަމެތިވެފައިވާ ބައެކެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ (މައްކާގެ މުޝްރިކުންނަށް ދެއްކުމަށް) ފުރަތަމަ ތިންބުރުގައި ދުވުމަށް (ހިނގުމާއި ދުވުމާއި ދެމެދުގައި ވާ ދުވުމަށް) އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދެރުކުނުން (ރުކުނުލް ޔަމާނީ އަދި ޙަޖަރުލް އަސްވަދުގެ) ދެމެދުގައި ހިނގުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މުޅި ބުރުގައި އެއްކޮށް ދުވުމަށް މަނާކުރެއްވީ އެބައިމީހުންނަށް ރަޙުމްކުރެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ."

ނޯޓު: މައްކާގެ މުޝްރިކުން ތިބީ ފުރަތަމަދުވަހުގައި ދުރުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ހިނގާމީހުން ނުފެންނާނެއެވެ. އެއީ ގުޅުގެ ކައިރިގައި ހުރި ކުޑަ ފުރަތަމަދުވަހެވެ. އެތަނުން މުސްލިމުން ފެނި ބަލައިގެންފައި މަދީނާގައި އޮތް ހުރުމުގައި ދުރު ނިކަމެތިވެފައެވެ. ނަމަވެސް މައްކާގެ މުޝްރިކުންނަށް މުސްލިމުން ނިކަމެތިވެފައި ނުވާކަން ނިކުންނަވަން ނަބިއްޔާ ﷺ އެގޮތަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1602، 4256 އަދި މުސްލިމް: 1266)

233. عن عبد الله بن عمررضي الله عنه قال: (رَأَيْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم ــ حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ ــ إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الأَسْوَدَ، أَوَّلَ مَا يَطُوفُ، يَخُبُّ ثَلاثَةَ أَشْوَاطٍ)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަބިއްޔާ ﷺ -މައްކާއަށް ވަޑައިގަތުމުން- ޙަޖަރުލް އަސްވަދަށް އިސްތިލާމް ކުރައްވަމުން ދާތަން، ފުރަތަމަ ޠަވާފުކުރައްވާއިރު، ތިންބުރުގައި ބާރުހިނގުމުގައި (މަޑު ދުވުމެއް، ހިނގުމާއި ދުވުމާއި ދެމެދުގައި ހުރިގޮތެއް) ބުރުޖެއްސަވާތީ ދެކެވަޑައިގަތީމެވެ."

(މަސްދަރު: ބުޚާރީ: 1603 އަދި މުސްލިމް 1261)

234. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (طَافَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ، يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِحْجَنٍ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ؓ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ޠަވާފުކުރެއްވީ ޖަމަލެއްގައި ތިއްބަވައިގެންނެވެ. އަދި ރުކުނުގައި އިސްތިލާމުކުރެއްވީ މިޙްޖަނުން(ބޮލުގައި ވަޅުދަނޑިއާ އެއްފަދަ ބާލައިފައިވާ) އިސްތިލާމްކޮށް (އެއީ އަސްވަދުގެ ރުކުނުގައި ޖެހުމެވެ ބޮޑު ހަޖަރު އަސްވަދަށް ބާއްވަވައިގެން) ކުރައްވަމެވެ."

الْمِحْجَنُ: عصاً مَحْنِيَّةُ الرأس

(މިޙްޖަނު ވިދާޅުވީއެވެ: ބޮލުގައި ބާލައިފައިވާ ދަނޑެވެ.)

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1607 އަދި މުސްލިމް 1272)

235. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (لَمْ أَرَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَسْتَلِمُ مِنَ الْبَيْتِ إِلاَّ الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ؓ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަޢުބާއިން ޔަމާނީ ދެރުކުނުގައި(އެއީ ރުކުނު އަސްވަދުގެ ރުކުނާއި އަދި ރުކުނު ޔަމާނީގެ ދެރުކުނު) މެނުވީ ނަބިއްޔާ ﷺ އިސްތިލާމު ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކިވަޑައިނުގަންނަވަމެވެ."

ނޯޓު: ހަޖަރު އަސްވަދުގައި އިސްތިލާމުކުރުމަކީ ސުންނަތެއް ފަދައިން ދީނީގޮތުން ލާޒިމުވެއެވެ. އެގޮތުން ސުންނަތަކީ އެތަން ސުންނަތުން ބޮސްދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެގޮތުން ނުވި ނަމަ އަތުގައި ހުރި ތަކެތިން ޖެހުމެވެ. އެއީ ބޮސްދިނުމެވެ. އެގޮތުން ނުވިނަމަ އެތާ އިޝާރާތްކޮށް ތަކުބީރު ކިޔުމެވެ. އެތަން ދީނީގޮތުން ލާޒިމުވެއެވެ.

ރުކުނު ޔަމާނީގައި އިސްތިލާމުކުރުމަކީ ސުންނަތެވެ. ބޮސްދިނުމެއް ނުވެއެވެ. އެތަނަށް އިޝާރާތްކުރުމެއް ނުވެއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1609 އަދި މުސްލިމް 1269)

باب التمتُّع

ތަމައްތުޢުގެ ބާބު.

236 . عن أبي جَمرة نصر بن عمران الضُّبَعي قال: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ المُتْعَةِ؟ فَأَمَرَنِي بِهَا، وَسَأَلْتُهُ عَنِ الْهَدْيِ؟ فَقَالَ: فِيهِ جَزُورٌ، أَوْ بَقَرَةٌ، أَوْ شَاةٌ، أَوْ شِرْكٌ فِي دَمٍ، قَالَ: وَكَأَنَّ نَاساً كَرِهُوهَا، فَنِمْتُ، فَرَأَيْتُ فِي المَنَامِ وكَأَنَّ إِنْسَاناً يُنَادِي: حَجٌّ مَبْرُورٌ، وَمُتْعَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ، فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه فَحَدَّثْتُهُ، فَقَالَ: (الله أَكْبَرُ، سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ صلى الله عليه وسلم)

މާނައީ: އަބޫ ޖަމްރާ ނަޞްރު ބިން ޢިމްރާން އައްޟުބަޢީގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އިބްނު ޢައްބާސް ﵁ އާއި ތަމައްތުޢު (ޙައްޖު ކުރުމާ އެއްކޮށް) އާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަދުޔާއި ބެހޭގޮތުން އެކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއްވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަދުޔަށްވާނީ ޖަމަލެއް ނުވަތަ ގެރިއެއް ނުވަތަ ބަކަރިއެކެވެ. ނުވަތަ ހަދުޔަށް ޝަރީކުން ބައިވެރިވުމެވެ. އަދި މުސްތަމަތިޢުން އެކަމަށް (އުމްރާ ޙައްޖުކުރުމަށް) ނުރުހުން ފަދައެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނިދިކޮށްލެއްވީމެވެ. ދެން ހުވަފެނުގައި އިންސާނެއް ގޮވާ ފަދައިން ފެނުނެވެ. "މަޤްބޫލު ޙައްޖެކެވެ. އަދި ޤަބޫލުވެވިގެންވާ ތަމައްތުޢު ޙައްޖެކެވެ." ދެން އިބްނު ޢައްބާސް ﵁ ގެ އަރިހަށް އައިސް އެވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދީފީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ." الله އަކްބަރު އެވެ. (ވަރަ އަގުބޮޑީ) އަބޫ އަލްޤާސިމް (ނަބިއްޔާ) ﷺ ސުންނަތެވެ"

ނޯޓު: ޙައްޖުކުރުންވަނީ ތިންގޮތަކަށެވެ.

ބ. ތަމައްތުޢު: ޢުމްރާއަށް ޙައްޖުމަހު އިޙްރާމްބަނދެ ޢުމްރާއިން އަވަހިލުވެ އިޙްރާމް ކަސާގައި އެއަހަރު ޙައްޖަށް އިޙްރާމްބަނދުމެވެ. (އެންމެ މާތް އިޚުތިޔާރު މިއެވެ)

ނ. ޤިރާނު: އާއި ޢުމްރާއާއި ޙައްޖަށް އެއްކޮށް އިޙްރާމްބަނދެ ދެއަޅުކަމުގެ ޢަމަލުތައް އެއްކޮށް ކުރުމެވެ. (ނަބިއްޔާ ﷺ ޙައްޖުކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ)

ރ. އިފްރާދު: ޢުމްރާއާ ނުލައި ޙައްޖަށް އިޙްރާމްބަނދުމެވެ.

(ރިވާކުރީ: އަލްބުޚާރީ: 1688 އަދި މުސްލިމް: 1242)

237. عن حفصة زوج النبيِّ صلى الله عليه وسلم أنها قالت: (يَا رَسُولَ الله، مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا مِنَ الْعُمْرَةِ، وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ؟ فَقَالَ: (إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي، فَلا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ)

މާނައީ: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުން ޙަފްޞާގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުالله އެވެ. ކަލޭގެފާނު އިޙްރާމް ނުކަނޑުއްވަނީ، މީސްތަކުން ޢުމްރާއިން އިޙްރާމް

ކަނޑައިގެން އުޅުގެނީ ކޮންކަމަކާ ހެއްދެވެ؟ އެހިނދު ޙަރީފުކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އިސްތަށިގަނޑު ހަރު(ތަލްބީދު އެއީ އުއްޗެއް ޖަހައިގެން ހަރުކުރުން) ކޮށްފީމެވެ. އަދި ހަދުޔުގައި ގާރަގަ ޖަހައިފީމެވެ. ހަދުޔު ކަތިލައްވަންދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އިޙްރާމު ނުކަނޑާއްވާހުށީމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1566 އަދި މުސްލިމް 1229)

238. عن عمران بن حصين رضي الله عنه أنه قال: (أُنْزِلَتْ آيَةُ الْمُتْعَةِ فِي كِتَابِ الله، فَفَعَلْنَاهَا مَعَ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، وَلَمْ يَنْزِلْ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُ، وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ، قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ).

މާނައީ: ޢިމްރާން ބިން ޙުޞައިން ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތަމައްތުޢުގެ އާޔަތް الله ގެ ފޮތުގައި ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުالله ﷺ އާއި އެކުގައި އެކަން އަދާކުރެއްވީމެވެ. އެކަން ޙަރާމްކުރައްވައި ޤުރުއާން ބާވައިލައްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ އަވަހާރަވުމާއި ހިސާބަށް އެކަން މަނާނުކުރައްވައެވެ. އަދި ބޭކަލަކު އޭނާގެ ރައުޔަކަށް ފެނުނަ ބަސްބުނެއް ދެންނެވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4518)

قال البخاري: يقال: إنه عُمر.

މާނައީ: "ބުޚާރީ ވިދާޅުވިއެވެ. ބުނެވެއެވެ. (މަނާކުރި ބޭކަލަކީ) ޢުމަރު (﵁) އެވެ."

ولمسلمٍ، (نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتْعَةِ ــ يَعْنِي مُتْعَةَ الْحَجِّ ــ وَأَمَرَنَا بِهَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم، ثُمَّ لَمْ تَنْزِلْ آيَةٌ تَنْسَخُ آيَةَ مُتْعَةِ الْحَجِّ. وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم حَتَّى مَاتَ).

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. "ތަމައްތުޢުގެ އާޔަތް (އެބަހީ ޙައްޖުގެ) ބާވައިލެއްވުނެވެ. އަދި އެކަމަށް ރަސޫލުالله ﷺ ތިމަންބޭކަލުންނަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެފަހުން ޙައްޖުގެ ތަމައްތުޢު މަންސޫޚުކުރައްވައި ބާވައިލެއްވުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އަވަހާރަވުމާއި ހިސާބަށް އެކަން މަނާނުކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: 1226)

وَلَهُمَا بِمَعْنَاهُ.

މާނައީ: (މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.) "ބުޚާރީ އަދި މުސްލިމްގައި މި ޙަދީޘްވަނީ މާނައިންނެވެ."

239. عن عبد الله بن عمررضي الله عنه قال: (تَمَتَّعَ رَسُولُ اللهِ صلى اله عليه وسلم فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، وَأَهْدَى، فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَبَدَأَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَأَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، فَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَأَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، فَكَانَ مِنَ النَّاسِ مَنْ أَهْدَى، فَسَاقَ الْهَدْيَ مِنْ ذي الْحُلَيْفَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ يُهْدِ، فَلَمَّا قَدِمَ النبي صلى الله عليه وسلم مكة، قَالَ لِلنَّاسِ: (مَنْ كَانَ مِنْكُمْ أَهْدَى؛ فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَجَّهُ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ منكم أَهْدَى، فَلْيَطُفْ بِالْبَيْتِ، وَبِالصَّفَا، وَالْمَرْوَةِ، وَلْيُقَصِّرْ، وَلْيَحْلِلْ، ثُمَّ لِيُهِلَّ بِالْحَجِّ، وَلْيُهْدِ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ هَدْياً فَلْيَصُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ، وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ) فَطَافَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ، وَاسْتَلَمَ الرُّكْنَ أَوَّلَ شَيْءٍ، ثُمَّ خَبَّ ثَلاثَةَ أَطْوَافٍ مِنَ السَّبْعِ، وَمَشَى أَرْبَعَةً، وَرَكَعَ حِينَ قَضَى طَوَافَهُ بِالْبَيْتِ عِنْدَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سلم فانْصَرَفَ، فَأَتَى الصَّفَا، فَطَافَ بِين الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَطْوَافٍ، ثُمَّ لَمْ يَحِلَّ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ حَتَّى قَضَى حَجَّهُ، وَنَحرَ هَدْيَهُ يَوْمَ النَّحْرِ، وَأَفَاضَ فطَافَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ حَلَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ، وَفعَلَ مَا فعَلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: مَنْ أَهْدَى وَسَاقَ الْهَدْيَ مِنَ النَّاسِ.)

މާނައި: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ޙައްޖުން ފުރިގެން ޢުމްރާއަށް ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގައި ޤިރާންކޮށް ތަމައްތުޢު ކުރެއްވިއެވެ. (ޤިރާނަށްވުރެ ތަމައްތުޢު އާ ރިޢާއެވެ.) އަދި ހަދުޔާ ކުރިޔަށްގެންދެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެކު ހަދުޔާ (މަދީނާގެ) ޛުލްޙުލައިފާއިން ގެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު (އިޙްރާމް ބަންދަން ފެއްޓެވުން) ޢުމްރާއަށާއި އަދި އެއަށްފަހު ޙައްޖަށް ތަލްބިޔާ (ދެއްވުން ނިޔަތް) ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއީ لبيك بمعمرة وحج މިހެންދައިން ވިދާޅުވުމެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު މީސްތަކުންވެސް ޢުމްރާއިން ޙައްޖަށް ތަމައްތުޢުކުރިއެވެ. އަދި ބައެއް ބޭފުޅުން ހަދުޔާ ގެންދިޔުމުން ހަދުޔާ ކުރިޔަށްގެންދިޔުމެއް ވެއެވެ. އަދި ބައެއް ބޭފުޅުންގައި ހަދުޔާ ކުރިޔަށްގެންދިޔުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ މައްކާއަށް ވަޑައިގެން މީސްތަކުންނަށް ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. "އަދި ހަދުޔާ ގެނައި މީހުން އެބައިމީހުންނަށް ޙައްޖު ނިމެންދެން އިޙްރާމް ބަންދުން ބާލުމަކާ އެއްވެސް ކަމެއް ޙަލާލުނުވާނެއެވެ. އަދި ހަދުޔާ ނުގެނައި މީހުން ބައިތުﷲ ގައި ޠަވާފުކޮށް އަދި ޞަފާއާއި މަރުވާ ދޭތެރޭގައި ސަޢުޔުކުރާށެވެ. އަދި ބޮލުގެ އިސްތަށި ކުރުކޮށް ޙަލާލުވާށެވެ. އަދި އިޙްރާމް ބަންދުވާށެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ޙައްޖަށް އިޙްރާމް ބަންދުވާށެވެ. އަދި ހަދުޔާ ކުރިޔަށްގެންދާށެވެ. އަދި ހަދުޔާ ނުލިބޭ މީހުން ޙައްޖުގެ ތެރޭގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި އާއިލާއާ ގާތަށް އެނބުރި ދިޔުމުން ހަތް ދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ."

ދުން ރަސޫލުﷲ ﷺ މައްކާއަށް ފޯރުމުން އެކަލޭގެފާނު ތަވާފުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު (ޠަވާފުގައި ފުރަތަމަ ކުރެއްވި ކަމަކީ (ހަޖަރުލް އަސްވަދުގެ) ރުކުނަށް އިސްތިލާމްކުރެއްވުމެވެ. އަދި (ތަވާފުގެ) ހަތްބުރުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ތިންބުރުގައި ބާރު ހިނގުމުގައި (ދުވާފަދައިން، ރަމަލު) ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނެއް ހަތަރު ބުރުގައި ހިނގެވިއެވެ. އަދި ޠަވާފު ނިމުމުން އެކަލޭގެފާނު މަޤާމު (އިބްރާހީމުގެ ފަހަތުގައި) ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ސަލާމް ދެއްވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު އެތަނުން ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ސަފާއާ މަރްވާއަށް ވަޑައިގެން އެދެމެދުގައި ހަތްބުރު ޖެއްސެވިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ހައްޖަށް ހަރާމްވި އެއްވެސް ކަމަކުން ހައްޖު ނިމެންދެން އިހުރާމު ނުކަނޑުއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހަދުޔު ނަޙުރުގެ ދުވަހު (ބޮޑު ޢީދު ދުވަހު) ކަތިލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ގެޔަށް އަވަސް (ތަވާފުލް) އިފާޟާގެ ތަވާފު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނަށް ހުރިހާ ކަމެއް ހަލާލުވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެމީހުންނާއި އެކު ހަދުޔު (ދަހަނާއިން) ގެނައި މީސްތަކުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ކަންތައް ކުރެއްވިގޮތަށް ކަންތައްތައް ކުރިއެވެ."

ނޯޓު: އެމީހެއްގެ ހަދުޔާ ހަމަޔަށް ގެންނާ މީހާއަށް ހައްޖު ނިމެންދެން އިހުރާމު ކަނޑަން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1691 އަދި މުސްލިމު 1227)

باب الهدي

ހަދުޔުގެ ބާބު.

240. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (فَتَلْتُ قَلائِدَ هَدْيِ النبي صل الله عليه وسلم، ثُمَّ أَشْعَرَهَا وَقَلَّدَهَا ــ أَوْ قَلَّدْتُها ــ ثُمَّ بَعَثَ بِهَا إِلَى الْبَيْتِ، وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ، فَمَا حَرُمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ لَهُ حِلاًّ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ހަދީޘުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ހަދުޔުތަކަށް ކަރުގައި އަޅުވާ ގަހާގެ (ޤަލާއިދުތައް) ތިމަންކަމަނާ ވޮޅުއްލީމެވެ. (ފޮޅުން އަރުސައިގެން ނުވަތަ ވިޔުގެން). އަދި އޭގައި ޢަލާމަތް ކަރުގައި ޤަލާއިދުތައް އަޅުވީމެވެ. ނުވަތަ ތިމަންކަމަނާ އަޅުއްވިދީމެވެ. އަދި އެހާއިރު މައްކާއަށް ހަދުޔުތައް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ މަދީނާގައި ހުންނެވިއެވެ. އަދި ހަލާލު އެއްވެސްކަމެއް އެކަލޭގެފާނަށް ހަރާމްނުވެއެވެ. (އެބަހީ އިޙްރާމްގެ ސަބަބުން ހަރާމްވާ އެއްވެސް ކަމެއް ހަރާމްނުވެއެވެ.)"

"ޝަރުޙު: ޤިލާދާއަކީ ޙައްޖުގައި ކަތިލާ ޖަނަވާރުތަކަށް ފޮނަގަސްކަރަން ކަރުގައި އަޅުވާ ފޮރަގަނޑެކެވެ. އޭގެ ޙައްޖުގައި ކަތިލާ ހަދުޔާގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާކަން އެނގުމަށް ކުރާ ކަމެކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1699 އަދި މުސްލިމް 1321)

241. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (أَهْدَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَرَّةً غَنَماً)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަދުޔާގެ ގޮތުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ އެއްފަހަރު ބަކަރި ކަތިލެއްވިއެވެ."

(އެބަހީ ޙައްޖު ނުވަތަ ޢުމްރާގައެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1701 އަދި މުސްލިމް: 1321)

242. عن أبي هريرة رضي الله عنه: (أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صلى الله عليه وسلم رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ: (ارْكَبْهَا) قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ؟ قَالَ: (ارْكَبْهَا)، فَرَأَيْتُهُ رَاكِبَهَا، يُسَايِرُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم والنَّعلُ في عنقها).

وفي لفظٍ قال في الثَّانِيَةِ، أَوِ الثَّالِثَةِ: (ارْكَبْهَا، وَيْلَكَ، أَوْ وَيْحَكَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް މީހަކު (ހަދުޔުގައި ކަތިލާ) ޖަނަވާރެއް (ސަވާރުނުވެ) ގެންދަނިކޮށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެއަށް ސަވާރުވާށެވެ." އެބޭކަލާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "މިއީ ހަދުޔެކެވެ." ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެއަށް ސަވާރުވާށެވެ." އަދި އެބޭކަލާ އެއަށް ސަވާރުވެގެން ވަޑަން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދުށީމެވެ. އޭރު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅަށް ތަބާވުމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި ފައިވާނެއް އޭގެ ކަރުގައި އެޅުވިފައިވެއެވެ."

ޝަރުޙު: އެފައިވާނަކީ އޭގެ ހަދުޔެއްކަން އަންގަން ކަރުގައި އަޅާފައިވާ ފޮރަގެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "އެފަހަރަކުން ދެވަނަ ފަހަރު ނުވަތަ ތިންވަނަ ފަހަރު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. : އެއަށް އަރާށެވެ. ތިބާއަށް ހަލާކުވުންއެވެ. ތިބާއަށް ހަލާކުވުންއެވެ."

ޝަރުޙު: މިއީ ހަލާކުވޭއޭ ބުނާ ބަހެއް ޢަރަބިން ދުލުގައިވާ އޭގެ މާނައަށް ޤަސްދުނުކޮށް ބުނާ ބަހެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 2755، 6160 އަދި މުސްލިމް 1322)

243. عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه قال: (أَمَرَنِي النبيُّ صلى الله عليه وسلم أَنْ أَقُومَ عَلَى بُدْنِهِ، وَأَنْ أَتَصَدَّقَ بِلَحْمِهَا، وَجُلُودِهَا، وَأَجِلَّتِهَا، وَأَنْ لا أُعْطِيَ الْجَزَّارَ مِنْهَا شَيْئًا، وَقَالَ: (نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْ عِنْدِنَا)

މާނައީ: ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ހަދުޔުގެ ޖަނަވާރުތަކުގެ ބެލެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ (ކަމުގެ) މަހާއި އަދި ހަމާއި އަދި އޭގެ ބުރަކަށިމަތީގައިވާ ސަވާރުވާން ބޭނުން ކުރާ އެއްޗެހި ޞަދަޤާތްކުރުމަށެވެ. އަދި އޭގެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ކަތިލާމީހާއަށް ނުދިނުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެމީހާއަށް (އެކަމުގެ) އުޖޫރަ ދެއްވާހުށީމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1717 އަދި މުސްލިމް 1317)

244. عن زياد بن جُبير قال: (رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ قد أَتَى عَلَى رَجُلٍ قَدْ أَنَاخَ بَدَنَتَهُ يَنْحَرُهَ، فَقَالَ: ابْعَثْهَا قِيَاماً مُقَيَّدَةً، سُنَّةَ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم)

މާނައީ: ޒިޔާދު ބިން ޖުބައިރު ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު އާދަމެއް ހަދުޔު ކަތިލުމަށްޓަކައި އިށީނދުވަނިކޮށް، އެތަނަށް އިބްނު ޢުމަރު އަރައިގަތުން ފެނިއްޖެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސުންނަތާއި އެއްގޮތަށް ތިޔަ ކޮޅަށް ބަހައްޓަވައިގެން (ފައި ބައްސަވައިގެން) ކަތިލާށެވެ."

ނޯޓް: ނަޙްރު ކުރުމަކީ ކަރަށް ތޫނު އެއްޗަކުން ކަރަށް ޖަހައިގެން ކަތިލުމެވެ. އޮޓުން އިށީން ދުވަނު އެނގެވި ގޮތަކީ އެއީ ނަބިއްޔާ ކަންތައްކުރެއްވިގޮތް ކަމަށްވެފައި އަދި ޖަނަވާރަށްވެސް އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތެއްކަމުގައިވާތީއެވެ. މިފަދައިން ކަތިލުމީ ޖާއިޒެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1713 އަދި މުސްލިމް: 1320)

باب الغسل للمحرم

ޢިޙްރާމް ބަނދެގެން ހުންނަ މީހާ ފެންވެރުމުގެ ބާބު.

245. عن عبد الله بن حُنين، (أَنَّ عَبْدَ الله بْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ رضي الله عنه اخْتَلَفَا بِالأَبْوَاءِ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ، وَقَالَ الْمِسْوَرُ: لا يَغْسِلُ المحرم رَأْسَهُ، قَالَ: فَأَرْسَلَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْنَيْنِ، وَهُوَ يستَترُ بِثَوْبٍ، فَسَلَّمْت عَلَيْهِ،

فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُنَيْنٍ، أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَسْأَلُكَ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ؟ فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ، فَطَأْطَأَهُ، حَتَّى بَدَا لِي رَأْسُهُ، ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ عَلَيْهِ الْمَاءَ: «اصْبُبْ»، فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ، ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ، ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُهُ صلى الله عليه وسلم يَفْعَلُ)

وفي رواية، فقال المسور لابن عباس: (لا أُمَارِيكَ بعدها أَبَداً)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޙުނައިނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ﵁ އަދި އަލްމިސްވަރު ބިން މަޚްރަމާ ﵁ އަބްވާގައި (މައްކާއާއި މަދީނާއާ) ދެމެދުގައިވާ ތަނެއްގައި (މައްސަލައަކާއި) ދެމެދުގައި ޚިޔާލު ތަފާތުވެއްޖެއެވެ. އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ. "އިޙްރާމް ބަނދެގެން ހުންނަ މީހާ އޭނާގެ ބޯ ދޮވުވޭނެއެވެ." އަދި މިސްވަރު ދެންނެވިއެވެ. "އިޙްރާމް ބަނދެގެން ހުންނަ މީހާ އޭނާގެ ބޯ ދޮވުމެއް ނުވާނެއެވެ." އަދި އިބްނު ޢައްބާސް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަބޫ އައްޔޫބުލް އަންޞާރީ ﵁ގެ އަރިހަށް (އެކަމާއި ބެހޭ ސުވާލުކުރުމަށް) ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަދި (ވަޅުގެ ކައިރީގައި ޤާއިމުވެ ހުރި) ދެމުނޑުގެ ދެމެދުގައި އަބޫ އައްޔޫބުލް އަންޞާރީ ﵁ ފެންވަރަން ހުއްޓެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އޭނާގެފާނު ހުރީ ފޭރާމަކުން ނިވާވެގެންނެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވައިލީމެވެ. އަދި އޭނާގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. "މިއީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟" ދެންނެވީމެވެ." އަހަރެމެނީ ޢަބްދުﷲ ބިން ޙުނައިނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވީ އިބްނު ޢައްބާސްއެވެ. އެއީ ރަސޫލުﷲ ﷺ އިޙްރާމް ބަނދެވަޑައިގެން ހުރެ ކަލޭގެފާނު ބޯ ދޮންނަވީ ކިހިނެއްތޯ ސުވާލުކުރެއްވުމަށެވެ." ދެން އަބޫ އައްޔޫބު ކަލޭގެފާނުގެ ބޯ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެންނަވަރަށް ފޭރާމް ތިރިކޮށްލެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާގެ މިހާރު ކަލޭގެފާނުގެ ބޯ ފެނިއްޖެއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފެންއަޅަމުން ހުރި މީހަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "ފެންއަޅާށެވެ." ދެން ކަލޭގެފާނުގެ ބޯމަތީގައި ފެންއަޅައިފިއެވެ. ދެން އެއަންގަ ކަލޭގެފާނުގެ ދެއަތުން ކަލޭގެފާނުގެ ބޯ ހަރަކާތްކޮށް (ފަހަތަށާއި ކުރިމަތިން) ގެންގޮސް ހަރަކާތްތެރިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއަންގަ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ފެނުނީ ރަސޫލުﷲ ﷺ މިފަދައިން ކަންތައް ކުރައްވަނިކޮށްނުވެ."

އަދި ރިވާޔަތެއްގައި (މިސްވަރުގައި) ވެއެވެ. އަދި މިސްވަރު އިބްނު ޢައްބާސްއަށް ދެންނެވިއެވެ. "ދެން ދުވަހަކުވެސް ކަލޭގެފާނާ ދެބަސްވުމެއް ނުދަންނަވާނަމެވެ."

(އަލްބުޚާރީ: 1840 އަދި މުސްލިމް: 1205)

ނޯޓް: ސަޢުޔު ބާކީކުރުން ހިފާފުވާ ވަގުތުގައިވާނަމަވެސް މަސްއަލަތަކުގައި އުޅާކުރުމުގެ އަދިހުފިކުރާގާއި ރޫޙީކާމާއި އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސުންނަތުން ކިޔަންގެ ހުޅަނގުފޮށް ކަމުގެ މުޅިއްމަކަން އެގޮނަނަވައި ދޭތެރެގައި އިހުމާލުވާ ނުވާނަމަ ކަމެއް މިކަރުދާހުން އެނގިގެންދެއެވެ.

باب فسخ الحج إلى العمرة

ހައްޖުކަން (އެކަން ކެންސަލްކޮށް) އުމްރާއަކަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ބާބު.

246. عن جابر رضي الله عنه قال: (أَهَلَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَأَصْحَابُهُ بِالْحَجِّ، وَلَيْسَ مَعَ أَحَدٍ مِنْهُمْ هَدْيٌ، غَيْرَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَطَلْحَةَ، وَقَدِمَ عَلِيٌّ مِنَ الْيَمَنِ، فَقَالَ: أَهْلَلْتُ بِمَا أَهَلَّ بِهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم. فَأَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَصْحَابَهُ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً. فَيَطُوفُوا، ثُمَّ يُقَصِّرُوا وَيَحِلُّوا، إِلاَّ مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَقَالُوا: نَنْطَلِقُ إِلَى مِنىً، وَذَكَرُ أَحَدِنَا يَقْطُرُ، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: (لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ، مَا أَهْدَيْتُ، وَلَوْلا أَنَّ مَعِي الْهَدْيَ لأَحْلَلْتُ).

وَحَاضَتْ عَائِشَةُ، فَنَسَكَتِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا، غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَطُفْ بِالْبَيْتِ، فَلَمَّا طَهُرَتْ طَافَتْ بِالْبَيْتِ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، يَنْطَلِقُونَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ وَأَنْطَلِقُ بِحَجٍّ؟ فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهَا إِلَى التَّنْعِيمِ، فَاعْتَمَرَتْ بَعْدَ الْحَجِّ)

މާނައީ: ޖާބިރު ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން ޙައްޖަށް (މީޤާތުގައި) އިޙްރާމް ބެނދެވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި ޠަލްޙާ ފިޔަވައި، އެނޫން އެއްވެސް ބޭފުޅެއްގެ އަތުގައި ހަދުޔުއެއް ނުވެއެވެ. އަދި ޢަލީ ؓ ޔަމަނުން ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ އިޙްރާމް ބެނދެވި ކަމަކަށް އަހަރެން އިޙްރާމް ބެނދީމެވެ" ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ (ހަދުޔު ނުގެންނަ ބޭފުޅުންނަށް) އުމްރާއަކަށް ބަދަލުކޮށްލުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ޠަވާފުކޮށް އަދި އިސްތަށި ކުރުކޮށް ޙަލާލުވުމަށެވެ. އެއީ ހަދުޔު ހުރި މީހުން ފިޔަވައެވެ. (އަދި އެހެންނަމަވެސް އެބޭފުޅުން ބަނދެގެން މިނާއަށް ދިއުމަކީވެ.) ދެން އެބޭފުޅުން ދަންނަވައިފިއެވެ. މިނާއަށްދިއުމީ (އިޙްރާމް ކެންސަލްކޮށް ޖިމާޢުކޮށްލުމަށްފަހު ޖަނާބަތުގެ ފެން ދިޔަވަމުން ތޯއެވެ؟ އަދި އެވާހަކަ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޚަބަރުލިބުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިކަމުގެ ކުރިން ދެނެގަތުނަމަ ... އެހެނީ

ކަންތައްތައް އެނގުނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެކު ހަދުޔު ނުގެންނެވީމުހެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެކު ހަދުޔު ނުވާނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް އިޙްރާމު ކަނޑުއްވީމުހެވެ."

އަދި ޢާއިޝާ ﵄ ހައިޟުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހައްޖުގެ ހުރިހާ މަނާސިކުތައް (އެހެންކަންތައް) އެކަމަނާ އަދާކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ޠަވާފުކުރުން ފިޔަވައެވެ. އަދި އެކަމަނާ ހައިޟު ނިމުމުން ގުޅުވައި ޠަވާފުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ތިޔަ ވަޑައިގެންނަވަނީ ހައްޖާއި ޢުމްރާއާއި ކުރައްވައިގެންނެވެ. ތިމަންކަމަނާ (ހަމައެކަނި ޙައްޖު) ދިޔައީން ޖެހުނީ ހައްޖެއް (އެކަނި) ކުރައްވައިގެންނެވެ." އަދި ނަބިއްޔާ ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން އަބީބަކުރަށް އެކަމަނާއެކު ތަންޢީމަށް (މައްކާގެ ޙަރަމްބޭރުން މިހާރު ޢާއިޝާ މިސްކިތް ހުންނަތަނަށް) ނުކުމެ ވަޑައިގަތުމަށް (އެއީ އިޙްރާމް ބަނދުމަށް) އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެތަނުން ޙައްޖުން ފަހު ތިމަންކަމަނާ ޢުމްރާ ކުރެއްވީމުއެވެ."

ޝަރުޙު: ޖާހިލިއްޔަތުގައި އުޅުއްވިން ހައްޖަށް އައިސް އިޙްރާމް ބަނދުވަ ގޮސްކަމުދާކަން ދޫކުރުން އަދި ޙަރާމުކަމެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ވަޑައިގެން ﷲގެ އަމުރުފުޅާއެކު އެކަން ބަދަލުކުރައްވައި ޢުމްރާއަށް ފަސްކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަން ބަދަލުވެގެންވަނީ ސުންނަތުގެ ބަޔާންކުރުމަށް ދަލީލުވެގެން ވަޑައިގަތީއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1651، 1785، 7230 އަދި މުސްލިމް 1213)

247. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، وَنَحْنُ نَقُولُ: لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَجَعَلْنَاهَا عُمْرَةً)

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކުގައި (ހައްޖަށް) ދިޔައީމެވެ. އަދި ތިމަންބޭކަލުން ހައްޖަށް لَبَّيْكَ بِالْحَجِّ އޭ ބުނަމުން ނިކުމެވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަމުރުކުރައްވައިގެން ހައްޖު ޢުމްރާއަކަށް ތިމަންބޭކަލުން ބަދަލުކުރެއްވީމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1580 އަދި މުސްލިމް: 1218)

248. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (قَدِمَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ من ذي الحجة مهلين بالحج، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ الله، أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ: (الْحِلُّ كُلُّهُ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުބެން ޛުލް ޙިއްޖާމަހުގެ ހަތަރުވަނަ ދުވަހުގެ ހެނދުނު (މައްކާއަށް) ވަދުވަޑައިގަތީއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ އެބޭކަލުންނަށް ޢުމްރާއަކަށް ބަދަލުކުރެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ދަންނަވިއެވެ. "އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކޮން އިޙްލާލް ކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ހުރިހާ ކަމަކުން އިޙްލާލް ކަނޑޭއެވެ. (އެއީ އިޙްރާމުގެ ސަބަބުން ޙަރާމްވި ހުރިހާކަމަކުން އިޙްލާލް ކަނޑޭއެވެ.)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1564، 3832 އަދި މުސްލިމް 1240)

249. عن عروة بن الزبير رضي الله عنه قال: (سُئِلَ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَأَنَا جَالِسٌ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَسِيرُ في حجة الوداع حِينَ دَفَعَ؟ قَالَ: كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ).

العنق: انبساط السير. والنصُّ: فوق ذلك.

މާނައީ: ޢުރްވާ ބިން ޒުބައިރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަލޭގެފާނު އިށީނދެ އިންދާ، އުސާމާ ބިން ޒައިދު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރެއްވުނެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގައި (ޢަރަފާތުން އެނބުރި ވަޑައިގެން އިރު އެކަލޭގެފާނު) ސަވާރީގެ (ތާރުމިން) ހިނގީ ކިހިނަކުން ހެއްތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވީ މަޑުމަޑުންނެވެ. ހުސް ތަނަވަސް ތަނެއް ފެނިވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އަވަސްކޮށް ދުވެލި ބާރުކޮށްލައްވައެވެ.)"

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.) އަނަޤު އަކީ މަޑުމަޑުން ދިއުމެވެ. އަދި ނައްޞުއަކީ އެއަށްވުރެ މަތީ ދަރަޖައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1666 އަދި މުސްލިމް: 1286)

250. عن عبد الله بن عمرٍو رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَجَعَلُوا يَسْأَلُونَهُ، فَقَالَ رَجُلٌ: لَمْ أَشْعُرْ، فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ؟ قَالَ: (اذْبَحْ، وَلا حَرَجَ) فَجَاءَآخَرُ فَقَالَ: لَمْ

أَشْعُرْ، فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ؟ فقَالَ: (ارْمِ، وَلا حَرَجَ) فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلا أُخِّرَ إلاَّ قَالَ: (افْعَلْ، وَلا حَرَجَ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. " ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގައި މިނާއަށް ވަޤުފުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނަށް ސުވާލުކުރަމުންދިޔައެވެ. މީހަކު ބުންޏެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ނޭނގިގެންނެވެ. ކަތިލުމުގެ ކުރިން ބޯބޮޅުކޮށީމެވެ." އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަތިލާށެވެ. މައްސަލައެއްނުވެއެވެ." އަދި އެހެންމީހަކު އައިސް ދަންނަވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ނޭނގިގެންނެވެ. ރަމީކުރުމުގެ ކުރިން ކަތިލައިފީމެވެ." އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަމީ ކުރާށެވެ. (އެހެންކަމުގައި ވިޔަސް މައްސަލައެއްނުވެއެވެ.) އަދި އެކަމުގައި މައްސަލައެއް ނުވެއެވެ" އަދި އެދުވަހު އެއްވެސް ކަމެއް އިސްކޮށް ފަސްކުރުމާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވުނަސް މިފަދައިން ވިދާޅުވި ކަމަށް ރިވާވެއެވެ. "ތިޔަކަން ކުރާށެވެ. މައްސަލައެއްނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1736 އަދި މުސްލިމް 1306)

251. عن عبدالرحمن بن يزيد النَّخَعي (أَنَّهُ حَجَّ مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، فَرَآهُ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْكُبْرَى بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ، فَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ، وَمِنًى عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ صلى الله عليه وسلم)

މާނައީ: ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޔަޒީދު އައްނަޚަޢީގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އިބްނު މަސްޢޫދު رضي الله عنه އާއި އެކު ޙައްޖުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބޮޑު ޖަމްރާއަށް ހަތްހިލަގަނޑު އުކައިލެއްވި މަންޒަރު ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތް ފަރާތުގައި ކަޢުބާ އަދި ކަނާތް މިނާއަށް ވެއެވެ. އަދި އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ސޫރަތުލް ބަޤަރާ ބާވައިލެއްވީ މިތަނުގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1747، 1749، 1759 އަދި މުސްލިމް: 1292)

252. عن عبد الله بن عمررضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه قال: (اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ) قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: (اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ) قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: (اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ) قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قال: (وَالْمُقَصِّرِينَ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: "އޭ ﷲއެވެ. ބޯބޮޅު މުންޑަނުކުރި (ޙައްޖާއި ޢުމްރާގައި)ރަނބޮޅުކޮށްލި މީހުންނަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުން އެދެމެވެ"

ސަބަބީން ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ބޯކުރުކުރާ މީހުންނަށްވެސް ދުޢާކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ""އޭ ﷲއެވެ. ބޯބާލާ މީހުންނަށް ރަޙުމަތްކުރައްވާށިއެވެ" ސަބަބީން ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ބޯކުރުކުރާ ކާރާ މީހުންނަށްވެސް ދުޢާކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. " "އޭ ﷲއެވެ. ބޯބާލާ މީހުންނަށް ރަޙުމަތްކުރައްވާށިއެވެ" ސަބަބީން ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ބޯކުރުކުރާ ކާރާ މީހުންނަށްވެސް ދުޢާކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އަނެއްކާވެސް ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އަދި ބޯކުރުކުރާ މީހުންނަށްވެސް ގެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1727 އަދި މުސްލިމް: 1301)

253. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (حَجَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَأَفَضْنَا يَوْمَ النَّحْرِ، فَحَاضَتْ صَفِيَّةُ، فَأَرَادَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مِنْهَا مَا يُرِيدُ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِهِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ الله إِنَّهَا حَائِضٌ، فقَالَ: (أَحَابِسَتُنَا هِيَ؟) قَالُوا: يَا رَسُولَ الله، إِنَّهَا قَدْ أَفَاضَتْ يَوْمَ النَّحْرِ، قَالَ: (اخْرُجُوا).

وفي لفظٍ قال النبيُّ صلى الله عليه وسلم: (عَقْرَى، حَلْقَى، أَطَافَتْ يَوْمَ النَّحْرِ) ؟ قِيلَ: نَعَمْ. قَالَ: (فَانْفِرِي)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކުގައި ތިމަންކަމަނާމެން ހައްޖުކުރެއްވީމެވެ. އަދި ޤުރުބާނީ ދުވަހު ޠަވާފުލް އިފާޟާ ކުރެއްވީމެވެ. އަދި ޞަފިއްޔާ (ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުން) މައްސަރުގެ ކަންތައް ދިމާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަނާ އާއި އެކު ފިރިހެނަކު އަނބިމީހާގެ ކިބައިން ފުއްދަން ބޭނުންވާ ކަމެއް ފުއްދެވުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އިރާދަފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަމަނާ ދެންނެވީމެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. އެކަމަނާ ހައިޟުވެގެން ވަނީ ސެވެ. ދެން ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެކަމަނާ ތިމަންމެން (މައްކާގައި މަޑުކުރަން ޖެހޭނީ) ހިފަހައްޓާނީ ހެއްޔެވެ؟" ދެން މީސްތަކުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "އެކަމަނާ ޤުރުބާނީ ދުވަހު ޠަވާފުލް އިފާޟާކުރައްވައިފިއެވެ." ދެން ހަދީޘްކުރެއްވައިފިއެވެ. "އެހެންވީއްޔާ (މައްކާއިން ފުރަން ނިކުމެވުމަށް) ނިކުންނާށެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ޢަޤްރާ ޙަލްޤާ (މިބަހުގެ މުރާދަކީ އޭގެ މާނައަށް ޤަސްދުނުކޮށް ޢަރަބިން ބުނާބުނި ބަހެކެވެ. މާނައަކީ ހަލާކުވާނޭގައި ޖަހަތްތަކުވައި އަދި ބޯ ބޭލިގެންވާނަމައެވެ.) އެކަމަނާ ޤުރުބާނީ ދުވަހު ޠަވާފު ކުރެއްވި ހެއްޔެވެ؟" ދެންނެވުނެވެ. "އާނއެކެވެ." އަނެއްކާވެސް ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެހެންވީއްޔާ (މައްކާއިން) ފުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 1733، 1775 އަދި މުސްލިމް: 1211)

254. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إلاَّ أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މީސްތަކުންނަށް (ނަބިއްޔާ ﷺ އަމުރުކުރެއްވި) އަމުރުކުރެއްވިގެންވަނީ (ޙައްޖުން އަވަދިގެން ވައްކާގައި) އެންމެފަހުން ކުރާކަމަކަން ޠަވާފުކު ވަދާޢުކުރުމެވެ. ޙައިޟުވެގެންވާ އަންހެނާއަށް ލުއިވެއެވެ. އެކަމަނާއަށްވަނީ އެކަން ލުއިކޮށްދެއްވިގެންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1755 އަދި މުސްލިމް: 1328)

255. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (اسْتَأْذَنَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم، أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيَالِيَ مِنىً، مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ، فَأَذِنَ لَهُ)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިނާގެ ރޭތަކުގައި މައްކާގައި ރޭކުރުމަށް ޢައްބާސް ބިން ޢަބްދުލްމުއްޠަލިބު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން އިޒުނަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު (ޙައްޖުވެރިންނަށް) ފެންދެއްވުމުގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅިގެންނެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1745 އަދި މުސްލިމް: 1325)

256. وعنه رضي الله عنه قال: (جَمَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ، كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بِإقَامَةٍ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا، وَلا عَلَى إثْرِ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا)

މާނައީ: އަދި އިބްނު ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ (ޢަރަފާތުން ނިމިގެން އެތަނުގައި މަޣްރިބު ނަމާދުކުރައްވައި މުޒްދަލިފާއަށް ވަޑައިގެން) އެތަނުގައި މަޣްރިބު ނަމާދާއި އަދި ޢިޝާ ޖަމާކުރައްވައިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ ނަމާދަކާއި އެކު ޤާމަތް ދެއްވަވާފައިންނެވެ. އަދި އެދެމެދުގައި ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ނިމިގެންވެސް ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުކުރައްވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1673 އަދި މުސްލިމް: 1287)

باب المحرم يأكل من صيد الحلال

އިޙްރާމް ބަންދެވިފައިވާ މީހާ ޙަލާލު ޝިކާރަތަކުން ކެއުމުގެ ބާބު.

257 . عن أبي قتادة الأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه: أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم خَرَجَ حَاجّاً، فَخَرَجُوا مَعَهُ، فَصَرَفَ طَائِفَةً مِنْهُمْ، فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ، وَقَالَ: (خُذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ، حَتَّى نَلْتَقِيَ)، فَأَخَذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا أَحْرَمُوا كُلُّهُمْ، إلاَّ أَبَا قَتَادَةَ، فَلَمْ يُحْرِمْ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَسِيرُونَ، إِذْ رَأَوْا حُمُرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ أَبُو قَتَادَةَ عَلَى الْحُمُرِ، فعَقَرَ مِنْهَا أَتَاناً، فَنَزَلْنَا، فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهَا، ثُمَّ قُلْنَا: أَنَأْكُلُ لَحْمَ صَيْدٍ، وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ؟ فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا، فَأَدْرَكْنَا رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم، فَسَأَلْنَاهُ عَنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: (مِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَنْ يَحْمِلَ عَلَيْهَا، أَوْ أَشَارَ إِلَيْهَا؟) قَالُوا: لا، قَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: (فَكُلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهِ).

وفي رواية: (هَلْ مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ؟) فَقُلْت: نَعَمْ، فَنَاوَلْتُهُ الْعَضُدَ. فَأَكَلَهَا.

މާނައީ: އަބޫ ޤަތާދާ އަލްއަންޞާރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙައްޖަށް ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ޞަޙާބީންތަކެއް އެކަލޭގެފާނާއެކު ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެތަނުން ބަޔަކު އެބޭކަލުންނާ ވަކިވެ ވަޑައިގަތެވެ. އެބޭކަލުންގެ ތެރޭގައި އަބޫ ޤަތާދާ ވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ބަރިޤުކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބޭކަލުންނާ ބައްދަލުވާންދެން ކަނޑުގެ އައްސޭރި މަގުން ދަތުރުކުރައްވާށެވެ." ދެން އެބޭކަލުން ކަނޑުގެ އައްސޭރިމަގުން (މައްކާއާ) ދިމާއަށް ދަތުރުކުރައްވަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ވަކިވުމަށްފަހު ހުރިހާ ބޭކަލުން އިޙްރާމް ބަންދުކުރައްވައިފިއެވެ. އަބޫ ޤަތާދާ ފިޔަވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު އިޙްރާމް ނުބަންދުކުރައްވައެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ދަތުރުކުރައްވަނިކޮށް ވަލު ހިމާރުތަކެއް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަބޫ ޤަތާދާ އައްޗެރި ޝިކާރަކުރައްވަން ގޮސްފިއެވެ. ގޮސް އަސްރަން ހިމާރެއް ޝިކާރަކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންބޭކަލުން ފައިބައި އޭގެ މަސްކައިފީމުއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ތިމަންބޭކަލުން ބުނެފީމެވެ. "އަހަރުމެން އިޙްރާމް ބަނދެގެން ހުރެ، ޝިކާރަކުރި މަސްކާލެވޭނެ ހެއްޔެވެ؟" ދެން ތިމަންބޭކަލުން އޭގެން ބާކީ ހުރި މަސް ތިމަންބޭކަލުންނާއި އެކުގައި ގެންދިޔައީމެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި ބައްދަލުވީ އެކަލޭގެފާނާއި އެއާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރައްވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "(އިޙްރާމް ބަނދެގެން ނޫޅޭ މީހުންގެ ތެރެއިން) މީހަކު އެކަމަށް އަމުރުކުރިން ނުވަތަ އެކަމަށް މަގުދައްކައިދިން ހެއްޔެވެ؟" ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭގެ މަހުން ބާކީހުރިބައި ކާށެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކުގައި އޭގެން މަސްކޮޅެއް އެބައޮތްހެއްޔެވެ؟" ދަންނަވައިފީމެވެ. "އާނއެކެވެ. ދެން އޭގެ ފައި އެކަލޭގެފާނަށް ދިނީމުއެވެ. އޭގެން ފައިކޮޅު ކެއްވިއެވެ. ނުވަތަ ފައިކޮޅު ކާލެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1824، 2570 އަދި މުސްލިމް: 1196)

258. عن الصَّعْبِ بن جَثَّامَةَ اللَّيْثِيِّ رضي الله عنه: أَنَّهُ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم حِمَاراً وَحْشِيًّاً، وَهُوَ بِالأَبْوَاءِ ــ أَوْ بِوَدَّانَ ــ فَرَدَّهُ عَلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِهِ، قَالَ: (إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ، إِلاَّ أَنَّا حُرُمٌ).

وفي لفظ مسلم: رِجْلَ حِمَارٍ

وفي لفظٍ: شِقَّ حِمَارٍ.

وفي لفظ: عَجُزَ حِمَارٍ.

وجه هذا الحديث: أنه ظنَّ أنه صِيْدَ لأجله، والمحرم لا يأكل ما صيد لأجله.

މާނައީ: އައްޞަޢްބު ބިން އައްލައިޘީއްޖައްޘާމާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ވަލު ހިމާރެއް އަބްވާ ނުވަތަ ވައްދާން (މައްކާއާ މަދީނާ އާ ދެމެދުގައިވާ ތަނެއްގައި) ހުރިހާލުގައި ހަދިޔާކުރެއްވިމުއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނަށް އަނބުރާ ދެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތީގެ ކަމަކު ފެނިވަޑައި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މި، ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ރައްދުކުރަނީ ނޫނެވެ. ތިމަންބޭކަލުން އިޙްރާމް ބަނދެގެން ތިބީމުން ދެންވީ އެރައްދުކުރީމެވެ."

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހިމާރުގެ ފައިކަވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.: ހިމާރެއްގެ ބައިކަވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހިމާރެއްގެ އަޖުޒުވެ. (އެއީ ޖަނަވާރުމަސްގަނޑުގެ މަތީބައި ފަހާއި ދެމެދު ހިސާބެވެ.)

(އަދި މުޙައްރިމު ވިޔަފާރިއެވެ) މި ޙަދީޘުގެ މުރާދަކީ: ނަބިއްޔާ ހިފުއްވީ އެއީ އެކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ޝިކާރަކުރެއްވިއެވެ ގަބޫލުކުރެއްވިކަމެވެ. މުޙައްރިމު އިޙްރާމް ބަނދެގެން ތިބި މީހަކަށް ޝިކާރަކުރިކަމުގައި އެއްގޮތް ނުކައިފައިވާނެއެވެ. (އެބަހީ ހުރުމަތްތެރިވާން ނުވާނެއެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1825، 2573، 2596 އަދި މުސްލިމް 1193)

ނޯޓު: މިޙަދީޘްގައި ހިމާރު ވަލުޝިކާރަ އަދި ޖިބާރާއްދުކުރުން. މިފަދަ ވަރަށް ގިނަމުއްސަނދި ޙާލަތުގައި މައްސަލައެކެވެ.

كتاب البيوع

ވިޔަފާރިއާބެހޭ ފޮތް

كتاب البيوع

ވިޔަފާރިއާބެހޭ ފޮތް

259. عبد الله بن عمر رضي الله عنه، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: (إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلانِ، فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ، مَا لَمْ يَتفرَّقَا، وَكَانَا جَمِيعاً، أَوْ يُخَيِّرْ أَحَدُهُمَا الآخَرَ، فَإِنْ خَيَّرَ أحدُهُمَا الآخرَ، فتَبَايَعَا عَلَى ذَلِكَ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ، وإِنْ تَفرَّقَا بَعْدَ أَنْ تَبَايَعَا وَلَمْ يَتْرُكْ واحدٌ مِنْهُمَا البَيْعَ، فَقَدْ وَجَبَ البَيْعُ)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ދެމީހަކު ވިޔަފާރިކުރާނަމަ، އެމީހުން ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ ދެމީހުން އެއްކޮޅުވާހިނދު ދެމީހުން ވަކިނުވާހާ ހިނދަކުއެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ޚިޔާރުކޮށްދެމުން ދާނަމައެވެ. ފަހެ އެމީހުން އަނެކަކުގެ މައްޗަށް ޚިޔާރުކޮށްދިނަމަ، އޭގެ މައްޗަށް ދެމީހުންނަށް ވިޔަފާރިކުރުން ހަމަކަށަވަރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ. ފަހެ ވިޔަފާރިކުރުމަށްފަހު ދެމީހުން ވަކިވެއްޖެނަމަ، އެމީހުން އެކަކުވެސް އެ ވިޔަފާރި ދޫކޮށްނުލައިފިނަމަ، ވިޔަފާރިކުރުން އެ ދެމީހުންނަށް ލާޒިމުވާނެއެވެ."

ނޯޓު: ބުޔޫޢު (بيوع) އަކީ (بيع) ބައިގެ ޖަމްޢެވެ. މާނައަކީ ވިއްކުން ނުވަތަ ގަތުމާއި ވިއްކުން ނުވަތަ ވިޔަފާރިއެވެ. ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ ވިއްކުމެއް ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2112 އަދި މުސްލިމް: 1531)

260. عن حَكيم بنِ حزامٍ رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتفَرَّقَا ـــ أَوْ قَالَ: حَتَّى يَتفرَّقَا ـــ فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا)

މާނައީ: ޙަކީމް ބިން ޙިޒާމް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ގަތުމާއި ނުގަތުން ދެކަމުގެ ތެރެއިން ކޮންމެކަމެއް ކުރުމުގެ ޚިޔާރު ދެމީހުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ދެމީހުން ވަކިނުވާހާ ހިނދަކު. - ނުވަތަ ވިދާޅުވި ވަކިވުމާއި ހިސާބަށެވެ. - ފަހެ އެދެމީހުން ތެދުބަހައި ބަޔާންކޮށްދީފިނަމަ، އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރިގައި ބަރަކާތްލައްވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ފޮރުވައި އަދި ދޮގުހަދައިފިނަމަ، އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރިން ބަރަކާތް ކެނޑިގެން ދެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2079، 2082، 2110، 2114 އަދި މުސްލިމް: 1532)

باب ما ينهى عنه من البيوع

ގަނެވިއްކުމުގައި ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމުގެ ބާބު.

261. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الْمُنَابَذَةِ، وَهِيَ طَرْحُ الرَّجُلِ ثَوْبَهُ بِالْبَيْعِ إِلَى الرَّجُلِ قَبْلَ أَنْ يُقَلِّبَهُ، أَوْ يَنْظُرَ إِلَيْهِ وَنَهَى عَنِ الْمُلامَسَةِ، وَالْمُلامَسَةُ: لَمْسُ الرَّجُلِ الثَّوْبَ لا يَنْظُرُ إِلَيْهِ)

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ މުނާބަޒާ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. މުނާބަޒާއަކީ ވިއްކާ މީހާ ގަންނަ މީހާ އެ ތަކެތި ނުވަތަ ބެލުމުގެ ކުރިން ފޮތިގަނޑު (ނުވަތަ ހެދުން) ގަންނަ މީހާއަށް ދިނުމެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ މުލާމަސާ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. މުލާމަސާއަކީ އެއަށް ނުބަލާ ހެދުމާ އަތްޖައްސާލުމެވެ."

ޝަރަޙަ: ދޮގުހެދުމެވެސް މަޖްހޫލުކަމެވެސް އޮތުމުން ޣަރަރު ނުވަތަ ޚިޔާނާތްވުން ބާރުވެރިވެދާނެކަމުން އިންސާފުވެރި ނުވާނެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2144 އަދި މުސްލިމް: 1512)

262. وعن أبي هريرة رضي الله عنه، أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا تَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ، وَلا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلا تَنَاجَشُوا، وَلا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ، وَلا تُصَرُّوا الإبلَ والْغَنَمَ، وَمَنِ ابْتَاعَهَا فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ، بَعْدَ أَنْ يَحْلُبَهَا، إِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا، وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعاً مِنْ تَمْرٍ)

وفي لفظٍ: (وهُوَ بِالْخِيَارِ ثَلاثاً)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "(ބާޒާރަށް ގެނައުމުގެ ކުރިން ވިޔަފާރި ދަތުރުކުރާ) ރަކްބާނުން ބައްދަލުނުކުރާށެވެ. ޤާފިލާތަކާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ނުދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ މީހަކު އަނެކަކުގެ ވިޔަފާރިއެއް މައްޗަށް ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. އަދި ނަޖަޝް ނުކުރާށެވެ. އަދި ރަށުގެ މީހަކު ގަދަބާރު ކުރުވުމަށް ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. އަދި ސޫރަ ޖަހައިގެން ދަޅުބަލި ނުވަތަ ޖަނަވާރު ނުވިއްކާށެވެ. އަދި ބަކަރި (ވިއްކުމަށް) ކިރު ހުއްޓުވައި (ކިރުދޮށް ބަނދުކޮށްގެން) ނުބަހައްޓާށެވެ. އެގޮތަށް ވިއްކާ ޖަނަވާރެއް ގަތް މީހާއަށް ކިރުބާލުމަށްފަހު ދެގޮތް ޚިޔާރު ކުރެވޭނެއެވެ. އޭނާ ރުހިއްޖެނަމަ އެބަހައްޓާށެވެ. އަދި ނުރުހިއްޖެނަމަ ކޮށި ތަކެތި ރައްދުކުރާށެވެ. އޭގެ އިތުރުން (ޞާޢު) ކަދުރުގެ ސާޢެއްގެ ޢިވަޟެވެ." ކަދުރު ޢިވަޟަކަށް ދޭން ކަމުނުޖެހެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އޭނާއަށް އިޚްތިޔާރުވެއެވެ. އެފަދައިން ތިންދުވަހަށެވެ." އެބަހި ވިދާޅުވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2150 އަދި މުސްލިމް: 1515)

263. وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبَلِ الْحَبَلَةِ، وَكَانَ يَتَبَايَعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ، كَانَ الرَّجُلُ يَبْتَاعُ الْجَزُورَ إِلَى أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ، ثُمَّ تُنْتَجَ الَّتِي فِي بَطْنِهَا).

(قِيلَ: إِنَّهُ كَانَ يَبِيعُ الشَّارِفَ ــ وَهِيَ الْكَبِيرَةُ الْمُسِنَّةُ ــ بِنِتَاجِ الْجَنِينِ الَّذِي فِي بَطْنِ نَاقَتِهِ)

މާނައަ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ؓ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަނޑުގައި އޮންނަ ދަރިގެ ދަރި ވިއްކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގައި ކޮށްއުޅުން ވިޔަފާރިއެކެވެ. މިގައި ޖަމަލެއް (ޖަޒޫރު - އަންހެން ނުވަތަ ފިރިހެން ޖަމަލު ނުވަތަ އޭގެ މަސް) އަންހެން ޖަމަލެއް ވިހަންދެން، އަދި ވިހެއުމަށްފަހު (އަތަށްއުފަންވާ) ޖަމަލު ވިހަންދެން ވިއްކައެވެ."

"އަދި ބުނެވެއެވެ. އަންހެން ޖަމަލެއް (އަލްޝާރިފު) - އެއީ އުމުރުން ބޮޑުވި ދުވަސްވީ ޖަމަލެއް - އަންހެން ޖަމަލުގެ ބަނޑުގައި އޮންނަ ދަރި ވިހަންދެން ވިއްކައެވެ."

ނޯޓު: މިވިޔަފާރިވެސް މަނާކުރެއްވީ މިގައި ޖަހާލަތު ހިމެނޭތީއެވެ. އެއީ އަންހެން އެއްޗެއް ވިހާނެ ކަމާއި އަދި ފުރިހަމަ އުފެދިން ނުވެ ގެން ވިއްކާ ފަރާތަށް ގެއްލުންވާނެތީއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2143، 3843 އަދި މުސްލިމް: 1514)

264. وعنه رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاحُهَا، نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُبْتَاعَ)

މާނައަ: އަދި އިބްނު ޢުމަރު ؓ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ (ގަސްގަހުގައި އޮންނަ) މޭވާ (ކާލާ ފަދަ ތަކެއް) ފެންނަވުމުގެ ކުރިން (ނުވަތަ ހެދުމުގެ ކުރިން) ވިއްކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމުގައި ވިއްކާ މީހާއަށާއި އަދި ގަންނަ މީހާއަށްވެސް މަނާކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2194 އަދި މުސްލިމް: 1534)

265. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، نَهَى عَنْ بَيْعِ الثِّمَارِ حَتَّى تُزْهِيَ، قِيلَ: وَمَا تُزْهِي؟ قَالَ: (حَتَّى تَحْمَرَّ) قَالَ: (أَرَأَيْتَ إِذا مَنَعَ اللهُ الثَّمَرَةَ بِمَ يَسْتَحِلُّ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ؟)

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ މޭވާ ދޮންވުމުގެ ކުރިން ވިއްކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ބުނެވުނެވެ. (ޢަރަބި ބަހުން ދޮންވުމަކީ ބޯނުންކުރި ތަފުގެ މާނައަކީ ބައްޔަށްމަތިން) ސަލާމަތްކުރެވުނެވެ." ދޮންވުމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "އޭރު ރަތްވުމެވެ. (ނުވަތަ ރީނދޫވުމެވެ. ބައެއް ޙަދީޘްތަކުގައި މިތަނުގައި ކަދުރުގެ ވާހަކަ އައިސްފައިވެއެވެ.) އެއަށްފަހު ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ." ﷲ މަނާ ކުރައްވައިފިނަމަ ތިބާގެ އަޚާގެ މުދާ ޙައްޤެއް ނެތި ކިހިނެއް ހެއްދެވޭ؟"

ނޯޓް: މިގަނޑުވިއްކުންތަކުގެ މަނާކުރެއްވުމަކީ ދެފަރާތަށް ހެޔޮނުވާތީއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ:2198 އަދި މުސްލިމް: 1555)

266 . وعن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ تُتَلَقَّى الرُّكْبَانُ، وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ). قَالَ: (فَقُلْتُ لابْنِ عَبَّاسٍ: مَا قَوْلُهُ: حَاضِرٌ لِبَادٍ؟ قَالَ: لا يَكُونُ لَهُ سِمْسَاراً)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމުގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ (ބާޒާރަށް ދެކުރުމުގެ ކުރިން މުދާ ވިއްކަން އަންނަ) ގޮވިލިފަރާތްތައް ބައްދަލުކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ސިޓީގެ އަހުލުވެރިއާ ރަށްފުށުގެ ބަދަވިއަށް ވިއްކުން (ވިއްކައިދިނުން) މަނާކުރެއްވިއެވެ." އަދި (އިބްނު ޢައްބާސްގެ ރިވާޔަތެއް ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވާ ރާވީ) ވިދާޅުވިއެވެ. "ފަހެ އިބްނު ޢައްބާސްއަށް ވިދާޅުވީމެވެ. ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ ސިޓީގެ އަހުލުވެރިޔާ ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ކަމުގައިވާ ބަސްފުޅުގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭނާއަށް އަގެއް ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކައިދިނުމެވެ. (ބޯކަލަކު ލިބިގަތުމަށް މަސައްކަތްކޮށްދިނުމެވެ.)"

ނޯޓް: ރަށްފުށު މީހާއަށް ވިއްކައިދިނުން އަގު ނަގައިގެން ވިއްކުން ކަމުގައި މި ޙަދީޘްގެ ޝަރީޢަތުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އެކަން މަނާކުރެއްވުމުގެ ޙިކުމަތަކީ ގަނެވޭ މީހުންނަށް ގެއްލުން ދިނުމެވެ. ސަބަބަކީ ރަށްފުށު މީހާ ވިއްކުމުގައި ބޮޑުނަފާއެއް ހޯދައިދިނުމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2158 އަދި މުސްލިމް: 1521)

267. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْمُزَابَنَةِ، أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ، إِنْ كَانَ نَخْلاً، بِتَمْرٍ كَيْلاً، وَإِنْ كَرْماً: أَنْ يَبِيعَهُ بِزَبِيبٍ كَيْلاً، وَإِنْ كَانَ زَرْعاً، أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ. نَهَى عَنْ ذَلِكَ كُلِّه)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ މުޒާބަނާގެ ވިޔަފާރި މަނާކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ގަހާ އޮތް ހިކި ގަހާ ރުޠަބާއަށް(ނުވަތަ ރުޠަބާ އޮތް ހިކިކަދުރަށް) ވިއްކުމެވެ. ކަދުރު ކަދުގައިވާނަމަ (ރުކުގައިވާ ރުކަދުރުތަށް) ހިކިކަދުރު (އެއް ބަރުދަނަކުން) ވިއްކުމެވެ. މުބާސްކަދުރުނަމަ (ރޯ) ހިކިމުބާސްކަދުރަށް (އެއް) ބަރުދަނަކުން ވިއްކުމެވެ. އަދި ގޮވާންކަމުގައިވާނަމަ (ކަރުގަނޑުގައި ހުންނަ) އާއި ކަރުގަނޑު ނޫޅި ގޮވާމަށް (އެއްބަރުދަނަކުން) ވިއްކުމެވެ. އެފަދަ ހުރިހާ އެއްޗެއް (ރިބާ ހިމެނޭ) ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2171 އަދި މުސްލިމް: 1542)

268. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (نَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْمُخَابَرَةِ، وَالْمُحَاقَلَةِ، وَعَنِ الْمُزَابَنَةِ، وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاحُهَا، وَأَنْ لا تُبَاعَ إِلاَّ بِالدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ، إِلاَّ الْعَرَايَا)

المحاقلة: الحِنْطَة في سُنْبُلِها بحنطة.

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ މުޚާބަރާ (ބިމުކުން ހައްދާ އެއްޗެހިން ވަކިމިންވަރެއް ބައިކުރުވަބައި ދިންބައިކުރުވަބައި ނުވަތަ ހަމަބަކަބައިކުރާ ބައި ދީ މުޚާބަރާކުރެއް) އަދި މުޙާޤަލާ (ދަނޑުން ދިޅަ އެއްޗަކަށް ޝަރުޢީވަކަށް ކުރެހެން ދަނޑުދިނުން ނުވަތަ ހިކިގޮވާމަށް ރޯގޮވާން ވިއްކުން) އަދި މުޒާބަނާ (އެއްބާވަތެއް އެއްބަރުދަނަކަށް ހިކި ގޮވާމަށް ރޯގޮވާން ބަދަލުކުރުން) ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ގޮވާން (ނުވަތަ މާވާ) ދަރުން ނުވަނިސް ވިއްކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އާއްޗެހި ދީނާރާއި ނުވަތަ ދިރުހަމަށް ފިޔަވާ ނުވިއްކުމަށް އަންގަވައެވެ. ޢަރާޔާ(ރޯގޮވާން ހިކުމުން ހުނަހުނު މިންވަރުގެ ބަދަލުގަނޑު ހިކިގޮވާން ގަނުވިއްކާ މުޢާމަލާތް) ގެ މުޢާމަލާތް ފިޔަވައެވެ."

(އަދި މުޙައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.) މުޙާޤަލާއީ ކަރުގަނޑުގައިވާ ގޮވާމަށް (ކަރުގަނޑުގައިވާ ނޫނީ ގޮވާން ބަދަލުކުރުމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2381 އަދި މުސްލިމް: 1536)

269. عن أبي مسعود الأنصاري رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَمَهْرِ الْبَغِيِّ، وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ)

މާނައީ: އަބޫ މަސްޢޫދު އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ކުއްތާގެ އަގާއި އަދި ޒިނޭކުރުމަށް ދޭ އަގާއި އަދި މުސްތަޤްބަލް ކިޔައިދޭ ކާހިނުންނަށް ދޭ އަގު ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2237، 2282، 5346، 5761 އަދި މުސްލިމް:1567)

270. عن رافع بن خديج رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (ثَمَنُ الْكَلْبِ خَبِيثٌ، وَمَهْرُ الْبَغِيِّ خَبِيثٌ. وَكَسْبُ الْحَجَّامِ خَبِيث)

މާނައަކީ: ރާފިޢު ބިން ޚަދީޖް ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ކުއްތާގެ އަގަކީ ޚަބީޘް (ދަރަންވެގެންވާ ހަޑި) އެއްޗެކެވެ. އަދި ޒިނޭކާރާ އަންހެނާއަށް ދޭ އަގަކީ ޚަބީޘް އެއްޗެކެވެ. އަދި ހިޖާމާ ޖަހާ މީހާގެ އާމްދަނީ ޚަބީޘްވެގެންވެއެވެ."

ޝަރަހު: ފުރަތަމަ ދަރަންވަކަނި ހަރާމް ދަރަންވަކަނެވެ. ނަމަވެސް ހިޖާމާގެ އުޖޫރަ ހަރާމްވެގެންނުވެއެވެ. މިތަނުގެ ޚަބީޘަކީ ހަރާމްކަމުގެ ޚަބީޘްދެއްކުމެއްނޫނެވެ. ދަރިޖަހާ ހިޖާމާ ޖެހުމުގެ ކުރުކަމުގެ ހިޖާމާ ޖަހާމީހާގެ އުޖޫރަ ނަބިއްޔާ ﷺ ދެއްވާފައިވާ ކަމަށް ޙަދީޘް ރިވާވެފައިވެއެވެ.

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 1568)

باب العرايا و غير ذلك.

ޢަރާޔާ އާ އަދި އެހެން ކަންކަން ނަންގަތް ބާބު.

ޝަރަހު: ޢަރާޔާއަކީ ރިބާ ހިލާފު ގޮތް (ގޮތެއްގައި) އެއްޗެހިސަކަން ވިއްކުން ހުއްދަވާ ގޮތްބަ ޔާންކުރާ ބާބެކެވެ. އެކަން ހުއްދަކުރެވިފައިވަނީ މިސްކީނުންނަށް ފަސޭހަތަކެއް ކަމުގައި ބަލާ މިންވަރަށް އެއްޗެއްގައި ހިލާ ނަމައެވެ.

271. عن زيد بن ثابت رضي الله عنه ، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم رَخَّصَ لِصَاحِبِ الْعَرِيَّةِ، أَنْ يَبِيعَهَا بِخَرْصِهَا)

ولمسلم: (بِخَرْصِهَا تَمْراً، يَأْكُلُونَهَا رُطَباً)

މާނައަކީ: ޒައިދު ބިން ޘާބިތު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޢަރިއްޔާގެ ވެރި މީހާއަށް (އޭނާގެ ކަދުރުކަރުގައި) ހުރި ރިޔަކަދުރުގެ ބަދަލުގައި މިންވަރަށް ބަލައިގެން ހިކިކަދުރު ގަތުން(ނުވަތަ މިގޭ އިދިކޮޅަށް) ހުއްދަކުރެއްވިއެވެ."

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތްގައިވެއެވެ. "އޭގެ ހިކިކަދުރުގެ މިންވަރަށް (ބަދަލުގައި) އަންދާޒާކޮށްގެންނެވެ. އެއީ މީހުން ކައިއުޅޭ ރޯކަދުރުން (ރުޠަބުން)ނެވެ."

ނޯޓު: މުޒާބަނާއަކީ ހިކިކަދުރާއި ތޮކަދުރު އެއްބަދަލުކުރުމުގައި ވިއްކުމެވެ. މިގޮތަށް ވިއްކުން ރިބާ ވަންނާތީ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޝަރީޢަތުން މުސްތަސްނާކޮށްދެއްވާފައިވާ ޢަރާޔާގައި ހިކިކަދުރުގެ ބަދަލުން މިތޮކަދުރުން އަންދާޒާކޮށްގެން އެހެން ހިކިކަދުރު ނުވަތަ ހިކިކަދުރުން ތޮކަދުރު ގަނެވޭނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. މިއީ ހުއްދަވާ އިސްތިސްނާ ހާލަތެކެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުން އެއްކޮށް ކަހުން ބަރާބަރުކޮށްދިނުމާއި ޝަރީޢަތުގެ ބައެއް ޖަނަވާރު (މިސާލަކަށް hyena ދިރާ ކުއްތާ)ގެ މަސްކެއުން ބަރާބަރުކުރެއްވި ފަދައިންނެވެ

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2188 އަދި މުސްލިމް: 1539)

272. عن أبي هريرة رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا فِي خَمْسَةِ أَوْسُقٍ، أَوْ دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ފަސްވަސްޤު (ފަސްދޮޅަސް ސާޢު) ގެ މިންވަރަށް އަރާޔާ (ތޮކަދުރުގެ ބަދަލުގައި ހިކިކަދުރުން ހުށަހެޅުން މިންވަރު އަންދާޒާކޮށްގެން ހިކިކަދުރުގަނޑަށް މުބާދަލާކުރުން) ހުއްދަކޮށްދެއްވިއެވެ. ނުވަތަ ފަސްވަސްޤު ހަމަނުވާ މިންވަރަށެވެ. (އެބަހީ ހަތަރު ވަސްޤުގެ މިންވަރަށެވެ."

ނޯޓު: ރަނގަޅު ބަހަކީ ފަސްވަސްޤު ހަމަނުވާ މިންވަރަށެވެ. އެއީ ސަލާމަތް ބޮޑުވެގައި ސަލާމަތްކަން އެބަހުން ބަޔަކުގައި އެކަމުގެ އަޚްލާޤް އަދި ހަތަރު ވަސްޤުގެ މިންވަރަށް އެބަހުން ރިވާއަތްތަކުގައި އައިސްފައިވާތީއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2190 އަދި މުސްލިމް: 1541)

273. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، أن رسولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قال: (مَنْ بَاعَ نَخْلاً قَدْ أُبِّرَتْ، فَثَمَرُهَا لِلْبَائِعِ، إلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ)

ولمسلمٍ: (مَنِ ابْتَاعَ عَبْداً فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ، إلاَّ أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތަޢުބީރުކޮށް (ކަދުރުގަސް ޒުވާނުކުރުމަށްފަހު އެބަހީ ކަދުރު އަޅާފައިވާ) ކަދުރުގަސްގަހެއް ވިއްކައިފިނަމަ، އޭގެ މޭވާ ވަނީ ވިއްކި މީހާއަށެވެ. އެއީ ގަތް މީހާ ޝަރުޠުކޮށްފިނަމަ މެނުވީއެވެ."

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަޅަކު ވިއްކައިފިނަމަ އޭނާގެ މުދާވަނީ ވިއްކި މީހާއަށެވެ. ވިއްކާމީހާ ޝަރުޠުކޮށްފިނަމަ މެނުވީއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2379 އަދި މުސްލިމް: 1543)

274. وعنه بأنَّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قال: (مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا، فَلا يَبِعْهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ)

وفي لفظٍ: (حَتَّى يَقْبِضَهُ)

وعن ابن عباس مثله.

މާނައީ: އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވިކަމުގައިވެއެވެ. "ކާއެއްޗެއް (ގަތުމުން) ވިއްކާ މީހާ، އޭއްޗެއް ނުލިބިބިއިސް (ނުވަތަ ހިފާ ވަޒަންކޮށްފައިނުވާނަމަ) ނުވިއްކާހުށިކަމެވެ."

ޝަރަޙަ: ޙަދީޘް ބިޔާޢުގައި ގަތުމަށް ހުއްޓެވެ. އަދި އެންމެ މާނަގައިވެސް އިޖުމާޢުވެރިން ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދަކުރެއްވިއިވެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެ ޤަބުޟުކުރުމަށް (އަތަށް އަތްލެއްވުމަށް) ހާންދޭން ނުވިއްކާށެވެ."

(މިބައިތިފަ ވިދާޅުވިއެވެ.) އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން އެފަދައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2126 އަދި މުސްލިމް: 1525، 1526)

275. وعن جابر بن عبد الله رضي الله عنه، أنه سمع رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول وَهُوَ بِمَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ: (إِنَّ اللهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ، وَالْمَيْتَةِ، وَالْخِنْزِيرِ، وَالأَصْنَامِ)، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ الله، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ؟ فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ، وَيُدْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ، وَيَسْتَصْبِحُ بِهَا النَّاسُ؟ فَقَالَ: (لا، هُوَ حَرَامٌ)، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، عِنْدَ ذَلِكَ: (قَاتَلَ اللهُ الْيَهُودَ، إِنَّ اللهَ لَمَّا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا، جَمَلُوهُ، ثُمَّ بَاعُوهُ، فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ)

جملوه: أي أذابوه.

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މައްކާ ފަތަޙަކުރެވުނު އަހަރު ނަބިއްޔާ ﷺ މައްކާގައި ހުންނަވައި ވިދާޅުވިކަމުގައި އަޑުއެހުއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ﷲއާއި އަދި އެއިލާހުގެ ރަސޫލާ: ރާއާއި އަދި މަރުވެހުއްޓާ ތަކެއްޗާއި (މުޑަތަކެއްޗާއި) އަދި އޫރާއި އަދި ބުދު ވިއްކުން ޙަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. މަރުވެހުއްޓާ ތަކެއްޗާ ސަރުބީއާ މެދު (ހުރިހާވަނަކަމަށް) ފެނެނީ އެވެ؟ އެއިން މިސްތަކުން ބޯނިފަހަރުގެ ފުރަގަހާއި އަދި (ޖަނަވާރުގެ) ހަންގަނޑުގައި ތެލާއި އަދި

ބައްޔި ދިއްޖެއަސް ބޭނުންކުރައްވާ." ދެން ބަރީރާކުރައްވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ. އެވަސް ބަރާބަރުވެގެންނެވެ." އެހެން ވަރު އެކަލޭގެފާނު ބަރީރާކުރައްވިއެވެ. "ތިޔަބިނިންނަށް ﷲ ތަޢާލާގެ ފޮތުގައިނެތެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެކަލާނގެ ފޮތުގައި ނެތް ޝަރުތު ބަރާބަރުކުރެއްވުމުން އެބައިމީހުން އެކަން ޝަރުތުކަމުގައި އަދި އެ ވިއްކައިގެން އެކަން އަގު ކެއެވެ."

(އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ) جملوه: މުޖާހަދާ ޝަރުތުކުރެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2236 އަދި މުސްލިމް: 1581)

باب السَّلَم

ސަލަމު(ކުރިއާ ފައިސާ އަދާ ދެއްކުމު)ގެ ބާބު.

276 . عن عبدالله بن عباس رضي الله عنه قال: (قَدِمَ النبيُّ صلى الله عليه وسلم الْمَدِينَةَ، وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثِّمارِ، السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ وَالثَّلاث، فَقَالَ: (مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ، فَلْيُسْلِفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ، وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ، إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ މަދީނާއަށް (ހިޖުރަކޮށް) ވަޑައިގެންނެވި އިރު، އެތަނުގެ އަހުލުވެރިން މޭވާގައި (ގޮވާން އަދިވެސް އެންމެ އެއްކަލި) އަހަރަކަށް ނުވަތަ ދެއަހަރަށް ނުވަތަ ތިން އަހަރަށް ކުރިން އަގު ދައްކަމުން ދިޔައެވެ. ދެން ބަރީރާކުރައްވިއެވެ. 'ތިމަބައިމީހުން ކުރިއާ ފައިސާ އަދާކުރާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ މިންވަރަކަށް، ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަރުދަނަކަށް އަދި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަކަށް އެކަން ކުރާށެވެ."

ނޯޓު: ޝަރުޢީ ބޭނުމުން މި މުޢާމަލާތަށް ސަލަމް (سلم) ނުވަތަ ސަލަފް (سلف) ކިޔައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2239 އަދި މުސްލިމް: 1604)

باب الشروط في البيع

ވިއްކުމުގައި ޝަރުޠުކުރުމުގެ ބާބު.

277 . عن عائشة رضي الله عنها قالت: (جَاءَتْنِي بَرِيرَةُ فَقَالَتْ: كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ، فِي كُلِّ عَامٍ أُوقِيَّةٌ، فَأَعِينِينِي. فَقُلْتُ: إنْ أَحَبَّ أَهْلُكِ أَنْ أَعُدَّهَا لَهُمْ، ويكون وَلاؤُكِ لِي فَعَلْتُ، فَذَهَبَتْ بَرِيرَةُ إِلَى أَهْلِهَا، فَقَالَتْ لَهُمْ، فَأَبَوْا عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ مِنْ عِنْدِهِمْ، وَرَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم جَالِسٌ، فَقَالَتْ: إِنِّي عَرَضْتُ

ذَلِكَ عَلَيهِم، فَأَبَوْا إِلاَّ أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْوَلاءُ، فسمع النبي صلى الله عليه وسلم، فَأَخْبَرَتْ عَائِشَةُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: (خُذِيهَا، وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلاءَ، فَإِنَّمَا الْوَلاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ) فَفَعَلَتْ عَائِشَةُ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: (أَمَّا بَعْدُ: فَمَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطاً لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللهِ، مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللهِ: فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ، قَضَاءُ اللهِ أَحَقُّ، وَشَرْطُ اللهِ أَوْثَقُ، وَإِنَّمَا الْوَلاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ބަރީރާ(އާރު އަޅު އަންހެނެއް) ތިމަންކަމަނާގެ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވިއެވެ. ނުވަ ޢޫޤިއްޔާ(ކޮންމެ ޢޫޤިއްޔާ އެއީ ސާޅީސް ދިރުހަމް، ގާތްގަނޑަކަށް 200 ޑޮލަރު ރިޔާ)ގެ މައްޗަށް ތިމަންކަމަނާގެ ވެރިންނާ މިނިވަންވާން ބޭނުމެވެ. އެއީ ނުވަ އަހަރުގެ މައްޗަށެވެ. ކޮންމެ އަހަރަކު އޫޤިއްޔާއެއް ދައްކާގޮތަށެވެ. ތިމަންކަމަނާއަށް އެހީވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ." ދެން ތިމަންކަމަނާ ދަންނަވާލީމެވެ. "ކަމަނާގެ އަހުލުވެރިން ބޭނުންނަމަ އެއްކޮށް އަގު ދައްކާފައި ތިމަންކަމަނާއަށް ވަލާ (އަޅު މިނިވަން ކުރާ މީހާއަށް ޙައްޤުވާ ގޮތުން އެއީ ނިޢްމަތުން މިނިވަންކުރާ މީހާއަށް ވާރުތަވުން ވަލާކިޔާން ޚާއްޞަވެގެންނެވެ.) ވާނަމަ ގެނެސް މިނިވަންކޮށްދޭނަމެވެ." ދެންއެކަމަނާ ބަރީރާ އެކަމަނާގެ ވެރިންގެ ގާތަށް ގޮސް އެވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެބައިމީހުން އެކަމާ ދެކޮޅު ހަދައިފިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެމީހުންގެ އަރިހުން އެނބުރި އަތުވެއްޖެއެވެ. އޭރު ރަސޫލުﷲ ﷺ އިށީނދެ ވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ ދަންނަވިއެވެ. "އެކަން އެމީހުންނަށް ހުށަހަޅައިދީފީމެވެ. އެމީހުން އެކަމާ ދެކޮޅު ހަދައިފިއެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ވަލާއި ވާނަމަ މެނުވީއެވެ." ދެން ޢާއިޝާ رضي الله عنها އެވާހަކަ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޚަބަރު ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެކަމަނާ ގަންނަވާށެވެ. އަދި ކަމަނާ އެބައިމީހުންނަށް ވަލާ ޝަރުޠުކުރައްވާށެވެ. އަދި ވަލާވަނީ މިނިވަންކުރާ މީހާއަށެވެ." ދެން ޢާއިޝާ رضي الله عنها އެގޮތަށް ކަންތައްކުރައްވައިފިއެވެ.

އެއަށްފަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ތެދުވެ ވަޑައިގެން ﷲއަށް ޙަމްދުކުރައްވައި ޘަނާކިޔުއްވުމަށްފަހު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އައްމާ ބަޢުދު: ﷲގެ ފޮތުގައި ނުވާ ޝަރުޠުތަކެއްކުރާ މީހުންނަށް ވެފައިވަނީ ކިހިނެއްކަން ކޮބާތޯ؟ (އެބަހީ ހުއްދަނޫން ޝަރުޠު) ﷲގެ ފޮތުގައި ނުވާ ޝަރުޠެއް (އެއީ ހިލާފު) ވެސް ބާޠިލުވެގެންނެވެ. އެއީ ސަތޭކަ ޝަރުޠުކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ. އެހެނީ ޙައްޤުކަން ބޮޑުވެގެންވަނީ ﷲގެ ނިޔާއެވެ. އަދި އެންމެ އިތުބާރު ހުރި ޝަރުޠަކީ ﷲގެ ޝަރުޠެވެ. އަދި މިނިވަންކުރާ މީހާއަށް ދެނީ ވަލާވެއެވެ."

ނޯޓު: ވަލާއަކީ މިނިވަންކުރާ މީހާއަށް އޮންނަ ކަމެއްކަމުގައި ޝަރީޢަތުގައިވަނީ ކަނޑައެޅިފައެވެ. އެހެންކަމުން ނަސަބާ ހިލާފު ޝަރުޢީގޮތުން ހުއްދަވެގެންނުވާނެއެވެ. އިބްނުޙިއްބާން ވިޔަފާރިއަށްވެސް ގެންނަ ދަރިފަރި މިއެވެ. އެހެނީ ބަދަލާ މިނިވަންވާނެ ޙިއްޞާއިން އިބްނުޙިއްބާނަކަށް އަދަލުވާކަހަލަ ކަމަށްވާތީއެވެ. އަދި ވަލާއަކީ ނަސަބުގެ އަދި ކައިވެނި ގޮތަށް އޮންނަ ޝަރުޢީ ގުޅުމެކެވެ. އެއީ އަނެއް މިނިވަންކުރާ މީހާގެ ބާރުވާ ކަމަށް ކިޔާނުދެވޭތީއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2168 އަދި މުސްލިމް: 1504)

278. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه، (أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ له قد أَعْيَا، فَأَرَادَ أَنْ يُسَيِّبَهُ، قال: فَلَحِقَنِي النَّبِيُّ صلى الله عليهوسلم، فَدَعَا لِي، وَضَرَبَهُ، فَسَارَ سَيْراً لَمْ يَسِرْ مِثْلَهُ قط، ثُمَّ قَالَ: (بِعْنِيهِ بِأُوقِيَّةٍ). قُلْتُ: لا، ثُمَّ قَالَ: (بِعْنِيهِ). فَبِعْتُهُ بِأُوقِيَّةٍ، وَاسْتَثْنَيْتُ حِمْلانَهُ إِلَى أَهْلِي، فَلَمَّا بَلَغْتُ أَتَيْتُهُ بِالْجَمَلِ، فَنَقَدَنِي ثَمَنَهُ، ثُمَّ رَجَعْتُ، فَأَرْسَلَ فِي أَثْرِي، فَقَالَ: (أَتُرَانِي مَاكَسْتُكَ لآخُذَ جَمَلَكَ؟ خُذْ جَمَلَكَ وَدَرَاهِمَكَ، فَهُوَ لَكَ)

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން (ރަނގަޅަށް ނުހިނގާ) ބަލި ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އެކަލޭގެފާނު ދަތުރުކުރައްވަމުން ދިޔައެވެ. އަދި މިމަންކަލޭގެފާނު އެދޫކޮށްލަން ބޭނުންވެފައިވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މިމަންކަލޭގެފާނު (ދަތުރުމަތީގައި) ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން މިމަންކަލޭގެފާނަށް ދުޢާކުރައްވައި އަދި އެޖަމަލުގައި ޖައްސަވައިފިއެވެ. އަދި އެޖަމަލު ނުދުވާފަދަ މިންވަރަށް ދުއްވައިގެންފިއެވެ. އެއަށްފަހު ނަބިއްޔާ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "މިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިޖަމަލު އަހަރެންނާ (ސާޅީސް ދިރުހަމު)އަކަށް ވިއްކާށެވެ." މިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. "ނުވާނެއެވެ" ދެން އަނެއްކާވެސް އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "އަހަރެމަށް ވިއްކާށެވެ." ދެން މިމަންކަލޭގެފާނު އުޤިއްޔާއަކަށް އެވިއްކައިލީމެވެ. އަދި މިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގެއަށް ދެވެންދެން (ސަވާރީއެއްގެ ގޮތުގައި) ބޭނުންކުރުން ޝަރުޠުކުރެއްވީމެވެ. ދެން މިމަންކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް ފޯރުވުމުން އެޖަމަލު ހިއްފަވައިގެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖައީމެވެ. އަދި އޭގެ އަގު އެކަލޭގެފާނު ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެނބުރި ދުރުވެއްޖައީމެވެ. ދެން ފަހަތުން މިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތަށް މީހަކު (މީހަކު ފޮނުއްވައި) އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. " ކަލޭގެފާނު ހީފުޅު ކުރައްވާ މިމަންކަލޭގެފާނު ގަންނަން ކުރައްވައިފައި ކަލޭގެފާނުގެ

ޖަމަލު ނަންގަވަން ހުއްޓެވީ؟" ކަލޭގެފާނުގެ ޖަމަލާއި އަދި ދިރުހަމްވެސް ނަންގަވާށެވެ. އެވަނީ ކަލޭގެފާނަށެވެ."

ނޯޓް: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله رضي الله عنه އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު އުހުދު ހަނގުރާމައިގައި ޝަހީދުވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާގެ ދަރިން ބެއްލެވުމަށްޓަކައި ވަރަށް ޚަރަދު އުފުލުމަށް ދަރަނި އަރައިން ބޮކަސްބަލާކަމައި ކަމުގޮސް ބައްލަވާފައިވާކަން އުޅުއްވީ ވަރަށް އަނިމަތި ދަތިކަމެއްގައެވެ. އެކަން ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް އެނގިވަޑައިގެން އެކަލޭގެފާނަށް އެހީވެދެއްވައިގަތީއެވެ. ނަބިއްޔާގެ ހެޔޮއުޅުއްވުމާއި އަދި އެހެނިހެން މުޢާމަލާތްތައް ފުރިހަމަކަން ދިރުމުން އެނގިގެންދެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2718 އަދި މުސްލިމް: 715)

279. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ،وَلا تَنَاجَشُوا،وَلا يَبِعِ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَلا يَخْطُبْ عَلَى خطبة أخيه، وَلا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلاقَ أُخْتِهَا لِتَكْفأَ مَا فِي إنائها)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަށުގެ އަހުލުވެރިޔާ ޖަންގަލީ (ބަދަވީންނަށް) ވިއްކައިދިނުން ނަބިއްޔާ ﷺ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއްޗެހީގެ އަގު ނުކުތުމަށެވެ. އަދި ތިބާގެ އަޚާގެ ވިއްކުމަށް އެކަކު އެހެން މީހެއްގެ ވިއްކުމާދޭތެރޭ ވައްދައިގެން (ގަނެގަނެ އެއްބަސްވުމެއް އޮތުމަށްފަހު އަގުހެޔޮކޮށް ވިއްކާނެކަމުގައި ހިފައިގެން) އެގޮތަށް ވިއްކާކަށްނުވާނެއެވެ. އަދި ތިބާގެ އަޚާ ކައިވެނިކުރުމަށް ހުށަހަޅުއްވާ އަންހެނަކަށް ކައިވެނިކުރުމަށް ހުށަހެޅުމެއް ނުދޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ އުޚްތާގެ ތަލާޤު ނުއެދޭނެއެވެ. އެއީ އެއްބަނޑު ބޭނުމެއްކަމުގައި ނިމެވުމުން (ކައިވެނި ރައްކާތެރިކަމުން) މަހުރޫމުކުރުމަށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2140، 2723 އަދި މުސްލިމް: 1413)

باب الربا والصَّرف

ރިބާއާއި އަދި ޞަރުފުކުރުމުގެ ބާބު.

280 . عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «الذَّهَبُ بِالذهب رِبًا، إلاَّ هَاءَ وَهَاءَ، والفضةُ بالفضةِ ربًا، إلا هَاءَ وهَاءَ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رِباً، إلاَّ هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رِباً، إلاَّ هَاءَ وَهَاءَ)

މާނައީ: އުމަރުގެ ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ރަނަށް ރަން (ބަދަލުކުރުމަކީ) ރިބާއެވެ. އެއީ (އަތުން އަތަށް ވަގުތުން ތަކެތިއެއްސެއް ދިނުމަކަށް) ބަދަލުކުރުމާނަމަ މެނުވީއެވެ. ރިހިއަށް ރިހި (ބަދަލުކުރުމަކީ) ރިބާއެވެ. (އެއީ އަތުން އަތަށް ވަގުތުން ތަކެތިއެއްސެއް ދިނުމަކަށް) ބަދަލުކުރުމާނަމަ މެނުވީއެވެ. ގޮދަނޑަށް ގޮދަން (ބަދަލުކުރުމަކީ) ރިބާއެވެ. އެއީ (އަތުން އަތަށް ވަގުތުން ތަކެތިއެއް ދިނުމަކަށް) ބަދަލުކުރުމާނަމަ މެނުވީއެވެ. ހިމަގޮދަނަށް ހިމަގޮދަން (ބަދަލުކުރުމަކީ) ރިބާއެވެ. އެއީ (އަތުން އަތަށް ވަގުތުން ތަކެތިއެއް ދިނުމަކަށް) ބަދަލުކުރުމާނަމަ މެނުވީއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2134 އަދި މުސްލިމް: 1582)

281. وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ، إِلاَّ مِثْلاً بِمِثْلٍ، وَلا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلاَّ مِثْلاً بِمِثْلٍ، وَلا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِباً بِنَاجِزٍ)

وفي لفظٍ: (إلاَّ يداً بيدٍ)

وفي لفظٍ: (إلاَّ وَزْناً بِوَزْنٍ، مِثْلاً بِمِثْلٍ سَوَاءً بِسَوَاءٍ)

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ރަނަށް ރަން ތިރީގައިވާ ގޮތުން ނޫނީ ނުވިއްކާށެވެ. އެއީ އެއީ އެއް (ސިފަ) އެއްގޮތްވެގެންކަމުގައިވާނަމަ މެނުވީއެވެ. އަދި (ބަދަލުކުރާއިރު) އެއްވެސް ކޮޅަކުން އިތުރުނުކުރާ ހުރިކަމެވެ. އަދި ރިހި ރިހިއަށް ނުވިއްކާށެވެ. އެއީ އެއް ސިފަ އެއްގޮތްވެގެންވާނަމަ މެނުވީއެވެ. އަދި އެއް އެއްވެސް ކޮޅަކުން އެއަށް އެއްވެސް މިންވަރަކުން އިތުރުނުކުރާށެވެ. އަދި ޣާއިބުގައިވާ މިޔާން ޙާޟިރުވެފައި މިނާ ނުވިއްކާށެވެ. (އެބަހީ ވިއްކާއިރު އަތުން އަތަށް އަންނަނީ ޤަބޫލުކުރާށެވެ. ފަހުން ދޭގޮތަށް ނުވިއްކާށެވެ.)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "އަތުން އަތަށް (އެބަހީ ވަގުތުން ދިނުމާ) މެނުވީ ނުވިއްކާށެވެ"

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެއްބަރުދަނަށް، އެއްސިފައަކަށް އެއްގޮތް (ތަރާޒު ކަމުގައި) މެނުވީ ނުވިއްކާށެވެ."

ޝަރަޙަ: ރިބާ ހިފުމަކީ ޙަރާމްކަމެކެވެ. އިތުރުކުރުމުގެ ރިބާއާއި (މުއައްޖަލް) ލަސްކުރުމުގެ ރިބާއެވެ. އިތުރުކުރުމުގެ ސިފައަކީ 10 ރުފިޔާއަށް 15 ރުފިޔާ ދޫކޮށްދިނުމެވެ. ލަސްކުރުމުގެ ރިބާގެ މިސާލަކީ

ޑޮލަރު ގަންނައިރު އެއްވަގުތެއްގައި ވިއްކާމީހާއާ ގަންނަ މީހާ ރުފިޔާ ބަދަލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ދުވަހެއްގައި ބަދަލުކުރުމެވެ. މިބާވަތުގެ ރިބާގައި އިތުރުވުމެއް ނުވަންނާނެއެވެ. އަޔްނުއްރިބާ ބުނާ ބަހުގެ މާނައަކީ ގަންނަ މީހާއާ ވިއްކާ މީހާ އެއްވަގުތެއްގައި ނުބަދަލުކުރުމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2312 އަދި މުސްލިމް: 1594)

282. عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: (جَاءَ بِلالٌ إِلَى النبي صلى الله عليه وسلم بِتَمْرٍ بَرْنِيٍّ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (مِنْ أَيْنَ هَذَا؟) قَالَ بِلالٌ: كَانَ عِنْدَي تَمْرٌ رَدِيءٌ، فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ لِنُطْعِمَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ النَّبِيُّ عِنْدَ ذَلِكَ: أَوَّه، أَوَّهْ، عَيْنُ الرِّبَا، لا تَفْعَلْ، وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعِ التَّمْرَ بِبَيْعٍ آخَرَ، ثُمَّ اشْتَرِ بِهِ)

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ބިލާލު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ބަރްނީ ކަދުރު(މަދީނާގައި ހުރި ދިގުކޮށް ރީނދޫކޮށް ހުންނަ މޮޅު ކަދުރެއް) ހިއްޕަވައިގެން ވަޑައިގެނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ބިލާލަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. "މި ކޮންތާކުން (ގެނައި) އެއްޗެއް ހެއްދެވީ؟" ދެން ބިލާލު ދަންނަވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ހުރި ދެރަކަދުރުތަކެއް ދެ ސާޢަކުން އެއް ސާޢުގެ މިގެ ކަދުރު ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ކާން ދައްކަވަން ވެގެން ބައްލަވައިގަތީމެވެ." ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އައްވަހް އައްވަހް (ސަމާލުކަމަށް ކުއްލިއަކަށް ބުނެއުޅޭ ބަހެއް). މިއީ ސީދާ ރިބާއެވެ. މިފަދައިން ކަންތައް ނުކުރައްވާށެވެ. ނަމަވެސް ގަންނަން ބޭނުންނަމަ އެހެން އެއްޗަކަށް ވިއްކަވައިގެން އެއްޗެއް ބޭނުންކަމުގެ ބަދަލުގައި ގަންނަވާށެވެ."

ނޯޓު: އެއްބާވަތެއް އެއްގޮތެއް އަދި އަޅެން އަޅަށް ބަދަލުކުރުން ނުވާނަމަ ރިބާ ވަންނާނެއެވެ. އެހެންވެ ނަބިއްޔާ މިކަންމަނާކުރެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2312 އަދި މުސްލިމް: 1594)

283. عن أبي المِنْهال قال: (سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ، وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رضي الله عنهما عَنِ الصَّرْفِ، فَكُلُّ وَاحِدٍ منهما يَقُولُ: هَذَا خَيْرٌ مِنِّي، وَكِلاهُمَا يَقُولُ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرِقِ دَيْناً)

މާނައީ: އަބޫ މިންހާލުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ބަރާ ބިން ޢާޒިބު ﵁ އަދި ޒައިދު ބިން އަރްޤަމް ﵁ ގެ ކިބައިން މާރު ކުރުމާއި ބެހޭގޮތުން (ރަނަށް ރިހި ބަދަލުކުރުން) ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ދެން އެއްބޭކަލަކު އަނެއްބޭކަލަކީ މިމަސްއަލައާގުޅޭގޮތުން ޖަވާބުދެއްވުމަށް ހައްޤުވެރިވަނީ އަނެއްބޭކަލެއްކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުންވެސް ދަންނަވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ރަނަށް ރިހި ފަހުން (އެކަތި އަދާކުރާގޮތަށް) ލޯނުގެ ގޮތުގައިވިއްކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ."

ޝަރަޙް: މިޙަދީޘްގައި މިވަނީ ތަސްލީމުކުރުމުގެ ރިބާ(ރިބާ އަންނަސީއާ النسيئة) ގެ ވާހަކައެވެ. ޤަވާޢިދަކީ ރިބާވިއްކުން ވަންނަނީ މިބާވަތުގެ ތަކެތިވެ. މިބާވަތުގައި ބޭނުން ކާނު ވަކެއް އެއްވައްތަރުގެއްގައި ބަދަލުކޮށްލިނަމަ ރިބާއަކަށް ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޤަބަޟު ދެފަރާތުން ކުރިން ރިބާ ނަގާފައި ޤަބުޟު ޤަބަޟު ނުގަނެފާ ރިބާއަށް ވާނެއެވެ. އެކަމު އަދަދު ދިގުވި އަސްލަކު ވައްތަރުން ބަދަލު އެކަމުންބަދަލު ނުވަތަ އެއްވައްތަރުގައި ބަދަލު އެކަމުންބަދަލުން އެކަމުންބަދަލަކާއި ބަދަލުކޮށްފާ އަދުން ދުވަހުކަމަށް ވާނެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2180، 2181 އަދި މުސްލިމް: 1589)

284. عن أبي بكرة رضي الله عنه قال: (نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْفِضَّةِ بِالْفِضَّةِ، وَالذَّهَبِ بِالذَّهَبِ، إلاَّ سَوَاءً بِسَوَاءٍ، وَأَمَرَنَا أَنْ نَشْتَرِيَ الْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْنَا، وَنَشْتَرِيَ الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ كَيْفَ شِئْنَا، قَالَ: فَسَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَدًا بِيَدٍ؟ فَقَالَ: هَكَذَا سَمِعْتُ)

މާނައީ: އަބޫ ބަކުރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ރިހިސަށް ރިހިވިއްކުން، ރަނަށް ރަންވިއްކުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ އަދުން އަދަދު)އެއްގޮތް ވެގެން ވާނަމަ މެނުވީއެވެ. އަދި ރިހިސަށް ރަން އަދި ރަނަށް ރިހި (އެއްވަރުގޮތުގައި އަދުން އަދަދު ބަދަލުކުރާނަމަ) އަހަރެމެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ގަނެވިދާނެކަމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. "މީހަކު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ." "އަތުންއަތަށްހެއްޔެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަޑުއިވުނީ މިފަދައިންނެވެ."

ޝަރަޙް: ފިޤުހާއުން (މިސާލަކަށް ރަން ނުވަތަ ރިހި އެއްވަރުނަމަ) އަދުންއަދަދު އެއްވައްތަރުގައި ބަދަލުކުރުމާ ދެމި ހުރި ގޮތަކަށްވެސް އެއްގޮތްވާން ޖެހޭނެއެވެ. އެހެން ނޫނީ ރިބާ ވަންނާނެއެވެ. ޤަބަޟު ކުރިޔާ ވަންނަ ހުރި ރަނާ ރިހީގެ މަޖުލިސްގައިވާ އެއްކޮޅަކަށެވެ. އަދި މިބާވަތްތައް ބަދަލުކުރާ އިރު ހުށަހެޅިގެންނަކާ މިސާލަކަށް ރަން ރިހި ބަދަލުކުރާނަމަ ނުވަތަ ރިޔާއާން ޤަބަޟު ބަދަލުކުރާނަމަ ނުވަތަ ކަނޑައަން ގޮތުން ބަދަލުކުރާނަމަ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ މިންވަރަކަށް އެއްވައްތަރުގައި އަދުން އަދަދު ބަދަލުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އެހެންނޫނީ ރިބާވާނެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2182 އަދި މުސްލިމް: 1590)

باب الرهن وغيره

ރަހުނާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގެ ބާބު.

285 . عن عائشة رضي الله عنها : (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم، اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَاماً، وَرَهَنَهُ دِرْعاً مِنْ حَدِيدٍ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޔަހޫދީއަކުގެ އަތްޕުޅުން ގޮދަންކާތެއް އުކާރާގެން ދަރަނިގޮތުގައި ދަގަނޑުން ހެދި ދިރާޢެއް (ޖޯޝަނެއް ބަނދަކަށް) ބަހައްޓަވައިގެންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2068، 2096 އަދި މުސްލިމް: 1603)

286. وعن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسولَ الله صلى الله عليهوسلم قال: (مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ، وَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ފުއްދުމާ (އަދާކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ހުރި ދަރަނިވެރިޔާ ދަރަނި މުއްދަތު ހަމަވުމުން ބަދަލުނުދިނުން) އަދާނުކުރެ ލަސްކުރުމަކީ (ދިނުމުގައި ލަސްކުރުމަކީ) އަނިޔާވެރިކަމެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން (ދަރަނިވެރި ބަޔަކު) އަދާކުރަން ތެދުވި މީހާ ދެއްކުމަށް ޓަކައި) އެދެއްކުމަށް މުއްސަނދިމީހަކަށް ބަދަލުކޮށްފިނަމަ އެކަމަށް ތަބާވާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2287، 2288، 2400 އަދި މުސްލިމް: 1564)

287. وعنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم، أو قال: سَمِعْتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: (مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ، أَوْ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَس، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރައްވާތީ އަޑުއެހީމެވެ. "ބަނގުރޫޓުވެފައިވާ މީހަކާ ހުރީގެ މުދަލެއް (އެއީ ދަރަނިވަރު ނުވަތަ ވިއްކާފައިވާ މުދަލެއް ހިފެހެއްޓިތަނުގައި ހުރި) މީހެއްގެ ކިބައިގައި ނުވަތަ އިންސާނެއްގެ ކިބައިގައި ވިއްކިފައިވާ ހުރިނަމަ، އެމުދާ އެހެން އެހެންމީހުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް ހައްގުވެރިވަނީ އެމީހަކަށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2402 އަދި މުސްލިމް: 1559)

288. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (جَعَلَ ـ وَفِي لَفْظٍ قَضَى ـ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقْسَمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ، وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ، فَلا شُفْعَةَ)

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ (رضي الله عنه) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ބައިނުކުރެވޭ ކޮންމެ މުދަލެއްގައި ހިއްސާވާފަރާތަކަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. - އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ނިޔާކަނޑައަޅުއްވިއެވެ.- އަދި ހައްދުތައްކަނޑައެޅި އަދި މަގުވަކިކުރެވިއްޖެނަމަ ހިއްސާވުމެއްނެތެވެ"

ޝަރަޙަ: މިހަދީޘުގައި ހިއްސާވުން ހުއްދަވާކަން ގެންނަ ދަލީލެވެ. އަދި ހަދީޘުގައި އެވާހަކަ ދެއްކެވީ ބިމާއި އަދި ގޯތިގެދޮރުގެ ވާހަކައެވެ. އެކަމަކު ހުކުމްވަނީ އާންމުގޮތެއްގައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2213، 2214، 2257، 2495، 2496، 6976 އަދި މުސްލިމް: 1608)

289. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: (أَصَابَ عُمَرُ أَرْضاً بِخَيْبَرَ، فَأَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَسْتَأْمِرُهُ فِيهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضاً بِخَيْبَرَ، لَمْ أُصِبْ مَالاً قَطُّ هُوَ أَنْفَسُ عِنْدِي مِنْهُ، فَمَا تَأْمُرُنِي بِهِ؟ قَالَ: «إِنْ شِئْتَ حَبَّسْتَ أَصْلَهَا، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا) قَالَ: فَتَصَدَّقَ بِهَا عمر، غَيْرَ أَنَّهُ لا يُبَاعُ أَصْلُهَا، وَلا يُورَثُ، وَلا يُوهَبُ، قَالَ: فَتَصَدَّقَ بها عُمَرُ فِي الْفُقَرَاءِ، وَفِي الْقُرْبَى، وَفِي الرِّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللهِ، وَابْنِ السَّبِيلِ، وَالضَّيْفِ، لا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا: أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقاً، غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ)

وفي لفظٍ: (غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު (رضي الله عنهما) ގެ ރިވާޔަތުންގެ ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޚައިބަރުން ޢުމަރަށް ބިމެއް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮންކަމަކަށްތޯ މަޝްވަރާކުރުމަށް އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއަޅުގަނޑަށް ޚައިބަރުން ބިމެއް ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ. އެބިމަށްވުރެ ހެޔޮ މުދަލެއް މިއަޅުގަނޑަށް ކުރިން ލިބިވަޑައިގެންނެއްނުވެއެވެ. އެހާމެދު ކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވަނީ ކޮންކަމަކަށްތޯއެވެ؟ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާނަމަ އަސްލު ބަހައްޓާފައި އޭގެން ލިބޭ އާމްދަނީ ޞަދަޤާތްކޮށް (ވަޤުފު) ކުރައްވާށެވެ." ދެން އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. "ދެން ޢުމަރު (رضي الله عنه) އެބިން ވަޤުފުކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ބިން ނުވިއްކާ އަދި ވާރުތަވެސްނުވާ ގޮތަށެވެ. އަދި ހިބަވެސް ނުވާގޮތަށެވެ." އަދި އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢުމަރު (رضي الله عنه) ފަޤީރުންނަށާއި ގާތްތިމާވެރިންނަށާއި އަދި އަޅުންނަށާއި އަދި މުޖާހިދުންނަށާއި (ޖިހާދަށާއި) އަދި ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި އަދި މެހެމާނުންނަށް އޭގެން ވަޤުފުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެން ބަލަހައްޓާ މީހަކު ހެޔޮގޮތުގައި އޭގެން ކާންދިނުން

މައްސަލައެއް ނެތެވެ. ނަމަވެސް އިސްލާމްދީނުގެއިމާމުންނި އާއްމުގެ ޙައްޤުހިނގަން ކާންދިނުމުގައިމައްސަލައެއްނެތެވެ. އެއީ އާމްދަނީ ހޯދުމަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ގޮތުން މަނާވެއެވެ." (އަދި މުބާރަކްފޫރީ ވިދާޅުވިއެވެ.) އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އިސްލާމްދީނުގެ ގޮތުން (ނުވަތަ އާމްދަނީ ހޯދުމުގެ ގޮތުން) ބަދަލުކުރުން ނެތީއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2737، 2767 އަދި މުސްލިމް: 1632)

290. عن عمر رضي الله عنه قال: (حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللهِ، فَأَضَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَبِيعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم؟ فَقَالَ: (لا تَشْتَرِهِ، وَلا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ، وَإِنْ أَعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ)

މާނައަ: ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޖިހާދުކުރުމަށް އަހަރެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ސަދަޤާތްކުރެއްވީމެވެ. ދެން އެއަސް ގެންގުޅޭ ފަރާތުން އެހަނިގެން ނުބަލަހައްޓައެވެ. ދެން އެ ގަތުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅު ވިއްޖެއެވެ. އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހީކުރެއްވި އެ އަގުހެޔޮކޮށް ވިއްކާނެކަމަށެވެ. ދެން އެކަމާ ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. "ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެސްގަންނާނުށެވެ. ތިބާދިން ސަދަޤާތަކަށް ރުޖޫޢަނުވާށެވެ. އަދި އެ ދިރުހަމަކަށް ދިން ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ. ފަހެ ދީފައިވާ ހިބަތަކަށް ރުޖޫޢަވުމަކީ ހޮޑުލުމަށްފަހު ހޮޑިމާ އެހޮޑަށް ރުޖޫޢަވުން (ކެއުން) ފަދަކަމެކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1490، 2632 އަދި މުސްލިމް: 1620)

291. وعن ابن عباس رضي الله عنه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (العَائِد في هِبَتِهِ، كالعائِدِ في قَيْئِهِ).

وفي لفظٍ: (فإِنَّ الَّذِي يَعُودُ في صَدَقَتِهِ كالْكلْبِ يَقيءُ ثمَّ يَعُودُ في قَيْئِهِ)

މާނައަ: އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހިބައިން ދީ އެއްޗަކަށް ރުޖޫޢަވާމީހާ (ކަށްޓަވާލައި އެނބުރި ދޭމީހާ) ހޮޑުލުމަށްފަހު އޭނާގެ ހޮޑަށް (ކާން) ރުޖޫޢަވާ މީހާ ފަދައެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެމީހާ ސަދަޤާތަށް ދީފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދަން އަލުން ރުޖޫޢަވުމުގެ މިސާލަކީ ކުއްތާއެއް ހޮޑުލައި އެހޮޑަށް (ކާން) ރުޖޫޢަވާ ފަދަ ކުއްތާއެއްގެ މިސާލެކެވެ."
ނޯޓް: އެބަހީ އެހާވެސް ދަރިވަރުންނާ ދަރިދަރިޔާގެ ބަސްކަމެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2621، 2623 އަދި މުސްލިމް: 1622)

292. وعن النعمان بن بشير رضي الله عنه قال: «تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِهِ، فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ: لا أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَانْطَلَقَ أَبِي إِلَى النبي صلى الله عليه وسلم لِيُشْهِدَهُ عَلَى صَدَقَتِي، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ؟) قَالَ: لا، قَالَ: (اتَّقُوا اللهَ، وَاعْدِلُوا فِي أَوْلادِكُم) فَرَجَعَ أَبِي، فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ».

وفي لفظٍ، قال: (فَلا تُشْهِدْنِي إِذاً، فَإِنِّي لا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ).

وفي لفظٍ: (فَأَشْهِدْ عَلَى هَذَا غَيْرِي)

މާނައީ: ނުއުމާން ބިން ބަޝީރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް މުދާ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޞަދަޤާތްކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅު އަމްރާ ބިންތި ރަވާޙާ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ހެކިކުރައްވަނިސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިކަމަކަށް ނުރުހޭނަމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޞަދަޤާތްކުރެއްވި ކަމުގެ ހެކިވެރިއެއްކަމުގައި ނަބިއްޔާ ޙާޟިރުވުމަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނުގެ ހުރިހާ ދަރިންނަށްވެސް މިފަދައިން ކަންތައްކުރެއްވީންތޯއެވެ؟" ދެން ބައްޕާފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲއަށް ތަޤްވާވެރިވާށެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިންގެ މެދުގައި ޢަދުލުވެރިވާށެވެ." އޭރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު އެނބުރި ވަޑައިގެން އައިސް އެ ޞަދަޤާތް އަނބުރާ ނަންގަވައިފިއެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "މިހެން ވީއްޔާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެއްކެއް ކަމުގައި ނުހައްދަވާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އަނިޔާވެރިކަމަކަށް ހެކިނުވާނަމެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "މިކަމަށް ކަމަކަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހެއްކެއް ކަމުގައި ހައްދަވާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2587، 2650، އަދި މުސްލިމް: 1623)

293. وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم عَامَلَ أَهْلَ خَيْبَرَ على شَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޚައިބަރުގެ އަހުލުވެރިންނަށް އެބިމުގައިން އުފެދުނު ބާވަތް (ކަދުރުގެ) ނުވަތަ ދަނޑުވެރިކަމުން ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ދޭގޮތަށް (ދަނޑުބިން) މަސައްކަތްކުރަން ދެއްވިއެވެ."

ނޯޓު: އެއީ މުސްލިމުން ޚައިބަރު ފަތަހަކުރުމަށްފަހު މުސްލިމުންގެ ބިމަކަށް އެތައްވުމުން އެތަނުން ދެބައިކޮޅަށް އެއްބައި ލިބޭ ގޮތަށް އެއްބަސްވެގެން އަހުރުގެ މަސައްކަތްކުރުމަށް ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2329 އަދި މުސްލިމް: 1551)

294. عن رافع بن خديج رضي الله عنه قال: (كُنَّا أَكْثَرَ الأَنْصَارِ حَقْلاً، قال: كُنَّا نُكْرِي الأَرْضَ عَلَى أَنَّ لَنَا هَذِهِ، وَلَهُمْ هَذِهِ، فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ هَذِهِ، وَلَمْ تُخْرِجْ هَذِهِ، فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ، وَأَمَّا الْوَرِقُ: فَلَمْ يَنْهَنَا)

މާނައަކީ: ރާފިޢު ބިން ޚަދީޖު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ގިނަ އަންޞާރުންގެ ބޭކަލުންނަކީ ދަނޑު ހައްދާ ބޭކަލުންނެވެ. ތިމަންބޭކަލުން ދަނޑު ބިންތައް އެބައިމީހުން ހުރި އެއްބައި ތިމަންބޭކަލުންނަށް އަދި އަނެއްބައި އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭ ގޮތަށް ކުއްޔަށް ދެމެވެ. ދަނޑު ދަނޑުގެ މިބައިން އެއްގޮތް ލިބިދާނެއެވެ. އަނެއްބައިން އެއްގޮތް ނުލިބިދާނެއެވެ. އަދި އެކަމުން (ނަބިއްޔާ ﷺ) ތިމަންބޭކަލުންނަށް ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަގުގެ (ކުލީގެ) ގޮތުގައި ރިހި (ދިރުހަމް) ދިނުން ނަހީނުކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2327 އަދި މުސްލިމް: 1547)

295. ولمسلم عن حَنْظَلَة بن قيس قال: (سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ؟ فَقَالَ: لا بَأْسَ بِهِ، إنَّمَا كَانَ النَّاسُ يُؤَاجِرُونَ عَلَى عَهْدِ النبي صلى الله عليه وسلم بِمَا عَلَى الْمَاذِيَانَاتِ، وَأَقْبَالِ الْجَدَاوِلِ، وَأَشْيَاءَ مِنَ الزَّرْعِ، فَيَهْلِكُ هَذَا، وَيَسْلَمُ هَذَا، ويسلم هذا ويهلك هذا، فَلَمْ يَكُنْ لِلنَّاسِ كِرَاءٌ إلاَّ هَذَا، فَلِذَلِكَ زَجَرَ عَنْهُ. فَأَمَّا شَيْءٌ مَعْلُومٌ مَضْمُونٌ: فَلا بَأْسَ بِهِ).

(الماذيانات) الأنهار الكبار.

والجدول: نهر صغير.

މާނައަކީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ޙަންޡަލާ ބިން ޤައިސްގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރާފިޢު ބިން ޚަދީޖުގެ އަރިހުން ރަން އަދި ރިހިން ދަނޑުބިން ކުއްޔަށް ދިނުމާއި ބެހޭގޮތުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަމުގައި އެއްވެސް މައްސަލައެއް ނެތެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި ބޭފުޅުން ކުއްޔަށްދެއްވައި (ފެން ދާރާޅަކަށް ހަމަހަމައިގާ ކަނާތްޖަހާ) އަދި ކުދި ކުޅުދަށް ކައިރިގައި(ނިވާމަސްތަކުގައި) ދަނޑުބިންތަކާއި އަދި ދަނޑުވެރިކަމުން ލިބޭ އެއްޗެހި ދޫކުރި ކުއްޔަށް ނެގުމެވެ. ބައެއް ފަހަރު މިހާރާކުރި އެ ހަލާކުވެދާނެއެވެ. އަދި އެހެންބައެއް މިހާރާކުރިއެވެ. މިކަން ކުއްޔަށް ދިނުމުގެ އަމަލު ނެތްވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަން

މަނާކުރެވެނެވެ. ފަހެ އެނގިގެންވާ ތަކެތިން ދިފައިވާ އެއްޗެއް (އުމުރާ ހަދިޔާ ދިނުމާއި ދިރުމުގެ ކުއްޔަށް ދިނުމުގައި) އެއްވެސް މައްސަލައެއް ނެތެވެ"

ޝަރަޙް: މިޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެފައިވާ މުޢާމަލާތަކީ މުބާޙު ކަމެއްގެ މުޢާމަލާތެވެ.

(މުސްލިމް ރިވާކުރެއްވިއެވެ.) މާޒީ ޙާލަތު އަދި ބާޒީރުގެ ޙާލަތުގަކެވެ. އަދި ޖިހާލާތުގެ ޙާލަތުގަކެވެ.

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 1547)

296. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (قَضَى النَّبيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْعُمْرَى لِمَنْ وُهِبَتْ لَهُ)

މާނައި: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ ؓ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
"ޢުމުރާ(މަރުވަންދެން) ދިނުމަކީ ހިބަކޮށްދެވުނު އެއްޗެއްކަމަށް އެވިޔަކަން ކަމުގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ނިޔާ ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2625 އަދި މުސްލިމް: 1625)

وفي لفظٍ (مَنْ أُعْمِرَ عُمْرَى لَهُ وَلِعَقِبِهِ، فَإِنَّهَا لِلَّذِي أُعْطِيَهَا، لا تَرْجِعُ للَّذِي أَعْطَاهَا، لأَنَّهُ عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ).

މާނައި: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "މީހެއްގެ ޢުމުރަށް ޢާރިޔަތަކަށް އަދި އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް ދިފައިވާ އެއްޗެއް އެދިން މީހަކަށް އެނބުރި ނުދިޔާނެއެވެ. ސަބަބަކީ އެދިނުމުގެ ޢަޠާއަކަށް ވާރުތަވެރިން އަންނަ ދުވަހަކުން އެކަން ވެފައިވާތީއެވެ."

وقال جابر: (إِنَّمَا الْعُمْرَى الَّتِي أَجَازَهَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم أَنْ يَقُولَ: هِيَ لَكَ وَلِعَقِبِكَ، فَأَمَّا إِذَا قَالَ: هِيَ لَك مَا عِشْتَ: فَإِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا).

މާނައި: އަދި ޖާބިރު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ހުއްދަ ކުރެއްވި ޢުމުރާ ހިލޭ ހިބައަކީ މިފަދައިން ބުނެވުމެވެ. ތިބާއަށް ތިބާގެ ދަރިންނަށް. ނަމަވެސް ތިބާ ދިރިއުޅޭހާ ހިނދަކު ތިބާއަށް ބުނެފިނަމަ އޭގެ ވެރިމީހާއަށް އެނބުރި ދާނެއެވެ."

وفي لفظٍ لمسلم (أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْوَالَكُمْ، وَلا تُفْسِدُوهَا، فَإِنَّهُ مَنْ أَعْمَرَ عُمْرَى فَهِيَ لِلَّذِي أُعْمِرَهَا، حَيّاً وَمَيِّتاً، وَلِعَقِبِهِ)

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދާ ތިޔަބައިމީހުން ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި އެނަގައިނުލާށެވެ. ފަހެ އުމްރާގެ ގޮތުން ހިބަކޮށްދިނުމުން އެތަކެތި ވަނީ ދެވުނު މީހާއަށެވެ. އޭނާ ދިރިހުއްޓަސް އަދި މަރުވިއަސްވެސްއެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރިންނަށެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމު: 1625)

297. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قالَ: (لا يَمْنَعْ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَهُ فِي جِدَارِهِ) ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ؟ وَاَللهِ لأَرْمِيَنَّ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ.

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެއްއަވަށްޓެރިޔާ އަނެއް އަވަށްޓެރިޔާގެ ފާރުގައި ލަކުޑިގަނޑެއް (ހަރުޖަހަން) ހަރުކުރުން މަނާނުކުރާށެވެ." އޭރަށްފަހު އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން އެކަމާ ދުރުހެލިވެ ހުރިތަން މިފެންނަކަމުގެ ސަބަބަކީ ކޮބާތޯއެވެ؟ ﷲ ގަންދެއްވައި ބުނަމެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ކަނދުރާގެ ދެމެދަށް އެކަން އެއްލާލާނަމެވެ." (އެބަހީ ސުންނަތް ކަމުގެ ގޮތުން ބަޔާންކޮށްދޭނަމެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 2463 އަދި މުސްލިމު: 1609)

298. عن عائشة رضي الله عنها، أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (مَنْ ظَلَمَ مِنَ الأَرْض قِيدَ شِبْرٍ، طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ބިމުން ޝިބްރެއްހާ ކަހަލަ ބިމެއްގެ މިންވަރަކަށްވެސް(އެބަހީ ކުޑަބިމެއްވިޔަސް) އަނިޔާވެރިވެއްޖެމީހާއަށް (ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެބިމުގެ) ހަތްބިމުން އޭނާގެ ކަރުގައި އަޅުވާ ހުއްޓެވެ"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 2453 އަދި މުސްލިމު: 1612)

بابُ اللُّقَطة

ވެއްޓި ލިބޭ ތަކެތި.

299. عن زيد بن خالد الْجُهَنِيِّ رضي الله عنه قال: (سُئِلَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عَنْ لُقَطَةِ الذَّهَبِ، أَوِ الْوَرِقِ؟ قَالَ: (اعْرِفْ وِكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِنْ لَمْ تُعْرَفْ فَاسْتَنْفِقْهَا، وَلْتَكُنْ وَدِيعَةً عِنْدَكَ، فَإِنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْماً مِنَ الدَّهْرِ فَأَدِّهَا إِلَيْهِ) وَسَأَلَهُ عَنْ ضَالَّةِ الإِبِلِ؟ فَقَالَ: (مَا لَكَ وَلَهَا؟ دَعْهَا، فَإِنَّ مَعَهَا

حِذَاءَهَا وَسِقَاءَهَا، تَرِدُ الْمَاءَ، وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا) وَسَأَلَهُ عَنِ الشَّاةِ؟ فَقَالَ: (خُذْهَا، فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ، أَوْ لأَخِيكَ، أَوْ لِلذِّئْبِ)

މާނައީ: ޒައިދު ބިން ޚާލިދު އަލްޖުހަނީ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި ގެއްލޭ ރަނާއި(ދީނާރު) ގުޅޭގޮތުން ނުވަތަ ރިއްސާއި(ދިރުހަމާއި) ގުޅޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އެއަށްސާފުގައިވާ އެއްޗެއި އަދި އަޅާފުގައިވާ އެއްޗެއް ދެނެގަންނާށެވެ. އެއަށްފަހު އަހަރެއް ވަންދެން (އާންމުކޮށްކޮންމެގައި އޭގެ ވެރިޔާކަށް)އިޢުލާން ކުރާށެވެ. ދެން އެއަހަރު އޭގެ ވެރިޔަކު ނުވިނަމަ ހޭދަކުރާށެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ވަދީޢާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. (އެއީ ބަހައްޓާފައިވާ އަމާނާތެއްގެ ގޮތުގައެވެ.) އަދި އޭގެ ވެރިޔާ އަހަރުގެ ތެރެއިން ދުވަހަކުގައި އައިރުން އަތުވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް އެއަށް ދޭންޖެހޭނެއެވެ." އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ގެއްލިފައިވާ ޖަމަލާއި ގުޅޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އޭނާއި ތިބާއާ ކޮންކަމެއް ހުރިތޯ؟ އެ ދޫކޮށްލާށެވެ. އޭގެ ފައިގައި ހުރެނިވިފައިވާ ބިޔާ(ބުއްދު)އާ އަދި އޭގެ ދަތުރުކުރަމީ ދަބަސް އޭގައި ވެއެވެ. އެއަމިއްލައަށް ފެންބޯއެ އަދި ގަސްގަހުން ކައިބޮއި ހަމަޖެހިގެންނެވެ. އޭގެ ވެރިޔާ އޭނާ ހޯދިއްޖައުމަށް ދޫކޮށްލާށެވެ." އަދި (ގެއްލިފައިވާ) ބަކަރިއާއި ބެހޭގޮތުން އެކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އެނަގާށެވެ. ދެން އެވަނީ ތިބާއަށެވެ. ނުވަތަ ތިބާގެ އަޚާއަށެވެ. ނުވަތަ ވިހިގާ ކުއްތާއަށެވެ(ވިހިގާވަގަށެވެ)."

ޝަރަޙު: ކުރީގެ ދިރާސާ ބާބުގައި ޛިއުބަން ވިހިގާވަގުކިޔާކަމަށްވެއެވެ. އެހެންވެ ދޫސާ މަޖިލް ކަލޭގެފާނު ޖިހާދުވި އަލްޖާޒީޙާތުގައި ޛިއުބުގެ ދިރުވިނަމަކީ ވިހިގާވަގުކަމަށް އައިސްފައިވެއެވެ. އަދި ރައީސް ކަމުދޮން ޙަބްދުލްޤާދިރުއްދުގެ ޤުރުއާން ތަރުޖަމާގައިވެސް ޛިއުބުގެ ތަރުޖަމާކަން ގެންގުޅެފައިވަނީ ވިހިގާވަގެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 91، 2372، 2427، 2428، 2429، 2436، 2438، 6112 އަދި މުސްލިމް: 1722)

كتاب الوصَايا

ވަޞިއްޔަތްތަކުގެ ފޮތް.

كتاب الوصَايا

ވަޞިއްޔަތްތަކުގެ ފޮތް.

300 . عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه ، أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ، يَبِيتُ ليلةً، أَوْ لَيْلَتَيْنِ، إلاَّ وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ)

زاد مسلم، قال ابن عمر: (فَوَاللهِ مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ ذَلِكَ، إلاَّ وَوَصِيَّتِي عِنْدِي)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު ؓ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މުސްލިމެއްގެ ޙައްޤުގެ ތެރޭގައި އޭނާ ވަޞިއްޔަތްކުރަން ޖެހޭ ކަމެއް އޭނާގެ ވައްކަން އޮތްނަމަ، އެއްރޭ ދެރޭ ނިދާނަމަވެސް، އެވަޞިއްޔަތް ލިޔެފައި ހުރި އޭނާގެ އަތުގައި ނޫނީ ނުވާނެއެވެ." (ބުޚާރީ އާރާވެސް އަކަން ދުރުކުރެއްވެންވެއެވެ. ވިހާރުވެސް އަވަހަށް އާދަކުރާށެވެ.)

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައި އިތުރަށް ރިވާވެފައިވެއެވެ. އިބްނު ޢުމަރު (ؓ) ވިދާޅުވިއެވެ. "الله ގަންދީގައި ބުނަމެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ އެހެން ޙަދީޘްކުރެއްވި އަޑުއިވުނުފަހުގައި، ތިމަންނާގެ ގާތުގައި ވަޞިއްޔަތް ތިމަންނާގެ ގާތުގައި އެއްރޭގައި ވެސް ނެތި އެއްވެސް ރޭއް ފާއިތުވެގެން ނުދެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2738 އަދި މުސްލިމު: 1627)

301. عن سعد بن أبي وَقَّاص رضي الله عنه قال: (جَاءَنِي رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَعُودُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ مَا تَرَى، وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلا يَرِثُنِي إلاَّ ابْنَةٌ، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مَالِي؟ قَالَ: (لا). قُلْتُ: فَالشَّطْرُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: (لا). قُلْت: فَالثُّلُثُ؟ قَالَ: (الثُّلُثُ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ، إِنَّكَ إِنْ تَذَر ورَثَتكَ أَغنياءَ خيرٌ من أَنْ تَذَرَهم عالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللهِ إلاَّ أُجِرْتَ بِهَا، حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ). قَالَ: فقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أُخَلَّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: (إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ، فَتَعْمَلَ عَمَلاً تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللهِ، إلاَّ ازْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرِفْعَةً، وَلَعَلَّكَ أَنْ تُخَلَّفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، اللَّهُمَّ أَمْضِ لأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، وَلا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، لَكِنِ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ) يَرْثِي لَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ)

މާނައީ: ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިމަންނަކަލޭގެފާނަށް ޖެހުނު ބޮޑު ބައްޔެއްގައި ޒިޔާރަތްކުރެއްވުމަށް ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގެ އަހަރު ރަސޫލުﷲ ﷺ މިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން މިމަންނަކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފީމެވެ. "ޔާރަސޫލުﷲއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް މިހާ ފެނިވަޑައިގެންނެވި ފަދައިން އަޅުގަނޑަށް ބަލިމަޑުކަން ދިމާވީ ބޮޑުވެފައެވެ. އަދި މިމަންނަކަލޭގެފާނަކީ މުދާ ހުރިމީހެކެވެ. އަދި ވާރުތަވެރިން އެންމެ އަންހެން ދަރިއެއް މެނުވީ ނެތެވެ. މިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުން ތިންބައިކުޅަ ދެބައި ޞަދަޤާތްކުރަން ހުއްދަތޯ؟ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެން ދަންނަވާފީމެވެ. " އެހެންވިއްޔާ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. "ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެން މިމަންނަކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފީމެވެ. "ތިންބައިކުޅައި އެއްބައެވެ." ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ތިންބައިކުޅައި އެއްބައެވެ. (އެވަރުކުރުވިދާނެއެވެ ނަމަވެސް) ތިންބައިކުޅައި އެއްބައިވެސް ގިނަވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވާރުތަވެރިން މިސްކީނުންގެ ކައިރިން ކަންކަމަށް އެދުން ޖެހޭ ފަޤީރުން ގޮތުގައި ދޫކޮށްލުމަށްވުރެ އެބައިމީހުން މުއްސަނދިން ގޮތުގައި ދޫކޮށްލުން ހެޔޮވާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ﷲގެ ވަޖުހުފުޅަށް އެދިގެން ހޭދަކުރާ އެއްވެސް އެއްޗަކުން އަޖުރު ސަވާބު ނުލިބި ނުދާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނަށްޓަކައި ކާނާ އެއްގޮތަކުން އެހާރަ ސަވާބު ނުދެއްވި ނުދާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ބަނދަށްލައިދެއްވާ ކާތަކެތި އެއްޗެއްކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ."

ދެން މިމަންނަކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފީމެވެ. "ޔާރަސޫލުﷲއެވެ. މިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށްފަހު (އެބަހީ މައްކާގައި އަވަހަށް އެހެން ޞަޙާބީއަކަށް ހިޖުރަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު) މިމަންނަކަލޭގެފާނުވެސް ވަކި ފަހަތަށް ބާކީ ވިހުން ކަމުގައި ހުއްޓޭތޯ؟ (އެބަހީ ހިޖުރަ ކުރެއްވުމުން މަކާގެ ބަނދުގައި ދޫކޮށްލި ބިމުގައިވާ ބާކީވެގެން ހުއްޓޭތޯ؟ އެހެނީ މައްކާގެ އަހުލުވެރިންނަށް މައްކާއަށް އެނބުރި އައިސް ނިޔާވުން މަކްރޫހުކުރެއްވިއެވެ.)

ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ފަހަތުން ޖެހޭ (ހިޖުރަ ފުރިހަމަ ނުކުރެވި) ބާކީވަން ނުވާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ﷲގެ ވަޖުހުފުޅަށް އެދިގެން އަމަލެއް ކުރައްވައިފިނަމަ އެއަމަލަކުން ދަރަޖަ އަދި މަތިވެރިކަން އިތުރުވުން ނޫން އެހެންކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި މިބާގެ ފަހުރުގައި ސަބަބުން ބަޔަކަށް ފައިދާކުރާނެކަމާއި އަދި އެހެން ބަޔަކަށް ގެއްލުން ދިނުމަށްޓަކައި ފަސޭހަކުރުމުގެ(އުމުރު ދިގުކުރެއްވި)ދެއްވާނެއެވެ. އޭ ﷲއެވެ. މިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ ޞަޙާބީންނަށް އެބަހީ ހިޖުރަ

ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާނދޭވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ފައިބުޑީގެ މައްޗަށް އެބައިމީހުން ރައްދުނުކުރައްވާށިއެވެ. (ފަސްނުކުރައްވާށިއެވެ.) ނަމަވެސް ނިކަމެތި ސަޢުދު ބިން ޚައުލާއެވެ." (މައްކާގައި ނިޔާވީ އެހެން ޞަޙާބީއެއްގެ މައްޗަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ހިތާމަކުރެއްވީގެން އެވާހަކަ ޒިކުރުކުރައްވާފައިވެއެވެ.) އެކަލޭގެފާނު މައްކާގައި އަވަހާރަވީކަމަށްޓަކައި ރަސޫލުﷲ ﷺ ހިތާމަފުޅުކުރައްވައި ހަމްދަރުދީ ފާޅުކުރެއްވިއެވެ."

ޝަރަޙް: މިޙަދީޘްގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ހަބަރު ދެއްވި ފަދައިން ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞް ދިގު އުމުރެއް ދިރިއުޅުއްވައި ގިނަދަރިން ލިބިވަޑައިގެން ފިރިހެނުންނާއި ފާރިސީންނާއި ދުކުތަކް ވަރުގަދަތަކެތް ޖިހާދުކުރައްވައި އިސްލާމްދީނަށް އުޖޫރު ނަސްރުވެރި ދެއްވުމަށްޓަކައި އަވަހާރަވި ނަބިއްޔާ އަވަހާރަވުމާ 46 އަހަރުފަހުންނެވެ. މުސްލިމުގެ ރިވާ ވާހަކަތަކެއްގައިވާ ގޮތުން ފަތުޙުކުރުން ވަޢުދުގެ ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞް رضي الله عنه އެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދިރިހުރީ ... އަދި ވަރަށް ގިނަ ދުވަހު ދިރިއުޅުއްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވީ މަދީނާގެ ފަރާތު ޤަޞްރުގައި ހިޖުރައިން 55 ވަނަ އަހަރުގައެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1295، 2742، 3936، 4409، 5668، 6373 އަދި މުސްލިމް: 1628)

302. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: (لَوْ أَنَّ النَّاسَ غَضُّوا مِنَ الثُّلُثِ إِلَى الرُّبُعِ؟ فَإِنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ: (الثُّلُثُ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "(ވަޞިއްޔަތުކުރުމުގައި) މީސްތަކުން ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިން ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިއަށް ދަށްކުރާނަމަވެ. ފަހެ ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ގިނަވެގެންވެއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2743 އަދި މުސްލިމް: 1629)

كتاب الفرائض

ތަރިކަބުނަރުގެ ފޮތް:

كتاب الفرائض

ފަރާއިޟުގެ ފޮތް.

303 . عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه، عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ).

މާނައީ: ޢަބްދުاللهބިން ޢައްބާސް ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. "ފަރާއިޟު އޭގެ (އެހެއްލުމާ) އަހުލުވެރިންނަށް ދޭށެވެ. އަދި ބާކީވާ އެއްޗެއްވެސް ދާނީ ކުރެ އެންމެ ގާތްވެރިންގާ ފިރިހެނަކަށެވެ."

وفي رواية: (اقْسِمُوا الْمَالَ بَيْنَ أَهْلِ الْفَرَائِضِ عَلَى كِتَابِ الله، فَمَا تَرَكَتِ الْفَرَائِضُ فَلأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَر)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ފަރާއިޟު (ބައްޕޮތާ) އަހުލުވެރިންގެ މެދުގައި اللهގެ ފޮތުގައިވާ ގޮތަށް ބައިކުރާށެވެ. (އެހެންނަމަ) ބާކީވާ އެއްޗެއްވެސް (މަރުހޫމްގެ) އެންމެ ގާތް ފިރިހެނަކަށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6737، 6747 އަދި މުސްލިމް: 1615)

304. عن أسامة بن زيد رضي الله عنه قال: قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، أَتَنْزِلُ غَداً فِي دَارِكَ بِمَكَّةَ؟ قَالَ: (وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلٌ مِنْ رِبَاعٍ، أَوْ دُورٍ؟)، ثمَّ قال: (لاَ يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ، ولا الكافرُ المسْلِمَ)

މާނައީ: އުސާމާ ބިން ޒައިދު ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ކަމުގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (މައްކާފަތަހަށް ކުރައްވަން ނަބިއްޔާ ވަޑައިގަތުމުން) ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިލީމެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. މާދަމާ ކަލޭގެފާނުގެ ގެކޮޅުގަ (މައްކާގައި) ފައިބައި ވަޑައިގަންނަވާނަންތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު (ފައިބަން) އެއްވެސް ގެއަކާއި ނުވަތަ ގޯތިގެއަކާއި އަޤީލު ދޫކޮށްލައްވާތޯއެވެ؟" އެހެންނަމަ ނަބިއްޔާ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. "މުސްލިމަކަށް ކާފިރެއްގެ ވާރުތަ އެއްނުވާނެއެވެ. އަދި ކާފިރަކަށް މުސްލިމެއްގެ ވާރުތަ ނުވާނެއެވެ."

ނޯޓް: އަބޫޠާލިބުގެ ދަރިކޮޅު ހަތަރު ފިރިހެން ބޭފުޅުންކަމަށްވާ ޠާލިބު، ޢަޤީލު، ޖަޢުފަރު، އަދި ޢަލީއެވެ. ޖަޢުފަރު އަދި ޢަލީ ﵄ އިސްލާމްވެ ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެހެންނަމަ ޠާލިބު ޢަޤީލު ހިނގުމަށްދާދިކަމުގައި މަރުވިއެވެ. އަދި ޙިޔާ ގެއެއް ވާރުތަވި އަޤީލު މިއްސަލާއެއްވިއެވެ. ސަބަބަކީ އަބޫ ޠާލިބު އަޅުގަނޑު ކާފިރުވެގެން ހުއްޓައި، އިސްލާމްވާއިރުވެސްވެއެވެ، މުސްލިމުން ހިތްޖަރާކުރުމުން އެގޮތުގައި ދިރިވެއެއިރު (އެދުވަސް އިސްލާމްނުވެގެންނުވި) އެޤީލެވެ. ބަރިޙާއި ނަބިއްޔާ އެވިރަށުގާ ބަސްފުޅުގެ މިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް އިސްލާމްވެ ވަޑައިގެންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1588، 3058، 4282، 6764 އަދި މުސްލިމް: 1351)

305. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه: (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسله: نَهَى عَنْ بَيْعِ الْوَلاءِ وَهِبَتِهِ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވަލާގެ(އަޅަކު ޢިތުޤުކުރުން އަޅު ޢިތުޤު ކުރާގެ މައްޗަށް ލިބޭ ޝަރުޢީ ޙައްޤުތަކުގެ ގުޅުމަށް ކިޔާނަން) ގުޅުން ވިއްކުމާއި ހިބަކޮށްދިނުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

ނޯޓް: މިސާލަކަށް ވާރިސުވުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2535، 6756 އަދި މުސްލިމް: 1506)

306. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (كَانَتْ فِي بَرِيرَةَ ثَلاثُ سُنَنٍ: خُيِّرَتْ عَلَى زَوْجِهَا حِينَ عَتَقَتْ، وَأُهْدِيَ لَهَا لَحْمٌ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم، وَالْبُرْمَةُ عَلَى النَّارِ، فَدَعَا بِطَعَامٍ، فَأُتِيَ بِخُبْزٍ وَأُدْمٍ مِنْ أُدْمِ الْبَيْتِ، فَقَالَ: (أَلَمْ أَرَ الْبُرْمَةَ عَلَى النَّارِ فِيهَا لَحْمٌ؟) فقَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ الله، ذَلِكَ لَحْمٌ تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ، فَكَرِهْنَا أَنْ نُطْعِمَكَ مِنْهُ، فَقَالَ: (هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ، وَهُوَ لَنَا مِنْهَا هَدِيَّةٌ)، وَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (إِنَّمَا الْوَلاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ)

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ބަރީރާގެ (ސަޙަބިއްޔާ) ތިން ސުންނަތެއް (ޝަރުޢީ ތިން މައްސަލައެއްގެ ޙުކުމްތައް) އައިސްފައިވެއެވެ. (ފުރަތަމަކަމަކީ) އެކަމަނާ މިނިވަން ކުރެވުމުން އެކަމަނާގެ (އަނބި) ފިރިކަލުންގެ އަރިހުގައި ހުރުމާއި (އަޅުއެއްގެ) ދޫކުރުމައި ޚިޔާރު (ނުވަތަ މިނިވަންވެ ވަކިވުން) އިޚްތިޔާރުކުރުމެވެ. (ދެވަނައީ) އެކަމަނާއަށް (އަނބަކު) މަސްހަދަޔާއެއް ހަދިޔާކުރެވުނެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިމަންކަމަނާގެ ގެކޮޅަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި (މަސް)ތެލިހުޅި (ކައްކަން)އަލިފާނުމަތީގައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކާން ގެނައުމަށް އަމުރުކުރެއްވެވިއެވެ. ދެން ފުޅުމުއިވާ ރޮށްޓާއި އަދި ގޭގައި ބޯންނަކުރާ (އާދަ އަޅު ކަމުގެން ގޮއް) ދިޔަ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ގެނެވުނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެފެނުނީ ތެއްޓަކީ ހަގައި މަސް ހުރި ތެއްޓެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟" ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ބަރީރާއަށް ޞަދަޤާތެއްގެ ގޮތުގައިވާ މަސްކަމުގެފުން، ކަލޭގެފާނު ކާންދޭކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ނުރުހުނީއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެއީ އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ޞަދަޤާތެކެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އެކަމަނާގެ ފަރާތުން އަހަރުމެންނަށްވާ ހަދިޔާއެކެވެ." (ނިންމާލަމުން) ބަރީރާގެ ވަލާގެމުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ވަލާގެ ގުޅުންވާނީ މިނިވަންކުރާ މީހާއަށެވެ."

ނޯޓު: މިޝަރުޙީ ހިސް ބުރުމް ގާއްބަވާން އަދި ބަރީރާއާ ގުޅުވެއްވެ. ނަމަވެސް އާންމު ބުރުމް ވަނީ ޒިޔާރަތްތައް ޖެހެންދެން މެދު އުޅުމަށްގެ ވައްތަރުވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5097، 5279، 5430 އަދި މުސްލިމް: 1504)

كتاب النكاح

ކައިވެނީގެ ފޮތް:

كتاب النكاح

ކައިވެނީގެ ފޮތް

307 . عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ، مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ. وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ. فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ދީފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އޭ ޒުވާނުންގެ ޖަމާޢަތުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކައިވެނި ކުރުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ހުރި ޖަމާޢަތުން ފަހެ ކައިވެނި ކުރާށެވެ. ފަހެ އެކަމީ ބެލުން ދަށްކުރުވަން ހުއްޓުވައިދޭނެ ކަމެކެވެ. އަދި އެއީ ފުރުޖަށް (ޖިންސީ އުނދަގޫތަކުން) އެންމެ ރައްކާތެރިވެދޭ ކަމެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ކުޅަދާނަކަން ނުލިބޭ މީހާ ރޯދައަށް ހިފަހައްޓާށެވެ. ފަހެ އެއީ އޭނާގެ ޝަހުވަތް ހުއްޓުވާނެ ކަމެކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1905، 5060، 5066 އަދި މުސްލިމް: 1400)

308. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ نَفَراً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه سَأَلُوا أَزْوَاجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم عَنْ عَمَلِهِ فِي السِّرِّ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لا أَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لا آكُلُ اللَّحْمَ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لا أَنَامُ عَلَى فِرَاشٍ. فَبَلَغَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم ذَلِكَ فَحَمِدَ الله. وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَقَالَ: (مَا بَالُ أَقْوَامٍ قَالُوا كَذَا وَكَذَا؟ لَكِنِّي أُصَلِّي وَأَنَامُ، وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي)

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތެއް ދީފައިވެއެވެ. "ޞަޙާބީންގެ ބައެއް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ (ބައެއް) ސިއްރިއްޔަ ޢަމަލުތަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރެން އަންހެނުންނާ ކައިވެނިއެއް ނުކުރާނަމެވެ." އަދި ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރެން އެއްވެސް މަހެއް ނުކާނަމެވެ." އަދި ބައެއް ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހަރެން ގޮނޑުމަތީގައި ނުނިދާނަމެވެ." އެވާހަކަ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ފޯރައިގެން އެކަލޭގެފާނު ﷲ އަށް ޙަމްދުކުރެއްވުމަށްފަހު، އެކަލާނގެ ތަޢުރީފުކުރެއްވިއެވެ. "މިފަދައިން އެފަދަ ބަސް ބުނީ ކޮންބައެއްތޯ؟ ނަމަވެސް އަހަރެން ނަމާދުކުރެއްވުމާއި ނިދަން ވެސް ނިދަމެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފަމެވެ. އަދި

އަންހެނުންނާއި ކައިވެނިވުމަށް ހުރަސްއަޅައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުންނަތަށް ފުރަގަސްދީފިމީހާ ވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކޮޅުއިން ނުވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5063 އަދި މުސްލިމް: 1401)

309. عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال: (رَدَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ، وَلَوْ أَذِنَ لَهُ لاخْتَصَيْنَا).

(التبتل) ترك النكاح، ومنه قيل لمريم: البَتُول.

މާނައީ: ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞް ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢުޘްމާނު ބިން މަޡްޢޫނު އަންހެނުންނާއި ދުރުވެ (އަޅުކަމުގެ ހުސްވުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުން އިޖާޒަތް އެދިލެއްވުން) އެކަން ނަބިއްޔާ ﷺ ރައްދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެކަމަށް ހުއްދަ ދެއްވިނަމަ ތިމަންމެންވެސް އަދިންގެކަމުގެ ހުކުނު ނުހުރިކަން ދޫކޮށް ޚަޞީކުރުން އެދުންތެރިކަމާއި ދުރުވުމަށްޓަކައި އަމަލުކުރިން) ކުރީމުންދާނެމެވެ."

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ. التبتل އަކީ ކައިވެނިކުރުން ދޫކުރުމެވެ. މިމާނައިން ދަނޑިވަޅުގައިނެވެ. އެހެންކަމުން ބަތޫލު (البتول) މަރްޔަމްގެ ނަމަކަށް ބުނެވެއެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5073 އަދި މުސްލިމް: 1402)

310. عن أم حبيبة بنت أبي سفيان رضي الله عنها أنها قالت: يا رسول الله، انْكِحْ أُخْتِي ابْنَةَ أَبِي سُفْيَانَ، فقَالَ: (أَوَتُحِبِّينَ ذَلِكِ؟) فَقُلْتُ: نَعَمْ، لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ، وَأَحَبُّ مَنْ شَارَكَنِي فِي خَيْرٍ: أُخْتِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (إِنَّ ذَلِكِ لا يَحِلُّ لِي) قَالَتْ: فَإِنَّا نُحَدَّثُ أَنَّك تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ، قَالَ: (بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ؟) قُلْت: نَعَمْ، فقَالَ: (إِنَّهَا لَوْ لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حِجْرِي، مَا حَلَّتْ لِي، إِنَّهَا لابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ، أَرْضَعَتْنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثُوَيْبَةُ، فَلا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ، وَلا أَخَوَاتِكُنَّ).

(قَالَ عُرْوَةُ: وَثُوَيْبَةُ مَوْلاةٌ لأَبِي لَهَبٍ، كان أَبُو لَهَبٍ أَعْتَقَهَا فَأَرْضَعَتِ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَلَمَّا مَاتَ أَبُو لَهَبٍ أُرِيَهُ بَعْضُ أَهْلِهِ بِشَرِّ حِيبَةٍ، قال: مَاذَا لَقِيتَ؟ قَالَ أَبُو لَهَبٍ: لَمْ أَلْقَ بَعْدَكُمْ خَيْراً، غَيْرَ أَنِّي سُقِيتُ مِنْ هَذِهِ بِعَتَاقَتِي ثُوَيْبَةَ).

(الحِيبةُ) بكسر الحاء المهملة: الحال.

މާނައީ: އުއްމު ޙަބީބާ ބިންތި އަބީ ސުފްޔާން ﵄ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަމަނާގެ ދަރިކަނބަލުން އަބޫ ސުފްޔާނުގެ ދަރިކަނބަލުންނާއި ކައިވެނި

ކައިވެނި ކުރައްވަންވީ ނޫންތޯއެވެ. ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ. "ކަމަނާ އެކަމަށް ތިރުހުންތޯއެވެ؟" އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އާދޭހެވެ. (މިހާރުވެސް) މިމަންކަލޭގެފާނަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ހަމައެކަނި އަނބިކަނބަލުންނެއް ނޫނެވެ. އަދި ހެޔޮކަމުގައި މިމަންކަލޭގެފާނާއި ބައިވެރިވުމަށް މިމަންކަލޭގެފާނު އެންމެ ލޯބިކުރައްވަނީ މިމަންކަލޭގެ ދައްތައެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ. "އެކަން މިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ." އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. "އަބޫ ސަލަމާގެ ދަރިކަނބަލުންނާއި ކަލޭގެފާނު ކައިވެނިކުރެއްވުމަށް ބޭނުންފުޅުވާ ކަމަށް މިމަންކަލޭގެފާނަށް ޚަބަރު ލިބިފައިވެއެވެ." ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ. "އުއްމު ސަލަމާގެ ދަރިކަނބަލުން ހެއްޔެވެ؟" މިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ. "އާދޭހެވެ." "އެކަމަނާއަކީ މިމަންކަލޭގެފާނުގެ ގޮތުގައި ވާ ދަރިކަނބަލުންނަކަށް ނުވި ކަމަށްވިޔަސް މިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަމަނާއާ ކައިވެނިކުރުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަނާއީ ރިޟާޢީ ގޮތުން މިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚާގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ. މިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި އަބޫ ސަލަމާއަށް ރިޟާޢުދެއްވީ ޘުވައިބާއެވެ. އަދި މިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިޔަކަނބަލުންގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލުންނާއި އަދި ދައްތައިންގެ ކައިވެނި ހުށަނާޅުއްވާށެވެ."

ޢުރްވާ ރިވާކުރައްވިއެވެ. އަދި ޘުވައިބާއަކީ އަބޫ ލަހަބު މިނިވަންކުރި އަޅެކެވެ. އެކަމަނާ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ރިޟާޢުދިނީ އަބޫ ލަހަބު އެކަމަނާ މިނިވަންކުރުމަށްފަހުގައެވެ. ދެން އަބޫ ލަހަބު މަރުވުމަށްފަހު ވަރަށް ނުބައިވެގެންވާ ހާލެއްގައި ވަނިކޮށް އޭނާގެ ބައެއް ގާތްތިމާގެ މީހަކު ހުވަފެނުގައި ފެނުނެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ބައްދަލުކުރީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ އަބޫ ލަހަބު ބުނެފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވުމަށްފަހު ހެޔޮކަމަކާ ބައްދަލެއް ނުވެއެވެ. އެހެނަސް ޘުވައިބާ މިނިވަން ކުރުމުގެ ސަބަބުން މިތަނުން ފެންބޯން ދިނުން (އަތުގެކަށި) ދޭތެރެއިން ލިބިއްޖެއެވެ."

(ބުޚާރީ ވިދާޅުވިއެވެ.) (الحِيبةُ) އަކީ ހާލަތު ނުބައިވުމަށް ކިޔުނެވެ. އެބަހުގެ މާނައަކީ ހާލެވެ.

(އަލްމަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5107، 5106، 5123 އަދި މުސްލިމް: 1449)

311. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (لا يَجْمَع الرَّجُلُ بَيْنَ المْرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلا بَيْنَ المْرْأَةِ وَخَالَتِهَا)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ. "މީހަކު އަންހެނަކާއި އެކީގައި އެއަންހެނާގެ ބައްޕަގެ ދައްތަ ދޭތެރޭގައި ކައިވެނި ނުކުރާށެވެ. އަދި އެ އަންހެނަކާއި (ކައިވެނިކޮށްގެންނުވާނެ) އަދި އެއަންހެނާގެ މަންމަގެ ދައްތަ ދޭތެރޭގައި ކައިވެނި ނުކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5109، 5110 އަދި މުސްލިމް: 1408)

312. عن عُقْبة بن عامر رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ تُوفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ).

މާނައީ: ޢުޤްބާ ބިން ޢާމިރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ފުއްދުން އެންމެ ޙައްޤުވެގެންވާ ޝަރުޠަކީ (ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަރުޖުތައް ޙަލާލުކުރުމަށް ކުރާ ޝަރުޠުތަކެވެ) ކައިވެނިކުރުމުގައި ކުރާ ޝަރުޠުތަކެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5151 އަދި މުސްލިމް: 1418)

313. عن ابن عمر رضي الله عنه، (أَنَّ رسول الله صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ نِكَاحِ الشِّغَارِ)، وَالشِّغَارُ: أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الآخَرُ ابْنَتَهُ، وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا صداقٌ.

މާނައަކީ: އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޝިޣާރުގެ ކައިވެނިކުރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ނަހީކުރެއްވިއެވެ." އަދި ޝިޣާރުގެ ކައިވެންޏަކީ އެކަކުގެ އަންހެން ދަރިއާ އަނެކަކު ކައިވެނިކޮށްދިނުމެވެ. އެއީ އަނެކަކުގެ އަންހެން ދަރިއާ ކައިވެނިކޮށްދޭ މަތިންނެވެ. (ދެމީހުންގެ އަންހެން ދަރި ދެމީހުން ކައިވެނިކުރުމަކީ ބަދަލުކޮށްލުމެވެ.) އެދެމެދުގައި ރަނެއް ނުވެއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5112 އަދި މުސްލިމް: 1415)

314. عن عليّ بن أبي طالب رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ يَوْمَ خَيْبَرَ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ).

މާނައީ: ޢަލީ ބިން އަބީ ޠާލިބު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޚައިބަރު (ހަނގުރާމަ) ދުވަހު ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ މުތްޢާ (ވަކިމުއްދަތަކަށް ކުރާކައިވެނި) ކައިވެނިކުރުމާއި އަދި އަހުލީ ޙިމާރުގެ މަސް (ކެއުން) ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4216، 5115، 5523، 6961 އަދި މުސްލިމް: 1407)

315. عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: (لا تُنْكَحُ الأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ، وَلا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ). قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وكَيْفَ إِذْنُهَا؟ قَالَ: (أَنْ تَسْكُتَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ފިރިމަރުވެފައިވާ ނުވަތަ ވަރިވެފައިވާ އަންހެނާގެ އެކަމަށް އެދުމަން ދޭންދެން(ސަރީޙަކޮށް ކައިވެނި ބޭނުންވާކަމަށް ބުނުމުން ގޮތުގެ) ކައިވެނި ނުކޮށްދޭށެވެ. އަދި

ބިކުރުވެރި އަންހެނުން ކުއްޖާގެ ކިބައިން އިޖާޒަތު ހޯދައިގެން ނޫނީން ކައިވެނިކޮށްނުދޭނެވެ." ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "(ބިކުރުވެރި ކުއްޖާގެ) އިޒުނަވަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ.؟" ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. "އޭނާ ހަނުހުރުމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5136 އަދި މުސްލިމް: 1419)

316. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (جَاءَتِ امْرَأَةُ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ فَطَلَّقَنِي، فَبَتَّ طَلاقِي، فَتَزَوَّجْتُ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ، وَإِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ، فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم. وَقَالَ: (أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ؟ لا، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ، وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ) قَالَتْ: وَأَبُو بَكْرٍ عِنْدَهُ، وَخَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ بِالْبَابِ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُ، فَنَادَى: (يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلا تَسْمَعُ إِلَى هَذِهِ مَا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم؟).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ރިފާޢާ އަލްޤުރަޟީގެ އަނބިކަނބަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. ތިމަންކަމަނާވީ ރިފާޢާ އަލްޤުރަޟީގެ އަނބިކަނބަލުން ކަމުގައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންކަމަނާ ވަރިކޮށްލައްވައިފިއެވެ. (އެއީ) ތިން ވަރު ވަރިއަކުންނެވެ.(ތިންވަނަ ވަރިކުރެވުނެވެ). ދެން އެކަލޭގެފާނުންނަށްފަހު ތިމަންކަމަނާ ކައިވެނި ކުރެއްވީ ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޒުބައިރުއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައިވަނީ ފޮތިގަނޑެއްކަހަލަ އެއްޗެކެވެ. (އެބަހީ އެކަލޭގެފާނުގެ ހަދުވެރި ގުނަވަނަށް ނިސްބަތުން ކަމެއް ނުވެއެވެ.) ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ހިނިތުންވެ ވަޑައިގެންފިއެވެ. (އަދި ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ހިނިވަޑައިގަތް ކަމަށްވެސް އައިސްފައިވެއެވެ.) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަމަނާ ރިފާޢާގެ ކައިރިއަށް އަނބުރާ ރުޖޫޢަވާން ބޭނުންވަނީ ހެއްޔެވެ؟ (އެހެނަސް އަނބުރާ ދިއުމަށްޓަކައި ބޭނުންވަނީ) ނުވާނެއެވެ. އޭނާ ކަމަނާ އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އަދި އެކަލޭގެފާނު ކަމަނާގެ ކިބައިން ފޮނިކަން ޗާސްނިކޮށްލައްވަންދެން ނުވާނެއެވެ. (އެބަހީ ޖިމާޢުވުމަށްދެން ކަންނުވާނެއެވެ)" ދެން (ޢާއިޝާ ﵄) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭރު އަބޫ ބަކުރު ﵁ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުގައި ހުންނެވިއެވެ. އަދި ޚާލިދު ބިން ސަޢީދު ދޮރުކައިރީގައި ވަދެވަޑައިގަތުމަށް އިޒުނަ ދެއްވަން މަޑުކުރައްވަމުން ހުންނެވެ. ދެން ޚާލިދު ގޮވާލެއްވިއެވެ. "އޭ އަބޫބަކުރެވެ. މިކަމަނާ ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހުގައި އަޑުއުފުލާ ކަންތައްތަކުގެ އަޑު އިވިވަޑައިނުގަންނަވާ ހެއްޔެވެ؟"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2639، 5260، 5317، 5792، 5825 އަދި މުސްލިމް: 1433)

317. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (مِنَ السُّنَّةِ، إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ، أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعاً، ثُمَّ قَسَمَ، وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ، أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلاثاً، ثُمَّ قَسَمَ)

قال أبو قِلابة: (وَلَوْ شِئْتُ لَقُلْتُ: إِنَّ أَنَساً رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم)

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "(އަންނަނިވި ކަންތައްތައް ވަނީ) ސުންނަތުގެ ތެރެއިންނެވެ. ކައިވެނިކޮށްގެން ފިރިހެނަކު، ބިކުރުވިރިއަކާއި ކައިވެނިކޮށްފިނަމަ، ބިކުރުވިރިޔާގެ އަރިހުގައި ހަތްދުވަހުހުރެފައި އެއަށްފަހު ދުވަސް (އެއްވަރަށް އަނބިންގެ) މެދުގައި ބަހާށެވެ. އަދި ބިކުރުވިރި ނޫން (މީހާ ކުރިން އިނދެފައިވާ) އަންހެނަކާއި ކައިވެނިކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ އަރިހުގައި ތިންދުވަހުހުރެފައި އެއަށް ފަހު (އަނބިންގެ މެދުގައި ދުވަސް) ބަހާށެވެ."

އަބޫ ޤިލާބާ ދެންނެވިއެވެ. "އިހަށްކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވިނަމަ ވިދާޅުވީމުހެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަނަސް ﵁ ރިވާކުރައްވާފައި ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ރިވާއިންނެވެ."

ނޯޓް: ސުންނަތުގެ ތެރޭންނޭ ބުނީ ކިޔުއްވާ އަސްލުވެރިކަމާ އެއީ އަބަދުވެސް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުން އަސްލުވެފައިވާ ކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5213، 5214 އަދި މުސްލިމް: 1461)

318. عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ ــ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ ــ قَالَ: بِسْمِ اللهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ: لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطَانُ أَبَداً).

މާނައީ: އިބްނު ޢައްބާސް ﵁ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު - އެމީހަކު އޭނާގެ އަންހެނުންގެ ގާތަށް ވަދެގަތުން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ- ކިޔާށެވެ. بِسْمِ الله، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا (މާނައީ: ﷲ ގެ އިސްމުފުޅުން ފަށަމެވެ. އޭ ﷲއެވެ. އަޅަގަނޑުމެންގެ ކިބައިން ޝައިޠާނާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އަޅަގަނޑުމެންނަށް ރިޒުޤުކުރައްވާ -ދަރިންގެ- ކިބައިންވެސް ޝައިޠާނާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ.) އަދި އެއަށްފަހު އެދެމީހުންނަށް ދަރިއެއް ލިބިއްޖެކަމުގައިވާނަމަ، އެދަރިއަކަށް ޝައިޠާނާގެ އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ދެވިގެނެއް ނުދެވޭނެއެވެ."

(އަލްމަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 141، 3271، 3283، 5165، 6388 އަދި މުސްލިމް: 1434)

319. عن عقبة بن عامر رضي الله عنه، أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ) فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ الله، أَفَرَأَيْتَ الحَمْوَ؟ قَالَ: (الْحَمْوُ الْمَوْتُ).

ولمسلمٍ عن أبي الطاهر، عن ابن وهب قالَ: (سَمِعْتُ اللَّيْثَ يقولُ: الحَمْوُ، أَخو الزَّوْجِ، ومَا أَشْبَهَهُ منْ أَقاربِ الزَّوْجِ: ابنِ العَمِّ ونَحْوِهِ).

މާނައީ: ޢުޤްބާ ބިން ޢާމިރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވަޢުޡުފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން (ފިރިހެނުން) އަންހެނުންގެ ތެރެއަށް ވަންނާތީވެ (އެކަހެރިވެވިފައިހުންނައިރު ވަދެއްސަވާތި ދުރުވެ) އިންޒާރުކުރައްވައިފިއެވެ." ދެން އަންސާރުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއް ދަންނަވައިފިއެވެ. "ފިރިމީހާގެ ބޭބޭކޮޅުން ދިމާލި ހުރުމަކީ؟ ވަޙީފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ފިރިހެނާގެ (ނުރައްކާތެރިކަމުގައި) މަރެކެވެ."

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އިބްނު ވަހުބު ވިދާޅުވިކަމަށް އަބޫ ޠާހިރު ރިވާކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. "ލައިޘު ވިދާޅުވާ އަޑު އިވިއްޖެއެވެ. ޙަމުއަކީ ފިރިމީހާގެ އަޚާއެވެ. (އެއްބަނޑު އެއްބަފާ މީހުންނެވެ) އަދި އެފަދަ ފިރިމީހާގެ ގާތް ފިރިހެނުން ދަރި އަދި އެފަދަ މީހުންނެވެ."

ނޯޓު: ސަބަބަކީ އަންހެނުންނާ ގާތުން ވަންނުމުގެ ހުރަސް އޮންނަ ފަރާތުގެ ކުރިން ބައިވެރިވުން އަންހެނުންނާ އެކަހެރިވާއިރު އަދިވެސް އެކުގައި ކަންކަން ކުރަން ފަހަރުތަކުގައި ނުރައްކާތެރިކަމުގައި މަރުގެ ބޮޑުކަމުގައި ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5232 އަދި މުސްލިމް: 2172)

باب الصداق

ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ބާބު.

320. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم: أَعْتَقَ صَفِيَّةَ، وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޞަފިއްޔާ މިނިވަންކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ މިނިވަންކުރެއްވުމަކީ އެކަމަނާގެ ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ކަމުގައި ހެއްދެވިއެވެ."

ނޯޓު: މިއީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުން މުއުމިނުންގެ މަންމަކަނބަލުން ސަފިއްޔާ ބިންތި ހުޔައްޔު ﵄ އެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5086 އަދި މުސްލިމް: 1365)

321 . عن سَهْلِ بنِ سعدٍ الساعديِّ رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ، فَقَالَتْ: إِنِّي وَهَبْتُ نَفْسِي لَكَ، فَقَامَتْ طَوِيلاً، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ الله، زَوِّجْنِيهَا، إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ، فَقَالَ: (هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ تُصْدِقُهَا)؟ فَقَالَ: مَا عِنْدِي إلا إِزَارِي هَذَا، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (إِنْ أَعْطَيْتَهَا إِزَارَكَ جَلَسْتَ، وَلا إِزَارَ لَكَ، فَالْتَمِسْ غير هذا) قَالَ: مَا أَجِدُ، قَالَ: (فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَماً مِنْ حَدِيدٍ)، فَالْتَمَسَ، فَلَمْ يَجِدْ شَيْئاً. فَقَالَ: رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (هَلْ مَعَكَ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ؟) قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (زَوَّجْتُكَهَا بِمَا مَعَك مِنَ الْقُرْآنِ).

މާނައީ: ސަހްލު ބިން ސަޢުދު އައްސާޢިދީ ﵁ ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަންހެނެއް ބޭކަނބަލެއް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. "ތިމަންކަމަނާގެ ނަފްސު ކަލޭގެފާނަށް ހިބަކޮށްދީފީމެވެ." އެއަށްފަހު ދިގުހިނދަކު ކޮޅަށް އެކަމަނާ ކޮޅަށް ހުންނެވިއެވެ. ދެން ސަޙާބީންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަމަނާ ކައިވެނިކޮށްދެއްވާށެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ ބޭނުމެއް ހާޖަތެއްނުވާނަމައެވެ. ދެން ބަޔާންފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ. "އެކަމަނާއަށް ރަނގު ދޭނެ ކަލޭގެފާނު އަތުގައި އެއްޗެއް ހުރިތޯއެވެ؟" ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އަތުގައި މި އިޒާރު ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ. ދެން ބަޔާންފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ. "ކަލޭގެފާނުގެ އިޒާރު އެކަމަނާއަށް ދޫކޮށްފިނަމަ އިށީނދެވޭނީ ނަގައި، ކަލޭގެފާނަށް އިޒާރެއް ނުވާނެއެވެ. އެހެންވީމާ އެހެން އެއްޗެއް ހޯދާށެވެ." ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހެން އެއްޗެއް ނުފެނެއެވެ. ދެން ބަޔާންފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ. "ދަގަނޑު އަނގޮޓިއެއް ނަމަވެސް ހޯދާށެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނު ހޯއްދަވައި އެހެންނަމަވެސް އެއްޗެއްވެސް ފެނިވަޑައެއް ނުގަތެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ. "ތިބާއަށް ޤުރުއާނުން އެއްޗެއް މިންވަރެއް ދަސްވެފައި ވޭތޯއެވެ؟" ދަންނަވައިފިއެވެ. އާނއެކެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރައްވައިފިއެވެ. "ކަލޭގެފާނަށް ދަސްވެފައިވާ ޤުރުއާނުގެ މިންވަރުގެ ބަދަލުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނަށް އެކަމަނާ ކައިވެނި ކޮށްދީފީމެވެ."

ނޯޓު: އެބަހީ ދަސްކޮށްދިނުން މަހުރުކޮށްގެންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2310، 5029، 5030، 5078، 5121، 5126، 5132، 5135، 5141، 5149، 5871 އަދި މުސްލިމް: 1425)

322. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم رَأَى عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ، وَعَلَيْهِ رَدْعُ زَعْفَرَانٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (مَهْيَمْ؟) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً، فَقَالَ: (مَا أَصْدَقْتَهَا)؟ قَالَ: وَزْنَ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: (بَارَكَ اللهَ لَكَ، أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ)

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޢައުފުގެ ގައިން ޒަޢުފަރާންގެ (އަތްޓެގެ) އަސަރު އެބަހުރިތަން ދުށްވަޑައިގަތެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނަށް ކިހިނެއް ވީހޭތޯ؟ (ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ.) ދެން އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. "ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އަންހެން ބޭފުޅަކާ ކައިވެނި ބައްލަވައިގަތީމެވެ." ދެން ވިދާޅުކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އެކަމަނާއަށް މަހުރު ދެއްވީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ؟" ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަނުގެ ނަވާއެކެވެ. (މިއީ ރަސްކިރުމަށް ކިރާ މިންވަރެކެވެ. އޭރު ރަނުގެ މިންވަރު ބަޔާންކުރާ މިންވަރެކެވެ. ނަވާއީ ފަސް ދިރުހަމެވެ.) ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ތިބާގެ މައްޗަށް ބަރަކާތް ލައްވާށިއެވެ. ވަލީމާ ދެއްވާށެވެ. އެއީ ބަކަރިއަކުން (ކަތިލައިގެން) ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2049، 3781، 5072، 5153، 5155، 6382 އަދި މުސްލިމް: 1427)

كتاب الطلاق

ވަރީގެ ފޮތް:

كتاب الطلاق

ވަރީގެ ފޮތް

323 . عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، (أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِرَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَتَغَيَّظَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، ثُمَّ قَالَ: (لِيُرَاجِعْهَا، ثُمَّ يُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ تَحِيضَ فتطْهُرَ، فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا طاهراً قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ، كَمَا أَمَرَ اللهُ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ހައިޟުގައިވީހާލު އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ވަރިކޮށްލައްވައިފިއެވެ. ދެން ޢުމަރު رضي الله عنه އެވާހަކަ ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ހަބަރު ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ރުޅިން ޢުމަރާއި މުޚާތަބުގައި ޤާލާ އިރުޝާދުކުރައްވައި ދަނީ ހަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "އެކަމަނާއާ އަލުން ރުޖޫޢަކުރައްވާށެވެ. އަދި އެއަންހެނުން އެކަމަނާ ހައިޟުން ޠާހިރުވެވަޑައިގެން ބައިންދަވާށެވެ. އަދި އެއަންހެނުން ހައިޟުވުމަށްފަހު އަދި ހައިޟުގެ ދުވަސްވުމުން، އެކަމަނާ ވަރިކުރުމަކީ އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިއްޖެނަމަ ނަމަ ޠާހިރުކޮށް ވަނިކޮށް ޖިމާޢުނުވެ ވަރިކޮށްލައްވާށެވެ. ފަހެ (އެއަންހެނުން) ދެން އެއީ ﷲ އަމުރުކޮށްވި ޢިއްދަތް ބެލުމެވެ."

وفي لفظٍ (حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً أخرى مُسْتَقْبَلَةً، سِوَى حَيْضَتِهَا الَّتِي طَلَّقَهَا فِيهَا).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "މުސްތަޤްބަލުގައި އެހެން ހައިޟުވުމުން ދެން ދެން. އެއީ އެކަމަނާ ވަރިކުރުމުން ހައިޟުވުނު އެހެން ހައިޟެއްގައެވެ"

وفي لفظٍ، (فَحُسِبَتْ مِنْ طَلاقِهَا، وَرَاجَعَهَا عَبْدُ اللهِ بن عمر كَمَا أَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެކަމަނާ ވަރިކުރެއްވުން އެއީ ވަރިއެއްކަމުގައި ގުނި، ރަސޫލުﷲ ﷺ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه އެކަމަނާއާ އަލުން ރުޖޫޢަކުރެއްވިއެވެ."

ޝަރަޙް: ހައިޟުގައިވީހާލު ވަރިކުރުމަކީ ބިދުޢީ ވަރިއެކެވެ. އަދި ހަރާމްކުރައްވާފައިވާ ގޮތެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4908، 5251، 5258، 7160 އަދި މުސްލިމް: 1471)

324. عن فاطمة بنت قيس رضي الله عنها، (أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا الْبَتَّةَ، وَهُوَ غَائِبٌ ــ وفي روايةٍ: طَلَّقَهَا ثَلاثاً ــ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكِيلُهُ بِشَعِيرٍ، فَسَخِطَتْهُ، فَقَالَ: وَاَللهِ مَا لَكِ عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ، فَجَاءَتْ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: (لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ) ــ وفي لفظٍ: (وَلا سُكْنَى) ــ فَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ، ثُمَّ قَالَ: (تِلْكِ امْرَأَةٌ يَغْشَاهَا أَصْحَابِي، اعْتَدِّي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى، تَضَعِينَ ثِيَابَكِ، فَإِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي) قَالَتْ: فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ: أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (أَمَّا أَبُو جَهْمٍ: فَلا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ. وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ: فَصُعْلُوكٌ لا مَالَ لَهُ. انْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ) فَكَرِهْتُهُ، ثُمَّ قَالَ: (انْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ) فَنَكَحْتُهُ، فَجَعَلَ اللهُ فِيهِ خَيْراً، وَاغْتَبَطْتُ).

މާނައީ: ފާޠިމަތު ބިންތި ޤައިސް رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަބޫ އަމްރު ބިން ޙަފްޞު އެކަމަނާ ތިންފަހަރު(ތިންވަރަ) ވަރިއަޅުއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބޭރުފުޅުވެގެން ހުރެއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ތިންފަހަރު ވަރިއަޅުއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވަކީލު އެކަމަނާއަށް ހިމަގަނޑުންބައެއް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ ކޯފާ އިސްކުރައްވައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ﷲ ގަސަމްކުރައްވައި ބުނެވެ. އަހަރުމެންގެ މައްޗަކު ކަމަނާއަށް އަދާކުރަން ޖެހޭ އެއްވެސް ބަރުޖެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެކަމަނާ ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެވާހަކަ ދަންނަވާލުމުން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަކު ކަމަނާއަށް ހަރަދުކުރާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ." އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ.
"އަދި އިންނާން ގެއެއްވެސް (ދިރިގައި) ދޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ"
ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އުއްމު ޝަރީކުގެ ގޭގައި އެކަމަނާގެ ޢިއްދަ ހަމަވާންދެން އިންނަވަން އަމުރުކުރައްވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޞްޙާބުބޭކަލުން ވަރަށް ގިނައިން ވަޑައިގަންނަވާ ގެއެކެވެ. އިބްނު އުއްމު މަކްތޫމުގެ ގެކޮޅުގައި ކަމަނާ ޢިއްދަ ހަމަވާންދެން އިންނަވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ލޮލުން ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާ ބޭފުޅެކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ހިޖާބުބާލައްވާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. ދެން ޢިއްދަ ހަމަވުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހަބަރުދެއްވާށެވެ."

ދެން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަމަނާ ޢިއްދަ ހަމަވުމުން މުޢާވިޔާ ބިން އަބީ ސުފްޔާނާއި އަދި އަބޫ ޖަހުމް އެކަމަނާއާ ކައިވެނިކުރުމަށް ހުށަހަޅުއްވައިފިކަން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "އަބޫ ޖަހުމަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނދުރާމަތިން ދަނޑި ނުބާލާ ބޭފުޅެކެވެ. އަދި

މުޢާވިޔާއަކީ ފަގީރު ބޭފުޅެކެވެ. އަބޫޖަހްމްގެ އަތުގައި އެއްވެސް ދުވަހަކުން ޢަސާ ދޫނުވެއެވެ. ކަމަށާ އުސާމާ ބިން ޒައިދާ ކައިވެނި ބޭއްވުމަށް ގެންނަވާށެވެ." ތިމަންކަމަނާ އުސާމާއާ ނުރުހުންތެރިވީމެވެ. އެހެންނަމަވެސް އަނެއްކާވެސް ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. "ކަމަށާ އުސާމާ ބިން ޒައިދާ ކައިވެނި ބޭއްވުމަށް ގެންނަވާށެވެ." ދެން ތިމަންކަމަނާ އެކަލޭގެފާނާއި ކައިވެނި ބޭއްވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން الله ހެޔޮކަން ލެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން ތިމަންކަމަނާއަށް ހަސަދަކުރިއެވެ."

ޝަރަޙު: ކައިވެންޏަށް މަޝްވަރާއަށް އެދިއްޖެނަމަ މީހެއްގެ އުނިކަމާއި ބައްޔަށްކޮށްދިނުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ދީނުގެ މަޞްލަޙަތު ދެކިވަޑައިގަތުމަށްވެސް އަދި އަނިޔާވެރިވާ މީހާގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރުމަށްވެސް އެއީ ހުއްދަކަމެކެވެ. އެނގިވަޑައިގަންނަން ޖެހޭ ބަޔާންކުރަން ނުވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ބައެއް ސަލަފީ ބޭކަލުންގެ ވާހަކަ އެކުލެވިގެން ނަބަވީ ﷺ އެކަމަނާއަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5323 އަދި މުސްލިމް: 1480)

باب العِدَّة

ޢިއްދައިގެ ބާބު.

325 . عن سُبَيْعَةَ الأَسْلَمِيَّةِ رضي الله عنها، أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ ــ وَهُوَ مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ ــ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً ــ فَتُوُفِّيَ عَنْهَا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، وَهِيَ حَامِلٌ، فَلَمْ تَنْشَبْ أَنْ وَضَعَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ وَفَاتِهِ، فَلَمَّا تَعَلَّتْ مِنْ نِفَاسِهَا: تَجَمَّلَتْ لِلْخُطَّابِ. فَدَخَلَ عَلَيْهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكَكٍ ــ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ ــ فَقَالَ لَهَا: مَا لِي أَرَاكِ مُتَجَمِّلَةً؟ لَعَلَّكِ تَرْجِينَ النِّكَاحَ، وَاللهِ مَا أَنْتِ بِنَاكِحٍ حَتَّى تَمُرَّ عَلَيْكِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ، قَالَتْ سُبَيْعَةُ: فَلَمَّا قَالَ لِي ذَلِكَ، جَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي حِينَ أَمْسَيْتُ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ صلى الله عليه وسلم، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ؟ فَأَفْتَانِي بِأَنِّي قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وَضَعْتُ حَمْلِي، وَأَمَرَنِي بِالتَّزْوِيجِ، إِنْ بَدَا لِي).
(قال ابن شهاب: ولا أرى بَأْساً أَنْ تَتَزَوَّجَ حينَ وضَعَتْ، وإِنْ كَانَتْ فِي دَمِها، غَيْرَ أَنَّهُ لايَقْرَبُها زَوْجُها حتَّى تَطْهُرَ).

މާނައި: ސުބައިޢާ އަލްއަސްލަމިއްޔާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާވީ ސަޢުދު ބިން ޚައުލާގެ އަނބިކަނބަލުންކަމުގައެވެ. -އެކަލޭގެފާނަކީ ބަނީ ޢާމިރު ބިން ލުއައްޔު ދަރިކޮޅުގެ ބޭފުޅެކެވެ. -

އެކަލޭގެފާނަކީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވި ބޭފުޅެކެވެ. - ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙައްޖަތުލް ވަދާޢުގައި (މައްކާގައި) އަވަހާރަވީ އިރު އެކަމަނާ އިންނެވީ އާރާސްތުވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމަށްފަހު ގާތިނަ އިރުތަކެއް ނުވެ އެކަމަނާ ރައްކާވެއްޖެއެވެ. ދެން އެކަމަނާ ނިފާސްގެ ލޭ ނިމުމުން ކައިވެނި ހުށަހަޅުއްވާ ބޭކަލުންނަށް ޒީނަތްތެރިވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާގެ އަރިހަށް އަބޫ އައްސަނާބިލު ބިން ބަޢުކަކު ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. - އޭނާ ބަނީ ޢަބްދުއްދާރު ދަރިކޮޅު ބޭފުޅެކެވެ. - ދެން އެކަމަނާއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަމަނާ ޒީނަތްތެރިވެ ނަލަވެފައި ވަނިކޮށް މިފެންނަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ފަހަރެއްގައި ކަމަނާ ކައިވެނިކުރުން އުއްމީދުކުރައްވަނީކަމައެވެ. الله ގަންދީފައި ބުނަމެވެ. ހަތަރު މަހާއި ދިހަ ދުވަސް ފުރުމުން މެނުވީ ކަމަނާއަށް ކައިވެނި ބައްލަވައި ނުގަނެވޭނެއެވެ." ދެން ސުބައިޢާ ދަންނަވައެވެ. "އެކަލޭގެފާނު މިކަމަނާއަށް އާދެން ދަންނަވާލުމުން ހަވީރުވުމުން މިކަމަނާގެ ހެދުންތައް ތުރުކުރައްވައި، ރަސޫލުالله ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖައީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނާއި އެކަމާއި ސުވާލުކުރައްވައިފީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ފަތުވާ ދެއްވީ މިކަމަނާ ވިހެއްވުމުން އިއްދަ ހަމަވީ ކަމަށެވެ. އަދި މިކަމަނާއަށް ބޭނުންނަމަ ކައިވެނިކުރުމަށް އެކަލޭގެފާނު އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ."

އިބްނު ޝިހާބު (އިމާމު ޒުހުރީ) ދަންނަވައެވެ. ވިހެއްވުމަށްފަހު ކައިވެނިކުރުމަކީ މައްސަލައެއް ކަމަކަށް މިކަމަނާއަށް ނުފެނެއެވެ. އޭރު ނިފާސްގެ ލޭ ނުހުއްޓެނީ ކަމުގައިވިޔަސް ދެއެވެ. ނަމަވެސް ފާހެވެންދެން(ޠާހިރުވަންދެން) އެކަމަނާގެ ފިރިމީހާއަށް ކައިރި ނުވެވޭނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4909، 5318 އަދި މުސްލިމް: 1484)

326. عن زينب بنت أُمِّ سلمة صلى الله عليه وسلم قالت: تُوُفِّيَ حَمِيمٌ لأُمِّ حَبِيبَةَ، فَدَعَتْ بِصُفْرَةٍ، فَمَسَحَتْ بِذِرَاعَيْهَا، فَقَالَتْ: إِنَّمَا أَصْنَعُ هَذَا لأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: (لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثٍ، إلاَّ عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً).

މާނައީ: ޒައިނަބު ބިންތި އުއްމު ސަލަމާ رضي الله عنهما ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އުއްމު ޙަބީބާގެ ގާތްބޭފުޅެއް އަވަހާރަވުމުން (އެއީ އެކަމަނާގެ ބައްޕާފުޅު ކަމަށްވެސް ބުނެވިފައިވެއެވެ) ޒަޢުފަރާނުގެ އަތުރެއް ގެންނެވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ދެއަތްތިލަފަތުގައި އެއުނގުޅުއްވިއެވެ. އަދި އޭރަށްފަހު ދަންނަވައިފިއެވެ. މިފަދައިން މިކަމަނާ ކަންތައްކުރައްވަނީ ރަސޫލުالله ﷺ (އަންނަނިވި) ބަސްފުޅު ވިދާޅުވާތީ އަޑުއިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

"اللهُއާއި އަދި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އިއްދާދުކުރުން (ހިރާ ބޯވަޅުއެޅުމާއި ޒީނަތްތެރިވުމާއި މަނާވެގެން) ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. ފިރިމީހާގެ މަރަކަށް ހަތަރުމަހާއި އަދި ދިހަ ދުވަސް ފިޔަވައެވެ."

ޝަރަޙު: އިއްދާދު ނުވަތަ މަނާވެ ޒީނަތާއި ޝަޙްމީޒުއިން ދުރުވުމަކީ މީހަކު މަރުވުމުން އަންހެނާގެ މައްޗަށް ހިމެނޭކަމެއްގެ ގޮތުގައި ވާޖިބުވާ ހުއްދަމަތް ހިރާ ބޯވަޅުއެޅުމާއި ޒީނަތްތެރިވުމުން ދުރުވުމެވެ. އެއީ ރަނގަޅުކަމުގައި، އަންހެނުންނަށްވާ ޝަރުޢީ ހުކުމެއް އަދިވެސް އެގޮތް ހިރާ ކަމުގައި ދުރުވުމެވެ. މައްޗަށްގެ އަނބިމީހާ ކަމުގެ ފިރިޔާގެ އަންހެނުންގެ ކިބައިތަ ހަމަވެގެން ދެވޭ. އެއީ ބޭނުން ބޭނުންތަކަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް ހަމަކަށަވަރުން ތިހެއްގޮތެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1281، 5334 އަދި މުސްލިމް: 1486)

327. عن أم عطية رضي الله عنها، أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قَال: (لا تُحِدُّ امْرَأَةٌ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثٍ، إلا عَلَى زَوْجٍ، أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً، وَلا تَلْبَسُ ثَوْباً مَصْبُوغاً، إلاَّ ثَوْبَ عَصْبٍ، وَلا تَكْتَحِلُ، وَلا تَمَسُّ طِيباً، إلاَّ إذَا طَهُرَتْ: نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَظْفَارٍ).

العَصْب: ثياب من اليمن، فيها بياض وسواد.

والنبذة: الشيء اليسير. والقسط: العود، أو نوع من الطيب تُبَخَّر به النفساء.

والأظفار: جنس من الطيب، لا واحد له من لفظه. وقيل: هو عطر أسود، القطعة منه تشبه الظُّفُر).

މާނައީ: އުއްމު ޢަޠިއްޔާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މަރުވެދާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަންހެނާ އިއްދާދުކުރުމެއް (ހިރާ ބޯވަޅުއެޅުން ދުރުކުރުމެއް) ނުވެއެވެ. އެއީ ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް މެނުވީއެވެ. (ފިރިމީހާނަމަ) ހަތަރުމަހާއި އަދި ދިހަ ދުވަހެވެ. އަދި ޖައްސާލާފައިން ކުލަ ޖެހި އެއްޗެއް ލުމެއްވެސް ނުހެދިޔަކަށެވެ. ޢަޞްބުގެ (ޔަމަނުގެ ހުދާ ކަޅު ހުންނަ) ހެދުން ފިޔަވައެވެ. އަދި އަތުރުންތެރިވުން ނުވާނެއެވެ. އަދި ހުވަދުންނުވާނެއެވެ. ޠާހިރުވުމުން ފޮތިގެ (ހިނައިގަތުމަށްފަހު) ބައްޔަކު (ކުސްތު)ގެ ކުޑަ މިންވަރެއް ނުވަތަ އަޒްފާރުގެ (ކަޅުކުލަ ހުންނަ) ހުވަދުން ކުޑަ މިންވަރެއް ލުމުވީއެވެ."

(މުބާރިކު ވިދާޅުވިއެވެ.) العصب އަކީ ކަޅާއި ހުދު ހުންނަ ހެދުމެކެވެ.

އަދި النبذة އަކީ އެއްޗެއްގެ ކުޑަ މިންވަރެވެ. القسط އަކީ ބާވަތެކެވެ. ސުވަރަ ހުވަނދުގެ ވައްތަރެކެވެ. އެއީ ނިފާސްވެރިން ދުންއަރާ އެއްޗެކެވެ. އަދި الأظفار ހުވަނދުގެ ވައްތަރެކެވެ. ކަރުޖުގައި މުދިރަދަރުއްސުވެއެވެ. އަދި އެއީ ކަޅު ހުވަނދުއްކަމުގައި ބުނެވެއެވެ. އަދި އޭގެ އެތިކޮޅުން ނިޔަފަތި ވައްތަރު ޖެހެއެވެ."

ޝަރަޙު: ޤުސްޠު އާއި އަޡުފާރު ބާއްޖަވެރިވެސް މިދެވަށް ދުއްވަން ހުވަނދުއަޅާ(ދުންއަރާ) ބާއްޖެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1280، 1281، 5334 އަދި މުސްލިމް: 1482)

328. وعن أم سلمة رضي الله عنها قالت: (جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ بْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا، وَقَدِ اشْتَكَتْ عَيْنَهَا، أَفَنَكْحُلُهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (لا) ــ مَرَّتَيْنِ، أَوْ ثَلاثاً ــ كل ذلك يقول: (لا)، ثُمَّ قَالَ: (إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ، وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ) فَقَالَتْ زَيْنَبُ: كَانَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشاً، وَلَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا، وَلَمْ تَمَسَّ طِيباً وَلا شَيْئاً حَتَّى تَمُرَّ عليها سَنَةٌ، ثُمَّ تُؤْتَى بِدَابَّةٍ ــ حِمَارٍ، أَوْ طَيْرٍ، أَوْ شَاةٍ – فَتَفْتَض بِهِ. فَقَلَّمَا تَفْتَضُّ بِشَيْءٍ إِلاَّ مَاتَ، ثُمَّ تَخْرُجُ، فَتُعْطَى بَعْرَةً فَتَرْمِي بِهَا، ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدُ، مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ).

الْحِفش: البيت الصغير الحقير.

و(تفتض) تدلك به جسدها

މާނައީ: އުއްމު ސަލަމާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "އަންހެނަކު (ކަމަނާއި ގުޅޭ ސުވާލެއް ކުރެއްވުމަށް) ރަސޫލުالله ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުالله އެވެ. ތިމަންކަމަނާގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލުންގެ ފިރިކަލުން ނިޔާވެއްޖެއެވެ. (އެކަމަނާ އިއްދާދުގައި ވަނިކޮށް) ލޮލުގައި ރޯއްސަން ފަށައިފިއެވެ. އެކަމަނާ އަނދުން އަޅުވަންވީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ރަސޫލުالله ﷺ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިންފަހަރު. ކޮންމެ ފަހަރަކުވެސް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ "ނޫނެކޭ" އެވެ. އޭރުން ފަހު ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އެއީ ހަތަރުމަހާއި އެންމެ ދިހަ ދުވަސް ކަމުގައި ދެންހީ ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

ޒާހިރީއަށް ޒަމާނުގައި ބިދުކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ކަނބަލުންނަށް (އިހްދާދުގައި) އަހަރެއްވުމުން އަތުން ނަގައިގެން ނަޖިސް އުކާލަންޖެހެއެވެ."

ދެން ޖައިނަބު ރިވާކުރައްވައެވެ. "(ޒާހިރީއަށް ޒަމާނުގައި) އަންހެނަކު އޭނާގެ ފިރިމީހާ މަރުވެއްޖެނަމަ ކުޑަ ގެއަކަށް ވަދެއެވެ. އަދި އެންމެ ދަށް ނިކަމެތި ހެދުން ލައެވެ. އެއްވެސް ހުވަނދެއް އަދި އެއްވެސް (އެފަދަ) އެއްޗެއްގައި އަހަރެއްވަންދެން އަތްނުލައެވެ. އެއަހަރު ފާއިތުވުމުން - ހިމާރެއް ނުވަތަ ދޫނިއެއް ނުވަތަ ބަކަރިއެއް - އެއަންހެނާއަށް ގެނެވެއެވެ. އެއީ އޭގެން އެއަންހެނާގެ ގައި ފުހުމަނެވެ. (އެއީ އޭގައި ފުހެލުން އަންހެނާގެ ގައިގައި ހުރި ހަޑިކަން ފުހެމަނެވެ) އަދި މިފަދައިން ފުހެން ބޭނުން ކުރާ ޖަނަވާރު މަރުނުވެ ދިރިއުޅުމަކީ ނާދިރުކަމެކެވެ. އެއަހަރު އަންހެނާ އުކާލާ ނަޖިސް (ބޯކަރުތާ އެއްޗެހި) ދިނުމުން ބާއްޗެހި އަންހެނާ އުކާލައެވެ. އަދި އެއަހަރު އެކަމަނާ ބޭރުން އެއްޗެއް އަޅާ ނުވަތަ އެހެން ލޮބުން އާދޭވުން ހުރުމުގެ ވަގުތެވެ."

(މުސްނަދު ވިލާގުވިއެވެ.) الحفش އަކީ ނިކަމެތި ކުޑަ ގެއެކެވެ.

تفتض: އޭގެން އެކަމަނާގެ ގައި ފުހުމެވެ.

(ބައްލަވާ: އަލްބުޚާރީ: 5336، 5337 އަދި މުސްލިމް: 1488، 1489)

كتاب اللعان

ލިޢާންކުރުމުގެ ފޮތް.

كتاب اللعان

ލިޢާންކުރުމުގެ ފޮތް.

ނޯޓު: ލިޢާންކުރުމަކީ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ފިރިމީހާ ޒިނޭގެ ތުހުމަތުކުރާނަމަ، އެކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިންނެތްނަމަ اللهގަންދީ ހަތަރުފަހަރު ހުވާކޮށްފައި ފަސްވަނަ ފަހަރު އެއީ ދޮގުވެރިޔާއްނަމަ ލަޢުނަތް އެމީހަކަށް ވާނޭކަމަށް ބުނުމެވެ. އަދި އަންހެނާ ހުވާނުކުރާނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް ޒިނޭގެ ހައްދު ޤާއިމުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާ ހަތަރުފަހަރު ހުވާކޮށް އަދި ފަސްވަނަ ފަހަރު އެފިރިމީހާ އަހަރަދީ ތުހުމަތަ اللهގެ ކޯފާވަނަވަން ބަހާއްލުރުމުން އަންހެނާގެ ހިބައިން ޒިނޭގެ ހައްދު ކެނޑޭނެއެވެ. އަދި ވަރިވެ އެދެމީހުން އަބަދުގެ އަބަދަށް ހަރާމުވެގެންވެއެވެ. މިކަމުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ފިރިމީހާ ތުހުމަތުކުރާނަމަ ހަދަން އޮންނަ ގޮތެވެ. ސަބަބަކީ ފިރިހެނާ އަންހެނާގެ މައްޗަށް މައްޗަށް ޒިނޭގެ ތުހުމަތުކުރުމަކީ ކަބީރާފާފައެއް ވާތީއެވެ. މިކަން ބިނާވަނީ އިސްލާމްދީނުގެ މައްޗަށެވެ.

329. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، (أَنَّ فُلانَ ابْنَ فُلانٍ، قَالَ: يَا رَسُولَ الله، أَرَأَيْتَ لَوْ وَجَدَ أَحَدُنَا امْرَأَتَهُ عَلَى فَاحِشَةٍ، كَيْفَ يَصْنَعُ؟ إِنْ تَكَلَّمَ تَكَلَّمَ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ، وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى مِثْلِ ذَلِكَ. قَالَ: فَسَكَتَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم، فَلَمْ يُجِبْهُ، فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ أَتَاهُ، فَقَالَ: إِنَّ الَّذِي سَأَلْتُكَ عَنْهُ قَدِ ابْتُلِيتُ بِهِ، فَأَنْزَلَ الله عزوجل هَؤُلاءِ الآيَاتِ فِي سُورَةِ النُّورِ ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ﴾ فَتَلاهُنَّ عَلَيْهِ، وَوَعَظَهُ وَذَكَّرَهُ، وَأَخْبَرَهُ، أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الآخِرَةِ، فَقَالَ: لا، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نبياً، مَا كَذَبْتُ عَلَيْهَا، ثُمَّ دَعَاهَا، وَوَعَظَهَا، وَأَخْبَرَهَا، أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الآخِرَةِ، فَقَالَتْ: لا، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، إِنَّهُ لَكَاذِبٌ، فَبَدَأَ بِالرَّجُلِ، فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِالله إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ، وَالْخَامِسَةُ، أَنَّ لَعْنَةَ الله عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ، ثُمَّ ثَنَّى بِالْمَرْأَةِ، فَشَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِالله إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ، وَالْخَامِسَةَ، أَنَّ غَضَبَ الله عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ، ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ قَالَ: (الله يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ، فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ؟ ـ ثلاثاً ـ).

وفي لفظٍ (لا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا) فقَالَ: يَا رَسُولَ الله، مَالِي؟ قَالَ: (لا مَالَ لَكَ، إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا، فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا، وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عليها، فَهُوَ أَبْعَدُ لَكَ مِنْهَا).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ވިޔަނި މީހެއްގެ ދަރި އުޅަނިމީހާ (ރަސޫލުﷲ ﷺ އަރިހުގައި) ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. އެމީހެއްގެ އަނބިން ޒިނޭކުރަނިކޮށް ފެނިއްޖެނަމަ އަހަރުމެން ކަންތައްކުރާނީ ކޮންގޮތަކަށްތޯއެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާނަމަ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާނީ ބޮޑުކަމެއްގެ މައްސަލައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހަނުހުރުންވާނަމަ ހަނުހުރުންވާނީވެސް އެފަދަ (ބޮޑުކަމެއްގެ) މައްސަލައެވެ. (ދެން ޢިބްނު ޢުމަރު) ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަނުހުރުންވަޑައިގެންފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެއްޗެއް ޖަވާބެއް ނުދެއްވައެވެ. އަނެއްކާވެސް އެބޭކަލާ ނަބިއްޔާ (ﷺ) އަރިހަށް ފުރުން އައްޗެއްއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ސުވާލުކުރައްވަމުން ކަންތައް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ޖެހިއްޖެއެވެ." ދެން ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ސޫރަތުއް ނޫރުގެ މިއާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވިއެވެ. وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ... (މާނައީ: "އަދި އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ އަނބިންގެ މައްޗަށް ޒިނޭގެ ތުހުމަތު (ދަންނަވާ) (ސޫރަތު ނޫރުގެ ހަތަރު އާޔަތް.) ދެން ނަބިއްޔާ (ﷺ) އާޔަތްތައް އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ކިޔަވައިދެއްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް (އެކަމުގެ ބޮޑުކަމުގެ ސަބަބުން) ނަސޭހަތް ދެއްވައި ހަނދާންކޮށްދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ހަބަރުދެއްވައިފިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ އަޒާބަށްވުރެ އާޚިރަތުގެ އަޒާބު ބޮޑުވާނޭ ކަމުގައެވެ." ދެން އެކަލޭގެ ދަންނަވައިފިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އެފަރާތަށް ޙައްޤާއިގެން ނަބިއްޔަކުކަމުގައި ފޮނުއްވި ފަރާތް ގަންދީފައި ބުނަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ދޮގެއް ނަހަދަމެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ އެކަމަނާ ގެންނަވައި އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ނަސޭހަތް ދެއްވައި އަދި ހަބަރު ދެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ އަޒާބު އާޚިރަތުގެ އަޒާބަށްވުރެ ލުއިވާނޭ ކަމުގައެވެ." ދެން އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ޙައްޤާއިގެން ފޮނުއްވި ފަރާތް ގަންދީފައި ބުނަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު އޮޅުވަނީ ދޮގެވެ."

ދެން (ލިޢާނުކުރުން) ފިރިހެނުން ސަބަބާ ކަލޭގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ފައްޓަވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ތެދުވެރިއެއްކަމަށް ހަތަރު ފަހަރު ﷲގަންދީ ހުވާކުރާ (އަމިއްލަ ދަރަނިވެސްގެ ކަމަކަށް) ހުވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ފަހަރު (އެކަލަނީ ތެދުވެރިއެއް) އެކަލޭގެފާނު އެކަލަނީ ދޮގުހަދާ ﷲގެ ލަޢުނަތް އެކަލޭގެފާނަށް ވާކަމަށް (އެފަދައިން ބުނެ) ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ހަމަ އެފަދައިން އަންހެނާ ކަމަނާއަށްވެސް ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ދޮގުވެރިއެއްކަމަށް ހަތަރު ފަހަރު ﷲގަންދީ

ހުވާކޮށްފައި ހުރިބަސްތަކެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ފަހަރު އެކަލޭގެފާނަށް ޣަޟަބުލެއްވުއްވާނަމަ ﷲ ގެ ކޯފާ އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ވެއްޖެ. (މިފަދައިން ބުނީ ދޮގުހަދާނަމައެވެ.) ދެން އެދެމީހުން ވަރިވެފައިވާ ދެމީހުންކަމަށް ނަބިއްޔާ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ." އެހެންކަމުން ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. "ތިޔަދެމީހުން ތެރެއިން އެކަކު ދޮގުހަދާކަން ﷲ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ތިޔަދެމީހުން ތެރެއިން ތައުބާވާ މީހަކު އެބައުޅޭ ހެއްޔެވެ؟" އެފަދައިން ތިންފަހަރު ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި (މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި) ވެއެވެ. "(ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ.)"އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް (ކައިވެނިކުރުމުގެ ބަދަލުގެވެސް އަދި އެހެން ބަދަލެއްވެސް) ނުވެއެވެ." ދެން އެބޭފުޅާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "މިމަންކަލޭގެފާނު ރަނުގެ ގޮތުގައި ދޫކުރި މުދާ (ރިޓާން ހެއްޔެވެ؟) ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް މުދަލެއްނުވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހުރި ތެދުކަމުގައިވާނަމަ އެއީ އެކަމަނާއާ އެކު ޖިމާޢުކުރުން ޙަލާލުކުރުމުގެ މައްޗަށްވާ މުދަލެކެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ހުރި އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާނަމަ އެމުދާ އެކަމަނާއަށްވުރެ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ދުރުވެގެންވެއެވެ. (އެބަހީ އެމުދާ އެނބުރި ބަދޭ އެކަމަނާއަށެވެ)"

ނޯޓް: މިބަޔާންކުރައްވާ އާޔަތަކީ ނޫރު ސޫރަތުގެ 6 ވަނަ އާޔަތުން 9 ވަނަ އާޔަތަށެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5311، 5312، 5349، އަދި މުސްލިމް: 4، 5، 6، 7، 1493)

330. وعنه رضي الله عنه، (أَنَّ رَجُلاً رَمَى امْرَأَتَهُ، وَانْتَفَى مِنْ وَلَدِهَا فِي زَمَانِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم، فَتَلاعَنَا، كَمَا قَالَ الله تَعَالَى، ثُمَّ قَضَى بِالْوَلَدِ لِلْمَرْأَةِ، وَفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلاعِنَيْنِ).

މާނައީ: އިބްނު ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި މީހަކު އޭނާގެ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ޒިނާގެ ތުހުމަތު ކޮށް އަދި އެއަންހެނާގެ ދަރިއަކީ އޭނާގެ ދަރިއެއްނޫންކަމަށް ދަޢުވާކުރިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެދެމީހުންގެ މައްޗަށް ލިޢާނުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމުން އެދެމީހުން ލިޢާނުކުރިއެވެ. އެއީ ﷲ އަމުރުކުރެއްވިފަދައިންނެވެ. އެހެންކަމުން އަންހެނާގެ މައްޗަށް ދަރިހަމަކުރެއްވިއެވެ.(އެއީ ދަރިބެލެހެއްޓުމާއި ނަފަޤާދިނުން ފަދަކަމެވެ) އަދި ލިޢާންކުރި ދެމީހުންގެ ކައިވެނި ރޫޅާލެއްވިއެވެ."

ނޯޓް: އަންހެނާވެސް ލިޢާންކޮށްފިނަމަ ދަރި ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ނިސްބަތްނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޒިނާގެ ޙައްދު އެކަމަނާގެ މައްޗަށް ޤާއިމުނުކުރެވޭނެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5315 އަދި މުސްލިމް: 1494)

331. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي فَزَارَةَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلاماً أَسْوَدَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (هَلْ لَك إِبِلٌ؟) قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: (فَمَا أَلْوَانُهَا)؟ قَالَ: حُمْرٌ. قَالَ: (فَهَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ؟) قَالَ: إِنَّ فِيهَا لَوُرْقاً، قَالَ: (فَأَنَّى أَتَاهَا ذَلِكَ؟) قَالَ: عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ، قَالَ: (وَهَذَا، عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ފަޒާރާ ޤަބީލާގެ މީހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނާގެ އަނބިމީހާ ކަޅު ފިރިހެން ކުއްޖެއް ވިހައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "ތިބާ ޖަމަލު ގެންގުޅެން ހުއްޓޭތޯ؟" ދަންނަވައިފިއެވެ. އާނއެކެވެ. ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "އޭގެ ކުލަތަކީ ކޮބައިހުއްޓޭތޯ؟" ދަންނަވައިފިއެވެ. "ރަތްކުލައެވެ." ދެން ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "އޭގެ ތެރޭގައި އަޅިކުލަ (މަޑު ކަޅުކުލައިގެ) ޖަމަލެއް ހުއްޓޭތޯ؟" ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކުލައިގެ ޖަމަލުވެސްވެއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "އެހެންވީއިރާ އެޖަމަލުތަށް އައީ ކޮންތާކުން ހުއްޓޭތޯ؟" ދަންނަވައިފިއެވެ. ފަހަރެއްގައި އެއީ އަސްލުން އައިސްފައިވާ (ވާރުތަވެފައިވާ) ކުލައަކަށް ވެދާނެއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "އެހެންވީއިރާ މި ދަރިއަކީވެސް އަސްލުން (ކުރީގެ ކާބަފައިންގެ ފަރާތުން އައިކަލަ) ވާރުތަވެފައިވާ ކުލައަކަށް ވެދާނެއެވެ."

ޝަރަޙަ: މިޙަދީޘްގައި އަދި ޤިޔާސްގެ ނަސްލުތަކަށް ޝަރުޢީ ބޭނުން ހިފާފައެވެ. ފަޤީހުންނަށް ޙުއްޖަތެއް ހިފާފައެވެ. މިޙަދީޘްގައި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙުކުމަށް ކުރެއްވި މިޤިޔާސްގެ ސިފަވާ ޢިލްމު ނުވަތަ ދަލީލުގެ ބޭނުމު އެއީ ޙުކުމްކުރުމަށްޓަކައި ދަލީލެއްކަމެވެ. ބޭނުމު ޙުކުމަކެވެ. އެހެންކަމުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބޭނުންކުރެއްވި ޤިޔާސްގެ ޙުކުމަކީ މިޙަދީޘް އަސާސްކުރެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5305، 6847، 7314 އަދި މުސްލިމް: 1500)

332. عن عائشة رضي الله عنها قالت: (اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلامٍ، فَقَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ الله، هَذَا ابْنُ أَخِي عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَهِدَ إِلَيَّ، أَنَّهُ ابْنُهُ، أُنْظُرْ إِلَى شَبَهِهِ، وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ الله، وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ، فَنَظَرَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم إِلَى شَبَهِهِ، فَرَأَى

شَبَهًا بَيِّنًا بِعُتْبَةَ، فَقَالَ: (هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنَ زَمْعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ، وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ)، فَلَمْ يَرَ سَوْدَةَ قَطُّ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞްއާއި އަދި ޢަބްދު ބިން ޒަމްޢާ (އުއްމުލް މުއުމިނީން ސައުދާ ބިންތި ޒަމްޢާގެ އަޚާ) ޚިޞާމުން ކުއްޖެއްގެ މައްސަލާގައި (ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ) ޙަޟްރަތަށް އުފުލިއެވެ. ސަޢުދު ބުނެއެވެ. މިކުއްޖަކީ ތިމަންނާގެ އަޚާ ޢުތުބާ ބިން އަބީ ވައްޤާޞްގެ ދަރިއެކެވެ. އޭނާގެ ދަރިއެއްކަމަށް ތިމަންނަކަށް ހަވާލުކުރަން ވަޞިއްޔަތްކޮށްފައިވެއެވެ. އޭނާއާ ވައްތަރުކަން (ބަލާލަން) އެކުއްޖާއަށް ނިޒާން ބައްލަވާށެވެ. ދެން ޢަބްދު ބިން ޒަމްޢާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "ރަސޫލުﷲއެވެ. މިއީ ތިމަންނާގެ ބައްޕާގެ (އެއްބަފާ) އަޚާއެވެ. މިކުއްޖާ ވިހޭނީ ތިމަންނާގެ ބައްޕާފުޅުގެ ފަރާށުގައި (އެކަމަނާގެ ބައްޕާގެ) އަޅުއަންހެނަކާއެވެ." ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކުއްޖާގެ ވައްތަރު ކަލޭ ބެއްލެވިއިރު ޢުތުބާ އާ ވަރަށް ވައްތަރުކަން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އޭ ޢަބްދު ބިން ޒަމްޢާއެވެ. އެކުއްޖާ ވަނީ ކަލޭގެފާނަށެވެ. (ކަލޭގެފާނުގެ އަޚާއެއްކަމުގައެވެ.) ކުއްޖާ ވަނީ ބިސްތަރުގެ ވެރިޔާއަށެވެ. (އެބަހީ ކައިވެނިކޮށްގެން ހުރިމީހާއަށް ނުވަތަ އަޅުއަންހެނާގެ ސާހިބުމީހާއަށެވެ.) އަދި ޒިނޭކާރާ މީހާއަށް ކުއްޖާ ލިބޭނީ ހިލައެވެ. އަދި އޭ ސައުދާ (ބިންތި ޒަމްޢާއެވެ) އެކުއްޖާގެ ފަރާތުން ހިޖާބުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ." އެކުއްޖާ ކުރިން ދުވަހަކުވެސް ސައުދާއާއި ނުދެކެއެވެ."

ޝަރުޙު: ޒަމްޢާ ބިން އަސްވަދުގެ ޖާރިޔާއަކާއި ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞްގެ އަޚާ ޢުތުބާ (ޖާހިލިއްޔާ) ޒަމާނުގައި ޒިނާކުރެއްވުން ލިބުނު ކުއްޖެއް އޭ އެކަމަނާގެ ދަރިއަކުމުގައި ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވުމުން ޢާއިލާ މައްކާ ފަތަޙަވީ އަހަރު އެމައްސަލަ ސަޢުދު ބިން އަބީ ވައްޤާޞް ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހަށް އުފުލިއެވެ. އެމައްސަލާގައި ޢަބްދު ބިން ޒަމްޢާގެ ދަޢުވާއަކީ އެއީ އެކަމަނާގެ ބައްޕަގެ ކުއްޖެއްކަމަށެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙުކުމް ނިންމެވީ ކުއްޖާ ދަރިފުޅުވީ ބިސްތަރުގެ ވެރިޔާއަށްކަމުގައެވެ. އެއީ (އިނދެގެން ހުރިމީހާ ނުވަތަ (މިލްކުވެރިޔާ) އަޅުއަންހެނުންގެ ސާހިބުމީހާއެވެ. އެކަމަކު ޢުތުބާއާ ވައްތަރުކަމުގެ ސަލާމަތަށް އެކުއްޖާގެ އަރިހުން ހިޖާބުވުމަށް ސައުދާއަށް ހިޖާބުވެ ވަޑައިގަތުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6817، 6749 އަދި މުސްލިމް: 1457)

333. عن عائشة رضي الله عنها أنها قالت: إنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم دَخَلَ عَلَيَّ مَسْرُوراً، تَبْرُقُ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ، فَقَالَ: (أَلَمْ تَرَيْ؟ أَنَّ مُجَزِّزاً نَظَرَ آنِفاً إِلَى زَيْدِ بْنِ حَارِثَـــــــــــةَ، وَأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، فَقَالَ: إِنَّ بَعْضَ هَذِهِ الأَقْدَامِ لَمِنْ بَعْضٍ).

وفي لفظٍ (وَ كَانَ مُجَزِّزٌ قَائِفاً).

މާނައި: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ރިވާ ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ވަރަށް އުފާފުޅުވެ ހުންނަވައިގެން ރަސޫލުﷲ ﷺ މިމަން ކަލޭގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެ މޫނުފުޅުން އުފާވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ދޫހަމް ފާޅުވެގެންވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘް ކުރައްވައިފައެވެ: "ޒައިދު ބިން ޙާރިޘާއި، (އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފުޅު) އުސާމާ ބިން ޒައިދާ ދިމާލަށް މުޖައްޒިޒު (ވައްތަރަށް ބަލާފައި ނަސަބު ބަޔާންކުރުމުގެ އިލްމު ލިބިގެންވާ މުދްލިޖީ ޤަބީލާގެ ބޭކަލެއް) ދެންމެ ބައްލަވާލައި މިފަދައިން ވިދާޅުވި ބަސް ކަލޭގެ ދެކެވޭގައި ނުގަސްނަވަމުހުށީއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން މިއިތަ ފައިތިލަތަކުގެ އެކުއެއްބައި ފައިތިލަތަކާ (އުސާމާ ވައްތަރުވެގެންވާ) ފައިތިލަތަކެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "މުޖައްޒިޒު (އަލްމުދްލިޖީ) އަކީ ޤާއިފެކެވެ. (އެބަހީ: ވައްތަރުކަމާއި އަސަރުތަކަށް ބަލާފައި ނަސަބު ދެނެގަތުން ދަންނަ މީހެކެވެ.)

(ޝަރަޙް: މި ޙަދީޘްގައި ފިޤްހީ: އުސާމާގެ ނަސަބަށް ދެކެ މީހުން ޝައްކުކޮށް އުޅުނެވެ. އޭގެ އުސާމާއަކީ ހަމުގެ ކުލަ ކަޅު ބޮޑުކަޅުކަމަށްވުމާއި ޒައިދު ބިން ޙާރިޘާއަކީ ހަމުގެ ކުލަ ދޮންބޭކަލަކަށްވުމުންނެވެ. ދެން ވައްތަރަށް ބަލާފައި ނަސަބު ސާބިތުކުރުމުގެ އިލްމު (ޤިޔާފާ) ލިބިގެންވާ މުދްލިޖީ ޤަބީލާގެ މީހަކު އެދެބޭކަލުންގެ ފައިތިލަތައް ބަލާލުމަށްފަހު ނަސަބު ޙައްޤުކޮށްދިނުމުން ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަމާ އުފާފުޅުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ޒައިދު ބިން ޙާރިޘާ رضي الله عنه އަކީ ނަބިއްޔާ ބައްލަވި ބޭކަލެކެވެ. އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން އުސާމާ ދެކެ ނަބިއްޔާ ވަރަށްބޮޑަށް ލޯބިވެވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އަދި ވައްތަރަށް ބަލާފައި ނަސަބު ސާބިތުކުރުމުގެ އިލްމަކީ ޝަރުޢީގޮތުން އިޢުތިބާރުވާނެ އިލްމެކެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުން އެކަށީ ދިމާނުކުރެވޭ ނުކުތާތަކެއް. ޝަރުޢީ އެއްވެސް އެހެން ސަބަބަކާއި ފުށުއަރާނަމަ ދެން ޤިޔާފާއަކަށް ނުބަލާނެއެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3731، 6770 އަދި މުސްލިމް: 1459)

334. عن أبي سعيد الخُدْرِي رضي الله عنه قال: ذُكِرَ الْعَزْلُ لِرَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: (وَلِمَ يَفْعَلُ أَحَدُكُمْ؟) وَلَمْ يَقُلْ: فَلا يَفْعَلْ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ ــ (فَإِنَّهُ لَيْسَتْ نَفْسٌ مَخْلُوقَةٌ إِلاَّ الله خَالِقُهَا).

މާނައީ: އަބޫ ސަޢީދުލްޚުދްރީ رضي الله عنه ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހުގައި އަޒުލްގެ ވާހަކަ ނަންގަވައިފިއެވެ. (އަޒުލަކީ އަންހެނާގެ ފަރުޖުގެ ތެރެއަށް މަނިބޭރުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ބޭރަށް ބޭރުކޮށްލުމެވެ) ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެފަދައިން ކަންކުރައްވަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ -އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެހެން ނަހަދާށޭ ޙަދީޘެއް ނުކުރައްވައެވެ.- (ދެން ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ:) "ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއްވެސް އުފެއްދެވުމަށް ފަރާތަކީ الله ނޫން ފަރާތެއްކަމުގައިވާ ނަފްސެއް ނުފެއްދޭނެއެވެ."

ނޯޓް: އެބަހީ الله ކަނޑައެޅުއްވި ނަފްސެއް ޚަލްޤުނުކުރައްވާ ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި މީގެ އިތުރު ނުކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 7409، މުސްލިމް: 1438)

335. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (كُنَّا نَعْزِلُ وَالْقُرْآنُ يَنْزِلُ).

قَالَ سُفْيَان: (لَوْ كَانَ شَيْئاً يُنْهَى عَنْهُ، لَنَهَانَا عَنْهُ الْقُرْآنُ).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުالله رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިގޮތަށް ބާކީވެސް ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވުން ދިޔަ ދުވަސްވަރު، (ޖިމާޢުވާއިރު) އަޒުލްކުރަން އުޅުނީމެވެ."
ނޯޓް: އެއީ ޖިމާޢުވުމުގައި އަންހެނާގެ ފަރުޖުގެ ތެރެއަށް މަނިބޭރުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ބޭރަށް ބޭރުކޮށްލުމެވެ.

އަދި ސުފްޔާން ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއީ ކަމަކާއި ދުރު ނަހީކުރެއްވޭނަމަ، އެކަމެއް ޤުރުއާނުން މަނާކުރެއްވީހެވެ." އެބަހީ ޤުރުއާނުން ނުވަތަ ސުންނަތުން އެކަމެއް މަނާކަމަށް ބަޔާންކުރެއްވީހެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5208 އަދި މުސްލިމް: 1440)

336. عن أبي ذَرٍّ رضي الله عنه: أنه سمع رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: (لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ، إِلاَّ كَفَرَ، وَمَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ فَلَيْسَ مِنَّا، وَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ، وَمَنْ دَعَا رَجُلاً بِالْكُفْرِ، أَوْ قَالَ: يا عَدُوَّ الله، وَلَيْسَ كَذَلِكَ إِلاَّ حَارَ عَلَيْهِ).

كذا عند مسلم، وللبخاري نحوه.

و(حار) بمعنى رجع.

މާނައީ: އަބޫ ޛައްރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: އެކަލޭގެފާނަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަދީޘުކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވިވަޑައިގަތީމެވެ. "މީހަކު އެނގިހުރެ އޭނާގެ ބައްޕަނޫން މީހަކަށް ނިސްބަތްވެއްޖެނަމަ (އެކަމަށް ދަޢުވާކޮށްފިނަމަ) ހަމަ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އެމީހަކަށްނިސްބަތް ނުވާ ކަމަކަށް ނިސްބަތްވާކަމަށް ދަޢުވާކޮށްފިމީހާ އެއީ ތިމަންބޭކަލުންގެ ތެރެއިންނެއް ނޫންނެވެ. އަދި އެމީހާ އެމީހާ އިންނަން ތަން ނަރަކައިން ނަގާހުށިކަމެވެ. މީހަކާއި ކާފިރުކޭ ނިސްބަތްކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ ﷲގެ ޢަދުއްވޭ ބުނެފިނަމަ، އަދި އެކަން އެހެން ނޫންކަމުގައިވާނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް އެކަން ރުޖޫޢަވާ ހުއްޖެވެ."

(މުސްލިމުގެ ލަފުޒުގައެވެ.) "މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައި ވަނީ މިފަދައިންނެވެ. އަދި ބުޚާރީގެ ތަރުޖަމާ ވަނީ މިއާ ގާތްކަމާ ތަރުޖަމާކުރެވިފައެވެ. އަދި (حار) މާނައަކީ ރުޖޫޢަވުމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6045 އަދި މުސްލިމް: 61)

كتاب الرضَاع

ގާދުންނިހިނުމުގެ ފޮތް

كتاب الرضَاع

ގާތުން ކިރުދިނުމުގެ ފޮތް.

337 . عن ابن عباس رضي الله عنها قال: (قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي بِنْتِ حَمْزَةَ: (لاتَحِلُّ لِي، يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ، وَهِيَ ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ)

މާނައި: އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ޙަމްޒާ ގެ ދަރިކަނބަލުންނާއި ބެހޭގޮތުން ރަސޫލުالله ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަމަނާ ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. ކިރުގެ ސަބަބުން ނަސަބުގެ ގޮތުން ޙަރާމްވާ ކަންކަން ޙަރާމްވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާއަކީ ކިރުގެ ގޮތުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚާގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ."

ޝަރުޙު: ޙަމްޒާ ބިން ޢަބްދުލްމުއްޠަލިބު رضي الله عنه ގެ ދަރިކަނބަލުންނަކީ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ކިރުބޭބެގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ. އަދި އަބޫ ލަހަބު މިނިވަންކުރި ޘުވައިބާ ގެ ކިބައިން މިދެބޭކަލުންނަށް ގާތުންދެއްވުނެވެ. ދެން ޢަލީ رضي الله عنه، ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޙަމްޒާގެ ދަރިކަނބަލުންނާއި ކައިވެނި ބައްލަވައިގަތުމަށް ހުށަހެޅުއްވުމުން މިފަދައިން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2645، 5100 އަދި މުސްލިމް: 1447)

338. عن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (إنَّ الرَّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلادَةِ).

މާނައި: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ : ރަސޫލުالله ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ގާތުން ކިރުދިނުމުގެ ސަބަބުން ވިހެއުމުގެ ސަބަބުން(ނަސަބުގެ ގުޅުމުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް ތަފާތެއްނެތި) ޙަރާމްވާ ކަންތައްތައް ޙަރާމްވެގެންދެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2646، 5099 އަދި މުސްލިމް: 1444)

339. وعنها قالت: (إنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ، اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ بَعْدَمَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ، فَقُلْتُ: وَاللهِ لا آذَنُ لَهُ، حَتَّى أَسْتَأْذِنَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَإِنَّ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي، وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَةُ أَبِي الْقُعَيْسِ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي، وَلَكِنْ أَرْضَعَتْنِي امْرَأَتُهُ، فَقَالَ: (ائْذَنِي لَهُ، فَإِنَّهُ عَمُّكِ، تَرِبَتْ يَمِينُكِ).

قَال عروة بن الزبير: فَبِذَلِكَ كَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ: حَرِّمُوا مِنَ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ.

މާނައަކީ: އަދި އާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އަފްލަޙު - އަބޫ އަލްޤުޢައިސްގެ އަޚު- ހިޖާބުގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު ތިމަންކަލޯފާނުގެ ގެޔަށްވަދެވަޑައިގަތުމަށް ވަންނަވަން އިޛުނައަށް އެދުނެވެ. ދެން ތިމަންކަލޯ ދެންނެވީމެވެ. اللهގަންދީފައި ބުނަމެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން އިޛުނައަށް އެދިވަޑައިގަތުމަށް އެކަލޭގެފާނަށް ހުއްދައެއް ނުދެއްވާނަމެވެ. ތިމަންކަލޯފާނަށް ކިރުދެއްވީ އަބޫ ޤުޢައިސް އެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ކިރުދެއްވީ އަބޫ އަލްޤުޢައިސްގެ އަންހެނުންނެވެ. ދެން ތިމަންކަލޯފާނުގެ އަރިހަށް ރަސޫލުالله ﷺ ވަޑައިގެންނެވުމުން ދެންނެވީމެވެ: ތިމަންކަލޯފާނަށް ކިރުދެއްވީ އެބޭކަލުންނެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެބޭކަލުގެ އަންހެނުންނެވެ. ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނީ ކަމަނާގެ (ކިރުގެ ބޮޑުބޭބެ) ބޭބޭފުޅެވެ. ކަމަނާގެ ކާފަ (ފިރިކަލުގެ ސަބަބުން) ވެއްޖެ ބޮޑުބޭބެއެވެ." (މިއީ ޙަދީޘްގެ މާނައަށް ގާތްކޮށްދިނުމަށް ބޭނުންވާ ބަސްތަކެވެ.)

ދެން އެބަހީ (ބިން ޢުބައިދު) ރިވާކުރެއްވިއެވެ: އާއިޝާ ﵂ ވިދާޅުވިއެވެ. "ކިރުގެ ބޮޑުބެން، ނަސަބުގެ ބޮޑުބެން ހަރާމްކުރާ (ކައިވެނި ކުރުން) ހަރާމްވެގެންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4796، 5239 އަދި މުސްލިމް: 1445)

وفي لفظٍ، اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ أَفْلَحُ، فَلَمْ آذَنْ لَهُ، فَقَالَ: أَتَحْتَجِبِينَ مِنِّي، وَأَنَا عَمُّك؟ فَقُلْت: كَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: أَرْضَعَتْك امْرَأَةُ أَخِي بِلَبَنِ أَخِي، قَالَتْ: فَسَأَلْت رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم؟ فَقَالَ: (صَدَقَ أَفْلَحُ، ائْذَنِي لَهُ، تَرِبَتْ يَمِينُك)

މާނައީ: އަދި (ބުޚާރީގެ) އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ތިމަންކަލޯފާނުގެ އަރިހަށް ވަންނަވަން އަފްލަޙު އިޛުނައަށް އެދިވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޯފާނު ހުއްދައެއް ނުދެއްވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. "ތިމަންކަލޯފާނުގެ ކިބައިން ބިރުވެރިވެ ހިޔާކުރައްވަނީތޯއެވެ؟ އަދި ތިމަންކަލޯފާނީ (ކިރުގެ ބޮޑުބެން) ކަމަނާގެ ބޮޑުބޭބެއެވެ." ދެން ތިމަންކަލޯފާނު ދެންނެވީމެވެ. "އެއީ ކިހިނެއް ހެއްތޯއެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. "ތިމަންކަލޯފާނުގެ އަޚާގެ އަންބިކަނބަލުން ކަމަނާއަށް ތިމަންކަލޯފާނުގެ އަޚާގެ ކިރުން(އެބައީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިއަކަށް ވިހައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެނުންގެ ހިރިކިރުން)

ކިޔުއްވިއެވެ." ދެން އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި ތިމަންކަމަނާ ސުވާލުދެންނެވީމުއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ބަސްފުޅުކިޔުއްވިއެވެ. "އަޅުގަނޑު އެހެރީ ބުނެފެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ކަމަނާގެ ކާފަ ބައްޕާ ޙަރާމްވާނެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ" 2644)

340. وعنها رضي الله عنها قالت: (دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: وَعِنْدِي رَجُلٌ، فَقَالَ: (يَا عَائِشَةُ، مَنْ هَذَا)؟ قُلْت: أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ، فَقَالَ: (يَا عَائِشَةُ، اُنْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ؟ فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمُجَاعَةِ).

މާނައީ: އަދި ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.: ފިރިހެނެއް ތިމަން ކަމަނާގެ ގާތުގައި އިންނަވަނިކޮށް، ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިމަން ކަމަނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަސްފުޅު ކިޔުއްވިއެވެ: "އޭ ޢާއިޝާއެވެ. މިއީ ކޮންބޭކަލަކުތޯއެވެ؟" ދެން ތިމަން ކަމަނާ ދަންނަވައިފީމެވެ: "ކިރުގެ ބޭބެ ތިމަން ކަމަނާގެ އަޚާކެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަސްފުޅު ކިޔުއްވިއެވެ: "އޭ ޢާއިޝާއެވެ. ތިޔަ ކަނބަލުންގެ އަޚުންނަކީ ކޮންބަޔެއްތޯ ރަނގަޅަށް ބަލާށެވެ. ބަނޑުހައިވެގެން ކިރުބޮއިމުން ދެނީ ކިރުދަރިކަމުގައި(ގަވާއިދުން ކަމުގައި) ނުވެއެވެ."

(ނޯޓް: އަދި މިކަން ސާބިތުވަނީ ކުއްޖާ ވިހާތާ ދެ އަހަރު ތެރޭގައި ކިރު ބޮން ފަސް ފަހަރު، ވަންޏާ ނޫނެވެ. އަންހެނުންގެ ކިރުން ފަސް ފަހަރު ކިރު ބޮއިމުންނެވެ. އަދި މިމައްސަލާގައި އިތުރު ހިލާފުވެސްވެއެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2647، 5102 އަދި މުސްލިމް: 1455)

341. عن عقبة بن الحارث رضي الله عنه، (أَنَّهُ تَزَوَّجَ أُمَّ يَحْيَى بِنْتَ أَبِي إِهَابٍ، فَجَاءَتْ أَمَةٌ سَوْدَاءُ فَقَالَتْ: قَدْ أَرْضَعْتُكُمَا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: فَأَعْرَضَ عَنِّي، قَالَ: فَتَنَحَّيْتُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فقَالَ: (وكَيْفَ؟ وَقَدْ زَعَمَتْ أَنْ قَدْ أَرْضَعَتْكُمَا فنهاه عنها)

މާނައީ: ޢުޤްބާ ބިން އަލްޙާރިޘު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.: އެކަލޭގެފާނު އުއްމު ޔަޙްޔާ ބިންތި އަބީ އިހާބާ ކައިވެނި ބޭއްވެވިއެވެ. ދެން ކަޅު އަޅުއަންހެނެއް އައިސް (އެކަލޭގެފާނަށް) ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަދެކަމަނާ ކިރުބޮއްވައިފީމެވެ. ދެން މިކަން އެކަލޭގެފާނު އެވާހަކަ ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ދަންނަވައިދިނީމެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު ޢުޤްބާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފުރަގަސް ދެއްވައިފިއެވެ. (ދެން ޢުޤްބާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން

ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިފުޅު މަޤާމަކުން އަބަދުވެސް އުވާނުލާނަމޭ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ބަދަލުކުރެއްވިއެވެ. "ދެން ކަލޭގެފާނު (އަހަރެންނަށް އިނގިލިން ދައްކާށި) ކިޔަމުން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެއްކެވުމުން ފޮހެލައްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ ބަލަހައްޓަވައިދެއްވުމަށް ވަކިކުރެއްވިއެވެ." ދެން އެކަމަނާ ވަރުގަދަކުރެއްވިއެވެ. ބަދުކުރެއްވިއެވެ.

ނޯޓް: އެންމެ ހަމައެކަނި ޚާއްޞަކޮށް ބަލަހައްޓާ ސަބަބުތަކެއް މިތަނުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 88، 2640، 2659، 5104 އަދި މުސްލިމުގައި މިހަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ.)

342. عن البَراء بن عازِب رضي الله عنه قال: (خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم ــ يَعْنِي مِنْ مَكَّةَ ــ فَتَبِعَتْهُمُ ابْنَةُ حَمْزَةَ، تُنَادِي: يَا عَمُّ، يا عم، فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ، فَأَخَذَ بِيَدِهَا، وَقَالَ لِفَاطِمَةَ: دُونَكِ ابْنَةَ عَمِّك، فَاحْتَمَلَتْهَا، فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ، وَزَيْدٌ، وَجَعْفَرٌ فَقَالَ عَلِيٌّ: أَنَا أَحَقُّ بِهَا، وَهِيَ ابْنَةُ عَمِّي، وَقَالَ جَعْفَرٌ: ابْنَةُ عَمِّي، وَخَالَتُهَا تَحْتِي، وَقَالَ زَيْدٌ: بِنْتُ أَخِي، فَقَضَى بِهَا النبي صلى الله عليه وسلم لِخَالَتِهَا، وَقَالَ: (الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الأُمِّ) وَقَالَ لِعَلِيٍّ: (أَنْتَ مِنِّي، وَأَنَا مِنْك) وَقَالَ لِجَعْفَرٍ: (أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي) وَقَالَ لِزَيْدٍ: (أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلانَا)

މާނައީ: އަލްބަރާ ބިން ޢާޒިބު رضي عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ މައްކާއިން- ނުކުމެވަޑައިގަތުމުން (ހުދައިބިއްޔާ ސުލްހުގެ އަހަރު ޤަޟާގެ ޢުމްރާ ކުރެއްވުމަށްފަހު)، އެބޭކަލުންގެ ފަހަތުން ހަމްޒާ ގެ ދަރިކަނބަލުން އޭ ބޮޑުބޭބެ އޭ ބޮޑުބޭބެ ކިޔާ ވިދާޅުވަމުން އެބައާދެއެވެ. ދެން ޢަލީ رضي عنه އެކަމަނާ ގެންނަން ވަޑައިގެން އަދި އަތްޕުޅުގައި ހިފެއްވިއެވެ. އަދި ފާތިމާއަށް ދެންނެވިއެވެ. ކަމަނާގެ ބޮޑުބޭބެގެ ދަރިކަނބަލުން ނަންގަވާށެވެ. ދެން އެކަމަނާ އުފުއްލެވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާގެ ބެލެހެއްޓެވުމާ ބެހޭގޮތުން ޢަލީ އަދި ޒައިދު (ބިން ޙާރިޘާ) އަދި ޖަޢުފަރު (ބިން އަބީޠާލިބު) ވާހަކަދެއްކެވިއެވެ. ޢަލީ رضي عنه ދެންނެވިއެވެ. "އެކަމަނާ އެންމެ ހައްގުވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނަށެވެ. އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުބޭބެގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ." އަދި ޖަޢުފަރު ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުބޭބެގެ ދަރިކަނބަލެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ މައިދޮއްތާ ބޮޑުދައިތަ ވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދަރުމަތީގައެވެ. ދެން ޒައިދު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚާގެ ދަރިކަނބަލުންނެވެ." ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަމަނާގެ ބެލެހެއްޓެވުން ދެއްވީ އެކަމަނާގެ (މަންމަގެ ދޮއްތާ) ބޮޑުދައިތައަށެވެ. އަދި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "މަންމަގެ ދޮއްތާ ބޮޑު ދައިތަވަނީ މަންމަގެ މަޤާމުގައެވެ." އަދި ޢަލީއަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިންނެވެ." އަދި ޖަޢުފަރަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު

ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ރަށްދުގެ(ވައްތަރުކަމުގެ) ގޮތުންނާއި އަދި ހުދުދުގެ ގޮތުން އެއްވައްޓަރެއްގެންވާނެވެ."
އަދި ކަޅިދުވަސް ދުރުނުވިއެވެ. "އަދި ކަލޭގެފާނަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޅެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު
މިނިވަންކުރެއްވި އަޅެވެ."

ނޯޓް: މިފަދައިން ބަދިލާކުރެއްވި ހިނގާ ބާރުދުންވެސް މަސައްކަތް ކުރައްވައި ހިތްހަމަޖެހޭކަމަށް ބަހައް
ވިދާޅުވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2699،4251 އަދި މުސްލިމްގައި މިޙަދީޘް ރިވާވެފައިވެއެވެ.)

كتاب القِصَاص

ޤިޞާޞްގެ ފޮތް.

كتاب القِصَاص

ޤިޞާޞްގެ ފޮތް

343. عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال النبي صل الله عليه وسلم: (لا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ إِلاَّ بِإِحْدَى ثَلاثٍ: الثَّيِّبُ الزَّانِي، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކުނުވާކަމަށް އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ﷲ ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިދޭ މުސްލިމެއްގެ ލޭ، ތިންކަމަކުން މެނުވީ ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. (އެއީ) ކައިވެނީގެ ޢަޤްދުކުރުމަށްފަހު ޒިނޭކުރާ މީހާ، އަދި މީހަކު މަރައިފިނަމަ (ޤިޞާޞްގެ) ގޮތުންނާއި އަދި ޖަމާޢަތުން ވަކިވެ ދީނުން ދުރުވެފައިވާ މީހާއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 6878 އަދި މުސްލިމް 1676)

344. عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ޤިޔާމަތްދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި ނިޔާކުރައްވާނީ ލޭ(އޮހޮރުވުމު)ގެ މައްސަލަތަކުގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 6533، 6864 އަދި މުސްލިމް: 1678)

345. عن سهل بن أبي حَثْمَةَ رضي الله عنه قال: (انْطَلَقَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَهْلٍ، وَمُحَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ، إِلَى خَيْبَرَ ـ وَهِيَ يَوْمَئِذٍ صُلْحٌ ـ فَتَفَرَّقَا، فَأَتَى مُحَيِّصَةُ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ سَهْلٍ، وَهُوَ يَتَشَحَّطُ فِي دَمِهِ قَتِيلاً، فَدَفنه ثُمَّ قَدِمَ الْمَدِينَةَ، فَانْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ، وَمُحَيِّصَةُ وَحُوَيِّصَةُ ابْنَا مَسْعُودٍ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَذَهَبَ عَبْدُالرَّحْمَنِ يَتَكَلَّمُ، فَقَالَ صلى الله عليه وسلم: (كَبِّرْ، كَبِّرْ) ـ وَهُوَ أَحْدَثُ الْقَوْمِ ـ فَسَكَتَ، فَتَكَلَّمَا، فَقَالَ: (أَتَحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ، أَوْ صَاحِبَكُمْ؟) قَالُوا: وَكَيْفَ نَحْلِفُ، وَلَمْ نَشْهَدْ، وَلَمْ نَرَ؟ قَالَ: (فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ بِأَيْمَانِ خَمْسِينَ منهم). فقَالُوا: كَيْفَ نأخذ بِأَيْمَانِ قَوْمٍ كُفَّارٍ؟ فَعَقَلَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مِنْ عِنْدِهِ).

މާނައީ: ސަހުލް ބިން އަބީ ޙަޘްމާ رضي الله عنه ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢަބްދުﷲ ބިން ސަހުލް އާއި މުޙައްޔިޞާ ބިން މަސްޢޫދު ޚައިބަރަށް ފުރައިގަތެވެ. -އޭރު މުސްލިމުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި ދެމެދުގައި ޞުލްޙަ އޮތެވެ- ދެން އެދެބޭކަލުން ވަކިވެ ފުރައިގެންފިއެވެ. (އެއަށްފަހު) މުޙައްޔިޞާ ޢަބްދުﷲ ބިން ސަހުލްގެ ކައިރިއަށް ފުރައިގެން އައިސް އެކަލޭގެފާނު އޮތީ ލެއިންތަޅާތަޅާ ގޮތުގައި ޤަތުލުކޮށްލެވިފައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވަޅުލައްވައި އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް ފުރައިގެންފިއެވެ. އެއަށްފަހު ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ސަހުލް އާއި މަސްޢޫދުގެ ދެދަރިންކަމުގައިވާ މުޙައްޔިޞާ އާއި ޙުވައްޔިޞާ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ފުރައިގަތެވެ. ދެން ޢަބްދުއްރަޙްމާން ވާހަކަ ދައްކަވަން ފުރައިގަތެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ބޮޑުކުރާށެވެ. ބޮޑުކުރާށެވެ." (އެބަހީ ބޮޑެތިމީހުން ވާހަކަ ދައްކާށެވެ) -އެކަލޭގެފާނަކީ އެތަނުގެ ޢުމުރުން ކުޑަމީހާއެވެ- ދެންއެކަލޭގެފާނު ހަނުހުރެއްޖެއެވެ. އަނެއްދެބޭކަލުން ވާހަކަފުޅު ދައްކަވައިފިއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަ ފަސްދޮޅަސް ޤަސަމްކުރަނިކޮށް އެކަމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މީހާގެ ޙައްޤަށް ނުވަތަ (އެހާ) ފަހުނަގާލި ފަރާތުން ބަދަލު ހިފުމަށް ޙައްޤުވާނެއެވެ.(އެބޭކަލުން ޤަސަމްކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟)" ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ނުފެނުނު ކަމަކާ ޤަސަމްކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "(ތިޔަބައިމީހުންގެ ޤަސަމްކުރުމަށްވުރެ) ޔަހޫދީންގެ ފަސްދޮޅަސް މީހުން ޤަސަމްކޮށްގެން އެމީހުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ (ޤަތުލުގެ ތުހުމަތުން) ބަރީއަވެވޭނެއެވެ." ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "ކާފިރުންގެ ބައެއްގެ ޤަސަމުގައި ބަރާބަރުވެވޭނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟" ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން(މުސްލިމުންގެ ޚަޒާނާއިން އަމިއްލަ ބައިތުލްމާލުން) ދިޔަ ދެއްވިއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ 3173 އާއި މުސްލިމް: 1669/1،2)

وفي حديث حماد بن زيد: فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم (يُقْسِمُ خَمْسُونَ مِنكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَيُدْفَعُ بِرُمَّتِهِ)؟ قَالُوا: أَمْرٌ لَمْ نَشْهَدْهُ، كَيْفَ، نَحْلِفُ؟ قَال: (فَتُبْرِئُكُمْ يَهُودُ بِأَيْمَانِ خَمْسِينَ مِنْهُمْ؟)، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، قَوْمٌ كُفَّارٌ فوداه رسول الله صلى الله عليه وسلم من قبله).

وفي حديث سعيد بن عبيد: (فَكَرِهَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ يُبْطِلَ دَمَهُ، فَوَدَاهُ بِمِائَةٍ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ)

މާނައީ: އަދި ޙައްމާދު ބިން ޒައިދުގެ ޙަދީޘްގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފަސްދޮޅަސް މީހަކު (ޤާތިލުންގެ) އެމީހުންގެ ތެރެއިންގެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ޤަސަމްކުރުމުން އެމީހެއްގެ (ކަރުގައި ވާ ވަކަރުގައި) އޭނާގެ ވާރުތަ އެދެގައި (އަސީރެއްގެ ގޮތުގައި

ތިޔަބައިމީހުންނާއި) ހަވާލުކުރެވޭނެއެވެ." އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ނުހެއް ދުވާލެވެ. އެހެންކަމުން ހުވާކުރާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟" ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެބައިމީހުންގެ ފަންސާސް މީހުންގެ ހުވައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތުހުމަތުން ބަރީއަތްވެވޭނެއެވެ." ދެން އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ރަސޫލުﷲއަށެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ ކާފަރުންގެ ބައެކެވެ. (ދެން އެގޮތަށް ހުވާކުރަން އެއްބަސް ނުވުމުން) ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނުގެ ދިޔަ ދެއްކެވިއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 2/1669)

އަދި ސަޢީދު ބިން ޢުބައިދުގެ ގެ ބަޔާނުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. "ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ޘާބިތުވެގެން (ބަދަލުއެއްނުދީ) ދިޔަމަތި ނުކުރުމުން ވަގުތީގޮތުން. ދެން ޒަކާތުގެ ދިޔައިގެ ގޮތުގައި ސަތޭކަ ޖަމަލު ސަދަގާތުގެ ގޮތުގައި ދެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 5/1669)

346. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ جَارِيَةً وُجِدَ رَأْسُهَا مَرْضُوضاً بَيْنَ حَجَرَيْنِ، فَقِيلَ: مَنْ فَعَلَ هَذَا بِكِ: فُلانٌ، فُلانٌ؟ حَتَّى ذُكِرَ يَهُودِيٌّ، فَأَوْمَأَتْ بِرَأْسِهَا، فَأُخِذَ الْيَهُودِيُّ، فَاعْتَرَفَ، فَأَمَرَ رسول الله صلى الله عليه وسلم أَنْ يُرَضَّ رَأْسُهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އަންހެން ކުއްޖެއް ދެހިލައިގެ ދޭތެރޭގައި ބޮލު (ވަރަށް ބޮޑަށް ފިއްސާވާ ވަރަށް)ޖެހިފައި އޮތްވައި ފެނިއްޖެއެވެ. (އުރެއްކުރެއްޖޭ އަދި މަރުއްސަވެއެވެ.) ދެން އެކުއްޖާއަށް އެހެން ހިދީ ކާކުތޯ މިހާރު މީހެއްޔޭ އެހުމުން. ދެން ޔަހޫދީއެއްގެ ނަން ބުނުމުން އެއަންހެން ކުއްޖާ ބޮލުން އިޝާރާތް ކޮށްލިއެވެ. ދެން އެޔަހޫދީ ގެންގޮސް ސުވާލުކުރުމުން އެކަމަށް އިއްތިރާފުވެއްޖެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ދެހިލައިގެ ދޭތެރޭގައި އޭނާގެ ބޮލު (އެޔަހޫދީން) ޖެހުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2413، 2742، 5295، 6876، 6877، 6884 އަދި މުސްލިމް: 1672)

347. ولمسلم والنسائي عن أنس، (أَنَّ يَهُودِيّاً قَتَلَ جَارِيَةً عَلَى أَوْضَاحٍ، فَأَقَادَهُ بها رَسُولُ اللهِ).

މާނައީ: އަދި މުސްލިމުގެ އަދި ނަސާއީގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. "އައުޟާހު(އާދައިން ރިހިގެ ގަހަނާއެއް ހެދުމަށް) ހަރުކުރައި އަންހެންކުއްޖެއް ޤަތުލުކުރިއެވެ. ދެން އެއަންހެންކުއްޖާގެ ޤިޞާޞް ރަސޫލުﷲ ﷺ އާދަރުކުރިގެ ކިބައިން ހިއްޖެވިއެވެ. (ޤަތުލުކުރެވުނެވެ.)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6879 އަދި މުސްލިމް: 1672 އަދި ނަސާއީ: 22/8)

348. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (لَمَّا فَتَحَ الله تَعَالَى عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم مَكَّةَ، قَتَلَتْ خُزَاعَةُ رَجُلاً مِنْ بَنِي لَيْثٍ بِقَتِيلٍ كَانَ لَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَامَ النبي صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: (إِنَّ الله عز وجل قَدْ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ، وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، أَلا وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍقَبْلِي، وَلا تَحِلُّ لأَحَدٍ بَعْدِي، وَإِنَّمَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ، لا يُعْضَدُ شَجَرُهَا، وَلا يُخْتَلَى شَوْكُهَا، وَلا تُلْتَقَطُ سَاقِطَتُهَا إِلاَّ لِمُنْشِدٍ، وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ: إِمَّا أَنْ يُقْتَلَ، وَإِمَّا أَنْ يفدى) فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ ــ يُقَالُ لَهُ أَبُو شَاهٍ ــ فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، اُكْتُبُوا لِي، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (اُكْتُبُوا لأَبِي شَاهٍ)، ثُمَّ قَامَ الْعَبَّاسُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، إِلاَّ الإِذْخِرَ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى اله عليه وسلم: (إِلاَّ الإِذْخِرَ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "الله تعالى އެއިލާހުގެ ރަސޫލާގެ މައްކާގެ ފަތުހަކުރެއްވުމުން، ޚުޒާޢާ ޤަބީލާއިން އެބައިމީހުންގެ ޤަތުލައިން ޤިޞާޞްކަމަށް ޤަތުލުކުރެވުނު މީހެއްގެ ބަދަލުގައި ބަނީލައިޘް ޤަބީލާއިން މީހަކު ޤަތުލުކޮށްފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ (ހުތުބާދެއްވަމުން) ތެދުވެ ވާހަކަފުޅު ދެއްކެވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ މައްކާއަށް އަލިފަ އެތެރެ ނުކުރެ ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ރަސޫލާއާ އަދި މުއުމިނުން އެތަނުގެ މައްޗަށް ވެރިކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އެއްވެސް މީހަކަށް އެކަން ހުއްދަނުކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުންވެސް އެއްވެސް މީހަކަށް އެކަން ހުއްދަނުކުރައްވައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެކަން ހުއްދަކުރެއްވީ ދުވާލުގެ ވަގުތުކޮޅަކަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ވަގުތެވެ. އަދި މިކަންވީ ޙަރާމްވެގެންނެވެ. އޭގެ ގަސްކަށިގަނޑު ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ވިނަ އުފުރައި (ކަނޑައިގެން) ނުވާނެއެވެ. އަދި ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް އެފަރާތަކާ ހެދުމަށް އިޢުލާންކުރުމަށް މެނުވީ ނަގައިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ޤަތުލުކުރެވިފައިވާ މީހެއް ދެކަމުން ހެޔޮކަމެއް ހިޔާރުކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން (އޭގެ ބަދަލުގައި ޤިޞާޞްގެ ގޮތުގައި) ޤަތުލުކުރުމެވެ. ނުވަތަ ދިޔަ ދައްކައިގެންނެވެ." ދެން ޔަމަނުގެ މީހަކު ތެދުވިއެވެ. -އޭނާގެ ނަމަކީ އަބޫ ޝާހެވެ- ދެންނެވިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ލިޔެ(ބަދީފާ)

ލިޔުއްވާށެވެ. ދެން ބަރީޢުކުރެއްވިއެވެ. "އެ އަބީ ޝާހަށް ލިޔުއްވާށެވެ." އެއަށްފަހު އަލްޢައްބާސް (ބިން މުއްޠަލިބު) ތެދުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ދަންނަވައިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. އިޛްޚިރު (ބިސާކުރުމަށާއި ފުރާޅުގައި ޤަބުރުގަ ބޭނުންކުރާ ވިނައެއް) ފިޔަވައެވެ. އެ ވިނަ ތިމަންނާމެން ގެ(ބިސާކުރުމަން)ގެ ގަނޑާއި އަދި ކަށްވަޅު (ގަބުރަން) ބޭނުންކުރަމުއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަރީޢުކުރެއްވިއެވެ. "އިޛްޚިރު ފިޔަވައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 112، 2434، 6880 އަދި މުސްލިމް: 447، 1355/448)

349. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه، (أَنَّهُ اسْتَشَارَ النَّاسَ فِي إِمْلاصِ الْمَرْأَةِ، فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ: (شَهِدْت النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَضَى فِيهِ بِغُرَّةٍ: عَبْدٍ، أَوْ أَمَةٍ، فَقَالَ: ائْتِنِي بِمَنْ يَشْهَدُ مَعَك، فَشَهِدَ مَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ).

إملاص المرأة: أن تُلْقيَ جنينها ميتاً.

މާނައީ: ޢުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު އަންހެނާގެ ދަރި (އެކަމަނާއަށް ދެވުނު އަނިޔާއެއްގެ ސަބަބުން) މަރުވެގެން ވެއްޓިއްޖެނަމަ (ދިޔައަކަށް ވާން މިންވަރުކޮށްދީގައި) މީސްތަކުންނާއި މަޝްވަރާކުރެއްވިއެވެ. ދެން މުޣީރާ ބިން ޝުޢްބާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުން އެމަސްއަލާގައި އަޅެއް -ފިރިހެން އަޅެއް ނުވަތަ އަންހެން އަޅެއް- ދިޔައެއްގެ ގޮތުގައި ދިނުމަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ނިޔާކުރެއްވިތަން ދުށީމެވެ." ދެން ޢުމަރު ﵁ ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައި ތިކަމަށް ހެކިވާން އެހެން ބޭފުޅަކު ގެންނަވާށެވެ." ދެން މުޙައްމަދު ބިން މަސްލަމާ އެކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިދެއްވިއެވެ."

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.) (إملاص المرأة) އަކީ އަންހެނާގެ ދަރި މަރުވެގެން ވެއްޓުމެވެ.

ޝަރަޙު: ބަރީޢު ސަބަބަށް ނުބަލައި ބެއްލުމުގައި ސަބަބުން އަމާޒުކުރެއްވިގޮތުގެ އަބުޔަލު މިބަރީޢުން އެނިގެންދެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ ދެވަނަ މަސްދަރު އަލްއިސްތިޙްސާނީ މިފަދަ ބަދުލުވަޔަ ބާކިޔުން ކިބައިން ހިތަބަސްދެވި ޖިނާވިގެންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 7317 އަދި މުސްލިމް: 1683)

350. عن أبي هريرة صلى الله عليه وسلم قال: (اقْتَتَلَتِ امْرَأَتَانِ مِنْ هُذَيْلٍ، فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى بِحَجَرٍ، فَقَتَلَتْهَا وَمَا فِي بَطْنِهَا، فَاخْتَصَمُوا إِلَى رسول الله صلى الله عليه وسلم، فَقَضَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم:

أَنَّ دِيَةَ جَنِينِهَا غُرَّةٌ: عَبْدٌ، أَوْ وَلِيدَةٌ، وَقَضَى بِدِيَةِ الْمَرْأَةِ عَلَى عَاقِلَتِهَا، وَوَرَّثَهَا وَلَدَهَا وَمَنْ مَعَهُمْ، فَقَامَ حَمَلُ بْنُ النَّابِغَةِ الْهُذَلِيُّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، كَيْفَ أَغْرَمُ مَنْ لا شَرِبَ، وَلا أَكَلَ، وَلا نَطَقَ وَلا اسْتَهَلَّ، فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (إِنَّمَا هُوَ مِنْ إِخْوَانِ الْكُهَّانِ) مِنْ أَجْلِ سَجْعِهِ الَّذِي سَجَعَ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ؓ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހުޛައިލު ޤަބީލާގެ ދެއަންހެނަކު ތަޅާފޮޅިއެވެ. އެމީހުން އެކަކު އަނެކަކާއި ދިމާއަށް ހިލަކަލެއް (ކަޅިބުރިދިޔަގޮތައި މަރާލެވޭގޮތަށް) އެއްލައިލިއެވެ. އަދި އެއިން ޖެހި އެއަންހެނާ އޭނާގެ ބަނޑުގައިވާ ދަރިފުޅު މަރުވެއްޖެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ޙަޟްރަތަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއްޖެއެވެ. ދެން އަންހެނާގެ ބަނޑުގައިވާ ދަރިފުޅުގެ ދިޔައަކީ އަޅެއް: އަޅު ފިރިހެން ކުއްޖެއް ނުވަތަ އަޅު އަންހެން ކުއްޖެއްކަމަށް ނިޔާ ކަނޑައެޅުއްވައިދިނެވެ. އަދި ޤަތުލުކުރި އަންހެނާގެ ޢާޤިލާގެ ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ދިޔަދެއްކުން ނަބިއްޔާ (ﷺ) ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ (ﷺ) އަންހެނާގެ ދަރިންނާއި އަދި އެކުހުންނާއި އެކުގައިވާ ވާރިސުންނަށް ވާރުތަވާ ބަޔަކުކަމުގައި ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. ދެން ޙަމަލު ބިން ނާބިޣާ އަލްހުޛަލީ (ހުޛަލީގެ ޤަބީލާ) ތެދުވެވަޑައިގެން ދަންނަވާލިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ނުކައި ނުބޮއި އަދި ވާހަކަވެސް ނުދައްކާ އަދި އެއްވެސް (ދިރިހުރިކަމުގެ ޢަލާމާތް) އެއްވެސް އަޑެއްވެސް ނުލައްވާ ކުއްޖެއްގެ މައްޗަށް (ދިޔަ ދިޔަ) ދެއްކުން ލާޒިމު ކުރައްވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ އެފަދަ ދިޔައެއް ޖެހުން ބާޠިލުކުރެވޭނެތޯއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަ އޭނާއަކީ ކާހިނުންގެ އަޚުންކަމުގައި ވާ މީހެކެވެ." އޭގެ ސަބަބު ދެއްކި (ޤާފިޔާ)ބަސްތަކުގެ ފަޞާޙަތްތެރިކަމުގެ ސަޖަޢުބަސްތަކެވެ."

ނޯޓު: ސަޖަޢަކީ އެބަސްތަކުގެ ދެކޮޅު އަރަބި ބަހުން ހުރިހާ ޖުމްލަތަކުގެ ކާފިޔާ ހަމަވާ ގޮތަށް ވަރަށް ތަރުތީބުކޮށްގެން ބޭނުންކުރާ ނަޘްރުކޮށްލެވޭ އެބަސްތަކުގެ އަޑެއް ހިތަށް ބިރުދެއްކުމެވެ. ސުންނަތުގައިވެސް ވަކިން އޭގެ ބުރާވަ ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ކަމަށް ގަސްތުގައިން އެފަދައިން ނަހީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5758، 6910 އަދި މުސްލިމް: 1681)

351. عن عمران بن حُصين رضي الله عنه،(أَنَّ رَجُلاً عَضَّ يَدَ رَجُلٍ، فَنَزَعَ يَدَهُ مِنْ فَمِهِ، فَوَقَعَتْ ثَنِيَّتَاهُ، فَاخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: (يَعَضُّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ كَمَا يَعَضُّ الْفَحْلُ؟ لا دِيَةَ لَك).

މާނައީ: ޢިމްރާން ބިން ޙުޞައިން ؓ ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވިފައިވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މީހެއްގެ އަތުގައި ދަތް އަޅައިފިއެވެ. ދެން އޭނާ ދަތްއެޅިމީހާގެ އަނގައިން އަތް ދަމައިގަތެވެ. ދެން އޭނާގެ ކުރިމަތީ ދެދަތް ވެއްޓިއްޖެއެވެ. ދެން އެދެމީހުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޙަޟްރަތަށް ހުށަހަޅައިފިއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފިރިހެން ޖަމަލެއް ދަތައިގަންނަހެން އޭނާގެ އަޚާގެ ގައިގައި ދަތްއަޅަނީ ހެއްޔެވެ؟ ތިބާގެ މައްޗަށް ދިޔައެއް ނުވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6892 އަދި މުސްލިމް: 1673)

352. وعن الحسن بن أبي الحسن البصري قال: حدّثنا جُنْدُبٌ رضي الله عنه في هذا المسجد، وما نسينا منه حديثاً، وَمَا نَخْشَى أَنْ يَكُونَ جُنْدُبٌ كَذَبَ عَلَى رَسُولِ اللهِّ صلى الله عليه وسلم ـ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِّ صلى الله عليه وسلم: (كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزِعَ، فَأَخَذَ سِكِّيناً، فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ، فَمَا رَقَأَ الدَّمُ حَتَّى مَاتَ، قَالَ اللهُّ عز وجل: (عَبْدِي بَادَرَنِي بِنَفْسِهِ، حَرَّمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ)

މާނައީ: އަދި އަލްޙަސަން ބިން އަބީ އަލްޙަސަން އަލްބަޞްރީގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންބޭކަލުންނަށް ޖުންދުބު ؓ މިމިސްކިތުގައި ކިޔައިދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ރިވާއިން އުނގެނުނު ހަދީޘްއަށް ތިމަންބޭކަލުން ހަނދާން ނުނެތެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލުالله ﷺ ގެ މައްޗަށް ދޮގު ހަދާނެ ކަމަކަށް ތިމަންބޭކަލުން ބިރެއްނުގަންނަމުއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީން އުޅުނު ވި މީހެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ގައިގައި ޒަޚަމެއް ހުއްޓެވެ. ދެން އޭނާއަށް ވަރަށް ވޭނާއިލިއެވެ. ދެން ވަޅިއެއް ނެގުމަށްފަހު އޭނާގެ އަތުގައި ވަޅިއަޅައިލިއެވެ. ދެން އޭނާ މަރުވަންދެން ލޭ މަޑުނުވެ ހުއްޓެވެ. ދެން الله ﷻ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަން اللهގެ އަޅާ ތިމަންاللهގެ ކުރިން އަވަސްވެގެންފިއެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހު އޭނާގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ ހަރާމްކުރެއްވީމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3463 އަދި މުސްލިމް: 113)

كتاب الحدُود

ޙައްދުތަކުގެ ފޮތް.

كتاب الحدُود

ޙައްދުތަކުގެ ފޮތް.

353. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (قَدِمَ نَاسٌ مِنْ عُكْلٍ ــ أَوْ عُرَيْنَةَ ــ فَاجْتَوَوُا الْمَدِينَةَ، فَأَمَرَ لَهُمُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِلِقَاحٍ، وَأَمَرَهُمْ: أَنْ يَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا، فَانْطَلَقُوا، فَلَمَّا صَحُّوا، قَتَلُوا رَاعِيَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، وَاسْتَاقُوا النَّعَمَ، فَجَاءَ الْخَبَرُ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ، فَبَعَثَ فِي آثَارِهِمْ، فَلَمَّا ارْتَفَعَ النَّهَارُ جِيءَ بِهِمْ، فَأَمَرَ فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَسُمِرَتْ أَعْيُنُهُمْ، وَتُرِكُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ، فَلا يُسْقَوْنَ.)

قال أبو قلابة: (فَهَؤُلاءِ سَرَقُوا، وَقَتَلُوا، وَكَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ، وَحَارَبُوا اللهَ وَرَسُولَهُ). أخرجه الجماعة .

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޢުކްލުގެ ގަބީލާން ވިޔަފާރިވިއެވެ. ޢުކްލު ގަބީލާއިން (ޢުރައިނާ ގަބީލާއެއް) ނުވަތަ ޢުރައިނާ ގަބީލާއިން (ޢުކްލީ ގަބީލާއެއް) ބަޔަކު (މަދީނާއަށް) އައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން މަދީނާގެ (ޖައްވު ބަދަލުވާތީވެ ސަބަބުން ދުންމުދުވެ ބަލިވެ ނުވަތަ ހަށިގަނޑުގެ އެތެރެއަށް ފެނު ބަޑުވެ ފެހޭ) ބަލިވެއްޖެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ނަބިއްޔާ ﷺ (އަލްމަދީނާގެ) އަންހެން ޖަމަލުތައް ހުރިހައްޔާ ތަނަކަށް ދިޔުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭގެ ކިރާއި އަދި ކުޅިކަމުދާ އެއްޗެހި (ބޭހުގެ ގޮތުގައި) ބޮއުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ހިނގައްޖައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ރަނގަޅުވުމުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޖަމަލު ހުއިހައްޔާ މީހާ (ޝާބު ހުރު އެއްޗެއް ބަލާ ކޯލިހިރިގެން) ގަތުލުކޮށް، ހުރިހާ ޖަމަލުތަކާއިގެން ފިލައިފިއެވެ. ދެން ހެނދުނު އިރުގަނޑު މަދީނާއަށް ފެތުރުނެއެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ފިޔަވަޅުތަކާއި ބަލާލައިގެން ހޯދުމަށް ބަޔަކު ފޮނުއްވައިފިއެވެ. ދެން ދުވަހު ތެއްޓެވީމާ އެބައިމީހުން އަތުލައިގަނެގެން (މަދީނާއަށް) ގެންނައިފިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަތާއި ފައި (ހިލާފުފުށުން) ބުރިކޮށް ހަދަން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދޮންތަކަށް އެމީހުންގެ ލޮލުގައި ޖެއްސެވީއެވެ. އަދި އެލާހަރާއި (މަދީނާގެ ހަރުބަތުގައިވާ މަދުގަދަހިލާ ތޮއްޔާތަކަށް ހުންނަ ތަނެއްގައި) އެބައިމީހުން އެއްލާލައި (މަދީނާޑެތޭން) ބާއްވާފައިވެ. އެބައިމީހުން ފެނަށް އެދުނެވެ. ނަމަވެސް ފެން ނުދެވުނެވެ."

އަދި އަބޫ ގިލާބާ ދަންނަވައެވެ. "އެބައިމީހުން ވައްކަންކޮށް، ގަތުލުކޮށް އަދި އީމާންވުމަށްފަހު ކާފިރުވެ الله އާއި ރަސޫލާއާ ހަނގުރާމަކުރިއެވެ."

(މުޙްޞަނުން ފިޔަވައިވެއެވެ.) އަދި ޖަމާޢަތް(އުންމަތު ބޮޑު ބަ ބަދިޔާގޮތުގެ އަހުލުވެރިން) މިބަދިޔާ ރިވާކުރައްވައެވެ.

ނޯޓް: މިޙަދީޘުން އިޖުތިހާދު ކުރަމުން ނުވަތަ ބަސްދީގެ ބަޔަކަށް ޖަމާޢަތުގެ ކުޑަކަމުގައި އެއްޗެއް ބޮޑުންނަކަށް ރަދުއެވެ. އަދި ޔަހޫދީ ސަރިންސޭގެ އަހުލުގައި ކުންސަރަން ޔަހޫދީކުރަން ހުއްޓަ މާއްދާއިއް ފުންނަކަމަން ހުކުމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިޙަދީޘުގައި އަބުޔަސްޑުލޭ ބަލަ ބާރާޔަން އިޖުތިހާދު ބެލުމެވެ. ބައިމުގެ ކުރިން ނަފުސުގައި އަތުއަޅައިގެން ނުނި ނުބައިވާ މިންވަރަށް ވަސްމަކުރެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 233، 1501، 3018، 4192، 5727، 6804 އަދި މުސްލިމް: 1671)

354. عن عبيد الله بن عبد الله بن عُتْبَة بن مسعود، عن أبي هريرة، وزيد بن خالد الجُهَني رضي الله عنهما، أنهما قالا: (إِنَّ رَجُلاً مِنَ الأَعْرَابِ أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنْشُدُكَ اللهَ إِلاَّ قَضَيْتَ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ، فَقَالَ الْخَصْمُ الآخَرُ، وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ: نَعَمْ، فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ، وَأْذَنْ لِي، فَقَالَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (قُلْ) قَالَ: إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفاً عَلَى هَذَا، فَزَنَى بِامْرَأَتِهِ، وَإِنِّي أُخْبِرْتُ: أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْت مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ؟ فَأَخْبَرُونِي: أَنَّمَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ وَأَنَّ عَلَى امْرَأَةِ هَذَا: الرَّجْمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللهِ، الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ، رَدٌّ، وَعَلَى ابْنِك: جَلْدُ مِائَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاغْدُ يَا أُنَيْسُ – لِرَجُلٍ مِنْ أَسْلَمَ – إِلى امْرَأَةِ هَذَا، فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا) فَغَدَا عَلَيْهَا فَاعْتَرَفَتْ، فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَرُجِمَتْ).

العَسِيف: الأجير.

މާނައި: އުބައިދުالله ބިން ޢަބްދުالله ބިން އުތްބާ ބިން މަސްޢޫދު، އަބޫ ހުރައިރާ އަދި އަދި ޒައިދު ބިން ޚާލިދު އަލްޖުހަނީ رضي الله عنهما ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: އަޢްރާބީންގެ (ރަށްފުށް ބަދަވިއަކު) ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އަތުވެއްޖެއެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ރަސޫލުالله އެވެ. الله އަށްޓަކައި ކަލޭގާނަށް ދަންނަވަމެވެ. އަހަރެމެންގެ މެދުގައި الله ގެ ފޮތުން ޙުކުމްކުރައްވާށެވެ. އަދި އަނެއް ޚަޞްމު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ ކުރިން ފަހަގަ ދެއްކި ފިޤުހަށް ފިޤުހުވެރިވެގެންވެއެވެ. އާނއެވެ. ތިމަންމެންގެ މެދުގައި الله ގެ ފޮތުގެ ޙުކުމަށް ޙުކުމްކުރައްވާށެވެ.

ޙިމާޔަތްކުރެވޭގޮތަށް (ވާހަކަދައްކަވަން) ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙުކުމްކުރައްވައިފިއެވެ.
"ވިދާޅުވާށެވެ." ދެން އުބައްޔާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ޙިމަންނާގެ ފިރިހެން ދަރިވީ މިޔާ އުތުބާއަށް ނަގާފައިވާ
ކުއްޖަކަށެވެ. ދެން އުކާއްޖާ އާނގާ އަންހެނުންނާއި އުތު ޖިނާކޮށްފިއެވެ. ދެން ޙިމާޔަތްކުރެވޭގޮތަށް
ޙިމާޔަތްކުރެވޭގޮތުގެ ފިރިހެން ދަރިފުޅުގެ މައްޗަށް ވަނީ ޙައްޤުވެރިވާން ކަމުގައި ހުރިކަމުގައިވުމެވެ. އެހެންނަމަ
ޙިމަންނާ ޙިމަންނާގެ ފިރިހެންދަރިފުޅު ސަޢްދާ ބައްޕާއާއި އަދި އަންހެން އަށްޑިޔަވާއި
މިކަމާބެހޭ ޙުކުމްކުރެއްވުމެވެ. ދެން ޙިމަންނާ އިބްނުގެ އަހުލުވެރިން ކަމަކުން ސަޢުދުއްކުރުން ޙިމަންގެ ދަރިފުޅުގެ
މައްޗަށް ވަނީ ސަޢްދާ އުތުބާގެ ބައްދަލުވުމައް އުކާގައި އެއްއާކަށް ދަޢުވާކުރުން ކަމުގައިވާތީ، އަދި
މިޔާގެ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ވަނީ ޙައްޤުވެރިކަން އުނިވެއްޖެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ
ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ: "ޙިމާޔަތްކުރެވޭގޮތުގެ ނަފްސު އުފަންވެއްޖެ ދަރިފުޅުގެ ދަރިކަމާއި ފަރާޅު
ގަނޑުއްވާފައި ބަހައްޓާށެވެ. މިއަދުމިހާރުގެ ގޮތުގައި ﷲގެ ޙުކުމުގެ މައްޗަށް ޙުކުމްކުރެއްވިއްޔާށެވެ. އަދި
އަންހެނުންކުއްޖާއާ އަދި ބަލިއެއްކުރި ވަނީ ޙައްޤުވެރިވެއްޖެ (އަސްލުން ދިނުމެވެ). އަދި މިބާގެ ފިރިހެން
ދަރިފުޅުގެ މައްޗަށް ވަނީ ސަޢްދާ އުތުބާގެ ހައްދު ޖެހުމަށް އެއްއާކަށް ދަޢުވާކުރުމެވެ. އާ އުނިއިސް
-އަސްލުގައި ވަންހައިގެ ބައްޕާއި- އެވެ. މިޔާގެ އަންހެނުންގެ ގާތުގައިކަސް (ޖިނާގެ މައްޗަށް)
އިޢުތިރާފުވެއްޖެނަމަ އެކަމަކާ ޙުކުމްކުރާށެވެ." ދެން އެކަމަކާގެ އަދިހަށް ގޮސް (ސަވާލުކުރުމުން)
އެއްބަސްވެއްޖެއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަމުރުކުރައްވާފައިވާ އެކަމަކާ ޙުކުމްކުރައްވާށެވެ."
ނޯޓު: ޙުކުމްކުރަން ވަޢުދެއްނުވި ބައްޕާގެ އުނިއިސް ބިން ސަޢްދު އަލްއަސްލަމީ ؓ އެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2695، 2696، 2724، 2725، 7193، 7194، 7260 އަދި މުސްލިމް: 1697، 1698)

355. وعنه، عنهما رضي الله عنهما قالا: (سُئِلَ رسولُ الله صلى الله عليه وسلم عَنِ الأَمَةِ إِذَا زَنَتْ، وَلَمْ تُحْصَنْ؟ قَالَ: (إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ بِيعُوهَا، وَلَوْ بِضَفِيرٍ)

قال ابن شِهاب: ولا أدري: أبعد الثالثة، أو الرابعة..

والضفير: الحبل.

މާނައީ: އުބައިދުﷲ ބިން އުތުބާ ބިން މަސްޢޫދު، އަބޫ ހުރައިރާ އަދި އަދި ޒައިދު
ބިން ޚާލިދު އަލްޖުހަނީ ؓ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާކުރައްވައެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ
ﷺ ގެ އަރިހުން ކައިވެނިގެ ތެދުރޭއްޔާއެއްނުކޮށް، އަދި އަންހެން ކުއްޖަ ޖިނާކޮށްފިނަމަ (ހުކުމްގެކަމުގައި
ބަހާގެތްތަން) ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ޙުކުމްކުރައްވިއެވެ. "އަދި އަންހެން ކުއްޖާ ޖިނާކޮށްފިނަމަ

ހައްދުޖަހާނެވެ. އެއަށްފަހު ޒިނޭކޮށްފިނަމަ ވެސް ހައްދުޖަހާނެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ޒިނޭކޮށްފިނަމަވެސް ހައްދުޖަހާނެވެ. އެއަށްފަހު (އަޑިހުޅާ) ވާވަރަކަށް ނަމަވެސް އެކަށީގެ ވިއްކާލާށެވެ."

އިބްނު ޝިހާބު (އިމާމް ޒުހުރީ) ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިންވަނަ ފަހަރަށްފަހު ކަމެއް ނުވަތަ ހަތަރުވަނަ ފަހަރަށްކަމެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ނުވިދެއިންގަނޑެވެ."

(މުސްލިމު ވިދާޅުވިއެވެ.) والضفير: އަޅި ވާވަރެވެ.

ނޯޓު: އަޅުއަންހެން ކުއްޖާގެ ހައްދުގެ މިންވަރަކީ މިނިވަން އަންހެނާގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އެއީ ފަންސާސް ބޭރުއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2153، 2154، 2232، 2555، 2556، 6837، 6838 އަދި މުސްލިމް: 1703، 1704)

356. عن أبي هريرة رضي الله عنه أنه قال: (أَتَى رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم ــ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ ــ فَنَادَاهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي زَنَيْتُ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، فَتَنَحَّى تِلْقَاءَ وَجْهِهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي زَنَيْت، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، حَتَّى ثَنَّى ذَلِكَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ، دَعَاهُ رَسُولُ اللهِ، فَقَالَ: (أَبِكَ جُنُونٌ؟) قَالَ: لا. قَالَ: (فَهَلْ أُحْصِنْتَ)؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (اذْهَبُوا بِهِ فَارْجُمُوهُ).

قَال ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أنه سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: (كُنْت فِيمَنْ رَجَمَهُ، فَرَجَمْنَاهُ بِالْمُصَلَّى، فَلَمَّا أَذْلَقَتْهُ الْحِجَارَةُ هَرَبَ، فَأَدْرَكْنَاهُ بِالْحَرَّةِ، فَرَجَمْنَاه).

الرَّجُلُ: هُوَ مَاعِزُ بْنُ مَالِكٍ، وروى قصته جابر بن سَمُرة، وعبد الله بن عباس، وأبو سعيد الخدري، وبُريدة بن الْحُصَيْب الأسلمي رضي الله عنهم.

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާއިން ދެއްވާގޮތުގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލު الله ﷺ އެކަލޭގެފާނު މިސްކިތުގައި ހުންނަވަނިކޮށް، މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނެއް ނަބިއްޔާގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ގޮވާލައްވައިފިއެވެ: އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ޒިނޭކޮށްފީމެވެ. ދެން އޭނާގެ ރިބައިން ނަބިއްޔާ ﷺ މޫނުފުޅު އަނބުރާލައްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ގޮސް ނަބިއްޔާގެ ކުރިމައްޗަށް

އަރައިފައިގެން ދެންނެވިއެވެ: ހޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ޖިނާކޮށްފީމެވެ. އަނެއްކާވެސް އެބޭކަލާގެ ކިބައިން ނަބިއްޔާ މޫނުފުޅު އަނބުރާލެއްވިއެވެ. އެހެން ގޮސް އެކަލޭގެފާނު ހަތަރު ފަހަރު އެވާހަކަ ތަކުރާރު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ހަތަރު ފަހަރު ހެކިވުމުން، ރަސޫލު الله ﷺ އެބޭކަލަކަށް ގޮވާލައްވާފައި ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާގެ ކިބައިގައި ދޮޅުކަމެއް ހުރި ހެއްޔެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ: ނޫނެކެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "ތިބާއަކީ ކައިވެނީގެ ތަޙްޞީނުލިބިފައި ވާހެއްޔެވެ؟" އެބޭކަލާ ދެންނެވިއެވެ: އާދޭހެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ: "އޭނާ ގެންގޮސް ރަޖަމް ކުރާށެވެ"

އިބްނު ޝިހާބު (އިމާމު ޒުހުރީ) ވިދާޅުވިއެވެ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދު الله ؓ ވިދާޅުވިއެވެ: "އެކަލޭގެފާނު ރަޖަމް ކުރި މީހުންގެ ތެރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް ވީމެވެ. ތިމަންބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނު ރަޖަމް ކުރީ (ބަޤީޢުލް ޣަރްޤަދުގެ ޢީދުގެ ނަމާދުކުރާ މައިދާނުގައި) ތަނުގައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ގައިގައި ހިލަތައް ޖެހި (ވޭން ލިބިފައިގަންނަވަން ފެށުމުން)، އެކަލޭގެފާނު ފިއްލަވައިފިއެވެ. ދެން ބައްލަވައި ހޯއްދަވައިގެން ކައިރިން (މަދީނާގެ ހަރުބަށު ކަޅު ހިލަގަނޑުން ހިސާބުން) ފެނިގެން އެކަލޭގެފާނު އަތުލައިގެން ރަޖަމް ކޮށްނިމުނީމެވެ."

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ.) އެކަލޭގެފާނަކީ މާޢިޒު ބިން މާލިކެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ޖާބިރު ބިން ސަމުރާ، އަދި ޢަބްދުالله ބިން ޢައްބާސް، އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ އަދި ބުރައިދާ ބިން އަލްޙުޞައިބުލް އަސްލަމީ ؓ ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ނޯޓު: ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ސަޙާބީންނަކީ މިއުއްމަތުގައި ނަބިއްޔާއަށް ފަހު އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ބޭކަލުންނެވެ. އެބޭކަލުންނަކީ ގަދަފަދަ ތަޤްވާވެރިކަން ކިބައިގައި އިމާނީގެ ކުރިއަށް ފެނިގެންނެވެ. މިޒާޖުގައި ހަރުދަނާކަމާ ގޮތުގައި ކުރުމަށްފަހު މަރުގެ އަދަބު އަދަބުކަން ލިބުން އަދަބާއި ހުކުމް ނުން ކަމަކު ކުރާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ފިޔަ އެކަމުގައި ފެސް ކުރައްވާ ރޫސްފަވައެވެ. رضي الله عنهم ورضوا عنه. އަދި ޖާހިލުން ކަމަކު މާޢިޒު ؓ ފެސް ޖާހިލުން ބޮޑުމީހާގެ ޝުބުހާގެ ނިކަމެތި ކަމާއި އަދި ފުރުޞަތު ދޭކަށާއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފުރައިން ތައުބާވުން ބިޔަގެ ކިބައިގައި ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ والله المستعان.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5271، 6815، 6825 އަދި މުސްލިމް: 1691)

357. وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنه أنه قال: (إِنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَذَكَرُوا لَهُ: أَنَّ امْرَأَةً مِنْهُمْ وَرَجُلاً زَنَيَا، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ، فِي شَأْنِ الرَّجْمِ؟) فَقَالُوا: نَفْضَحُهُمْ، وَيُجْلَدُونَ، قَالَ عَبْدُاللهِ بْنُ سَلامٍ: كَذَبْتُمْ، إِن فِيهَا الرَّجْمَ، فَأَتَوْا بِالتَّوْرَاةِ فَنَشَرُوهَا، فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ، فَقَرَأَ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلامٍ: ارْفَعْ يَدَكَ، فَرَفَعَ يَدَهُ، فَإِذَا فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ، فَقَالَ: صَدَقَ يَا مُحَمَّدُ، فَأَمَرَ بِهِمَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَرُجِمَا، قَالَ: فَرَأَيْت الرَّجُلَ يَجْنَأُ عَلَى الْمَرْأَةِ، يَقِيهَا الْحِجَارَةَ).

(يجنأ) ينحني.

الرجل الذي وضع يده على آية الرجم: هوعبد الله بن صُوريا.

މާނައި: ޢަބްދު الله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ޔަހޫދީންތަކެއް ރަސޫލު الله ﷺ ގެ އަރިހަށް ހާޒިރުވެވަޑައިގެން އައިސް އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ: އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކާއި އަންހެނަކު ޒިނޭކޮށްފިއެވެ. ދެން ރަސޫލު الله ﷺ ޔަހޫދީންނަށް އަހުއްވިއެވެ: "ތައުރާތުގައި ރަޖުމާ ބެހޭގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަނީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟" އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ: އެ ޒާނީން މީހުން ފަޟީޙަތްކޮށް އެބައިމީހުންގެ ގައިގައި ހަންޑިޖެހުމެވެ. ޢަބްދުالله ބިން ސަލާމް ދަންނަވައިފިއެވެ: ތިޔަބައިމީހުން ދޮގުހަދައިފިއެވެ.. އެ (ތައުރާތުގައި) ރަޖުމު ކުރުމުގެ އާޔަތްވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ތައުރާތު ގެނެސް ހުޅުވާލިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު، ރަޖުމު ކުރުމުގެ އާޔަތް މަތީ އަތް އަޅުވައި، އެ އާޔަތުގެ ކުރިންނާއި ފަހުން އައި އާޔަތްތައް ކިޔައިދިނެވެ. ފަހެ ޢަބްދު الله ބިން ސަލާމް އޭނާއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ: ތިބާގެ އަތް އުފުލާށެވެ. ދެން އެ މީހާ އޭނާގެ އަތް އުފުލައިލިއެވެ. ފަހެ އެތާ ވަނީ ރަޖުމު ކުރުމުގެ އާޔަތެވެ. އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ މުޙައްމަދުގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ ތެދުފުޅެވެ. ދެން އެ (ޒާނީ ދެމީހުން) ރަޖުމު ކުރުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަމުރު ކުރެއްވުމުން އެދެމީހުން ރަޖުމްކުރެވުނެވެ. ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ: (ރަޖުމު ކުރުމުގެ ތެރޭގައި) އެ (ޒާނީ ދެމީހުން) ފިރިހެނާ ޖަހަނީކަލޭގެފާނު ދުށީމެވެ. އޭނާ އަންހެނާ ހިފަހައްޓާ ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ގާތަށް ބޯލަމުން ދިޔައެވެ.

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވެއެވެ.)(يجنأ) އަކީ ބޯލަމުމެވެ.

އަދި ރަޖުމުގެ އާޔަތުގައި އަތްއެޅި މީހަކީ ޢަބްދުالله ބިން ޞޫރިޔާއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4556، 6841، އަދި މުސްލިމު: 1699)

358. وعن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (لَوْ أَنَّ رَجُلاً ــ أَوْ قَالَ: امْرَأً ــ اطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنِكَ، فَخَذَفْتَهُ بِحَصَاةٍ، فَفَقَأْتَ عَيْنَهُ، مَا كَانَ عَلَيْكَ من جُنَاحٌ).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައިފައެވެ. "ފިރިހެނަކު - ނުވަތަ ފިރިހެނަކު (ޙަދީޘް އެއްގޮތަކަށް ހިމެނޭ އެހެން ލަފުޒެއް) - ތިބާގެ ހުއްދަކާނުލައި ތިބާއަށް (ގޭގައިވަނިކޮށް) ބަލައިފިނަމަ، އަދި ތިބާ ހިލަކުގައި އެއްލައިގެން އޭނާގެ ލޮލުގެ ފޮނި ހިނގައްޖެނަމަ، ތިބާގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ފާފައެއް ނުވެއެވެ."

ނޯޓު: މިސްކަލުނުގެ ގޭގައިތިއްބާ އެބައިމީހުންނަށް ބަލުން ހުއްދަވެގެން ނުވާކަން އަދި އެކަމުގެ ނުބައިކަމާއި އަދި ބޮޑުކަން މިޙަދީޘުން އެނގިގެންދެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6888، 6902 އަދި މުސްލިމް: 2158)

باب حدِّ السرقة

ވައްކަމުގެ ޙައްދުގެ ބާބު.

359. عن عبد الله بن عمر رضي الله، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى اله عليه وسلم قَطَعَ فِي مِجَنٍّ، قِيمَتُهُ ــ وَفِي لَفْظٍ: ثَمَنُهُ ــ ثَلاثَةُ دَرَاهِمَ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ އައްޖެނައެއް (މިޒަކު ވަގަށް ނަގައިގެން އެކަމާ ގުޅިގެން) އަތްކަނޑުއްވިއެވެ. އޭގެ އަގަކީ -އަދި އެހެންލަފުޒެއްގައި އޭގެ އަގަކީ(ޙަދީޘްބަހުން އެހެން ތަފުޞީލް އެކަމަކު އެއްގޮތަށް)- ތިންދިރުހަމެވެ."

(ނޯޓު: ދިރުހަމަކީ ރިހީގެ ފައިސާއެކެވެ. އެއީ 2.975 ގްރާމްގެ ރިހެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި 12 ދިރުހަމަކީ އެއް ދީނާރެވެ. އެހެންކަމުން 3 ދިރުހަމަކީ ދީނާރުގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިގެ އަގެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6795، 6796، 6797، 6798 އަދި މުސްލިމް: 1686)

360. عن عائشة رضي الله عنها، أنها سمعتْ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: (تُقْطَعُ الْيَدُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ، فَصَاعِداً).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުވެސް އެކަމަނާއަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރައްވަނިކޮށް އިވިވަޑައިގަތެވެ. "ދީނާރެއްގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިން ނުވަތަ އެވަރުން ފުރިގެން މައްޗަށް (ވައްކަންކުރާ އެތީގެ އަގު ހުރިނަމަ) އަތްކަނޑާނީއެވެ."

ނޯޓް: (ދީނާރަކީ ރަނުގެ ފައިސާއެވެ. އޭގެ 4.25 ގްރާމްގެ (ގޯލްޑް) ރަނެވެ. ގޯލްޑް ރަނަކީ 24 ކެރެޓްގެ ރަނެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޒަމާނުގައި އެއްދީނާރަކީ 12 ދިރުހަމެވެ. އެހެންކަމުން ދީނާރެއްގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިވަނީ 3 ދިރުހަމަށެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6791 އަދި މުސްލިމް: 1684)

361. عن عائشة رضي الله عنها، (أَنَّ قُرَيْشاً أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ، فَقَالُوا: مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللهَّ صلى الله عليه وسلم؟ فَقَالُوا: وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إلاَّ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، حِبُّ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم؟ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ، فَقَالَ: (أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ الله؟) ثُمَّ قَامَ، فَاخْتَطَبَ فَقَالَ: (إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ، أَنَّهُمْ كَانُوا إذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَأَيْمُ الله، لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا).

وفي لفظ: (كَانَتِ امْرَأَةٌ تَسْتَعِيرُ الْمَتَاعَ وَتَجْحَدُهُ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه بِقَطْعِ يَدِهَا).

މާނައީ: ޢާއިޝާ ﵂ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ވައްކަންކުރި (ޤުރައިޝުންގެ ޤަބީލާގެ ތެރެއިން އާއިލާއެއްކަމުގައިވާ) މަޚްޒޫމީ ޤަބީލާގެ އަންހެނަކުގެ ކަންތައްގައި ޤުރައިޝުން ކަންބޮޑުވެއްޖެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ބުނެފިއެވެ. އެކަމަނާގެ ކަންތައްތަކާއި ބެހޭގޮތުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި ވާހަކަ ދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެބައިމީހުން ބުނެފިއެވެ. ތިމާގެ ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ލޯބިވެރިޔާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވަން ކެރޭނީ، ނަބިއްޔާއަށް ލޯބިވެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާ އުސާމާ ބިން ޒައިދު ނޫނީ ދެން ކޮންބަޔަކު ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެބައިމީހުން އުސާމާއާ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވައިފިއެވެ. ދެން ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ﷲ ގެ ހައްދުތަކުގެ ތެރެއިން ހައްދަކާއި ގުޅޭގޮތުގައި ޝަފާޢަތްތެރިވަނީ (އެކަން ނުކުރުމަށް ގޮތެއްހޯދަނީ ވާގޮތަށް އެދެނީ) ހެއްޔެވެ؟ އެހެންކަމުން ނަބިއްޔާ ތެދުވެ ވަޑައިގެން ހުތުބާ ދެއްވަން ފެށްޓެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވީ ކަމުގައިވީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ޝަރަފުވެރި މީހަކު ވައްކަންކޮށްފިނަމަ ބަދަލު ދޫކޮށް، އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނިކަމެތިމީހާ ވައްކަންކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް ހައްދު ޤާއިމުކުރާތީ ސަބަބުން ކަމުގައި މެނުވީ ނޫނެވެ.

الله ގަންދެއްވާފައި ބުނަމުވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުޙައްމަދުގެ ދަރިކަނބަލުން ފާޠިމާ ވައްކަންކުރިކަމުގައިވިޔަސް ދިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަނާގެ އަތްފުޅުވެސް ކަނޑުއްވާނޭމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3732، 3733، 6787 ، 6788 އަދި މުސްލިމް: 1688)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަދި އެކަމަނާ މުދާ މީހުންއަތުން ނަގުމަށްފަހު އެނގިކަމަށް އިންކާރު ކުރެއްވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަމަނާގެ އަތްކަނޑުއްވަން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމް: 1688)

باب حدِّ الخمر

ރަހުގެ ހައްދުގެ ބާބު.

362. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أُتِيَ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَا فَجَلَدَهُ بِجَرِيدَةٍ نَحوَ أَرْبَعِينَ، قال: وفعله أبو بكر، فلما كان عمر: استشار الناس، فقال عبد الرحمن بن عوف: أخف الحدود ثمانون، فأمر به عمر رضي الله عنه).

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު ؓ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ރާބޮއި މީހަކު ގެންނެވިއްޖެއެވެ. ދެން (ކަދުރު ރުކުގެ) ޖަރީދާއަކުން ސާޅީހަކަށް ފަހަރު ހައްދުޖަހައިފިއެވެ. (އަދި އަނަސް) ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެފަދައިން އަބޫ ބަކުރު(ގެ ޚިލާފަތުގެ ދައުރުގައިވެސް) ކަންތައްކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ޢުމަރުގެ ޒަމާނަށް ވުމުން މީސްތަކުންނާއި އެކަމާގުޅޭ މަޝްވަރާ ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ޢަބްދުއްރަޙްމާނު ބިން ޢައުފު ވިދާޅުވިއެވެ. "އެންމެ ލުއި ހައްދަކީ އަށްޑިހަ ފަހަރެވެ. ދެން އެކަމަށް ޢުމަރު ؓ އަމުރުކުރެއްވިއެވެ."

ޝަރަޙަ: އަދި ދިވެހި ބަހުން ބުނާ ހައްދުޖެހުމުގެ މުރާދަކީ (ދުއްރައިން ނުވަތަ އެހެންވެސް އެއްޗަކުން) ތެޅުމެވެ. ޝަރުޢީގޮތުން ހައްދަކީ ކަމަކަށް ޢުޤޫބާތެއްގެ ގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މިންވަރެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6773، 6776 އަދި މުސްލިމް: 1706)

363. وعن أبي بُرْدة هانىء بن نِيار البلَوِيِّ الأنصاري رضي الله عنه، أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: (لا يُجْلَدُ فَوْقَ عَشَرَةِ أَسْوَاطٍ، إلاَّ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ)

މާނައީ: އަބޫ ބުރްދާ ހާނީ ބިން ނިޔާރު އަލްއަންޞާރީ ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އިވިވަޑައިގަތެވެ. "ﷲގެ ޙައްދުތަކުގެ ތެރެއިން ޙައްދެއްގައި މެނުވީ (އެބަހީ:ﷲ ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާ ކާރުބާރުތަކުގެ ތެރެއިން ކާރުބާރެއްގައި މެނުވީ އަދަބެއްގެ ގޮތުން)، ދިހަ ހަރަކާތަށްވުރެ މަތިން ތަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ."

ނޯޓް: އެބަހީ ކާފަރެއް ނޫނަސް ކަންކަމުގައި އަދަބުދިނުމުގެ ގޮތުން ދިހަ ހަރަކާތަށްވުރެ މަތިން ތަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް އަނބިންނާއި ދަރިން އަދަބުދިނުމުގެ ގޮތުން ދޭ އަދަބުތަކާއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6848، 6850 އަދި މުސްލިމް: 1708)

كتاب الأيمان والنذور

ހުވާކުރުންތަކާއި އަދި ނަދުރުތަކުގެ ފޮތް.

كتاب الأيمان والنذور

ހުވާކުރުންތަކާއި ނަދުރުތަކުގެ ފޮތް.

364. عن عبد الرحمن بن سَمُرة رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ، لا تَسْأَلِ الإِمَارَةَ، فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ: وُكِلْتَ إِلَيْهَا، وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ: أُعِنْتَ عَلَيْهَا، وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ، فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْراً مِنْهَا، فَكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ، وَائْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ).

މާނައީ: ޢަބްދުއްރަޙްމާނު ބިން ސަމުރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އޭ ޢަބްދުއްރަޙްމާނު ބިން ސަމުރާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވެރިކަން ހޯއްދަވަން ނުޖެއްސެވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭ ހޯދަން އުޅުއްވުން ތިބާއަށް ވެރިކަން ދެވިއްޖެނަމަ، ތިބާއަށް އެ ކަމުގެ ޒިންމާ އުފުލަން ޖެހި، (ﷲގެ އެހީތެރިކަމެއް ނުލިބި) އެކަންކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެ ހޯދަން އުޅުއްވުމަކާ ނުލާ ވެރިކަން ލިބިއްޖެ ނަމަ، އެކަމުގައި މަދަދުން (ﷲގެ) އެހީތެރިކަން ލިބިވޮޑިގެންނަވާނެއެވެ. އަދި ތިބާ ހުވައެއް ކުރުމަށްފަހު، އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ކަމެއް ފެނިއްޖެ ނަމަ، ފަހެ ތިބާގެ ހުވައަށް ކައްފާރާ ދޭށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުކަމުގައި (ފެނުނު) ކަންތައްކަން ކުރާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6622، 6722، 7147 އަދި މުސްލިމް: 1652)

365. عن أبي موسى رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إِنِّي وَاللهِ ــ إِنْ شَاءَ اللهُ ــ لا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ، فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْراً مِنْهَا، إلاَّ أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ منها، وَتَحَلَّلْتُهَا)

މާނައީ: އަބޫ މޫސާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ގަންދީފައި ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު - ﷲ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ- ކަމަކަށް ހުވާކުރުމަށްފަހު، އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ، އެހެނިހެންކަމެއްކަން ނުކުރާ(ނުވަތަ ނުކުރާ) ނުހުންނަ ހުރީމެވެ. އަދި (ކުރިން ހުވާކުރި ކަންތަކުގެ މައްޗަށް) ކައްފާރާ ދެއްވާހުރީމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3133، 5518، 6623، 6649، 6680، 6718، 6721 އަދި މުސްލިމް: 1649)

366. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (إِنَّ اللهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ).

ولمسلمٍ: (فَمَنْ كَانَ حَالِفاً فَلْيَحْلِفْ بِاللهِ، أَوْ لِيَصْمُتْ).

وفي رواية قال عمر: (فَوَاللهِ مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَنْهَى عَنْهَا، ذَاكِراً وَلا آثِراً). يَعني: حاكِياً عَنْ غَيْرِي: أَنَّهُ حَلَفَ بِها.

މާނައީ: ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ރިވާކުރައްވައިފައެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަފައިން ގަންދީ (އެބައިމީހުންގެ ނަމުގައި) ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރުން ﷲ ވަނީ ނަހީކުރައްވާފައެވެ."

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "މީހަކު ހުވާކުރާނަމަ، ފަހެ ﷲ ގަންދީ ހުވާކުރާށެވެ. ނޫނީނަމަ ހަމަ ހުންނާށެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: ޢުމަރު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ: "ﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ރަސޫލު ﷲ ﷺ އެކަން ނަހީކުރައްވިކަން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއިއްސެވުމުން، އެފަދަ ހުވައެއް ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުކުރައްވަމެވެ. ޒާތުގައިވެސް އަދި އެހެންމީހަކު އެފަދައިން ހުވާކުރި ވާހަކައެއް ބަޔާންކުރުމަށްޓަކައިވެސް ނުކުރައްވަމެވެ."

(ޒާތީގޮތުން ވިދާޅުވިއެވެ.) (ولا آثِراً) އެބަހީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ނޫން އެހެން މީހަކު އެފަދައިން ހުވާކުރި ވާހަކަ ބަޔާންކުރުމަށްޓަކައިވެސް ހުވާނުކުރައްވަމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6646، 6647، އަދި މުސްލިމް: 1646)

367. عن أبي هريرة رضي الله ، عن النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُد عليهما السلام: لأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى تسعينَ امْرَأَةً، تَلِدُ كُلُّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ غُلامًا، يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللهِ، فَقِيلَ لَهُ: قُلْ: إنْ شَاءَ اللهُ، فَلَمْ يَقُلْ، فَطَافَ بِهِنَّ، فَلَمْ تَلِدْ مِنْهُنَّ إلاَّ امْرَأَةٌ وَاحِدَةٌ نِصْفَ إنْسَانٍ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: «لَوْ قَالَ: إنْ شَاءَ اللهُ لَمْ يَحْنَثْ، وَكَانَ ذلك دَرَكاً لِحَاجَتِهِ).

قوله: (قيل له: قل إن شاء الله) يعني: قال له الملَك).

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ސުލައިމާން ބިން ދާވޫދު عليه السلام ވިދާޅުވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން މިރޭ ނުވަދިހަ (އަނބި) ކަނބަލުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ޒިޔާރަތްކުރައްވާނަމެވެ. އަދި ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރާނެ ފިރިހެން

ކުއްޖަކު އުފަން ކޮށްދޭ ކަނބަލަކު ވިހާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ: الله އިރާދަ ކުރެއްވިއްޔާ (ان شاء الله) އޭ ވިދާޅުވާށެވެ. އެހެނަސް ސުލައިމާނުގެފާނު އެފަދައިން ވިދާޅުއެއް ނުވެއެވެ.

ދެން ސުލައިމާނުގެފާނު އެ ކަނބަލުންގެ ގާތުން ވަޑައިގެން (ތާ ކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަ އެކަކު ކަނބަލަކު ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ކަނބަލަކު ނުވިހައެވެ. އެ ކަނބަލާގެ ވިހެ އިންސާނެއްގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. ރަސޫލު الله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ސުލައިމާނުގެފާނު الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާއޭ ވިދާޅުވިނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅާ (ވަޢުދާ) ޚިލާފުވެވަޑައިގެންނުވިކަމަށް ނުވީހެވެ. އަދި (އެފަދައިން ވިދާޅުވި ނަމަ) އެކަން ބޭނުން އެކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގެންނެވި ކަންތައް ޙާޞިލުކޮށްދެއްވުމަށް ކާމިލުވީހެވެ."

(މުބައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ): "މިޙަދީޘްގައިވާ (އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ان شاء الله (الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ) އޭ ބުނާށެވެ.) މިބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ: އެކަލޭގެފާނަށް މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3424 އަދި މުސްލިމް: 1653)

368. عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينِ صَبْرٍ يَقْتَطِعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، هُوَ فِيهَا فَاجِرٌ، لَقِيَ الله وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ، وَنَزَلَتْ (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلاً) إِلَى آخِرِ الآيَةِ).

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން މަސްޢޫދު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ދޮގު ހުވައެއް ކޮށްގެން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނަގައިފިމީހާ، އެކަމުގައި އޭނާ ދޮގުވެރިއެއްކަމުގައި ވާނަމަ، އޭނާ اللهއާއި ބައްދަލުވާނީ ހިތި اللهގެ ކޯފާ އޭނާގެ މައްޗަށް ވާ ހާލުގައެވެ. އަދި (އެވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދެއްވައި) އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ. (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلاً) (މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ޢަހުދާއި މައްޗަށް އެބައިމީހުންގެ ހުވާތައް ކުޑަ އަގަކަށް ގަންނަ މީސްތަކުންނަކީ..އާލު އިމްރާން: 88) އަދި އާޔަތުގެ ނިހާޔަތަށެވެ."

ޝަރަޙަ: މިޙަދީޘްގައި އެވަނީ ޝަރީޢަތުގެ ވާހަކަ ހެއްޔެބެހޭކަން އަދި ޙާކިމު ހުކުމް ހިނގާގޮތުގެ ވާހަކައެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ދަޢުވާކުރާ މީހާއަށް ޖެހެނީ ހެކި ހުށަހެޅުމެވެ. އަދި ދަޢުވާކުރެވޭ މީހާ ހުވާކުރަންޖެހެއެވެ.

(إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّـهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّـهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَـٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّـهُ وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ.) سورة آل عمران: 88.

މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ ޢަހުދާއި، އެމީހުންގެ ހުވާތަކަށް ކުޑަ އަގެއް ގަންއުޅޭ މީހުންނީ އާޚިރަތު ގައި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ނަޞީބެއް ނެތްބަޔެކެވެ. އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން، الله، އެމީހުންނާއި ބަސް ވިދާޅުވެ ނުވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި، އެމީހުންނަށް ބައްލަވައިވަޑައި ނުގަންނަވާނެތެވެ. އަދި، (ފާފަތަކުން) އެމީހުން ޠާހިރުކޮށް ނުދެއްވާނެތެވެ. އަދި، އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި ޢަޛާބު ހުށްޓެވެ.)

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 6676 އަދި މުސްލިމް: 138)

369. عن الأشعث بن قيس رضي الله عنه قال، (كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي بِئْرٍ، فَاخْتَصَمْنَا إِلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ)، قُلْت: إِذاً يَحْلِفُ وَلا يُبَالِي، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينِ صَبْرٍ يَقْتَطِعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، هُوَ فِيهَا فَاجِرٌ، لَقِيَ الله وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ)

މާނައީ: އަލްއަޝްޢަޘު ބިން ޤައިސް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ފެންވަޅަކާއި ގުޅިގެން ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އެހެން ފިރިހެނަކާއި ދެމެދުގައި (މިދެމީހުންގެ ދެމެދު) ދަޢުވާއެއް އުފެދުނެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިކަން ރަސޫލުالله ﷺ އަރިހަށް އުފުއްލަވައިފީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލޭގެފާނުގެ ދެހެކިން ނުވަތަ އޭނާގެ ހުވައެވެ." ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނެވީމެވެ: އޭނާ ހުވާކޮށްފިނަމަ ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅާނުލާނެތެވެ. ދެން ރަސޫލުالله ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ: " ޤަސްދު ހުވައެއް ކޮށްގެން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނަގައިފިމީހާ، އެކަމުގައި އޭނާ ފާސިޤެއްކަމުގައި ވާނަމަ، އޭނާ اللهއާއި ބައްދަލުވާނީ ހިތި اللهގެ ކޯފާ އޭނާގެ މައްޗަށް ވާ ހާލުގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 6677 އަދި މުސްލިމް: 138)

370. عن ثابت بن الضحاك الأنصاري رضي الله عنه، أَنَّهُ بَايَعَ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم تَحْتَ الشَّجَرَةِ، وَأَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ: (مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الإِسْلامِ، كَاذِباً مُتَعَمِّداً، فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ، عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَيْسَ عَلَى رَجُلٍ نَذْرٌ فِيمَا لا يَمْلِكُ).

މާނައީ: ޘާބިތު ބިން ޟައްޙާކު އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ގަހުގެ ދަށުގައި ބައިޢަތު(ވިދާޢާ ޢަހުދުކަމަކު ޙުދައިބިއްޔާގެ ދުވަހުގެ ބައިޢަތުއް ރިޟްވާން) ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މީހަކު ޤަސްދުގައި ދޮގުހަދާ ހާލު އިސްލާމްދީން ނޫން މިއްލަތެއްގެ މައްޗަށް ހުވާކުރިކަމުގައިވާނަމަ، ފަހެ އެކަން ވަނީ އޭނާ ބުނާގޮތަށްއެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާގެ ނަފްސު އެއްޗަކުން ޤަތުލުކޮށްފިނަމަ އޭނާ އެ ހާލަތުގައި ޤިޔާމަތްދުވަހު އަޒާބުދެއްވޭނެއެވެ. އަދި މީހަކު މިލްކުނުވާ (ނުކުރެވޭ ކަމެއްގެ) އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ނަޛްރުބޮޑުވުމެއްނުވެއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1363، 4171، 6047، 6105، 6652 އަދި މުސްލިމް: 110)

وفي روايةٍ: (وَلَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ)

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަދި މުއުމިނެއްގެ މައްޗަށް ލަޢުނަތްދިނުން އޭނާ ޤަތުލުކުރުން ފަދައެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6048، 6105، 6652 އަދި މުސްލިމް: 110)

وفي رواية: (ومَنِ ادَّعَى دَعْوَى كَاذِبَةً، لِيَتَكَثَّرَ بِهَا، لَمْ يَزِدْهُ الله إلاَّ قِلَّةً).

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ: "މީހަކު ގިނަކުރުމަށްޓަކައި ދޮގު ދަޢުވާއެއްކޮށްފިނަމަ، އޭނާއަށް މަދުކަމެއްމެނުވީ ﷲ އިތުރުކުރައްވާނެ ނުވެއެވެ."

(މަޞްދަރު: މުސްލިމް: 110)

باب النذر

ނަޛްރުގެ ބާބު.

371. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، إِنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً ــ وَفِي رِوَايَةٍ: يَوْماً ــ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ؟ قَالَ: فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ).

މާނައީ: އުމަރު ބިން ޚައްޠާބު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެންނުހުވީމެވެ. އެ ރަސޫލުﷲއެވެ. ޤަސަމުކޮށް ކަލާނގެއަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހުވައެއް - ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ދުވަހަކު - ވަސްވާދުން ބަހާމްގައި އިޖުތިހާދުން އިސްނަދުވެސް ނަފުރަތްގަތީމެވެ. ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ: "ކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސު ފުދިގެންވާނެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2032، 2034 އަދި މުސްލިމް: 1656)

372. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، عن النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم، (أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّذْرِ، وَقَالَ: إِنَّه لا يَأْتِي بِخَيْرٍ، وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ).

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން އުމަރު ﵄، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ނަދުރުބުނުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުން ހެޔޮކަމެއް ނުގެނެއެވެ. އަދި ދެރަ (ބަޚީލު) މީހާގެ ކިބައިން މުދާ އެކަން ނުގެނެއެވެ."

ނޯޓު: އެއީ ﷲ ކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވައިފައިވާ ހުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ކުރެވޭ ނަދުރެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ނަދުރު ބުނުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ. ބުނެފިނަމަ ފުއްދުން ވާޖިބުވެއެވެ. ކަމަކަށް މަޢުސިޔަތު ބުނާ ނަދުރު ފުދޭ ޤަބޫލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

(މަޞްދަރު: 6608، 6692، 6693 އަދި މުސްލިމް: 1639)

373. عن عقبة بن عامر رضي الله عنه قال: نَذَرَتْ أُخْتِي: أَنْ تَمْشِيَ إِلَى بَيْتِ اللهِ الْحَرَامِ حَافِيَةً، فَأَمَرَتْنِي: أَنْ أَسْتَفْتِيَ لَهَا رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَاسْتَفْتَيْتُهُ، فَقَالَ: (لِتَمْشِ، وَلْتَرْكَبْ).

މާނައީ: ޢުޤްބާ ބިން ޢާމިރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދައްތަ ﷲގެ ގެކޮޅަށް (ކަޢުބާއަށް) ފައިވާނެއް ނުލައި ފައިމަގުން ހިނގާފައި ދިއުމަށް ނަދުރުބުނެފިއެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ކިބައިން އޭނާގެ ފަރާތުން ސުވާލުކޮށްދިނުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކޮށްފިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ކިބައިން އެކަމާ ސުވާލުކޮށްފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "(ފައިމަގުން) ހިނގާފައި ދާށެވެ. އަދި (ވާހަނައެއްގައި) ސަވާރީވެސް ކުރާށެވެ." އެބަހީ ވިއްސަކަށް ނުކެރޭނަމަ ކަންތައް ކުރާނީއެވެ.

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1866 އަދި މުސްލިމް: 1644)

374. عن عبد الله بن عباس رضي الله، أنه قال: اسْتَفْتَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي نَذْرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ ــ تُوُفِّيَتْ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ ــ قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (فَاقْضِهِ عَنْهَا).

މާނައި: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަޢުދު ބިން ޢުބާދާ ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަރިހުން އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމާފުޅުގެ ގަނޑުގައިވާ ނަދުރަކާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ އެ ނަދުރު ފުއްދުމުގެ ކުރިން ނިޔާވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. "އެކަމަނާގެ ބަދަލުން ފުއްދާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2761، 6698، 6959 އަދި މުސްލިމް: 1638)

375. عن كعب بن مالك رضي الله عنه قال: قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، إنَّ مِنْ تَوْبَتِي، أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي، صَدَقَةً إِلَى اللهِ وَإِلَى رَسُولِهِ، فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ).

މާނައި: ކަޢުބު ބިން މާލިކު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ ރަސޫލަﷲއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ތައުބާ (ﷲ ޙަޟްރަތަށާއި ރަސޫލާއަށް)ގެ ޞަދަޤާތެއްގެ ގޮތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މުދާ އެއްކޮށް ﷲއާއި ރަސޫލާއަށް ޞަދަޤާތެއްގެ ގޮތުގައި ނެރުއްވުމަށެވެ. (އެކަމާމެދު ފަތުވާ ދެއްވާނެތޯއެވެ؟) ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުގެ ބައެއް ކަލޭގެފާނުގެ އަތުގައި ބަހައްޓަވާށެވެ. ދެން އެގޮތް ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6690 އަދި މުސްލިމް: 2769)

باب الْقَضاء

ޝަރީޢަތްކުރުމާއި ބެހޭ ބާބު.

376. عن عائشة رضي الله عنها قالت قال: رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ، فَهُوَ رَدٌّ).

وفي لفظٍ : (من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد).

މާނައި: ޢާއިޝާ ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މިދީނުގެ ތެރެއަށް (ގެންނަވާފައިވާ ކަންކަމުގެ ތެރެއަށް) އޭގެ ތެރޭގައި ނުހިމެނޭ ކަމެއް އާކޮށް ވެއްދައިފިނަމަ، އެކަމެއްވާނީ ރައްދުކުރެވިގެންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2697 އަދި މުސްލިމް: 1718)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ބަޔާން ނުކޮށްދެއްވާ ކަމެއް (ދީނުގައި) މީހަކު އަމަލުކޮށްފިނަމަ، އެމީހަކު އެކަމެއްވާނީ ރައްދުކުރެވިގެންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ ތަޢުލީޤުކޮށްދެއްވައި: 60 އަދި މުސްލިމް: 1718)

ނޯޓު: އެއީ ޤުރުއާނުން ސުންނަތުން އެއްވެސް ތަފްޞީލެއްނެތި ދީނުގެ ނަމުގައި ނުވަތަ އަޅުކަމެއްގެ ގޮތުގައި ކުރާ ކަމެއް ބިދުޢަތީ ބާޠިލު ބިދުޢަތެއް ވަންނާނެ ވަރަކަށެވެ. ސަބަބަކީ އަޅުކަމުގެ އަސްލަކީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތެވެ. އަދި އަޅުކަމަކާ ވައްތަރުވާ ގޮތަށް ކުރިކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ ކާފަރުންގެ އަޅުކަމާއި ވައްތަރުވިޔަސް އެއީ ދީނުގެ ނަމުގައި ނުކުރިކަމުގައިވިޔަސް އެކަމެއްވަންނާނީ މިކަމުގެ ތެރެއަށެވެ. މިސާލަކަށް ނަބީ ބޭކަލުންގެ އުފަންދުވަސް (އިދު މީލާދު އަދި ކުރިސްމަސް ފަދަ އިދުތަކާއި މިފަދަ) ފާހަގަކުރުމާއި އަދި އަހަރުދުވަސްގެ އުފަންދުވަސް ފާހަގަކުރުން ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.

377. وعن عائشة رضي الله عنها قالت: دَخَلَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ ــ امْرَأَةُ أَبِي سُفْيَانَ ــ عَلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ الله، إنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ لا يُعْطِينِي مِنَ النَّفَقَةِ مَا يَكْفِينِي وَيَكْفِي بَنِيَّ، إلاَّ مَا أَخَذْتُ مِنْ مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمِهِ، فَهَلْ عَلَيَّ فِي ذَلِكَ مِنْ جُنَاحٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم: (خُذِي مِنْ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ، مَا يَكْفِيكِ، وَيَكْفِي بَنِيكِ).

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ހިންދު ބިންތު ޢުތުބާ – އަބޫ ސުފްޔާނުގެ އަނބިކަނބަލުން – ރަސޫލުالله ﷺ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ: އޭ ރަސޫލުاللهއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަބޫ ސުފްޔާނަކީ ދަހި ބޮޑުމީހެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަދި ދަރިންނަށް ބޭނުންވާ ވަރަށް ހަރަދު އެކަލޭގެފާނު ނުދެއްވައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުން ނޭނގި ނަގާ އެއްޗެއް ފިޔަވައެވެ. އެކަމުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފާފަވެއް ވާން ހުރިތޯއެވެ؟ ދެން ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ކަލޭގެފާނާއި އަދި ކަލޭގެ ދަރިންނަށް ފުދޭ މިންވަރަށް ޢުރުފުގެމަތިން އެކަލޭގެފާނުގެ މުދަލުން ނަންގަވާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2211، 2460، 5359، 5364، 5370، 7180 އަދި މުސްލިމް: 1714)

378. عن أم سلمة رضي الله عنها، أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم سَمِعَ جَلَبَةَ خَصْمٍ بِبَابِ حُجْرَتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: (أَلا إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مثلكم، وَإِنَّمَا يَأْتِينِي الْخَصْمُ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ، فَأَحْسِبُ: أَنَّهُ صَادِقٌ، فَأَقْضِي لَهُ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ، فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنْ نَارٍ فَلْيَحْمِلْهَا، أَوْ يَذَرْهَا).

މާނައީ: އުއްމު ސަލަމާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ: ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ގެ ގޮޅީގެ ދޮރު ކައިރީގައި މައްސަލައަކާއިގެން އައިސްފައިވާ ބަޔަކުގެ(ބަޔަކުން)ޝަކުވާގެ އަޑު ގަދަވެގެން ރަސޫލުالله ﷺ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއަށް ނުކުންނަވައިފިއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ އިންސާނެކެވެ.

އަދި މައްސަލައަކާއިގެން ދީސްތެރިކަން އައުމުން، އެތެރެން އެއްބަޔަކަށްވުރެ އަނެއްބަޔަކު މާ ބަސްމޮޅުވެރިކަން ދައްކާފާނެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއަހާ ގޮތަކަށް ނިންމަވާނީއެވެ. އަދި އޭނާގެ ކޮއެއް ނިޔާކަނޑައެޅުއްވާ ދީފިޔަސް. އަދި މުސްލިމުންގެ ބައެއްގެ އޮޅުކަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނިޔާކަނޑައަޅުއްވާފިއްޔާ (އޭނަގެ) ނަހަކާއިގެ އަލިފާނުން ބައްޅާފާއެވެ. ފަހެ އޭގެން އަތްފުލާށެވެ. ނުވަތަ ދޫކޮށްލާށެވެ. (މިއީ އިންސާފުގެ ގޮތުން ބަޔާނުކުރައްވާ ބަސްފުޅެކެވެ. އެހެން ހަދަން އިރުޝާދުކުރެއްވުމަށް ވަގަށްއަރާއެއްޗެއް ނުނަގާށެވެ.)"

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2680، 6967 އަދި މުސްލިމް: 1713)

379. عن عبد الرحمن بن أبي بَكَرة رضي الله عنه قال: (كَتَبَ أَبِي ــ وكَتَبْتُ لَهُ إِلَى ابْنِهِ عُبيدِ الله بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، وَهُوَ قَاضٍ بِسِجِسْتَانَ ــ أَنْ لا تَحْكُمْ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَأَنْتَ غَضْبَانُ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: (لايَحْكُمْ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ).

وفي رواية: (لا يقضيَنَّ حَكَمٌ بين اثنين وهو غضبان).

މާނައީ: ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން އަބީ ބަކްރާ ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު - އެކަލޭގެފާނަށްޓަކައި ލިޔުއްވީ ތިމަންކަލޭގެފާނެވެ. - އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ކަމުގައިވާ ޢުބައިދުﷲ ބިން އަބީ ބަކްރާއަށް ލިޔުއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ސިޖިސްތާނުގެ ޤާޟީއަކު ކަމުގައެވެ: ކަލޭގެފާނު ރުޅި އިސްކުރައްވާފައި ޙުކުމްކުރައްވައިގެން ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމްނުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާތީ އަޑުއިވިފައެވެ: "ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެއްވެސް މީހަކު ރުޅިއައިސްގެން ހުރެ ޙުކުމް ނުކުރާށެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ: "އެއްވެސް ޤާޟީއަކު ރުޅި އައިސްގެން ހުރެ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ނިޔާ ކަނޑައެޅާނުލާށެވެ."

ނޯޓު: ސަޖިސްތާނަކީ އިރާނާއި އަފްޣާނިސްތާނާއި ދެމެދުގައިވާ ހިސާބަކަށް ކިޔާނަމެކެވެ. އިމާމް އަބޫ ދާވޫދު ﵀ ނިސްބަތްވަނީ ވެސް އެގޮތުން ސަޖިސްތާނަށެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 7158 އަދި މުސްލިމް: 1717)

380. وعن أبي بَكرةَ رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (أَلا أُنَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ) ــ ثَلاثَاً ــ؟ قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ الله. قَالَ: (الإِشْرَاكُ بِاَلله، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ)، وَكَانَ مُتَّكِئاً فَجَلَسَ، فَقَالَ: (أَلا وَقَوْلُ الزُّورِ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ» فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ).

މާނައީ: އަބޫ ބަކްރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އެންމެ ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައަކީ ކޮބައިކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަބަރު ކުރަން ހެއްޔެވެ؟" -ތިންފަހަރުއެވެ.- ދެން ތިމަންބޭކަލުން ދަންނަވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އެއީ ﷲއާއި ޝަރީކުކުރުމާއި އަދި މައިންބަފައިންނަށް ނުބައިކޮށްހިތުމެވެ." ދެން އެކަލޭގެފާނު ލެނބިލައްވައި އިށީންނަވައިފިއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އަދި ދޮގު ހެކިބަސްބުނުމާއި އަދި ދޮގު ހެކިދިނުން ފިޔަވައި ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟" ދެން އެކަލޭގެފާނު ހުއްޓަވާން ނަރަމައާ ތިމަންބޭކަލުން ވިދާޅުވަންދެން އެކަލޭގެފާނު ތަކުރާރުކުރައްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2654، 5976، 6273، 6919 އަދި މުސްލިމް: 87)

381. عن ابن عباس رضي الله عنهما: أن النَّبيَّ صلى الله عليه وسلم قال: (لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لادَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ رِجَالٍ، وَأَمْوَالَهُمْ، وَلَكِنْ الْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ)

މާނައީ: އިބްނު ޢައްބާސް ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "މީސްތަކުން ކުރާ ކޮންމެ ދަޢުވާއަކަށް ދޭންވެއްޖެނަމަ އެބައިމީހުން މީހުންގެ ލޭއާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ މުދަލަށް ދަޢުވާކުރީހެވެ. (އެހެންކަމުން ދަޢުވާކުރާ މީހާގެ މައްޗަށްވަނީ ހެކިން ހުށަހެޅުމެވެ) އަދި އެކަމަކު ދަޢުވާކުރެވޭ މީހާގެ މައްޗަށްވަނީ ހުވާކުރުމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4552 އަދި މުސްލިމް: 1711)

كتاب الأطعمة

ކާބަތަކީގެ ފޮތް.

كتاب الأطعمة

ކާއެތިކޮޅާބެހޭ ފޮތް

382. عن النعمان بن بَشِير رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَقُولُ ــ وَأَهْوَى النُّعْمَانُ بِإِصْبَعَيْهِ إِلَى أُذُنَيْهِ ــ: (إِنَّ الْحَلالَ بَيِّنٌ، وإنّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ، وَبَيْنَهُمَا أمورٌ مُشْتَبِهَاتٌ، لا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ، فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ: كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ، أَلا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلا وَإِنَّ حِمَى الله مَحَارِمُهُ، أَلا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً، إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلا وَهِيَ الْقَلْبُ)

މާނައީ: ނުޢުމާން ބިން ބަޝީރު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާ އަޑު އެހީމެވެ. -އަދި ނުޢުމާން އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއިނގިލިޖެހުނު ދެކަންފަތަށް އިޝާރާތްކުރައްވައިގެންނެވެ.- "ހަމަކަށަވަރުން ޙަލާލުވަނީ ބަޔާންވެގެންނެވެ. އަދި ޙަރާމްވެސް ވަނީ ބަޔާންވެގެންނެވެ. އެދެމެދުގައި އެއްގޮތްވެގެންވާ ޝައްކުގެ ކަންތައްތައް ވެއެވެ. އަދި ގިނަމީހުންނަކަށް އެކަންކަން ނޭނގެއެވެ. ޝައްކުގެ ކަންކަމުން ދުރުވެއްޖެ މީހާ އެމީހާގެ ދީނާއި އަދި އަބުރު ރައްކާތެރިކޮށްފިއެވެ. އަދި އެޝައްކުގެ ކަންކަމަށް ވެއްޓިއްޖެމީހާ ވާނީ ޙަރާމްކަންކަމަށް ވެއްޓިއްޖެއެވެ. އެއީ ރާއްޖޭގެ ކުރިމަތިވާ ޗަރާއްގެ (ޙިމާއަށްގެ) ވަށައިގެން ބަކަރި ހުރުވާ މީހެއް ހިފެހެއްޓުމާ ވައްދައިފާނެ ފަދައިންނެވެ. އަދި ކޮންމެ ރަސްކަލަކަށް (ބަލަހައްޓަވާ ޙިމާއެއް) ވެއެވެ. ފަހެ ﷲ ގެ ޙުރުމަތްތަކަކީ އެއިލާހު ޙަރާމްކުރައްވާ ކަންކަމެވެ. ފަހެ ހަށިގަނޑުގައި މަސްކޮޅެއް ވެއެވެ. އެމަސްކޮޅު އިސްލާހުވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު އެއްކޮށް އިސްލާހުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެ މަސްކޮޅު ފަސާދަވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ފަސާދަވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއީ ހިތުފޮޅުން ދެން ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 52، 2051 އަދި މުސްލިމް: 1599)

383. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (أَنْفَجْنَا أَرْنَباً بِمَرِّ الظَّهْرَانِ، فَسَعَى الْقَوْمُ فَلَغَبُوا، وَأَدْرَكْتُهَا، فَأَخَذْتُهَا، فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ، فَذَبَحَهَا، وَبَعَثَ إِلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم بِوَرِكِهَا، أَوْفَخِذِهَا، فَقَبِلَهُ)

(لغبوا) تعبوا وأعيوا.

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "މައްރުއް ޡައްހަރާން (މައްކާގެ ކައިރީގައި ވާދިއެއް)ގައި ތިމަންބޭކަލުން މުސަލެއް ފުރިގެން ދިޔައީމެވެ. ދެން މީސްތަކުން ދުވަވަހުން ވަރުބަލިވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެސަލު އަތުލައިގަތީމެވެ. އަދި އެސަލައިގެން ގޮސް އަބޫ ތަލްޙާ

(އެކަށޭގާތުގެ ޤާނޫނުބައްޔާރުދުރު)ގެ އަޅަނގު ދެއްވައިދިނެވެ. ދެން އެކަށޭގާތުން އެކަތިބަތްވައިދިނެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް އޭގެން ފައެއް (ނުވަތަ) (ޤާގެ ފައިގެ)ފަރަތަށްގަނޑު ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން އެކަށޭގާތުން އެޤަބޫލުކުރުއްވިއެވެ."

(މިބައްސަލު ވިދާޅުވިއެވެ.) لغبوا ގެ މާނައަކީ ވަރުބަލިވުމުން އެކަން ނުކުރެވުމެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2572 ، 5489، 5535 އަދި މުސްލިމް: 1953)

384. عن أسماء بنت أبي بكرٍ رضي الله عنها قالت: (نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فَرَسًا فَأَكَلْنَاهُ)

وفي روايةٍ (وَنَحْنُ في المَدِينَةِ)

މާނައީ: އަސްމާ ބިންތި އަބޫ ބަކުރު ﵄ ގެ ރިވާޔަތެއް ހިފާވައިދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެމެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި އަސްއެއް ކަތިލައިގެން އެއްޗެއްކެއީމެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަދި ތިމަންކަލޭގެމެން ވީ މަދީނާގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5510، 5511، 5512 އަދި މުސްލިމް: 1942)

385. عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه: (أَنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ، وَأَذِنَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ).

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ހިފާވައިދެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ރަށުތެރޭގައި ގެންގުޅޭ އަހުލީ ޙިމާރުގެ މަސް ކެއުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ އަދި އަސްގެ މަސްކެއުން ހުއްދަކުރެއްވިއެވެ."

ޝަރަޙަ: ވަލު ޙިމާރު (ވަލުތެރޭ ސަބަބު ތަކު ...) ޙިމާރުގެ މަސްކެއުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4219، 5520 އަދި މުސްލިމް: 1941)

ولمسلم وحده قال: (أَكَلْنَا زَمَنَ خَيْبَرَ الْخَيْلَ، وَحُمُرَ الْوَحْشِ، وَنَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْحِمَارِ الأَهْلِيِّ)

އަދި މުސްލިމުގައި އަނަސް ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ޚައިބަރު (ފަތަހަކުރެވުނު) ދުވަހުގައި އެކަކު އައި ވަގު ހިމާރު ފަނާކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އަހުލީ ހިމާރުތަކުގައި ގޮސްފައިވާ ހިމާރު ކާއްސަ ނަބިއްޔާ ﷺ ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: މުސްލިމު: 1941)

386. وعن عبد الله بن أبي أوفى رضي الله عنه قال: (أَصَابَتْنَا مَجَاعَةٌ لَيَالِيَ خَيْبَرَ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ، وَقَعْنَا فِي الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ، فَانْتَحَرْنَاهَا فَلَمَّا غَلَتْ بِهَا الْقُدُورُ، نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم: أَنْ أَكْفِئُوا الْقُدُورَ، وَلا تَأْكُلُوا مِنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأهلية شَيْئا)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން އަބޫ އައުފާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޚައިބަރުގެ (ހިސާރުގެ) ރޭތަކުގައި ބަނޑުހައިހޫނުކަމުން ތަކުލީފު ބޮޑުވެގެން ހުރީމެވެ. އަދި ޚައިބަރުގެ ދުވަސް ބަނޑުހައިހޫނުކަން އަރައި ހިމާރު މަރާލީމެވެ. ދެން ބަނޑުހައިހޫނުކަން އުނިކުރުމަށް ކައްކަން ފެށީމެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ ގޮވާލާ މީހާ ގޮވާލިއެވެ "ތިޔަ ތެލިތައް އޮއްބާލާށެވެ. އަދި އަހުލީ ހިމާރުގެ މަސް ކޮންމެވެސް ވަރަކުން ނުކާށެވެ." މިފަދައިން ގޮވާލެއްވިއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3155، 4220، 5528 އަދި މުސްލިމު: 1937)

387. عن أبي ثَعْلَبَة الْخُشَنِيِّ رضي الله عنه قال: (حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم لُحُومَ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ)

މާނައީ: އަބޫ ޘަޢުލަބާ އަލްޚުޝަނީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހުލީ ހިމާރުގެ މަސް ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5527 އަދި މުސްލިމު: 1936)

388. عن ابن عباس رضي الله عنه قال: (دَخَلْتُ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم بَيْتَ مَيْمُونَةَ، فَأُتِيَ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم بِيَدِهِ، فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ اللاَّتِي فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ: أَخْبِرُوا رَسُولَ اللهِ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ، فقالوا: هو ضب يا رسول الله صلى الله عليه وسلم. فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَدَهُ. فَقُلْتُ: أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: (لا، وَلَكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ) قَالَ خَالِدٌ: فَاجْتَرَرْتُهُ، فَأَكَلْتُهُ، وَالنَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَنْظُرُ).

(المحنوذ) المشويُّ بالرَّضْفِ، وهي الحجارة المحماة.

މާނައީ: އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި ޚާލިދު ބިން ވަލީދު ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު މައިމޫނާގެ ގެޔަށް ވަދުވެވަޑައިގެން ވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ފިހެފައި ހުރި ގޮހޮ (ސަރަހައްދު ބޮޑުމަސް) ގެންނެވިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެތަން އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްފުޅު (ޚަރުއްކާތުވާމަނޑުވަޅައި) ދިއްކުރައްވަން ފެށެއްވިއެވެ. އަދި މައިމޫނާގެ ގެސްޓުވަރުކާރުގައި ތިއްބެވި ބައެއް އަންހެނުން ބޭކަލުން ދަންނަވައިދިނެވެ. މިއަޅަމަން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް އެކަލޭގެފާނު ޚަރުއްކާތުވާން އުދުއްވަތި ކާންކަމުގެ ޚަބަރުދެއްވާށެވެ. ދެން އެބަކަލުން ދަންނަވައިދިނެވެ. "ރަސޫލުﷲއެވެ. އެއީ ސަރަހައްދެވެ." ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު އުފުއްލަވައިފިއެވެ. ދެން މިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިލީމެވެ. "ރަސޫލުﷲއެވެ. އެ ހަރާމް ކަމެއްތޯއެވެ؟" ހަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. "ނޫނެކެވެ. މިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ ބިމުގާ އެއްޗެއްނޫނެވެ. އެހެންވެ މިމަންކަލޭގެފާނު ޚަރުއްކާތުވާ ހިތްނުވަނީއެވެ."

ދެން ޚާލިދު ބިން ވަލީދު (رضي الله عنه) ދެންނެވިއެވެ. މިމަންކަލޭގެފާނު އެހެނިހެން ޚަރުއްކާތުވީމެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ (މިމަންކަލޭގެފާނަށް) ބައްލަވަމުން ތިއްބެވެ."

(މުތްތަފަޤުން ޢަލައިހި.) އަލްމަޖްމޫޢުގައި ޤަރާރުކުރައްވައިވާ ހުކުމެއް ވިދާޅުވެ ދައްކަވައެވެ.

ޝަރަޙަ: މައިމޫނާ ބިންތި އަލްޙާރިޘްއަކީ ޚާލިދު ބިން ވަލީދު އަދި އިބްނު ޢައްބާސްގެ މަންމަގެފާނުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އެއީ ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. އެކަމަނާއަކީ ޚާލިދު ބިން ވަލީދު رضي الله عنه ގެ މަންމާގެފާނާއި އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنهما ގެ މަންމާގެފާނުގެ އެއްބަނޑު މިންބަފާ ދަރިކަނބަލެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5537 އަދި މުސްލިމް: 1945)

389. عن عبد الله بن أبي أوفَى رضي الله عنه قال: (غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم سَبْعَ غَزَوَاتٍ، نَأْكُلُ الجَرَادَ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން އަބީ އައުފާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "މިމަންކަބަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކު ހަތް ހަނގުރާމައަކަށް ނުކުތީމުއެވެ. އަދި (އެހަނގުރާމަތަކުގައި) މިމަންކަބަލުން ޖަރާދު ކައިވަމުއެވެ."

ޝަރަޙަ: މިއީ ސަރަހަކުލަ މަސްކާނުހުއްދަވާނެކަމެވެ. ހުރިހާ ކަނޑުމަހާއި ޖަރާދު ފަދަ މަސްކާނި ދުނިޔެތެރޭ ހުއްދަ ކާނާއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5495 އަދި މުސްލިމް: 1952)

390 . عن زَهْدَمِ بن مُضَرِّبٍ الجَرْمِيِّ قَال: (كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه فَدَعَا بِمَائِدَةٍ، وَعَلَيْهَا لَحْمُ دَجَاجٍ، فَدَخَلَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ الله، أَحْمَرُ شَبِيهٌ بِالْمَوَالِي. فَقَالَ له: هَلُمَّ، فَتَلَكَّأَ، فَقَالَ: هَلُمَّ، فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم يَأْكُلُ مِنْهُ)

މާނައީ: ޒަހްދަމް ބިން މުޟައްރިބް އަލްޖަރްމީ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން އަބޫ މޫސާ އަލްއަޝްޢަރީ ﷺ ގެ އަރިހުގައިވީމެވެ. އަދި ކާއެއްޗެހި ގޮވާލެއްވި ދަޖާޖުގެ ދަށްވަޅިއެވެ. އަދި އޭގައި ކުކުޅު މަސްވެއެވެ. ދެން ބަނީ ތައިމުﷲގެ މީހަކު އެތެރެއަށް ވަދެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ކުލަ ރަތް (ރަތްކުލަ.) ވަލީތަކު މިނިވަންކޮށްލެވުނު އަޅުންނާ އެއްގޮތެވެ. ދެން އަބޫ މޫސާ އޭނާއަށް ކާން ގޮވައިލިއެވެ. ކައިރިވާށެވެ. ނަމަވެސް (ކާއެއްޗަކަށް) ފަސްޖެހިލާފައި ހުއްޓެވެ. ދެން އަބޫ މޫސާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ކައިރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އޭގެން (ކުކުޅުމަހުން) ކާއިރު ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންފީމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5518، 3133 އަދި މުސްލިމް 1649)

391. عن ابن عباس رضي الله عنه، أَنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلا يَمْسَحْ يَدَهُ، حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا)

މާނައީ: އިބްނު ޢައްބާސް ﷺ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާއެއްޗެއް ކައިފިނަމަ، އޭނާގެ އަތް ފުހުމުގެ ކުރިން(ނުވަތަ ދޮވުމުގެ ކުރިން) އިނގިލިތަކުގައި ޖެހޭ ކާނާ ދުލާލާށެވެ." (ދުލާލާ ނުވަތަ އިނގިލިތަކުގައި ދުލުން ސާފުކުރުވާށެވެ.)

ނޯޓް: ކައިނިމުމުން މިގޮތަށް ކަންކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ 5456 އަދި މުސްލިމް: 2031)

باب الصيد

ޝިކާރަކުރުމުގެ ބާބު.

392. عن أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ رضي الله عنه قَال: (أَتَيْتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ أَهْلِ كِتَابٍ، أَفَنَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ؟ وَفِي أَرْضِ صَيْدٍ، أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ، وَبِكَلْبِي الْمُعَلَّمِ، فَمَا يَصْلُحُ لِي؟ قَالَ: (أَمَّا مَا ذَكَرْتَ ـ يَعْنِي ـ مِنْ آنِيَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَإِنْ وَجَدْتُمْ

غَيْرَهَا فَلا تَأْكُلُوا فِيهَا، وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاغْسِلُوهَا، وَكُلُوا فِيهَا، وَمَا صِدْتَ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ: فَكُلْ، وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ، فَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ: فَكُلْ، وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ غَيْرِ الْمُعَلَّمِ، فَأَدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ)

މާނައީ: ޢަދީ ބްނު ޙާތިމް އައްޠާއީ رضي الله عنه ގެ ހަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި ދަންނަވައީމެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންނާއަކީ އަހުލު ކިތާބީންގެ ޤައުމުގެ (ޝާމުގެ) މީހަކީމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ކަންތާވަޅުތަށިތަކުގައި އަހަރުމެން ކައިބުއިމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބާ؟ އަދި ޝިކާރަ ކުރާ ބިމުގައި، ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދުނިދަނޑިއާއި އަދި ތަމްރީނު ނުކުރެވޭ ކުއްތާއާ އަދި ތަމްރީނުކުރެވިފައިވާ ކުއްތާ ބޭނުންކޮށްގެން ތިމަންމެން ޝިކާރަކުރަމެވެ. މިއިން އަހަރުމެންނަށް ހުއްދަވެގެންވަނީ ކޮންއެއްޗެއްހޭ؟ ދެން ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. "ފަހެ ތިބާ ތިޔަބުނި ކިތާބުވެރިންގެ ކަންތައްތަކާ ގުޅޭގޮތުން - އެބަހީ - އަހުލު ކިތާބީންގެ ކާތަށިތަކާ ގުޅޭގޮތުން، އެބައިމީހުންގެ ތަށި ނޫން ތަށި ލިބޭނަމަ އެތަށީގައި ނުކާށެވެ. އަދި (އެހެން އެއްޗެއް) ނުލިބުނު ނަމަ އެތަށިތައް ދޮވެ ކާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ދުނިދަނޑިން ޝިކާރަކުރާ އެއްޗަކީ، އޭގެ މައްޗަށް اللهގެ އިސްމުފުޅު ހަނދުމަކޮށްފިނަމަ ފަހެ ކާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ތަމްރީނުކުރެވިފައިވާ ކުއްތާ ބޭނުންކޮށްގެން ޝިކާރަކޮށް ހިފި އެއްޗަކީ، އޭގެ މައްޗަށް اللهގެ އިސްމުފުޅު ހަނދުމަކޮށްފިނަމަ ކާށެވެ. އަދި ތަމްރީން ނުކުރާ ކުއްތާ ބޭނުންކޮށްގެން ޝިކާރަކުރާ އެއްޗެއް (އެ ދިރިހުއްޓާ ފެނިގެން) ޒަބަހަކުރެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ކާށެވެ."

ނޯޓު: އިމާމު އިބްނު ދަޤީޤު رحمه الله ބިދުޢަތުގެ އަހުލުލްކިތާބީންނާއި ބިދުޢަތުގެ އަހުލުގެ ނޫން މުޝްރިކުންގެ ތަށިތަކާއި ތަމްރީނުކުރެވިފައިވާ ކުއްތާއާ އަދި ނުކުރެވޭ ކުއްތާގެ ވާހަކަ ގެންނަވާފައިވެއެވެ. އެހެނީ ބިދުޢަތުގެ ސަބަބުން އެބައިމީހުން ޝިކާރަކުރާ އެއްޗިހި ކެއުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ބިދުޢަ ނުކުރާ ޝިކާރަ ކުރާ އެއްޗިހި ކެއުން ހުއްދަވެގެންނުވާ ކަމަށް ބުނެފައިވާ އިޖުމާޢުގެ މައްޗަށް، އެދެބައިގެ ޝަރުޢީ ގޮތުން ކަމުގައިވާނެކަމެވެ.

(މަސްދަރު: 5496، 5478، 5488، 5496 އަދި މުސްލިމު: 1930)

393. عن همَّام بن الحارث، عن عَدِيِّ بن حاتم رضي الله عنه قال: (قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي أُرْسِلُ الْكِلابَ الْمُعَلَّمَةَ، فَيُمْسِكْنَ عَلَيَّ، وَأَذْكُرُ اسْمَ اللهِ؟ فَقَالَ: (إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ الْمُعَلَّمَ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عليه، فَكُلْ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ) قُلْتُ له: وَإِنْ قَتَلْنَ؟ قَالَ: (وَإِنْ قَتَلْنَ، مَا لَمْ يَشْرَكْهَا كَلْبٌ لَيْسَ مِنْهَا» قُلْتُ له: فَإِنِّي أَرْمِي بِالْمِعْرَاضِ الصَّيْدَ فَأُصِيبُ؟ فَقَالَ: (إِذَا رَمَيْتَ بِالْمِعْرَاضِ، فَخَرَقَ: فَكُلْهُ، وَإِنْ أَصَابَهُ بِعَرْضِهِ: فَلا تَأْكُلْهُ)

މާނައީ: ހައްމާމް ބިން އަލްޙާރިޘް ޢަދިއްޔު ބިން ޙާތިމް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާޔަތްކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ޝިކާރައަށް ތަޢުލީމްދީފައިވާ ކުއްތާ ފޮނުވަމެވެ. އަދި އެ އަހަރުމެންނަށް ޝިކާރަކޮށްދެއެވެ. އޭގެ ޙުކުމަކީ އަހަރުމެން ﷲގެ އިސްމުފުޅު ކިޔަނީ ހުއްޓެވެ؟ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ތިބާގެ ތަޢުލީމްދީފައިވާ ކުއްތާ ޝިކާރަކުރަން ފޮނުވައިފިނަމަ، އޭގެ މައްޗަށް ﷲގެ އިސްމުފުޅު ކިޔައިފިނަމަ، ތިބާއަށް އެކުއްތާ ޝިކާރަކޮށްދީފިން އޭތި ކާށެވެ." ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފީމެވެ. "އެކުއްތާ އެމަރައިފިނަމަވެސް ހުއްޓެވެ؟" ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އެމަރައިފި ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ. އޭގައި އެހެން ކުއްތާއެއް ބައިވެރިނުވާހާ ހިނދަކުއެވެ." ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަބިއްޔާއަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. "ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިޢްރާޟު (ތޫނުނޫ ވައްތަރު ފިޔަތް ނެތް ދިގުދަނޑިއެއް) އެއްޗެއްގައި ޖަހައިފިނަމަ ކިހިނެއްވާން ހުއްޓެވެ؟. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "މިޢްރާޟު އެއްޗެއްގައި ޖެހިއްޖެނަމަ (ގައިގެ ތޫނުފަށުން) ކޮށައިގެންފިނަމަ (ޝިކާރަކޮށްދިނަމަ) އޭތި ކާށެވެ. އަދި އޭގެ މަތީގަނޑުން ޖެހި (އެމަރުވެއްޖެނަމަ) ކަނު ނުކާށެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުހާރީ: 5476، 2054، 5475، 5476، 5477، 5483، 5484، 5485، 5486، 5487، 7393 އަދި މުސްލިމް: 1929)

394. وحديث الشَّعْبِيِّ عن عدي نحوه، وفيه (إلاَّ أَنْ يَأْكُلَ الْكَلْبُ، فَإِنْ أَكَلَ فَلا تَأْكُلْ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ إنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ، وَإِنْ خَالَطَهَا كِلابٌ مِنْ غَيْرِهَا فَلا تَأْكُلْ، فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ، وَلَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِهِ).

މާނައީ: އަދި ޢަދިއްޔު (رضي الله عنه ގެ ކިބައިން) ޝަޢުބީ ރިވާޔަތްކުރައްވާފައިވާ ބަޔާންވެފައިވެސް (މިފަދައިން) ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގައިވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވިއެވެ.) "އޭގެން ކުއްތާ ކައިފިކަމުގައި ދެން ނުކާށެވެ. (އޭރުން ކުއްތާ ހުއްޓިއަޅައިން ނުވާނެއެވެ.) އޭރުން ޝިކާރަ އެކުރީ ކުއްތާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ކަމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަނެ ވަޑައިގަންނަވަމެވެ. (ހިފަހައްޓައިފި.) އަދި އެޝިކާރަކުރުމުގައި އެހެން ކުއްތާތަކާއި ބައިވެރިވެއްޖެކަމުގައިވިއަސް އޭގެން ނުކާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ﷲގެ އިސްމުފުޅު ކިޔުއްވީ ކަލޭގެފާނުގެ ކުއްތާގެ މައްޗަށެވެ. އެހެން ކުއްތާތަކުގެ މައްޗަށް ﷲގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔާށެވެ."

وَفِيهِ (إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ الْمُعلَّم: فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ، فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ، فَأَدْرَكْتَهُ حَيّاً، فَاذْبَحْهُ، وَإِنْ أَدْرَكْتَهُ قَدْ قَتَلَ، وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ: فَكُلْهُ، فَإِنَّ أَخْذَ الْكَلْبِ ذَكَاتُهُ)

މާނައީ: އަދި އެހިސާބުގައި ވެއެވެ. "ތިބާގެ ތަޢުލީމްދީފައިވާ ކުއްތާ ފޮނުވާނަމަ، ﷲގެ އިސްމުފުޅު އޭގެ މައްޗަށް ކިޔާށެވެ. އަދި އެކުއްތާ ތިބާއަށް ޝިކާރަކޮށްދިނަމަ، އަދި

ޝިކާރަކުރުވުން ޖަނަވާރު ދިރިހުއްޓާ ފެނިއްޖެނަމަ އެކަތިލާށެވެ. އަދި އެޖަނަވާރު މަރުވެފައިވާ ޙާލަތު ފެނިއްޖެނަމަ، އަދި ކުއްތާ އޭގެން ނުކާނަމަ އެކާށެވެ. އަދި (ތަމްރީނުކޮށްފައިވާ) ކުއްތާ އެޖަނަވާރު މަރާލާ މަރާލުމުން އޭގެ ބައި ކައިލާފިނަމެވެ."

وَفِيهِ أَيْضًا (إِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ)

މާނައީ: އަދިވެސް އިރުޝާދުކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާގެ ތީރު އެއްލާނަމަ اللهގެ އިސްމުފުޅު ޒިކުރުކުރައްވާށެވެ."

وَفِيهِ (فَإِنْ غَابَ عَنْكَ يَوْماً أَوْ يَوْمَيْنِ ــ وفي رواية: (الْيَوْمَيْنِ وَالثَّلاثَةَ ــ فَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إلاَّ أَثَرَ سَهْمِكَ: فَكُلْ إنْ شِئْتَ، وَإِنْ وَجَدْتَهُ غَرِيقاً فِي الْمَاءِ: فَلا تَأْكُلْ، فَإِنَّكَ لا تَدْرِي: الْمَاءُ قَتَلَهُ، أَوْ سَهْمُكَ؟)

މާނައީ: އަދި އެޙަދީޘްގައިވެއެވެ. "އަދި (ޝިކާރަކުރުވުން) ޖަނަވާރު ގެއްލިގެން -ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި - ދެދުވަހަށް ނުވަތަ ތިންދުވަހަށް (އެއަށްވުރެ ގިނަދުވަހަށް) އަދި އޭގައި ތިބާގެ ތީރުގެ އަސަރު ނޫން އެހެންކަމެއް ފެންނަންނެތްނަމަ، ތިބާ ބޭނުންވާނަމަ އޭގެން ކާށެވެ. އަދި ފެނުގައި ޣަރަޤުވެފައި އޮތްވައި ފެނިއްޖެނަމަ އޭގެން ނުކާށެވެ. އެއީ އެޖަނަވާރު މަރާލީ ފެނުކަމެއް ނުވަތަ ތިބާގެ ތީރުކަމެއް ނޭނގޭތީއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5486 އަދި މުސްލިމް: 1929)

395. عن سالم بن عبد الله بن عمر، عن أبيه رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: (مَنِ اقْتَنَى كَلْباً ــ إلاَّ كَلْبَ صَيْدٍ، أَوْ مَاشِيَةٍ ــ فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ)

قال سالم: وكان أبو هريرة يقول (أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ، وَكَانَ صَاحِبَ حَرْثٍ)

މާނައީ: ސާލިމް ބިން ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރައްވާތީ އަޑުއެހީމެވެ. "ޝިކާރަކުރުމަކާއި ނުވަތަ ހެއްލެއްޖު (ޖަނަވާރު) ބެލެހެއްޓުމަށްޓަކައި މެނުވީ ގޮތަކަށް ކުއްތާއެއް ބަލަހައްޓައިފިނަމަ، އެމީހެއްގެ ކޮންމެ ދުވަހަކު ސަވާބުގެ މިންވަރުން ދެ ޤީރާޠު މަދުވާނެއެވެ."

އަދި ސާލިމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. "ނުވަތަ ދަނޑު ބަލަހައްޓަން ގެންގުޅޭ ކުއްތާ ފިޔަވައެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ ދަނޑުވެރިޔަކު ކަމުގައިވާ ބޭފުޅެކެވެ."

ނޯޓު: މިޙަދީޘްގައިވާ ފިޔަވަޅުތަކަކީ ދީނީގޮތުން ބައިވެރިވާ ބައެއް ކަންކަމެވެ. އެއީ ދިރާސާކުރަން ޖެހޭ ކަންކަމުގެ ބައެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ޝަރީޢަތުގައި އެއީ ސަބަބުތަކާއެކު ކަށަވަރުކޮށްފައިވާ ކަމެކެވެ.

އެއްބައެވެ. އަދި ޤީރާޠަކީ އެއްޗެއްގެ ސާވީސްބައިކުޅަ އެއްބައިކަމުގައިވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. (ވިހިބައިކުޅަ އެއްބައިނަމަ ދު ދީނާރުން ވާނީ ދިހަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. ސައުވިސްބައިކުޅަ އެއްބައިނަމަ ދުދީނާރުން ވާނީ ބާރަބައިކުޅަ އެއްބައެވެ)

އަދި ބައެއް އިލްމުވެރިން ބުނީ ކަށުނަގާދުގެ ސަވާބުގައި އައިސްފައި މިންވަރު ކަމަށްވުމުން ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އެއީ އުޙުދު ފަރުބަދަ ފަދަ ބޮޑުފަރުބަދަޔަކެވެ. والله أعلم.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5481 އަދި މުސްލިމް: 1574)

396. عن رافع بن خَدِيج رضي الله عنه قال: (كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم بِذِي الْحُلَيْفَةِ مِنْ تِهَامَةَ، فَأَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ، فَأَصَابُوا إِبِلاً وَغَنَماً، وَكَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي أُخْرَيَاتِ الْقَوْمِ، فَعَجِلُوا وَذَبَحُوا، وَنَصَبُوا الْقُدُورَ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْقُدُورِ فَأُكْفِئَتْ، ثُمَّ قَسَمَ، فَعَدَلَ عَشَرَةً مِنَ الْغَنَمِ بِبَعِيرٍ، فَنَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ، فَطَلَبُوهُ، فَأَعْيَاهُمْ، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ خَيْلٌ يَسِيرَةٌ، فَأَهْوَى رَجُلٌ مِنْهُمْ بِسَهْمٍ، فَحَبَسَهُ اللهُ، فَقَالَ: (إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا نَدَّ عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا) قال: قُلْتُ: يَا رَسُولُ اللهِ، إِنَّنا نلقى الْعَدُوَّ غداً، وَلَيْسَ مَعَنَا مُدىً، أَفَنَذْبَحُ بِالْقَصَبِ؟ قَالَ: (مَا أَنْهَرَ الدَّمَ، وَذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ، فَكُلُوهُ، لَيْسَ السِّنَّ وَالظُّفُرَ. وَسَأُحَدِّثُكُمْ عَنْ ذَلِكَ. أَمَّا السِّنُّ: فَعَظْمٌ. وَأَمَّا الظُّفُرُ: فَمُدَى الْحَبَشَةِ)

މާނައީ: ރާފިޢު ބިން ޚަދީޖު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އޭނާގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިހާމާ (ޢަރަބި ޖަޒީރާގެ ހުޅަނގުދެކުނުކާއި ކަނޑާއި ދެމެދުގައިވާ ބިމެކެވެ) ގެ ޛުލްޙުލައިފާގައި ތިމަންބޭކަލުން ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކުގައިވީމެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް ބަނޑުހައި ހާލަތެއް ޖެހުނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް (ޣަނީމާގެ ގޮތުގައި) ޖަމަލުތަކާއި އަދި ބަކަރިތަކެއް ލިބުނެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ލަޝްކަރުގެ ފަހަތްތެރޭގައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އަވަސްކޮށްލާފައި ކަތިލިއެވެ. އަދި ތެލިތައް (ކައްކަން) އުދަނިލިއެވެ. (ދެން އެކަން އެނގުމުން) ތެލިތައް ބަންޖެހުން ޖެހުމަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު (ޤިސްމާ) ބައިކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދިހަ ބަކަރިއާ ޖަމަލަކާއި އެއްވަރު ކަމަށް (ބަރާބަރުކުރައްވައިގެން) ބޭއްސެވިއެވެ. އަދި އެތަނުން ޖަމަލެއް ފިލައިފިއެވެ. ދެން މީސްތަކުން އެޖަމަލު އަތުލަން އުޅުނެވެ. ނަމަވެސް އެބައިމީހުންނަށް އެޖަމަލު އަތުނުލެވުނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެތެރޭގައި ކަސްކޮށް ވަރަށް (މަދުން) އަސްވިއެވެ. ދެން އެބަޔަކުން މީހަކު އެތާ ތިރާއަކުން އެޖަމަލަށް ޖެހިއެވެ. ދެން އެޖަމަލު ހިފެހެއްޓުނެވެ. ދިރުމާއަށް އެއްތަވާއިވީއެވެ. ދެން އޭނާ ހީވު އަރައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "މި ބަހިމާ ޖަނަވާރުތަކުގެ ތެރޭގައިވެސް ވަޙުޝީ ވަގު ޖަނަވާރުތަކެއް ފަދަ ވަގު ޖަނަވާރުވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ފިލާ ޖަނަވާރެއްނަމަ މިފަދައިން ކަންތައް ކުރާށެވެ."

ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިފީމެވެ. "މާދަމާ ތިމަންބަކަލުން ޢަދުއްވުންނާ ބައްދަލުވާނެމެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ އަތުގައި ވަޅިއެއްނެތެވެ. އަހަރެމެން ޤަޞްބުން (cane) އެއީ ވިނަގަހެއްގެ މައިގަނޑު ނުވަތަ ބަބާގެ ތޫނު ބައި) ބޭނުންކޮށްގެން ކަތިލަން (ނުވަތަ ކަތަން ހަރައިގެން ނަހްރު ކުރަން) ވީހެއްތޯ؟ ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "(ތޫނު ކޮށްފާ އެއްޗެއްވިޔަސް) ހާއްޗަކުން ލޭއޮހޮރުވާ އެއްޗެއްނަމަވެސް. އަދި (ކަތިލުމުގެ) ކުރިން اللهގެ އިސްމުފުޅު (ބިސްމިالله ކިޔަދައިން) ކިޔާށެވެ. އަދި ކާށެވެ. އަދި ސިންނާއި (ކަށްޗާއި) އަދި ޒުފުރު (ޖަނަވާރުގެ ނިޔަފަތި) ބޭނުންނުކުރާށެވެ." (ދެން ރާފިޢު ބިން ޚަދީޖު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެއްކެވީ ކޮން އެއްޗެއްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ހިނގީމެވެ. ސިއްނުއަކީ (ޖަނަވާރުގެ) ކަށްޗެވެ. އަދި ޒުފުރުއަކީ (އާދީ) ޙަބަޝީންގެ ވަޅިއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުން ވަޅީގެ ގޮތުގައި ނިޔަފަތި ބޭނުންކުރެއެވެ)."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3075، 2488، 2507، 5509، 5543، 5544 އަދި މުސްލިމް: 1968)

باب الأضاحي

އުޟްޙިއްޔާގެ ބާބު.

397 . عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: (ضَحَّى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ، وَسَمَّى وَكَبَّرَ، وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا).

الأملح: الأغبر، وهو الذي فيه سواد وبياض.

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ދަޅުޖެހިގެންވާ ހުދު ކަޅު ދަޅުކަންބަޅި (ކަބްޝާ) އުޟްޙިއްޔާގެ ގޮތުގައި ކަތިލެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކަތިލެއްވީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަތްއަތްޕުޅުންނެވެ. (ކަތިލެއްވުމު ގޮތަށް) ބިސްމިالله ކިޔުއްވަމުންނާ اللهއަކްބަރު ވިދާޅުވެފައި އެދެބުޅީގެ (ކަރުގެ) އަރިމަތީގައި ފައި އަޅުއްވިއެވެ. (އެއަށްފަހު ކަތިލެއްވިއެވެ.)"

(މުޞައްނިފު ވިދާޅުވިއެވެ. الاملح އަކީ الاغبر އެވެ. އެއީ ކަޅާއި ހުދު ހުންނަ އެއްޗެއްސެވެ."

ނޯޓު: ބަކަރި ހުންނަނީ ހުދު ކުލަ ކަޅުގައި ސަހަރާގައި ޗުކުލަވައިފައެވެ.

(މަސްދަރު: 1712 އަދި މުސްލިމް: 1966)

كتاب الأشربة

ބުއިންތަކުގެ ފޮތް.

كتاب الأشربة

ބުއިންތަކުގެ ފޮތް

398. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه ، (أَنَّ عُمَرَ قَالَ ـ عَلَى مِنبَرِ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم ـ : أَمَّا بَعْدُ، أَيُّهَا النَّاسُ، فإِنَّهُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الخَمْرِ، وَهِيَ مِنْ خَمْسَةٍ: مِنَ الْعِنَبِ، وَالتَّمْرِ، وَالْعَسَلِ، وَالْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ. وَالْخَمْرُ: مَا خَامَرَ الْعَقْلَ، و ثَلاثٌ وَدِدْتُ أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم كَانَ عَهِدَ إِلَيْنَا فِيهَنَّ عَهْداً نَنْتَهِي إِلَيْهِ: الجَدُّ، وَالْكَلالَةُ، وَأَبْوَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ހަމަކަށަވަރުން ޢުމަރު رضي الله عنه (އެކަލޭގެފާނު ހިތާރުކޮށްގައި) ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ މިންބަރުމަތީގެ މަތީގައި (ޚުޠުބާ ދެއްވަމުން) ވިދާޅުވިއެވެ. : "އައްމާ ބަޢުދު. އެންމެހާ މީސްތަކުންނޭވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ރާ ޙަރާމްކުރާކަމުގެ (އާޔަތް) ބާވައިލެއްވުނެވެ. ފަހެ އެވަގުތު (އާންމުގޮތުން މާއްދާގައި) ރާހެދެނީ ފަސް އެއްޗަކުންނެވެ. އެއީ ދޫބިސްކަދުރާއި، ކަދުރާއި އަދި މާމުއްސާއި އަދި ގޮދަން އަދި ހިމަގޮދަންނެވެ. އަދި ރަގަޅު ބުއްދި ގެއްލުވައިލާ ކޮންމެ އެއްޗަކީ ރާއެވެ. އަދި ތިންކަމެއް އެކަމަކާއި ގުޅޭގޮތުން ހިސާބުން އަހަރެމެންނަށް ނިންމާދެއްވާ ވަރަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކޮށްދެއްވުމަށްފަހުއެވެ ނަމަވާ ތިމަންކަލޭގެފާނު (ހިއްޖުރުގައި އަހަރެމެނަށް ވާޙީކޮށްދެއްވުމަށްވެއެވެ. އެއީ (ވާރުތަވުމުގައި) ކާފައާއި (ވާރުތަވުމުގެ މައްސަލަތަކާއި) އަދި ކަލާލާ އަދި ފިރިހެން ދަރިއަކުނުވާ މީހާ (ކަލާލާގެ ވާރުތަވުމުގެ މައްސަލަތަކާއި) އަދި ރިބާގެ ބާބުތަކުގެ ތެރެއިން ބާބުތަކާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ."

ޝަރަޙަ: މިއީ އެދުވަސްވަރު ޚިލާފު މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި ހުރި ބައެއް މައްސަލަތަކެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އަވަހާރަވީ އިރު ދީނުން ބަޔާން ނުކުރައްވާ އެއްވެސް މައްސަލައެއް ނެތެވެ. ނަމަވެސް ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ޤަބޫލުކުރުމަށް ހިޔާލު އުފެދިފައިވާ ބައެއް މައްސަލަތަކެވެ. އެއީ ޚިލާފީ މައްސަލަތަކުގައި ޤިޔާސް އުފެދުނު މައްސަލަތަކާއި އިޖުތިހާދީ މައްސަލަތަކާ އަޅުގަނޑުމެން ދީނުގެ ޙުކުމަކަށް ހަމައެކަނި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކެވެ. ދީނުގެ އަސާސުތަކާއި އުސޫލުތަކާ ވަކި ބަޔަކު ނިމިފައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4616، 5581 އަދި މުސްލިމް: 2032)

399. عن عائشة رضي الله عنها، (عَنِ النبيِّ صلى الله علي وسلم سُئِلَ عَنِ الْبِتْعِ؟ فَقَالَ: (كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ).

البتع: نبيذ العسل.

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ރިވާއިން ރިވާވެފައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އާ ބުއިމު (މާމުއިގެ ނަބީޛު) އާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "މަސްތުވާ ކޮންމެ ބުއިމަކީ ޙަރާމްވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ."

(މުސްލިމު ވިދާޅުވިއެވެ.) ބިތްޢަކީ މާމުއިގެ ނަބީޛެވެ.

ނޯޓް: ނަބީޛަކީ ފެނުގައި ކަދުރު ނުވަތަ ޒަބީބު ފަދަ ބާވަތްތައް ލާ ހަދައިގެން ބޮވޭ ބުއިމެކެވެ. ކޮންމެ ނަބީޛަކީ އަދި ރާއެއްނޫނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 242، 585، 5586 އަދި މުސްލިމް 2001)

400. عن عبد الله بن عباس رضي الله عنهما قال: (بَلَغَ عُمَرَرضي الله عنه أَنَّ فُلاناً بَاعَ خَمْراً، فَقَالَ: قَاتَلَ الله فُلاناً، أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَالَ: (لَعَنَ الله الْيَهُودَ، حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ، فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنهما ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢުމަރު رضي الله عنه އަށް އެނގުނީ ފުލާނު ރާވިއްކާ ކަމަށް ހަބަރު ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާއަށް މީހާއަށް ލަޢުނަތް ލައްވާށިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ މިފަދައިން ޙަރާމްކުރައްވާފައިވާކަން އޭނާއަށް ނޭނގޭނީ ހެއްޔެވެ؟ "ޔަހޫދީންނަށް ﷲ ލަޢުނަތް ލައްވާށިއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް (ޖަނަވާރުގެ) ސަރުބީ ޙަރާމްކުރެވުނެވެ. އެބައިމީހުން އެއިން ތެޔޮ ހަދައި އެވިއްކިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2223، 3460 އަދި މުސްލިމް: 1582)

كتاب اللِّبَاس

ލިބާސްގެ ފޮތް.

كتاب اللِّبَاس

ލިބާސްގެ ފޮތް

401 . عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (لا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ، فَإِنَّهُ مَنْ لَبِسَهُ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الآخِرَةِ)

މާނައީ: ޢުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން(ޙަރީރުން) ފޭރާން ނާޅާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތެރެއިން ދުނިޔޭގައި އެއަށްލާ މީހާ ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެއަށްނުލާނެއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5834 އަދި މުސްލިމް: 2029)

402. عن حُذَيفة بن اليَمان رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: (لا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ، وَلا الدِّيبَاجَ، وَلا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهِا، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا، وَلَكُمْ فِي الآخِرَةِ)

މާނައީ: ޙުޛައިފާ ބިން އަލްޔަމާން رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުވިދާޅުވިއެވެ. މިވަރުކަލޭގެފާނު ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާތީ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން ސިލްކު އަދި ދީބާޖު (ސިލްކުގެ ވައްތަރެއް) ނާޅާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރަނާއި އަދި ރިހީގެ ކަންވާރުތަކުގައި ނުބޮއިތިބޭށެވެ. އަދި އޭގެ ތަށިތަކުގައި ނުކާށެވެ. ފަހެ އެއީ ދުނިޔެމަތީގައި އެބައިމީހުންނަށް (ކާފިރުން)ނަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އާޚިރަތުގައެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5426، 5632، 5633، 5731 އަދި މުސްލިމް 2067)

403. عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: (مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِي لِمَّةٍ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم، لَهُ شَعَرٌ يَضْرِبُ إِلَى مَنْكِبَيْهِ، بَعِيدُ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، لَيْسَ بِالْقَصِيرِ وَلا بِالطَّوِيلِ)

މާނައީ: އަލްބަރާއު ބިން ޢާޒިބު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އިސްތަށި ރިވެތިކުރުމުގައި ރަތްކުލަވާގެ ހެދުން ޚާއްޞަގައި އިސްތަށިގަނޑު ކަންފަތުގެ ދެއަށްޓާއި ހިސާބަށް ހުރި ފަރާތެއް، ރަސޫލުﷲ ﷺ ފަދަ ނުދެކެމެވެ.އެކަލޭގެފާނުގެ އިސްތަށިގަނޑު ކޮނޑާއި ހިސާބަށް ހުރެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ދެކޮނޑު ދުރުދުރު ދެމެދުގައި ފުޅާވެގެންވެއެވެ (ބޮޑުމިނު ފުޅާވެގެންވެއެވެ.) އެކަލޭގެފާނު ކުރުކޮށް ނޫނެވެ. އަދި (ޖައިބާވާ ވަރަށް) ދިގުކޮށްވެސް ނޫނެވެ.)"

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5901 އަދި މުސްލިމް: 2337)

404. عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: (أَمَرْنَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم بِسَبْعٍ، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ، أَمَرَنَا: بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ ــ أَوِ الْمُقْسِمِ ــ وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَإِفْشَاءِ السَّلامِ، وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِمَ ــ أَوْ عَنْ تَخَتُّمٍ ــ بِالذَّهَبِ، وَعَنْ شُرْبٍ بِالْفِضَّةِ، وَعَنِ الْمَيَاثِرِ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ، وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، وَالإِسْتَبْرَقِ، وَالدِّيبَاجِ)

މާނައީ: އަލްބަރާއު ބިން ޢާޒިބު ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވާލަމުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަތްކަމަކާ ތިމަންބޭކަލުންނަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަތްކަމަކަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންބޭކަލުންނަށް އަމުރުކުރެއްވީ: ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި ކިނބުހިފި އަލްޙަމްދުލިއްލާހް ކިޔާ މީހާއަށް ޔަރްޙަމުކަﷲ ކިޔުމާއި، އަދި ހުވާ ފުއްދުމާއި، އަދި އަނިޔާ ލިބޭ މީހާއަށް ނަޞްރުދިނުމާއި، އަދި ދަޢުވަތު ދޭ މީހާއަށް އިޖާބަ ދިނުމާއި، އަދި ސަލާމް ފެތުރުމަށެވެ. އަދި ނަހީކުރެއްވީ ރަނުން އަނގޮޓި އެޅުމާއި، އަދި ރިހީގެ ތަށްތަކުގައި ބޯމާއި، އަދި ފަރުވެން ހެދިފައިވާ ސަވާރީގައި އަރާ އިށީނުމާއި ބޭނުންކުރުމާއި، އަދި ޤައްސީއާއި (ފަރުވާ ޚާއްޞަކޮށް ހަދާފައިވާ ހެދުމެއް) އާ ރިޝްމީ ހެދުން ލެއްވުމާއި، އަދި ފަރުވާ (ޚާއްޞަ ހަށިވާދު) އަޅުމާއި، އަދި އިސްތަބްރަޤް އާ އަދި ދީބާޖު ރިޝްމީ ފަރުވާ ބޭނުން ކުރުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1239، 2445، 5175. 5635، 5650، 5849، 6222، އަދި މުސްލިމް 2066)

405. وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنه، (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم: اصْطَنَعَ خَاتَماً مِنْ ذَهَبٍ، فَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ فِي بَاطِنِ كَفِّهِ إِذَا لَبِسَهُ، فَصَنَعَ النَّاسُ مثل ذَلِكَ، ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَنَزَعَهُ، وَقَالَ: (إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتَمَ، وَأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلٍ) فَرَمَى بِهِ، ثُمَّ قَالَ: (وَالله لا أَلْبَسُهُ أَبَداً)، فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُم).

وفي لفظٍ: (جَعَلَهُ فِي يَدِهِ الْيُمْنَى)

މާނައީ: އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވާލަމުންނެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ރަނުން އަނގޮޓިއެއް ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއަނގޮޓި އަޅުއްވާއިރުގަ އޭގެ އެތެ އަތުގެ އެތެރެއަށް ފަށަކަން ބަހައްޓަވައެވެ. ދެން މީސްތަކުންވެސް އެފަދައިން ކަންތައް ކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު މިންބަރުގައި އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ނަގާލައްވައިފިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު މި އަނގޮޓި އެޅުއްވީމެވެ. އަދި އޭގެ އެތެ އެތެރޭގައި ފަށަކަން ބަހައްޓަވަމެވެ." އެއަށްފަހު އެ

އެއްބަސްވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ހަދިޔާކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ގަސްދީފައި ބުނަމެވެ. ދެވަނަކަށްވެސް އެއްޗެ ނާޅާނަމެވެ." އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުން އެބައިމީހުންގެ އަނގޮޓިތައް ނަގައިފިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްޕުޅުގައި އަނގޮޓި އެޅުއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5865، 5867، 5876، 6651، 7298 އަދި މުސްލިމް 2091)

406. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه، أَن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، إلاَّ هَكَذَا،ـــ وَرَفَعَ لَنَا رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم أُصْبُعَيْهِ: السَّبَّابَةَ، وَالْوُسْطَى

ولمسلمٍ، (نَهَى رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، إلاَّ مَوْضِعَ أُصْبُعَيْنِ، أَوْ ثَلاثٍ، أَوْ أَرْبَعٍ)

މާނައީ: އުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބު ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ފޭރާމު ހަރީރު ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ. މިފަދައިން ދެއްކެވިއެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ ދެއިނގިލިތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދައްކަވަމުން އުފުއްލެވިއެވެ. (އެއީ) ޝަހާދަތް އިނގިލިއާއި އަދި މެދު އިނގިލިއެވެ." (އެބަހީ ހުއްދަވަނީ މިންވަރަށެވެ.)

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ފޭރާމު ހަރީރު ހަރާމްކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ދެ ނުވަތަ ތިނެއް ނުވަތަ ހަތަރު އިނގިލީގެ މިންވަރު ދޫކޮށްލައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 5829 އަދި މުސްލިމް: 2069)

كتاب الجِهاد

ޖިހާދުގެ ފޮތް.

كتاب الجِهاد

ޖިހާދުގެ ފޮތް.

407. عن عبد الله بن أبي أوفى رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم ــ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ ــ انْتَظَرَ، حَتَّى إذَا مَالَتِ الشَّمْسُ قَامَ فِيهِمْ، فَقَالَ: (يا أَيُّهَا النَّاسُ، لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، وَاسْأَلُوا اللهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلالِ السُّيُوفِ)، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، وَمُجْرِيَ السَّحَابِ، وَهَازِمَ الأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ، وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން އަބީ އައުފާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޢަދުއްވުންނާއި ބައްދަލުކުރި ބައެއް ދުވަސްވަރު - އެކަލޭގެފާނު އިރު (މެންދުރުވުން) އޮބަހަންދެން އިންތިޒާރުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެ ވަޢުޡުގެން ނަޞޭޙަތްކުރެއްވިއެވެ. "އޭ އިންސާނުން މީސްތަކުންނޭ. ޢަދުއްވުންނާއި ބައްދަލުކުރުމަށް ތަމަންނާނުކުރާށެވެ. އަދި ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން ޢާފިޔަތް ދެއްވުން އެދޭށެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނާއި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ވަނީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަލުގެ ދަށުގައެވެ." އެއަށްފަހު ނަބިއްޔާ ﷺ ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. "اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، وَمُجْرِيَ السَّحَابِ، وَهَازِمَ الأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ، وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ." (މާނައީ): ފޮތް ބާވައިލެއްވި އަދި ވިލާ ހިނގަވާ، ބައިގަނޑުތައް ބަލިކުރައްވާ، އޭ ﷲއެވެ. އެބައިމީހުން ބަލިކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންމެން ކާމިޔާބުކުރައްވާނދޭވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2933، 2965، 3024، 3025، 4115، 6392، 7489 އަދި މުސްލިމް 1742)

408. عن سَهْل بن سعد الساعِدِيِّ رضي الله عنه، أنَّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ الله، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ من الْجَنَّةِ: خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ الله، أَوِ الْغَدْوَةُ: خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عليهَا)

މާނައީ: ސަހްލް ބިން ސަޢުދު އައްސާޢިދީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ރިބާޠުގައި (ޖިހާދުގެ ކުރިމަތިލުމާ މައިދާނުގައި) މަޖާލުހުން ދުނިޔެއާއި އޭގެ މައްޗަށްވާހައި އެއްޗަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކުގެ ކަޅި ބަހައްޓާނެ ޖާގައިގެ މިންވަރުގެ ސުވަރުގެ ތަނެއް، ދުނިޔެއާއި އޭގެ މައްޗަށްވާހައި އެއްޗަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. (އެބަހީ އެހާ ކުޑަ މިންވަރެއްގެ ދުނިޔެއާއިވެސް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.) ﷲއަށްޓަކައި

ޖިހާދުގައި ދުއްވަހުރު (މެންދުރުން ހަވީރަށް) ނުވަތަ ދުއްވަހުރު (ހެނދުނުން މެންދުރަށް) އަދި ހަރަކާތްތަކާ ވަގުތުތަކާ ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައި ވާހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 1794، 2892، 3250، 6415، އަދި މުސްލިމް 1881)

409. عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (انْتَدَبَ الله ــ وَلِمُسْلِمٍ: تَضَمَّنَ الله ــ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ، لا يُخْرِجُهُ إلاَّ جِهَادٌ فِي سَبِيلِي، وَإِيمَانٌ بِي، وَتَصْدِيقٌ بِرَسُولِي، فَهُوَ عَلَيّ ضَامِنٌ: أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ أُرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ، نَائِلاً مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނުކުންނަ މީހާއަށް، އޭނާ ނުކުންނަނީ ތިމަންاللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަން ވެގެން ކަމުގައި ނުވާ ހާލު، އަދި ތިމަންاللهއަށް އީމާންވާ ހާލު، އަދި ތިމަންاللهގެ ރަސޫލާ ތެދުކުރުން އީމާންވާ ހާލު ތިމަންالله ވަޢުދުވެ ޒާމިންވަނީވެއެވެ. -މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައިވަނީ الله އުމީހަކަން ހަޒީނަކަން ދެއްވަވައެވެ.- ވީމާ އޭނާ ތިމަންاللهގެ (އަންނަނިވި ކަންތައްތަކުގެ މައްޗަށް) ޒިންމާވުމުގެ މަތީގައެވެ. އެއީ އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދުވުމެވެ. ނުވަތަ އޭނާ އެތެރެކުން ނުކުތް ތަނަށް ރައްދުކުރެއްވުމެވެ. އެއީ އޭނާ ހާސިލުކުރި އަޖުރާއި އެކު ނުވަތަ ޣަނީމާއާއި އެކުގައެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3123، 7457، 7463 އަދި މުސްލިމް 1876)

410. وَلِمُسْلِمٍ: (مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ الله ــ وَالله أَعْلَمُ بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ ــ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ، وَتَوَكَّلَ الله لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ، إِنْ تَوَفَّاهُ: أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يُرْجِعَهُ سَالِماً، مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ)

މާނައީ: އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. (ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.) "اللهގެ މަގުގައިވާ މުޖާހިދުގެ މިސާލަކީ ރޯދަހިފައި ނަމާދުކުރާ މީހާގެ މިސާލެވެ. (އަދި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާ އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަނެވޮޑިގެންވަނީ اللهއެވެ.) اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދަކަށް الله ވަސީ އަންނަނިވި ކަންތައްތައް ކަށަވަރުކޮށްދެއްވާނެކަމުގެ ވަޢުދުވެވަޑައިގެންފައެވެ. އެއީ އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ ވައްދުވުމަށް ނުވަތަ އޭނާގެ ރަށަށް ސަލާމަތުން އަޖުރާއިއެކު ނުވަތަ ޣަނީމާއާއި އެކު ރައްދުކުރެއްވުމެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2787 އަދި މުސްލިމް: 1878)

411. وعن أبو هريرة رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (مَا مِنْ مَكْلُومٍ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِ الله، إلاَّ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَكَلْمُهُ يَدْمَى، اللَّوْنُ: لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ: رِيحُ الْمِسْكِ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ﷲގެ މަގުގައި (ޖިހާދުގައި) ޒަހަމްވާ ކޮންމެ މީހަކު ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އަންނާނީ ހުރި އަސަރާ ޒަހަމުން ލޭ އޮހޮރަ ހުންނަގޮތުގައެވެ. އޭގެ ކުލައަކީ ލޭގެ ކުލައެވެ. އަދި ވަހަކީ މުސްކުގެ ވަހެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 237، 2803 އަދި 5533 އަދި މުސްލިމް 1876)

412. عن أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (غَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ الله، أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ)، أخرجه مسلم.

މާނައީ: އަބޫ އައްޔޫބުލް އަންޞާރީ ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ﷲގެ މަގުގައި އެއްފަހަރު (روحة: މެންދުރުން ފަހުގެ ވަގުތު ނުވަތަ غدوة: ހެނދުނުން މެންދުރަށް) ހިނގާލުމަކީ އޭގެ މައްޗަށް އިރުއަރައި އިރުއޮއްސާ ތަނުގެ އެއްޗެހިތަކަށްވުރެ އެކަން ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ."

(މުސްލިމް: 1883)

413. عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم: (غَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ الله، أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا) أخرجه البخاري.

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކް ﵁ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ﷲގެ މަގުގައި ހެނދުނުން މެންދުރަށް ނުވަތަ މެންދުރުން އިރުއޮއްސުމާ ހަމައަށް (އެބަހީ އެއްފަހަރު) ހިނގާލުން ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ތަކެތި އެއްކޮށްލުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ."

(އަދި މުސްލިމުވެސް ވިދާޅުވިއެވެ) ރިވާކޮށްދެއްވާ ބަޔާނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2792، 2796، 6568 އަދި މުސްލިމް: 1880)

414. عن أبي قتادة الأنصاري رضي الله عنه قال: خَرَجْنَا مَعَ رَسُول الله صلى الله عليه وسلم إِلَى حُنَيْنٍ ـ وَذَكَرَ قِصَّةً ـ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (مَنْ قَتَلَ قَتِيلاً ـ لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ ـ فَلَهُ سَلَبُهُ، قَالَهَا ثَلاثاً)

މާނައީ: އަބޫ ޤަތާދާ އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކުގައި ޙުނައިނުގެ ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެވަޑައިގަތީމުއެވެ. - ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމުގެ މުޚްތަޞަރު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު ކަންތައް ވީގޮތް އެކަލޭގެފާނު ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.-ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "މީހަކު (ޤަތީލަކު) މީހެއް ޤަތުލުކޮށްފިނަމަ (އަދި އޭނާއަށް އެކަމުގެ ހެކި ހުރިނަމަ) އެ ޤަތުލުކުރެވުނު މީހާގެ (ސަލަބު ދީ) ހުރިހާ ތަކެތި އޭނާއަށެވެ. އެފަދައިން ތިން ފަހަރު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ."

ނޯޓު: އެއީ ޤަތުލުކުރެވޭ މީހާގެ ހަތިޔާރާއި އަދި އޭނާގެ ސަވާރީފަދަ ތަކެއްޗެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3142 އަދި މުސްލިމް: 1751)

415. عن سَلَمَةَ بن الأَكْوَعِ رضي الله عنه قَال: أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ــ وَهُوَ فِي سَفَرٍ ــ فَجَلَسَ عِنْدَ أَصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ، ثُمَّ انْفتَلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: (اُطْلُبُوهُ وَاقْتُلُوهُ فَقَتَلْتُهُ، فَنَفَّلَنِي سَلَبَهُ).

وفي رواية، فقَالَ: (مَنْ قتَلَ الرَّجُلَ؟) فَقَالُوا: ابْنُ الأَكْوَعِ، فَقَالَ: (لَهُ سَلَبُهُ أَجْمَعُ)

މާނައީ: ސަލަމާ ބިން އަލްއަކްވައު رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ -ދަތުރެއްގައިވަޑައިގެންނެވިއިރު - އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މައްކާގެ މުޝްރިކުންގެ ޖާހިލުން ޖާސޫސް އައެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުންގެ އަރިހުގައި އިށީންދެ ވާހަކަދައްކާލައި ހަދައި އަދި އެތަނުން ހިނގައްޖެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާ ހޯދާށެވެ. އަދި ޤަތުލުކުރާށެވެ." ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭނާ ޤަތުލުކުރެއްވީމެވެ. އަދި އޭނާގެ ކިބައިން ހުރި ތަކެތި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަބިއްޔާ ދެއްވިއެވެ."

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާ ޤަތުލުކުރީ ކާކުހެއްތޯ؟" ދެން ޞަޙާބީން ދަންނަވައިދިނެވެ. އިބްނުލް އަކްވަޢުއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާގެ ހުރިހާ އެއްޗެއްވެސް އެކަލޭގެފާނަށެވެ."

މަސްދަރު: (އަލްބުޚާރީ: 3051 އަދި މުސްލިމް: 1754)

416. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم سَرِيَّةً إِلَى نَجْدٍ، فَخَرَجْتُ فِيهَا، فَأَصَبْنَا إِبِلاً وَغَنَماً، فبَلَغَتْ سُهْمَانُنَا: اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيراً، وَنَفَّلَنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم بَعِيراً)

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން އުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ނަޖްދު ހިސާބަށް ސަރިއްޔާއެއް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނުވެސް އޭގައި ހުރީމެވެ. ދެން ތިމަންބައިކަލުންނަށް ޖަމަލާއި އަދި ބަކަރި އަނގޮޅުގެ ބައެއް ލިބުނެވެ. ތިމަންބައިކަލުންނަށް ކޮންމެ މީހަކަށް ބާރަ ޖަމަލު ލިބުނެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ ކޮންމެ ބައިކަލަކަށް އިތުރަށް އެއް ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 4338 އަދި މުސްލިމް 1749)

417. وعنه رضي الله عنه، عن النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (إِذَا جَمَعَ الله الأَوَّلِينَ وَالآخِرِينَ، يُرْفَعُ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ، فَيُقَالُ: هَذِهِ غَدْرَةُ فُلاَنٍ)

މާނައީ: އަދި އިބްނު އުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ފުރަތަމަ މީހުންނާއި އަދި ފަހުގެ މީހުން (އެބަހީ ހުރިހާ އިންސާނުން ޤިޔާމަތްދުވަހު) ﷲ ޖަމާކުރައްވާހިނދު ޚިޔާނާތްތެރިވި ކޮންމެ މީހަކަށް ދިދައެއް އުފުލާލެވޭނެއެވެ. އަދި ބުނެވޭނެއެވެ. އަދި މިއީ މިވެނި (އެބަހީ ފުލާނާގެ ދިދަ) ޚިޔާނާތެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6177، 6178، 3188 އަދި މުސްލިމް: 1735)

418. وعنه رضي الله عنه، (أَنَّ امْرَأَةً وُجِدَتْ فِي بَعْضِ مَغَازِي النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مَقْتُولَةً، فَأَنْكَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ)

މާނައީ: އަދި އިބްނު އުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބައެއް ހަނގުރާމަތަކުގައި (އެއިން ހަނގުރާމައެއްގައި) އަންހެނަކު ގަތުލުކޮށްލެވިފައިވާ ހާލު އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިން ގަތުލުކުރުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3015 އަދި މުސްލިމް: 1744)

419. عن أنس بن مالك رضي الله عنه، (أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ، وَالزُّبَيْرَ ابْنَ الْعَوَّامِ، شَكَيَا الْقَمْلَ إِلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم فِي غَزْوَةٍ لَهُمَا، فَرَخَّصَ لَهُمَا فِي قَمِيصِ الْحَرِيرِ، فَرَأَيْته عَلَيْهِمَا)

މާނައީ: އަނަސް ބިން މާލިކު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަބްދުއްރަޙްމާން ބިން ޢައުފު އަދި ޒުބައިރު ބިން އަލްޢައްވާމު އުކުޑަބިޔަފުން ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ހަނގުރާމައެއްގައި ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް އުކުނުގެ (ނުވަތަ އުކުޅަ ސޮއްޓުޖެހޭ އުނދަގޫ ވާތީ) ޝަކުވާ ދެންނެވިއެވެ. ދެން

އެކަށީގެންވާ އެތުރުބޭކަރުވުންނަށް ފަހުގެ ތަމްރީނުކުރުން ހުއްދަދެއްވިއެވެ. އަދި އެތުރުބޭކަރުވުން އެތުރުކަރުވައިގެން ތިޔާބާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ދީފީމެވެ."

ޝަރަހަ: ބައްޓަކަށް ނުވަތަ މުސްލިމުންގެ ދިފާޢަށްޓަކައި ތައްޔާރުކޮށް ޖިހާދުގައި ބޭނުންކުރުން ވަނީ ހުއްދަވެގެންނެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2920 އަދި މުސްލިމު: 2076)

420. عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: (كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ: مِمَّا أَفَاءَ الله عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم، مِمَّا لَمْ يُوجِفْ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ وَلا رِكَابٍ، وَكَانَتْ لِرَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم خَالِصاً، فَكَانَ رَسُولُ الله صلى الله عليه وسلم يَعْزِلُ نَفَقَةَ أَهْلِهِ سَنَةً، ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي الْكُرَاعِ وَالسِّلاحِ، عُدَّةً فِي سَبِيلِ الله عز وجل)

މާނައީ: ޢުމަރު ބިން އަލްޚައްޠާބުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ބަނީ ނަޟީރުގެ މުދާތައް ވީ الله އެއިލާހުގެ ރަސޫލާއަށް ފައިގެ ގޮތުގައި ދެއްވި މުދަލެކެވެ. އެހެދުވަރު މުސްލިމުން އަސާއި އަދި ޖަމަލު ދުއްވާކަށް (އެބަހީ: އެއްވެސް ތަކުލީފެއް ނެގުމަކާ) ނުލައި ހުރިވެ. އެހެންކަމުން ފައިގެ ގޮތުގައި ލިބެން ހުރިހާ އެއްޗެއް ވީ ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ހާއްސަވެގެންވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އެކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުވެރިންނަށް އެއްއަހަރުގެ ހަރަދު ނެރެއްވުމަށްފަހު ބާކީވާ ހަތިޔާރުތަކާއި އަސް ތައްޔާރުކުރައްވަމުންނެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް އާލާތް އަދި ހަތިޔާރު ގޮތުގައެވެ."

ޝަރަހަ: ފައިއަކީ ޖިހާދުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަކާނުލައި ކާފިރުންގެ އަތުން ލިބޭ މުދަލެވެ. އަދި ޣަނީމާއަކީ ހަނގުރާމައިގައި ލިބޭ މުދަލެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2904، 4885 އަދި މުސްލިމު: 1757)

421. عن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: (أَجْرَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم مَا ضُمِّرَ مِنَ الْخَيْلِ مِنَ الْحَفْيَاءِ، إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ، وَأَجْرَى مَا لَمْ يُضَمَّرْ: مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَكُنْتُ فِيمَنْ أَجْرَى)

قال سفيان: (مِنَ الْحَفْيَاءِ إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ: خَمْسَةُ أَمْيَالٍ أَوْ سِتَّةٌ، وَمَنْ ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ: مِيلٌ)

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ތަމްރީން ކުރި އަސް ބަނދުން ދާދުވާލުން ޙަފްޔާއާ (ތަނެއްގެ ނަން) އިން ޘަނިއްޔަތުލް ވަދާޢު (ތަނެއްގެ ނަން) އާއި ހިސާބަށް ރޭސް ޖެއްސެވިއެވެ. އަދި ތަމްރީން ނުކުރާ އަސް

ބޭނުންކޮށްގެން އައްޘަނިއްޔާއިން ބަނީ ޒުރައިޤު މިސްކިތާއި ހިސާބަށް ރޭސް ޖެއްސެވިއެވެ. އަދި އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރޭސް ޖެހި މީހުންގެ ތެރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނު ވީމެވެ."

އަދި ސުފްޔާން (އައްޘައުރީ) ވިދާޅުވިއެވެ. "ޙަފްޔާއިން ޘަނިއްޔާ ވަދާޢާ ހިސާބަށް ހުންނަނީ ފަސް ނުވަތަ ހަ މޭލެވެ. އަދި ޘަނިއްޔަތުލްވަދާޢުން ބަނީ ޒުރައިޤު މިސްކިތާއި ހިސާބަށް ހުންނަނީ މޭލެކެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 420, 2868, 2869, 2870, 7336 އަދި މުސްލިމް: 1870)

422. وعنه رضي الله عنه قال: (عُرِضْتُ عَلَى رَسُولِ الله صلى الله عليه وسلم يَوْمَ أُحُدٍ، وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةَ، فَلَمْ يُجِزْنِي فِي الْمُقَاتَلَةِ، وَعُرِضْتُ عَلَيْهِ يَوْمَ الْخَنْدَقِ، وَأَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، فَأَجَازَنِي)

މާނައީ: އަދި އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އުޙުދު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުމުރުން ސާދަ އަހަރުގައި ހަނގުރާމައަށް ދިޔުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުނުމެވެ. ނަމަވެސް ޖިހާދަށް ދިޔުމަށް އެކަލޭގެފާނު ހުއްދަ ނުދެއްވިއެވެ. އަދި ޚަންދަޤު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ތިމަންކަލޭގެފާނު ފަނަރަ އަހަރުގައި އެކަލޭގެފާނަށް ހުއްދައަށް އެދުނުމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2664، 4097 އަދި މުސްލިމް: 1868)

423. وعنه، (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم قَسَمَ فِي النَّفَلِ، لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ، وَلِلرَّجلِ سَهْمًا)

މާނައީ: އަދި އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޣަނީމާ މުދާ ބެހެއްސެވިއެވެ. އަހަކަށް ދެބައެވެ. އަދި ކޮންމެ މީހަކަށް ބައެކެވެ." އެބަހީ އަސްވާރަކަށް ތިންބައެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2863، 4228 އަދި މުސްލިމް: 1762)

424. وعنه (أَنَّ رَسُولَ الله صلى الله عليه وسلم كَانَ يُنَفِّلُ بَعْضَ مَنْ يَبْعَثُ فِي السَّرَايَا لأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً، سِوَى قَسْمِ عَامَّةِ الْجَيْشِ)

މާނައީ: އަދި އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ކުރި ބައެއް ލަޝްކަރުތަކުގައި ޚާއްޞަ ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް ޚާއްޞަކޮށް ޣަނީމާ ދެއްވަވައެވެ. އެއީ ޢާންމު ލަޝްކަރަށް ދެއްވާ ބައިގެ އިތުރުންނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 3135 އަދި މުސްލިމް: 1750)

425. عن أبي موسى عبد الله بن قيس الأَشْعَرِي رضي الله عنه، عن النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلاحَ فَلَيْسَ مِنَّا)

މާނައީ: އަބޫ މޫސާ ޢަބްދުﷲ ބިން ޤައިސް އަލްއަޝްޢަރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "އަޅުގަނޑުމެންގެ މައްޗަށް ހަތިޔާރު އުފުލާ މީހާވެސް އަޅުގަނޑުމެންގެ ކިބައިންނެއް ނޫނެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 7071 އަދި މުސްލިމް: 100)

426. وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: (سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ الرَّجُلِ: يُقَاتِلُ شَجَاعَةً، وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً، وَيُقَاتِلُ رِيَاءً، أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: (مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ)

މާނައީ: އަބޫ މޫސާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި ކުޅަދާނަކަން ދައްކަން ޖިހާދުކުރާ މީހާ، އަޞަބިއްޔަތަށްޓަކައި ޖިހާދުކުރާ މީހާއާއި އަދި ދައްކާލަން ޖިހާދުކުރާ މީހާ ބޭނުންވެގެން، އެމީހުން ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނީ ކާކުތޯ ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ގެ ކަލިމަ އެންމެ މައްޗަށް ގެންދިއުމަށް ޖިހާދުކުރާ މީހާއެވެ. ފަހެ އޭނާ އުޅެނީ ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައެވެ."

ނޯޓް: އަޞަބިއްޔަތާއި ބައްދުގެ ބަދަލުގައި ޤައުމިއްޔަތާއި ވަޠަނިއްޔަތާއި ޤަބީލިއްޔަތާއި ޖަމާޢަތިއްޔަތާއި ޖިންސިއްޔަތާއި އެކަންކަމުގެވެ. ބައްދުގެ މައްޗަށް އިސްކުރާ ކޮންމެ އެއްޗެއް އަޞަބިއްޔަތެކެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 123، 2810، 3126، 7458 އަދި މުސްލިމް: 1904)

كتاب العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމާއި ބެހޭ ފޮތް.

كتاب العتق

ޢަބްދުން މިނިވަން ކުރުމާއި ބެހޭ ފޮތް.

427. عن ابن عمر رضي الله عنه، أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: (مَنْ أَعْتَقَ شِرْكاً لَهُ فِي عَبْدٍ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ، قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةَ عَدْلٍ، فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ، وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ، وَإِلاَّ فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ)

މާނައީ: އިބްނު ޢުމަރު ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "(އެކިމީހުން ޙިއްޞާވެގެން ގަނެފައިވާ) އަޅެއްގެ ކިބައިން، އެމީހެއްގެ ޙިއްޞާ މިނިވަންކޮށްލިމީހާ، ފަހެ އޭނާއަށް އަޅުގެ ޤީމަތަށް އަދާކުރެވޭވަރަށް މުދާލިބިގެންވާނަމަ، ޢަދުލުވެރި އަގެއް އެއަޅުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅުމަށްފަހު، އޭގެ ޙިއްޞާދާރުންނަށް އޭގެ އަގު އަދާކުރުން އަދި އޭގެ މައްޗަށް އަޅު މިނިވަންކުރާނެއެވެ. (އެހެން ނޫންކަމުގައިވިނަމަ) އޭނާ މިނިވަންކުރި ބައި (ޙިއްޞާ) ފިޔަވާ (އޭނާގެ ކިބައިން) މިނިވަން ނުވެގެންވެއެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2522، 2523 އަދި މުސްލިމު: 1501)

428. عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم قال: (مَنْ أَعْتَقَ شِقْصَاً له مِنْ مَمْلُوكٍ، فَعَلَيْهِ خَلاصُهُ فِي مَالِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ، قُوِّمَ الْمَمْلُوكُ قِيمَةَ عَدْلٍ، ثُمَّ اُسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ، غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ)

މާނައީ: އަބޫ ހުރައިރާ ﵁ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "(އެކިމީހުން ޙިއްޞާވާ) އަޅެއްގެ ކިބައިން، އެމީހެއްގެ ޙިއްޞާ މިނިވަންކޮށްލިމީހާ، ފަހެ އޭނާގެ މުދަލުން (އޭނާ ޙިއްޞާ ދޫކުރުމުގެ ޙިއްޞާވެސް އަދި އަގުގައި) އޭނާ މިނިވަންކޮށްދިނުން އޭނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ އަތުގައި މުދާ ނެތްނަމަ، ޢަދުލުވެރި އަގެއް އޭގެ މައްޗަށް ކަނޑައަޅައިފިއެވެ. އޭރުންފަހު (އޭނާއަށް ޖެހޭ ޢަދަދު) އޭނާ ގެއްލި (ޖެހި ހަމަވަންދެން) މަސައްކަތްކުރުވާނެއެވެ. އެއީ އޭނާއަށް ދަތިކަމެއް ނުވާގޮތުގެމަތިންނެވެ."

(މަޞްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2492، 1504، 1506 އަދި މުސްލިމު: 1503)

باب بيع المدبَّر

މުދައްބަރު މިނިވަންވާ ގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އަޅު ވިއްކުމާ ބެހޭ ބާބު.

429. وعن جابر بن عبد الله رضي الله عنه قال: (دَبَّرَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ غُلاماً لَهُ)

މާނައީ: ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އަންޞާރީއްޔަ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއް އެކަލޭގެފާނުގެ އަޅު ފިރިހެން ކުއްޖެއް އެކަލޭގެފާނު ނިޔާވުމުން މިނިވަންވާގޮތަށް ކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ."

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 2141 އަދި މުސްލިމް: 997)

430. وفي لفظ: (بَلَغَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَصْحَابِهِ أَعْتَقَ غُلاماً [لَهُ] عنْ دُبُرٍ، لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ، فَبَاعَهُ بِثَمَانِمِائَةِ دِرْهَمٍ. ثُمَّ أَرْسَلَ بثَمَنِهِ إِلَيْهِ)

މާނައީ: އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއް، އެބޭކަލެއްގެ އަޅު ފިރިހެން ކުއްޖެއް ، އެކަލޭގެފާނު ނިޔާވުމުން މިނިވަންވާގޮތަށް ކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވައިކަމުގެ ޚަބަރު ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކަށް އެހެން މުދަލެއްނުވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ސަތޭކަ ދިރުހަމަށް އެއަޅުކުއްޖާ ވިއްކާލައްވައިފިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެއަގުގެ އަގު އެކަލޭގެފާނަށް ފޮނުއްވިއެވެ."

ނޯޓު: މިސާލަކީ ބޭކަލަކު ވަރަށް ފަޤީރު އަދި ދަރަންޏެއް ހުރި ކަމުގައި ހާލު އަންސާރީ ބޭކަލެކެވެ. އެހެންކަމުން މުސްލިމުންގެ ވެރިޔާގެ ޙައިސިއްޔަތުން ނަބިއްޔާ ﷺ ދަރަނި ދެއްކުމަށްޓަކައި އެވިއްކައިން ކަންތައް ކުރެއްވީއެވެ.

(މަސްދަރު: އަލްބުޚާރީ: 6947 އަދި މުސްލިމް: 997)

****

މިއާ ހިސާބުން ޝައިޚުލް އިސްލާމް ޢަބްދުލްޣަނީ އަލްމަޤްދިސީ رحمه الله ޖަމާކޮށްފައިވާ މަޝްހޫރު ޢުމްދަތުލް އަޙްކާމް ޙަދީޘްފޮތުގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ ނިމުނީއެވެ. އަދި ހުރިހާ ފުރިހަމަ ކަމެއް ނިސްބަތްވަނީ ﷲއަށެވެ. އުނިކަން ވާނީ އެއިރާގެ އަޅުތަކުންނަށެވެ. މިފޮތުގެ ތަރުޖަމާގައިވާ އުނިކަމާއި ކުށަކީ އަޅުގަނޑުގެ ފަރާތުންވާ ކަމެކެވެ. ދުޢާއަކީ އެކަމުގެ މައްސަލަ ފާފަފުއްސަވައި އަދި ﷲ ޤަބޫލުކުރައްވާ ހެޔޮ ޢަމަލެއްކަމުގައި މިކަން ލެއްވުމެވެ.

والله أعلم وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله وصحبه أجمعين. والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات.

ފިހުރިސްތު

ހ. މުޤައްދިމާގެ ބަސް...2

ށ. މުޞައްނިފުގެ ޚުލާޞާ ތަޢާރުފެއް...4

ނ. (ޝަރުޙުގެ ލިޔުން) މުޞައްނިފުގެ މުޤައްދިމާ...7

1. ޠަހާރާގެ ފޮތް...8

ހ. ފާޚާނާއަށް ވަންނަ ވަގުތާއި އަދި އިސްތިންޖާ ކުރުމުގެ ބާބު...15

ށ. ސިވާކުގެ ބާބު...18

ނ. ޚުއްފުގައި ފެންފުހުމުގެ ބާބު...20

ރ. މަޛީއާއި އަދިވެސް އެހެނިހެން ކަންތަކުގެ ބާބު...21

ބ. ޖުނުބުވެރިކަމުން ހިނައިގަތުމުގެ ބާބު...23

ޅ. ތަޔައްމުމުގެ ބާބު...27

ކ. ޙައިޟުގެ ބާބު...29

2. ނަމާދުގެ ފޮތް...32

ހ. ނަމާދު ވަގުތުތަކުގެ ބާބު...33

ށ. ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދުގެ ފަޟީލަތާއި އެކަމުގެ ވާޖިބުކަން ބަޔާންކުރި ބާބު...39

ނ. ބަންގި (އަދި ޤާމަތުގެ) ބާބު...43

ރ. ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުމުގެ ބާބު...46

ބ. ސަފުތަކުގެ ބާބު...48

ޅ. ނަމާދުގެ އިމާމުވެރިކަމުގެ ބާބު...50

ކ. ނަބިއްޔާ ﷺ ނަމާދު ކުރެއްވި ގޮތް ބަޔާންކުރި ބާބު...54

އ. ރުކޫޢާއި ސަޖިދާގައި ހަމަޖެހިލައިގެން އުޅުން ވާޖިބުކަން ބަޔާންކުރި ބާބު...61

ވ. ނަމާދުގައި ކިޔެވުމުގެ ބާބު...62

މ. ބިސްމި ބާރަށް ކިޔެވުން ދޫކޮށްލާ ބާބު...65

ފ. ކުށް ސަޖިދައިގެ ބާބު...66

ދ. ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހިނގުމުގެ ބާބު...68

ތ. ޖަމާޢަތެއްގެ ބާބު...70

ލ. ތަޝައްހުދުގެ ބާބު...73

ގ. ވިތުރުގެ ބާބު...78

ޏ. ނަމާދުގެ ފަހުން ކިޔާ ޛިކުރުތަކުގެ ބާބު...79

ސ. ދަތުރުމަތީގައި ދެނަމާދު ޖަމާކުރުމުގެ ބާބު...83

ޑ. ދަތުރުމަތީގައި ޤަޞްރުކުރުމުގެ ބާބު..........ز..........83

ޓ. ހުކުރު ނަމާދުގެ ބާބު 84
ޔ. ޢީދު (ނަމާދުގެ) ބާބު 88
ޕ. ކުސޫފު ނަމާދުގެ ބާބު 91
ޖ. އިސްތިސްޤާ ނަމާދުގެ ބާބު 94
ޗ. ޚައުފުގެ ނަމާދު ބާބު 96
ޘ. ޖަނާޒާ (ކަންކަމާކުރިގެ) ބާބު 99

3. ޒަކާތުގެ ފޮތް 106
ހ. ފިޠުރު ޒަކާތުގެ ބާބު 111

4. ރޯދައިގެ ފޮތް 113
ހ. ދަތުރުމަތީގައި ރޯދަ ހިފުމާއި އަދި އެހެންކަންކަން ނަސްގަތުމް ބާބު 117
ށ. އެންމެ މާތް އިތުރުވެގެންވާ ރޯދަތަކާއި އެހެންކަންކަން ނަސްގަތުމް ބާބު 122
ނ. ލައިލަތުލް ޤަދުރުވިލޭރޭގެ ބާބު 126
ރ. އިޢުތިކާފުގެ ބާބު 127

5. ޙައްޖުގެ ފޮތް 131
ހ. މީޤާތުގެ ބާބު 132
ށ. ހެދުމުގެ ތެރެއިން އިޙްރާމް ބަނދަ މީހާ އަޅާ ހެދުމުގެ ބާބު 133
ނ. ފިދުޔައިގެ ބާބު 135
ރ. މައްކާ ހުރުމަތްތެރިވެގެންވާ ކަމުގެ ބާބު 136
ބ. ޙަރަމުގައި ޤަތުލުކުރުން ހުއްދަ ތަކެތީގެ ބާބު 139
ޅ. މައްކާއަށް ވަނުމާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަން ނަސްގަތުމް ބާބު 139
ކ. ތަމައްތުޢުގެ ބާބު 142
އ. ހަދުޔުގެ ބާބު 146
ވ. އިޙްރާމް ބަނދައިގެން ހިނަން މީހާ ފެންވަރުވުމުގެ ބާބު 148
މ. ޙައްޖުކަން (އުކަން ކޮށްކޮށް) ... ބާބު 150
ފ. އިޙްރާމް ބަނދައިގެން ހުރި މީހާ ޝިކާރަކުރަން ކުއްލާއި ބައި ބާބު 155

6. ވިޔަފާރިއާއި ބެހޭ ފޮތް 158
ހ. ގަނެވިއްކުމުގައި ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަންކަމުގެ ބާބު 160
ށ. ޢަރާޔާ އަދި އެހެންކަންކަން ނަސްގަތުމް ބާބު 164
ނ. ސަލަމު (ކުރިއާއި ވަރީގެން އަގު ދެއްކުމުގެ) ބާބު 167
ރ. ވިއްކުމުގައި ޝަރުޠުކުރުމުގެ ބާބު 167
ބ. ރިބާއާއި ޞަރުފުކުރުމުގެ ބާބު 170

ޅ. ޠަވާފާއި އަދި އެހެނިން ކަންކަން ނަންގަތުމުގެ ބާބު 173
ކ. ގެއްލޭތަކުގެ ބާބު 180

7. ވަޞިއްޔަތްތަކުގެ ފޮތް 182

8. ތަރިކަފުރުޟުގެ ފޮތް 186

9. ކައިވެނީގެ ފޮތް 190
ހ. ކައިވެނީގެ ރަނުގެ ބާބު 197

10. ވަރީގެ ފޮތް 200
ހ. ޢިއްދާގެ ބާބު 203

11. ލިޢާންކުރުމުގެ ފޮތް 208

12. ގައިން ކިރުދިނުމުގެ ފޮތް 217

13. ޤިޞާޞްގެ ފޮތް 223

14. ޙައްދުތަކުގެ ފޮތް 231
ހ. ވައްކަމުގެ ޙައްދުގެ ބާބު 238
ށ. ރަލުގެ ޙައްދުގެ ބާބު 240

15. ހުވާކުރުންތަކާއި އަދި ނަދުރުތަކުގެ ފޮތް 242
ހ. ނަދުރުގެ ބާބު 247
ށ. ނިޔާ ކަނޑައެޅުމާއި ބެހޭ ބާބު 249

16. ކާތަކެތީގެ ފޮތް 253
ހ. ޝިކާރަކުރުމުގެ ބާބު 258
ށ. އުޟްޙިއްޔާތަކުގެ ބާބު 263

17. ބުއިންތަކުގެ ފޮތް 264

18. ލިބާސް (އަންނަޢުން)ގެ ފޮތް 267

19. ޖިހާދުގެ ފޮތް 271

20. އަޅުންމިނިވަންކުރުމާއި ބެހޭ ފޮތް 280
ހ. މުދައްބަރުން މިނިވަންވާ ގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އަޅު ވިއްކާލުމާއި ބެހޭ ބާބު 281